

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Aksel Møller

Møllert familiens Slægtshistorie

Eget Forlag

Til vore kære børn, svigerbørn og børnebørn.

Aksel Møller

Møllerfamiliens

Slægtshistorie

Eget Forlag
Uggerby, Hjørring
1998

Møller-familiens Slægtshistorie

© Aksel Møller, Uggerby, Hjørring 1998.

Eget Forlag

Redigeret af Orla Nedergaard

Korrektur af Tove Uggerhøj Andersen

Trykt i 125 ekspl.

Bogen er sat med Times.

Trykt hos Speed-Tryk ApS, Hjørring.

Indb. J. Bonde Nielsen, Hjørring.

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele af den er ikke tilladt ifølge lov om ophavsret.

Forord.

Når jeg kan skrive om min slægt gennem tiden, så er det ud fra det, mine forældre og andre har fortalt mig. Min fætter Knud Møller fra Bindslev har således ved at studere de gamle kirkebøger og arkiver tilbage til 1610 fundet navnet Marquardsen, der er den første, han har kunnet finde af vore aner. Marquardsen skulle være kommet sydfra og bosat sig i Mejling ved Åsted. Fra ham stammer så den gren af familien, som min oldefar Jakob Christensen, kaldet Jakob Højtved, stammer fra.

Knud Møller har så - sammen med vore piger - ved at studere de gamle kirkebøger i Viborg og arkiverne i de forskellige sogne fået skrevet et slægtsregister, hvor man kan finde de forskellige navne og datoer.

Uggerby, 1984
Aksel Møller

1. kapitel.

Møller-familien

Der vil jeg begynde med min tip-tip-oldefar Niels Nielsen Møller og hustru Johanne Jensdatter. Han var født i 1705 i Asdal, søn af Niels Simonsen og Inger Pedersdatter. Johanne Jensdatter er født i 1715. Hendes forældre har vi ikke kunnet finde endnu. Niels Nielsen Møller var møller i Asdal, ved en vandmølle kaldet »Møllen« beliggende ved Kjul å i Åbyen, hvor Martin Luther for år tilbage boede. Man kan endnu finde rester af fundamentet, nogle svære ege-træsstolper, der sidder i skrænterne ved åen.

Møllerparret havde en søn, Lars Nielsen Møller, der var lærer i Horne. Han var født i 1759. Om ham skriver pastor J. J. F. Friis -- det kan læses i »Vendsysselske Årbøger« -- følgende:

— *»Der hænder i Verden de aller sælsomste Ting. Denne gamle Sætning bekræftes i høj Grad af følgende: Den 13. April 1819 ægtede Skolelærer og Kirkesanger i Horne Lars Møller Bondepigen Ane Kirstine Jørgensdatter fra Horne-terp, født 29. Marts 1794. I Kirkebogen læses fremdeles, at Ungkarl Lars Christensen, Bukkenæs i Horne Sogn, født 13. august 1789, (28. november 1834) ægtede Enkekonen Ane Kirstine Jørgensdatter, f. 29. marts 1794, og endelig, at Skolelærer og Kirkesanger Lars Nielsen Møller, f. i Asdal Sogn, døde 14. Oktober 1836 i Bukkenæs, Horne Sogn, hvor han havde Opholdssted. Den bemeldte Ane Kirstine Jørgensdatter er«, skriver Friis, »en og samme Person og var altsaa ikke Enke, da hun giftede sig igen. Det fortælles, at hun aldrig blev skilt lovlig fra Møller, men det er jo utænkkelig. Derimod er det vist, at hun og Møller skiltes i bedste Forstaaelse, og at hun i to Aar levede sammen med sin første og anden Mand i fuld Endrægtighed i et og samme Hus, ja Stue, samt at den gamle Møller, hendes første Mand, var til Stede ved Brylluppet med den anden og 'aad og drak med god Villie ved samme'. Han havde sin Af-tægt der til sin Dødsdag mod, at de hævdede hans lille Pension. Ane Kirstine Jørgensdatter, der var 37 Aar yngre end Møller, døde af Vattersot den 29. Decbr. 1848 og begra vedes den 7. Jan. 1849.«*

- Dette er, hvad Friis skriver, men efter hvad Alice og Brita har fundet ud af, havde Lars Møller og Ane Kirstine kun en søn, min oldefar Niels Christian Larsen Møller, kaldet Bukkeniels, født den 12. januar 1820. Hans gravsten står endnu på Horne kirkegård. Han var efter sigende handelsmand og gårdejer i Horne; han ejede gården »Bukkenæs« i Horne. Hans hustru Karen Katrine Larsdatter født 18. marts 1823 var datter af Lars Bak fra »Bakken« i Horne.

Niels Christian Møller og Karen Katrine havde fem børn, to drenge og tre piger, hvoraf en døde som ung. Drengene var min bedstefar Lars Møller, f. 20. august 1852 og Chr. Møller, der var gift med Maren Kirstine, en søster til Ole Eltved, gårdejer i Højrup. Ole Eltved var gift med den ene af døtrene, Karen Marie; den anden datter, Ane Kirstine, var gift med Svendsen Skoven i Mygdal.

Maren Kirstine og Chr. Møller havde flere børn; Kristian, gårdejer i Vester Horne, hans hustru Otilie stammede fra Mygdal. De havde ingen børn selv, men fik så et par plejebørn, som de gav et godt hjem.

Aksel Møller Øster Horne, gift med Johanne Nedergaard, datter af Senius Nedergaard, »Bakken« i Horne, hvis hustru Kristine var af den før omtalte Bakslægt. Aksel og Johanne havde flere børn, hvoraf nogle er bosat her på egnen.

Vejformand Ejnar Møller, gift med Marie, en søster til Johanne; de har tre børn, et par tvillingdrenge og en pige. Den ene af drengene er købmand Knud Møller, Hirtshals, den anden tømrer og snedker; datteren bor i Hirtshals.

Jens Nedergaard, som havde »Bakken« i mange år, er gift med Ingeborg, datter af Christian Møller og Maren Kirstine. Der er også en del andre børn, hvoraf nogle er bosat her på egnen.

Katrine er gift med Johannes Weinkouff, gårdejer i Ulvkjær. De havde fire døtre, bl.a. Ruth, gift med lærer E. Nabe Nielsen, Tversted.

Kirsten, gift med murer Per Højrup (Lien). De har en søn Herluf, der bor i Hirtshals.

Så var der Johannes, der var ved hæren og Gunnar, der havde arbejde i København, men mistede livet. I sin fritid drev han jagt på egern og var da så uheldig at styrte ned fra et træ og slå sig ihjel.

Karen Marie, der var gift med Ole Eltved, havde fire børn, to piger og to drenge. Pigerne, Katrine og Ingeborg var ugifte.

Den ældste af drengene, Mikkell, var vistnok gift med en norsk pige. De havde i mange år en ejendom i Kjul. De havde en søn, Ole Eltved, der en tid havde et pelseri i Hirtshals.

Den yngste, Møller Eltved, havde en gård i Åbyen i Asdal; den er nu nedlagt og jorden er næsten bebygget. Møller var gift med Johanne, en datter af Søren Nielsen (kaldet Ma'sen (med langt a!)). De havde en søn, Poul Eltved, der nu ejer sin farfars gård i Højrup.

Ane Kirstine blev gift med Svendsen Skoven, der var enkemand efter sin første kones død. Hun, Mettine Jacobsen, var søster til min bedstemor. Han blev nu gift med bedstefars søster.

Svendsen havde i første ægteskab en datter, der blev gift med Søren Chri-

stoffersen; de havde en ejendom i Asdal. De havde en del børn: Kristian, kreaturhandler og vognmand i Asdal samtidig med at han drev en lille gård på Pindherre. Den er nu nedrevet for at give plads til den nye vej, der blev lavet i 1984.

Aksel, gift med Mikkel Thys datter og har en lille gård i Uggerby.

Tinne, gift med Ejnar (Søndergaard) Nielsen; de havde også en gård i Uggerby.

Martin, udlært tømrer, men gik senere over til landbruget og ejede i mange år »Dalsager« i Horne.

Vilhelm, der havde en gård på Heden i Asdal; hans datter, Mie, er nu gift med Frode Poulsen og bosat på »Skeensgård« i Uggerby.

Kresten er gårdejer og handelsmand og bor i Sdr. Kjul i Asdal.

Johannes, lillebilvognmand i Horne.

Søren, som har hjemmet i Asdal. Og en datter, gift med forfatteren Christian Nielsen.

Svendsen Skoven og Ane Kirstine havde to børn:

Kresten, som overtog ejendommen efter sine forældre, gift med Kirsten, en søster til Søren Kristoffersen; de havde tre børn:

Anna gift med Børge Nielsen, søn af uddeler Emanuel Nielsen i Mygdal,

Karen gift med en Overby fra Dybvad -- de havde i en årrække gården »Bangsbo« ved Frederikshavn i forpagtning og Alfred Skoven, der blev slagtermester på Frilandsvej i Hjørring, meget dygtig i sit fag og har høstet megen anerkendelse og hentet mange fine præmier hjem for sit arbejde.

Datteren Tine blev gift med Søren Kallehauge. De fik jord fra Sørenns hjem og byggede gård (senere ejet af Aksel Riisager); den drev de en del år. Som ung tjente han som forkarl i »Holtegård« i Mygdal. Tine må da have anet uråd, for hun ville have brudt forbindelsen med Søren, men det var jo den gang ikke så let; hendes far sagde nej og slog i bordet. Det skulle hun have tænkt på noget før! Når hun havde sagt A, måtte hun også sige B, Basta! Nå, parret blev gift og levede vist meget godt sammen. De havde den første ejendom en del år, men solgte så og købte gård i Stabæk af den kendte Nielsen, Stabæk, den gård, som nu Poul Vestergaard ejer.

Søren kunne være sådan lidt kontrær en gang imellem, men Tine, der forøvrigt var en ualmindelig fornuftig og rar kone, havde et godt tag på gutten og kunne jævne alle stridigheder, smilede kærligt til ham og sagde: »Så, så bette Søren!«

Søren ville gerne være, hvor der foregik noget, ville gerne vide nyt, han ville gerne være mægler ved småhandler og sådan noget. Engang havde min far således handlet sig til en gedebuk for sjov skyld. Den solgte han til Søren, en fin handel. Han gav drengen, han handlede med, to kroner for bukken og solgte den til Søren for én. Det var vist en fin handel! Der kom megen sjov ud

af den sag: Min bror Emanuel og drengen, Far havde købt dyret af, leverede det hos Søren. Han var ikke hjemme, da de kom med bæstet. De bandt dyret i stalden; så var de inde ved Tine, hvor de fik noget at drikke. Så spurgte Tine, om de skulle have betaling for bukken? Jo, de skulle da have én krone. Så gav Tine dem én krone hver, så handelen blev da bedre og bedre for drengene.

Men ud på aftenen, da Søren kom hjem, kunne han ikke forstå, der var sådan en uro i stalden. Da han så efter, opdagede han snart, hvad der var galt: Køerne var ikke fodret og heller ikke malket, og der var en mærkelig, fremmed lugt, Søren ikke kunne regne ud, hvor kom fra. Han fór ind til Tine og råbte: »Hvad er det for noget? Hvorfor har I ikke passet sagerne?«

Tine svarede roligt og sindigt som altid: »Si, de' vil A sej dæ, bette Søren, hves do vil ha' så'nt a monstrum i huwst, så vel A intj væ'r der! Så ma do pa's det kram si'el!«

I 1924-25 gik den frygtede sygdom mund- og klovesyge over hele landet. De første besætningsejere fik erstatning for den skade, sygdommen forvoldte. Den gang blev dyrene ikke slået ned som senere hen, så hvor skaden ikke var så stor, kan man jo sige, at det ligefrem var en ekstra indtægt. Hjemme i »Højtvéd« havde vi også sygdommen. Det blev nu ikke en fin forretning. Da sygdommen var ovre, var der kun en seks - otte køer tilbage, og de var nok ikke meget værd som malkekøer allesammen, og erstatningen var på 1500 kr. Det var jo ikke så meget, når besætningen før sygdommen var på en 18-20 stk.

Søren var nok en af dem, der så en fortjeneste i at få sygdommen i huse; i hvert fald kom han tit til »Højtvéd« et lille vend, selv om også der var sat skilte op flere steder, hvorpå der stod »Adgang forbudt«. Han gik da gerne ind i stalden til køerne, undersøgte dem i munden og på benene, gik så, uden at have vasket hænder eller have desinficeret sit fodtøj i en balje med »Lyzol«, der stod uden for stalddøren til dette brug, hjem og gav sine egne køer samme behandling. Om det var derfor, han undgik at få sygdommen i huse, er ikke til at vide.

Ved min søsters bryllup samme år, var han også en hyppig gæst under forberedelserne til festen. Det var den gang skik, at naboerne gerne rakte en hjælpende hånd under forberedelserne. Tine var da også med og gik kogekonerne til hånde. Kogekonerne var den den gang berømte og vistnok dygtige kogekone Petrea Mikkelsen fra Bindslev og Laura Nedergaard, også fra Bindslev. Det var et par meget livlige damer, og når Søren kom, blev der gerne liv i kludene. Han skulle jo hjælpe til med at lave festsal i vognporten, men ville gerne gøre sig ærinde ind til de to tossed madammer, som han kaldte dem. Og så kunne han ikke holde fingrene for sig selv, han var nemlig en stor slikmund. Når de havde rørt noget sammen, ville han gerne, om han kunne se sit snit til det, stikke en finger i fadet og smage.

Det kunne naturligvis ikke tolereres. En dag, da de bagte gule kyskager, kom Søren. Han greb en hel nævefuld. Da blev der ballade, om der ikke havde været det før! Madammerne fór på ham, ud af døren kom gutten med både kost og gulvmåtte bag efter, og Laura råbte: »Ved du hva' bette Søren? Når du går, ser det grangivelig ud, som det ene ben siger til det andet: Gå til side og lad mig komme forbi!« Søren var noget kalveknæet. Idet Søren kom ud af døren med alt kasteskytset efter sig, kom en anden nabo, Chr. Jepsen, ind i gården. Han spurgte meget venligt, »Men hva' er der da etter dæ, bette Søren? A tækkes, do kommer så hu'ekuls?« »Det er da di tossi kwejfolk. A trowr, di er majvorn, så'nt som di skaber sæ. Di var lieg ve å ta lywwe å mæ«.

Tines broder Kresten fik gården efter sine forældre. Han var en meget dygtig landmand, men noget stejl af sind. Far og han var fætre. Far havde nok noget af samme sind, og var tillige meget drillevorn. De kunne let blive uenige og tog somme tider nogle værre ture. En gang varede det vist et halvt år, før de blev forligt, en tid hvor ingen af dem ville give sig, og det hele kom af ingen verdens ting. En nytårsaften, karlene derhjemme havde været ude på løjer, spurgte Far dem om, hvad de havde lavet. Jo, de havde taget den og den møgbør og sådan noget. »Har I ikke taget Svendsens møgbør, så er I også for ringe!« sagde Far. Karlene fór af sted igen, det ville de ikke have til at sidde på sig. Og nytårsmorgen havde Svendsen ingen møgbør. Ja, så meget skal der til for at skabe et årelangt uvenskab mellem et par fætre og ellers meget gode naboer.

Jo, Kresten og Kirsten, ja Tine og Søren for resten da også, var virkelig gode naboer, var altid parat med en hjælpende hånd, når det kneb. Vi børn var altid glade for dem; skulle vi gå et eller andet ærinde hen til dem, var vi altid villige. Der kunne fortælles mange træk om dem. Det må være denne gang.

Den gamle Svendsen vil jeg lige fortælle lidt om. Han var, så vidt jeg husker, en meget bestemt mand. Han var meget religiøs, og han var ikke bange for at sige sin mening, der var ikke noget hykleri. Var der noget, han ikke kunne lide, så sagde han det lige ud, og det var lige meget, om det var ham selv, der fik af grovfilen, eller det var andre. Her er lige et par historier om ham, som skal med:

Da min faster Sofie skulle giftes, var Svendsen og Ane Kirstine selvfølgelig også med. Svendsen var iført sit fineste skrud. Da han kom ind i kirken, smed han overfrakken, men o skræk, o rædsel! så var han i skjorteærmer. Han havde skyndingen glemt jakken. Han jog først næven i det ene frakkeærme, så i det andet, men der var ingen jakke!

Da Svendsen var yngre, var han svagelig og kunne ikke rigtig tåle hårdt arbejde. Det meste af jorden var lejet ud til svogeren Jens Chr. Weinkouff, der var nabo. Han fik da tiden til at gå med lidt af hvert. Han kartede ulden og

spandt den. Siden strikkede han strømper af den, både for dem selv og andre, i-hærdig som han var.

Svendsen var en flittig kirkegænger. Hans plads i kirke og missionshus stod sjældent tom. Han var heller ikke bange for at tage ordet ved slige lejligheder. Det var til tider barske ting, der så kom frem. Det var nok ikke altid, det faldt i god jord. Men han var efter sigende lige så hård mod sig selv og sine egne som mod andre.

Da han var bleven gammel og lå og skulle dø, var han ikke altid helt klar i hovedet; så kunne der nok komme ting og sager frem, der havde været glemt i mange år. En dag, hans søn, Kresten, sad hos ham, fortalte han om et bryllup, han havde været med til. Det var hans søster, Martine, den senere så kendte kone, gift med Pi Lassen (Per Pedersen) i Krattet i Bjergby. Det var det bryllup, han fantaserede om. Da de havde fået det, de kunne spise og drikke, som det sig hør og bør ved en sådan fest, gik dansen livligt i storstuen. Da siger præsten: »Hør kære venner, I må gerne danse med min kone, men ikke links om, for så kan hun ikke holde vandet!« Martine og Pi Lassen var for øvrigt forældre til Simon P. i Aalborg, der i året 1984 skænkede en masse penge, vist et millionbeløb til et eller andet i Aalborg.

*Kirsten Marie og Jakob Christensen
(Højtvad)*

Om Bedstefars svoger fortalte Far også lidt. Ole Eltved var en stovt bonde, sad økonomisk godt i det. Han hyldede det gamle ord, der siger: Hvad der er sparet, er tjent. Så skulle der lappes en dør, bødes et hul i taget eller sligt, gjorde han det selv, selv om det tit skulle laves om. Således skoede han også selv sine heste. Det skulle hans karle også lære, det krav stillede han, når de blev fæstet. Der blev også rig lejlighed dertil, da det var en operation, der gentog sig hver uge!

Hans kone Karen Marie misbrugte heller ikke sine ting. De havde engang fået nye møbler i den pæne stue. Dem var hun meget øm over for. En aften, de havde fået gæster, kom de til at mangle siddepladser; Ole slog da vennsælt døren op til stadsstuen og slog ud med hånden: »Vær så god, tag plads! her er sæder nok!« Men Karen Marie slog hænderne sammen og råbte i sin store for-

tvivelse: »Jamen Wolle da! Det er da noen, vi hå'r fåt, for at vi ska' vær glå'e for dem; det var da intj menningi, de sku bruges!«

Om Bedstefars broder er der også et par træk, der skal med. Han havde en lille gård i Højrup. Jeg husker Chr. Møller som en pæn og meget venlig gammel mand. Jeg syntes, han havde det flotteste fuldskæg, man kunne tænke sig. Hans kone, Maren Kirstine, husker jeg som en herlig og ej god gammel kone, rar og venlig. Hun havde altid noget godt i sin kjolelomme til os børn, når hun kom på besøg derhjemme.

Chr. Møllers far, Niels, boede hos dem på sine gamle dage. Han var nok blevet noget senil med alderen. Min far, der var der som karl, fortalte, at den Gamle efterhånden var bleven noget knarvorn over for børnene; han kunne ikke tåle, at de fik noget, og når han var ene i stuen med dem, når de skulle have noget at spise, og han kunne se sit snit til det, tog han maden fra dem og spiste den selv.

Maren Kirstine var en sparsommelig kone; der måtte intet gå til spilde. En morgen havde børnene fået et stykke brød, mens de lå i deres senge, og da Maren op ad dagen skulle have sengene redt og ordnet, fandt hun, troede hun da, en brødring imellem dynerne. Det gode brød skulle da ikke gå til spilde, hun stoppede den i munden, men det kan nok være, den kom ud i en fart! Var det brød, så var det i hvert fald brugt én gang!

Chr. Møller havde engang en karl, der måske nok var lidt af en sinke. Han blev kaldt Helle Peter. Engang var de ude at vænne en plag til, som man kaldte det. Det foregik i slæde. Møller sad på slæden og kørte, Peter havde et reb på plagen og løb ved siden af. Midt under foretagendet fik plagen trang til at komme af med den hakkelse, den havde forbrugt. Den løftede halen og ville stoppe, men Peter protesterede og sagde: »Hov, hvad er det for noget? Kan du ikke løbe og skide, det har jeg så tit fået lov til!« - »Hvem har egentlig budt dig til det?« spurgte Chr. Møller, »det er da vist ikke nogen her?«

Min Bedstefar Lars Nielsen Møller var den ældste af Niels Møllers børn, født den 20. august 1852. Han blev som ung udlært som snedker, men gik over til landbruget, da han blev gift med Bedstemor Karen Marie Jakobsen i 1875. Hun var født i »Højtved« den 11. januar 1851, datter af Jakob Christensen (kaldet Jakob Højtved) og Kirsten Marie Stephensen, født den 1. marts 1818. Jakob var født den 16. oktober 1825 i »Søndergård« i Mosbjerg, søn af Christen Jakobsen og hustru Karen Marie Christensdatter, født den 2. februar 1795. Christen Jakobsen var født den 19. december 1793. Jakob Højtved, som han blev kaldt, havde en tvillingsøster, som hed Christense, og ved deres dåb i Mosbjerg kirke, måtte hun som den eneste af en flok af fætre og kusiner undvære faster Maren som gudmor, da hun jo skulle bære Jakob, der var den først fødte af de to. Faster Maren var kone i »Store Starbakken«. Det var en fast re-

gel, at hun skulle bære alle børnene i familien til dåben.

De ældste navne i Jakobs familie er fra 1610, hvor vi kan finde tilbage til en Marquard Jensen, der boede på Åstedegnen. Vi kan af anetavlen, som Alice har skrevet se, at mange af de gamle forfædre har boet der på egnen.

Jakob Christensens mor, Karen Marie Christensdatter, var gift første gang med Christen Pedersen, og de ejede »Søndergård« i Mosbjerg. Men han døde efter 4 års ægteskab. Efter hun var blevet gift med Jakobs far, Christen Jakobsen, blev gården flyttet ud fra landsbyen og bygget lige nordøst for kirken, hvor den stadig ligger, og det er stadig den samme familie, som ejer den.

Karen Marie Christensdatter var fra »Bollehede«, der på den tid blev regnet for en herregård. Der var mange børn, idet faderen havde været gift to gange før. I året 1800 blev der holdt skifteforretning hos enken Maren Tomasdatter, og da gælden på 600 Rigsdaler var 100 rigsdaler mere end boet blev vurderet til, søgte man at erklære Maren fallit. Men hun sagde, hun nok skulle klare enhver sit, hvad da også lykkedes for hende.

Knud Møller skriver, skiftesagen ser meget interessant ud, og han vil senere prøve at få den beskrevet. Han fandt i øvrigt ud af ved at granske de gamle papirer, at Christen Jakobsens, - der jo er Knuds tipoldefar, - farfar, Jørgen Marquardsen var identisk med hans kone Doras tiptiptipoldefar.

Jakobs kone, Kirsten Marie, var fra »Abildgård« i Højrup. Hendes farmors far var farbror til degnen Lars Møller i Horne, som jo var far til Niels Christian Møller (Bukkeniels kaldet) i gården »Bukkenæs« i Horne. Navnet Møller stammer i øvrigt fra gården »Møllen«

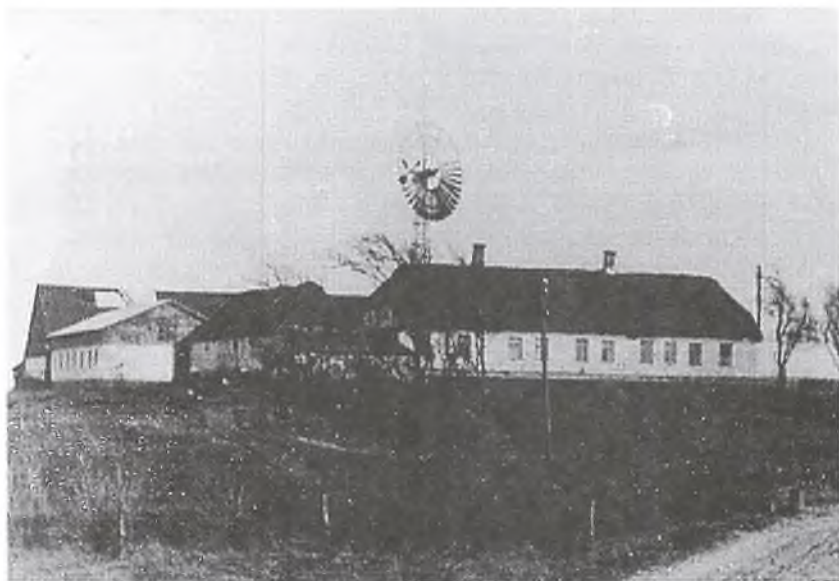
i Åbyen, hvor Niels Nielsen, degnens far som før omtalt var møller. Han overlod den for øvrigt til en svigersøn, Hans Pedersen, som slægten Rimmen stammer fra.

Niels Christian Møllers kone, Karen Katrine Larsdatter, født 18. marts 1823 i »Bakken«, i Horne, datter af Lars Bak, var søster til Hans Weinkouffs hustru, Else Marie. De døde begge af tyfus 49 år gamle.

Tilbage til Jakob. Han var som ung karl hjemme i »Søndergård« hos sin

Karen Marie og Lars Møller

Højtved ca. 1936

far. Han kom, efter hvad der fortælles, en dag op at toppes med sin far, og enden på dasken blev da, at den unge Jakob pakkede sine pakkelliker i en bylt, tog en kæp i hånden og drog af gårde.

Han gik vestpå igennem Bindslev og til Uggerby, hvor han hørte om en enke, der manglede en bestyrer. Han fik pladsen. Enken havde med sin afdøde mand tre piger. Jakob faldt godt til hos familien. Han og børnene blev hurtigt gode venner, og der er jo et gammelt ord, der siger, at den der tager barnet ved hånden, tager moderen ved hjertet. Det kom nok til at passe i det her tilfælde. Enken Kirsten Marie Stephensen faldt også nok for Jakobs charme. De blev gift kort efter, så nu var den gode Jakob mand i gården (for resten den gård, Anna og jeg havde fra 1940 til 1944, og hvor Alice og Brita blev født 25.-6. 1941).

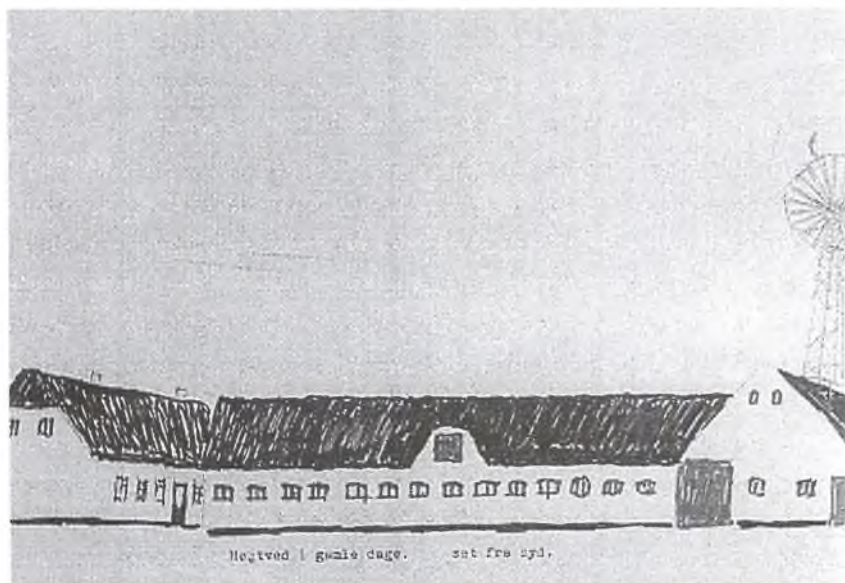
Jo, Jakob var nok mand, men Kirsten Marie, der nok var en noget bestemt dame, havde nok også et ord at skulle have sagt. Hun var jo syv år ældre end Jakob, kan hælde lidt mere fornuftig. Han var, efter hendes mening, lovlig meget til at holde sjov med børnene. Det havde de ikke godt af, de skulle opdrages i tugt og formaning, lære at have respekt for de ældre. Så den gode Kirsten Marie fandt ud af, at hvis de fik en større gård, kunne der måske på den måde skaffes afløb for Jakobs overskydende kræfter. Da det så viste sig, at gården »Højtved« i Mygdal var til salg, blev de enige om at sælge deres egen og købe denne, om det var muligt, - det lod sig gøre.

De flyttede så til den noget større gård, og her fik de deres livsgerning. De fik sammen tre piger, min Bedstemor, Karen Marie, Kristine, som blev gift med Jens Chr. Weinkouff, og Mettine, som blev gift med Kristen Svendsen Thomsen.

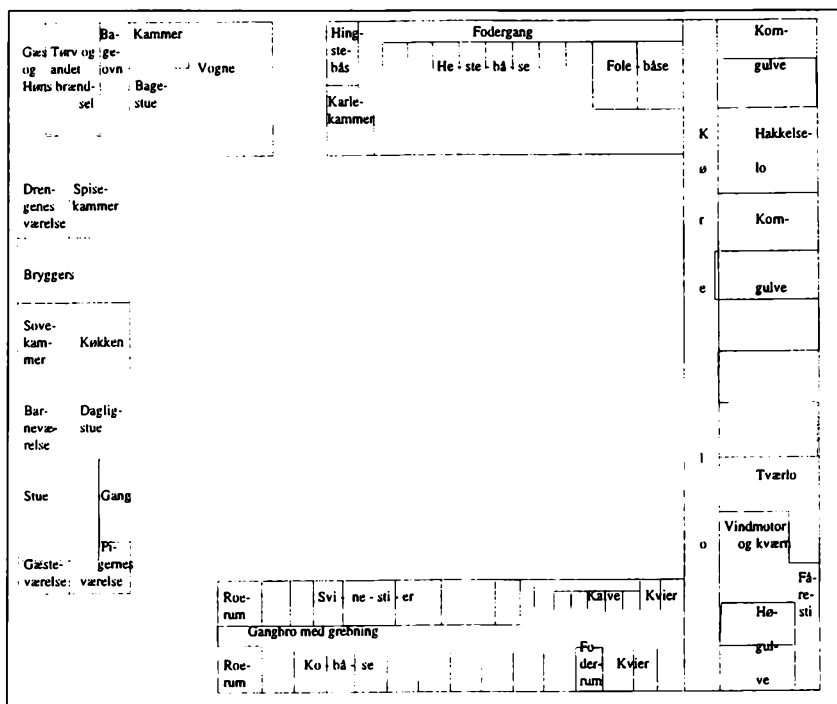
Min fætter Knud Møller skriver, at Kirsten Maries første mand hed Chr. Christensen og var enkemand. Han havde tre børn i sit første ægteskab, og sammen med Kirsten Marie fik han to: Christian Peter og Ellen Sofie, der blev gift med Chr. Peter. De boede på en ejendom ved »Bækken«, lidt nord for »Højtved«. Det er nok ikke rigtigt, som jeg skrev om de tre piger, men det er, som jeg har hørt det. Knud Møller skriver videre, at Jakob og Kirsten Marie fik fem børn, hvoraf den yngste, Marie, døde som lille. Jeg har kun hørt om Bedstemor, Kristine Weinkouff og Mettine.

»Højtved« beskrives i de gamle folketællingslister som en »vag« gård. Det har sikkert krævet en masse slid og pasning, før den i dag regnes for »i javn gue gård«.

Mine bedsteforældre, Lars og Karen Marie, overtog hendes hjem »Højtved«, matr. nr. 11 i Mygdal to år efter, de blev gift i 1875. Jakob og Kirsten sad så på aftægt i gården resten af deres dage. Lars Møller og Karen Marie drev så gården i 37 år. Da overdrog de den til den ældste søn, min Far, Kresten

Tegning 1992 af Højtved set fra syd, som jeg husker den.

Grundplan over Højtved

Stuehuset blev ombygget i ca. 1917-18. I den tid boede familien i bagestuen og det tilstødende kammer.

Den ende af den nordlige fløj, hvor gæs og høns og baeovn findes, er den ældste af alle bygningerne. Det er bindingsværk med indflettet pisselværk og klinet op med ler.

Der, hvor der nu er vognport, var der svinæhus i Lars Møllers tid.

I Lars Møllers tid var der hestestald i østenden af kostalden og hingstebås i det ene høgulv. Samtidig var der afægtsejlighed i vestenden af kostalden. Desuden har Kr. Møller bygget roerummene, to svinestier og tilsvarende kobåse til. Også de 3 nordligste rum i laden er bygget af Kr. Møller.

Hestestalden har Kr. Møller bygget. Den er jo alt for stor, men da han handlede meget med heste, var der vel brug for den. Der var jo også gerne 2 - 3 fælhopper og til tiden en hingst, og da der ofte skulle køres til Hjørring, var der også 2 køreheste.

Møller. Der var i ægteskabet otte børn: Først Kresten Møller, så var der to piger, der døde som unge: Mettine og Karen Katrine; de døde i tyveårsalderen.

Så Sofie, der blev gift med Anthon Gru, dernæst Marie gift med Søren Sørensen; han var fra Uggerby, søn af Isakposten, som man kaldte ham. De boede i Skibsbjerg og havde to børn: Møller, der bor i København og Anna, der bor i Sæsing.

Sofie og Anthon, der var fra Astrup, boede i Asdal og havde syv børn: Kirstine, gift med Bøje Larsen; de har hjemmet, og Bøje driver maskinstation. Karen, gift med en broder til Bøje, bor vist ved Dybvad. Børge, gift med en datter fra »Sønder Gøggård« og nu ejer af denne. Marius, gift med en søster til Børge's kone, ejer »Røgild« i Bindslev. Katrine, gift med Henning Klit fra Vester Tversted, bor et sted nede i Jylland. Så er der tvillingerne, Møller, der er i Sverige og Ingeborg, der er gift med Niels Madsen. De har hans hjem »Hoven« i Tornby.

Så var der Lars Møller, Knuds far. Han var gift med Mikkeline. De boede først en del år i Uggerby, så flyttede de til »Munkbak« i Poulstrup. De fik fem børn: Karen, gift og bosat i Florida, USA. Gerda og Egon, der er ugifte og har hjemmet i kompagni. Eva gift med en smed og bor i Brønderslev. Knud, gift med Dora, der er fra Lendum. De har gården »Bjørnsbak« i Bindslev. Det er ham, der har lavet det største forarbejde, siden sammen med Alice, til, at jeg kan skrive dette her. De fik også en lille dreng, Niels, der som toårig mistede livet ved en ulykke, idet han faldt bagover i en gryde med kogende vand og skoldede sig så forfærdeligt, at han døde få dage efter. Pigen, Karen Marie, der var i »Højtved« i mange år, fortalte siden hen, at hun i mange år efter kunne høre hans skrig.

Til sidst fik de så Kristine, gift med Christian Bak fra Horne. De havde hans hjem, en gård, der ligger lidt nord for Horne missionshus, men da de havde ejet den i nogle år, kom Christian galt af sted. Han faldt ned af en stige, han stod på og var så uheldig at slå sit hoved så meget, at han aldrig siden fik sin førlighed. Han blev næsten lammet i den ene side. De købte så en lille ejendom på et par tdr. land, beliggende lige ved missionshuset. De har fire børn: Anna, gift med Emanuel Krag, de har hans hjem, der ligger syd for Horne station. Marie, der er enke. Niels Peter, der er gift og bor i Hjørring. Johannes, der var snedker, også gift og bor i Hjørring.

Min Far, Kresten Jakob Larsen Møller, var den ældste af Karen Marie og Lars Møllers børn.

Den før omtalte Karen Marie, der var pige hos Bedstemor, blev senere gift med Christian Peter, der først var gift med en halvsøster til Bedstemor. Hun fortalte, at da mine bedsteforældre overtog »Højtved« i 1877, to år efter de var bleven gift, var der solgt en del jord fra, idet Svendsen Skoven og Jens Chr. Weinkouff, hver havde fået 17 tdr. land i østre side af marken. Der var nu kun en tres-femogtres tdr. land tilbage.

Karen Marie fortalte, at juledag i 1877 var Laust, som man kaldte Bedste-

far, gået til kirke, men under gudstjenesten fik han bange anelser. Der var nemlig en glædelig begivenhed i vente derhjemme. Han blev mere og mere urolig, fik nok ikke meget ud af det, præsten sagde, og da han slap ud, ilede han ad hjemmet til. Jo nærmere han kom, des stærkere løb han. Det var heller ikke for tidligt, han nåede hjem. Dér var der gang i sagerne, der var allerede sendt en mand af sted med hest og vogn efter madammen, og alt var i vild forvirring. Om det blev bedre ved bedstefars tilstedekomst, vides ikke, men alting endte da godt, og familien blev forøget med en dreng.

Bedstefar drev nu »Højtved« i mange år. Efter datidens skik drev han den godt. Der var en del højtbeliggende jord; dér var det nok begrænset, hvor meget der kunne avles dengang. Der blev nok ikke brugt megen kunstgødning, om der i det hele taget blev brugt noget. Den højereliggende jord var slem til at fyge i blæsevej; der var ingen læhegn som der er i dag. Der var også en del eng med god græsning til dyrene, og hvor der også blev gravet eller ættet tørv. Den lavereliggende jord var nok noget våd og fugtig; den var dengang ikke drænet, men mellem agrene var der grøfter, så vandet ledtes bort på den måde.

Laust var en meget nøjeregnende mand, ordensmand til fingerspidserne. Der måtte ikke sløses med nogen ting og intet gå til spilde. Han havde kun 7-8 køer og tilsvarende ungdskædder. Derimod havde han mange heste. Han havde følhopper, der blev kåret, og de havde taget præmier på dyrskuer. Han var meget øm over sine heste. Han havde godt nok to karle, men det meste af markarbejdet med hestene udførte han selv. Hver fure, der blev pløjet, var han selv mester for. Der var også arbejde nok til karlene alligevel. Grøfterne skulle holdes i orden og mange andre ting.

Om foråret, når sæden skulle i jorden, fik karlene dog lov at bruge hestene. Laust såede selv kornet; det blev jo sået med hånden. Der var ikke noget, der hed såmaskine. Så harvede karlene jorden før og efter såningen.

Om høsten blev kornet høstet med le. Laust gik da selv som første mand, men var der en af karlene, der ikke rigtig kunne følge trop, og han havde ham mistænkt for, det var sådan lidt af magelighedshensyn, så gik han bagest og så, fortalte min onkel Anthon Gru, der var karl på gården en tid, kan det godt være, der kom gang i det. Laustes le var lige bag den magelige.

Han var, fortalte Anthon, dog ingen slavepisker, men om aftenen, når de var færdige med dagens forskellige gøremål, fået deres »natter«, (det var et måltid, de fik, inden de gik til ro, - det var vandgrød, byggryn kogt i vand; var grøden varm, fik de kold mælk til, var den kold, fik de kogt mælk til), og når de unge så var gået i seng, eller hvad de nu foretog sig, - det er nok mest tænkeligt, at de gik i køjen, dagen var jo lang fra sol stod op til den gik ned, og arbejdet var nok ofte hårdt i disse tider, der var jo ingen af nutidens hjælpemidler; dem kendte man ikke dengang -, så gik Laust ud på marken til alle de i dagen høstede neg og satte dem sammen i hobe. Men næste dag, når mandskabet igen mødtes på agrene, var han igen i spidsen. Ingen kunne mærke, at han hav-

de arbejdet mere end den halve nat.

Han var meget nøje med alting, fortalte min farbror Møller. Et år, da han og faster Stine var karl og pige derhjemme, var vejret noget lunefuldt. Det vekslede med regn og gråvej, og solen kunne ikke rigtig få magt. Kornet, der stod på marken, kunne ikke tørres og blive tjenligt til at køres i lade. Det trak ud med høsten. Hver gang, der var en smule bedring, måtte de ud og vende negene, og så blev det regn igen. De kom efterhånden hen sidst i november, og de havde igen været ude og rode med negene; da sagde de til hverandre, om ikke de skulle i deres aftenbøn bede om, at der måtte komme nogen og stjæle negene, så var de dog fri for det slæb!

Bedstefar var meget øm over sine heste. Mor fortalte, at da hun og Far var forlovede, og Far var soldat og var i København, havde han orlov og skulle komme med toget til Hjørring. Da var hun og Bedstefar kørende med hest og vogn op efter ham. Det var hundekoldt, og Mor knagfrøs. Hun ville gerne, de skulle køre hurtigt, så de kunne komme i læ. Hun var jo nok ikke i for meget tøj, hun var jo som andre unge piger bange for at komme til at se uformelig ud. Bedstefar spurgte, om hun frøs. Det svarede hun ja til, men det hjalp ikke på farten; han blev ved med at køre i skridtgang. Det hjalp formodentlig, da de fik Far med på vognen, det gav nok lidt ekstra varme til pigen.

Da Laust og Karen Marie overtog gården, flyttede Jakob og Kirsten over i aftægtslejligheden, der lå i vesterenden af kostalden. Man synes, det var for tidligt at gå på aftægt. De var jo ret unge, kun 52 og 59 år. Men de blev jo fortsat på gården, og de hjalp nok stadig til med det daglige arbejde. Kirsten gjorde sig nok nyttig inde hos datteren; der var jo mangt og meget, hun kunne hjælpe med.

Kvinderne skulle jo passe kørne dengang, det var ikke mandfolkearbejde. Kørne skulle malkes, mælken skulle behandles hjemme. De var ikke med i noget mejeri; de var ikke kommen i gang på den tid. Mælken blev sat hen i nogle store fade, hvor den stod og trak fløde. Så blev fløden skummet af og kom i kærnen, en træbøtte, der var omkring en alen høj og ti tommer i diameter. Der var en stage med en rund plade med huller i fornedden. Når så fløden var kommen i kærnen, førte man stagen op og ned i kærnen, indtil fløden blev til smør. Derefter blev den æltet og tilsat salt, og så var den færdig til brug. Det, man ikke selv brugte, blev solgt.

En del af mælken blev også lavet til ost, rygeost, knapost og appetitost. Den smagte godt, især når den blev noget gammel. Når den havde været hængt op i en lærredspose og var dryppet af, skulle den stilles et lunt sted, som gerne var bælsdrengens seng, når han havde forladt den om morgenen. Det var nu ingen fornøjelse for ham, når han skulle i kassen om aftenen!

Dengang var der også mange får på gårdene. De gav også arbejde til kvinderne. De skulle vaskes og klippes to gange om året, forår og efterår. Siden

skulle så ulden kartes og spindes, senere skulle den tvindes i de forskellige sværhedsgrader, man nu ville have den. Garnet blev så brugt, noget til at strikke hoser og uldtrøjer af, noget blev vævet til tøj til klæder og lignende på den store væv.

Nogle avlede også hør. Det skulle høstes, siden både brydes og skages. Af det blev der vævet finere ting såsom duge, forklæder og særke til damerne, skjorter og deslige til herrerne.

Kvinderne blev således ikke arbejdsløse. De skulle også med i marken under høbjergningen og i høst. Jo, der har sikkert nok været noget for Kirsten at hjælpe med. Jakob gav nok også til tider et nap med. Han ville gerne en tur i byen og besøge gamle venner og bekendte. Når han var ude på sådan en tur, kom han ikke hver gang tilbage samme dag. Der kunne nok gå et par dage, før Kirsten så ham igen. Humøret, der nok kunne være højt, når han begyndte på hjemturen, sank gerne nogle grader, når han nærmede sig hjemmet; det er jo ikke sikkert, det var lige rart altid. Kirsten kunne, efter hvad far fortalte, til tider være noget af et rivejern, men det var måske nødvendigt af og til. Men far fortalte, at han og hans søskende holdt meget af de to gamle.

Kirsten Marie var meget mørk; det er nok fra hende, der er så mange, der er lidt mørke og med brune øjne. Det kendes især på Jane og Søren Christoffersens efterkommere.

Når vi i dag 1984 tænker tilbage, kan vi jo ikke rigtig forstå det; alle de folk, der var i arbejde dengang. Men der var jo ikke alle de hjælpemidler, vi kender i dag. Næsten alt blev udført med håndkraft. Hele kornavlens blev tærsket med plejl. Negene blev lagt ud på køreloen med roden op imod væggen og toppen ind mod midten af loen, hvor bunden var stampet lergulv. Så svang de plejlene og bankede til alle kernerne var skilt fra strået. Så blev halmen bundet sammen i knipper (brådninger kaldte man dem), derefter blev avnerne sanket fra, og kornet blev rensat i en håndtrukket rensesmaskine. En del af kornet blev dog ikke tærsket, men blev skåret i hakkelse til både heste og køer. Det, der skulle bruges som svinefoder eller i husholdningen, blev kørt til mølle og malet.

Noget af rugen blev lavet til sigtemel og brugt til at bage brød af. Der var også noget, der hed rugmelsgrød, rugmelspandekager, og dypelse (sovs). Dér blev det nok også anvendt. Hvad mon vi ville sige, hvis vi blev budt på sådan noget i dag? Noget af byggen blev lavet til gryn. Af den blev der lavet vandgrød, den dejlige grød, man fik både morgen og aften. Vandgrød er godt, men sådan hele tiden, er nu for meget af det gode! Af sigtemelet blev der bagt både rugbrød, grovbrød og sigtebrød, fint brød.

Når der skulle bages, foregik det således: Der blev stillet et stort trug (>dææntruw'e<) op, hvori man så kom mel, vand, mælk og til grovbrødet surdejen - ikke at forglemme. Så blev den æltet. Den skulle så stå til »hovning«

vistnok til næste dags morgen. Så blev den slået op, det vil sige, den blev for-
met til brød og sat ind i den store ovn, et muret rum med hvælving over. Ov-
nen var i forvejen opvarmet (»ildnet«). Det skete ved, at man stoppede ovnen
fuld af kvas (grene) eller tørv, satte ild til. Når den så var bleven varmet op,
blev asken taget ud, og den blev fejjet ren. Brødene blev sat ind i ovnen med et
dertil lavet redskab, et langt træskaft med en plade i enden. Stenene var så var-
me, at brødet blev fint bagt. Det var godt brød, det smagte dejligt. Når der blev
bagt til de store højtider, til julen især, skulle der bages meget; det var jo man-
ge slags, der skulle til, og det skulle strække til Tsjørnes (Kyndelmisse).

Der skulle også brygges øl. Det blev brygget på malt fremstillet af egen
byg. Der blev lavet flere slags: Noget, der blev brugt til daglig, det var ikke så
stærkt og noget syrligt, men det var godt for den »tørre plet«. Noget kaldtes
godtøl, det blev brugt ved forskellige lejligheder, det var en tak bedre. Så var
der gammeløllet, det var kommet på ankre og havde været gravet i jorden,
somme tider helt op til et halvt år. Det var noget krast noget, det kunne nok slå
huen af én, dersom man indtog for store mængder. Det blev brugt, når der blev
gravet tørv og om høsten og ellers, når der skulle noget særligt til.

Der blev brugt meget brændsel til madlavning i komfuret og i bilæggerov-
nene. Man kan se i de gamle papirer, at der blev gravet både æltetørv og sand-
tørv. Kul kendtes nok ikke på landet dengang, og træ var der vist ikke meget af
her på egnen.

En del af rughalmen blev anvendt til tag på husene. De var dengang tækket
med strå, for resten et ypperligt tag, varmt og lunt om vinteren, køligt svalt om
sommeren. Det blev lavet på den måde: Når rugen var tærsket, blev halmen
bundet i neg i en passende størrelse. Derefter blev det ribbet på tagribben, et
stykke træ, 4x4 tommer tykt og 1 alen langt med nogle trætænder 10 - 12 tom-
mer lange boret ind i den side, der vendte op, en slags redekam. Der blev så
halmen trukket hen over, til den var helt fri for stumper og lignende. Siden
kom den i skærekisten, og rodenden blev skåret af. Den var nu tjenlig til brug.
den blev lagt på taget og fastgjort med simer, en slags tråd, der var lavet af
snoet halm. Dette med at sno simer var et godt vinterarbejde.

Mine bedsteforældre drev »Højtved« i 37 år fra 1877 til 1914, da de afstod
den til mine forældre. De var i hele den tid naboer med Bedstemors søstre eller
deres mænd, da to af søstrene døde forholdsvis unge, nemlig Svendsens og
Chr. Peters koner. Svendsen blev så gift anden gang med Bedstefars søster og
Chr. Peter med Karen Marie, jeg før har skrevet om; det var hende, der var pi-
ge hos Bedstemor, dengang den lille dreng kom galt af sted.

Chr. Peter havde med sin første kone fire piger og en dreng. Pigerne var Ti-
ne, der blev gift med Jens Jensen. De fik Chr. Peters ejendom ved »Bækken« i
Asdal sogn, lige nord for »Højtved«. Chr. Peter og Karen Marie flyttede da til
en lille ejendom på en to - tre tdr. land lidt længere mod øst.

En anden blev gift med med Thames Gaardbo. De boede i Terpet i Horne. Gården er stadig i samme slægts eje, men kommunen har købt det meste af jorden, og den er næsten bebygget.

Så var der Jane, der var ugift og i mange år husbestyrerinde for Laurits Grønbæk i Uggerby. Der var hun, til han døde. Derefter kom hun til De Gamles Hjem i Tversted. Der var hun resten af sin levetid. Hun var en rask gammel dame. Hun gik hver dag sin tur helt til stranden, helt til hun var hundrede år. Så var hun så uheldig at falde og brække sit ene ben. Så var det slut med gåturene. Hun blev 102 år gammel, og hun bevarede sine sansers fulde brug til det sidste. Hun kunne læse, og hun lavede håndarbejde. Kom man ind i hendes stue og besøgte hende, var man altid velkommen, og hun ville gerne høre både om gammelt og nyt.

Den fjerde datter, Jacobi, var heller ikke gift. Hun boede vist nok i Århus. Chr. Peters søn ved jeg ikke, hvad hed, men han blev far til Søren Rams, der havde en gård i Asdal lidt syd for »Stejlbjerg« og »Skoven«. Han er far til de forskellige Rams'er, der bor i Asdal og omegn.

Jens Chr. Weinkouff, der var gift med Bedstemors søster Kristine og boede lidt øst for »Højtved« - han havde fået jord fra »Højtved« - havde mange børn. Jeg kender ikke dem alle, men der var Anna, sygeplejerske og ugift. Hun havde i nogle år en lille forretning i Uggerby, hvor hun solgte næsten alle slags varer, dame- og herretøj, tøj til børn, legetøj, slik, bagepulver, kanel, peber, melis og kaffe.

Jacobi var sygeplejerske, men blev gift, da hun blev lidt ældre. Der var Niels, der var gift med Katrine vistnok fra »Grimmeshave« i Mygdal. Han havde en gård i Stabæk, der nu er pelseri.

Katrine, gift med Jens Hahn, de var i mange år præstegårdsforpagtere i Tversted, og siden købte de »Havgård« i Vester Tversted. Der var Karoline, gift med Johannes Jakobsen; de havde i mange år »Bjerget« i Østenåen i Uggerby. Der var Andreas, en af dem, jeg ikke kender, var karl i »Bakken« i Horne ved min svoger Christian Nedergaards bedstefar. Det var en elskelig mild, gammel mand, men vist ikke meget praktisk sådan i det daglige. Han havde en tid kun én hest. Det var, mens Andreas var hos ham, og på den tid, da tørvene skulle hentes hjem fra mosen, lånte han en hest hos Laust i »Højtved«, dér var hans søstersøn. De skulle så hente denne hest, når de kom til Uggerby. Men indtil da skulle Andreas fungere som hest. De fik spændt for, og den gamle Bak satte sig op på vognen. De kom også godt neden for bakken, men så blev Andreas stædig og ville ikke mere. Så var der ikke andet for, end manden selv måtte være hest og karlen kusk; det gik jo nok godt altsammen.

Der var også en søn i Amerika, der mistede livet under Første Verdenskrig.

Da Jens Chr. Weinkouff og Kristine blev ældre, solgte de ejendommen til Ole Nielsen (»Svenske Ole«) og flyttede til Uggerby.

2. kapitel

Min Mors slægt

Min Mor, Jensine Marie Larsen, var fra Vester Tversted. Hun var født den 4. august 1874. Hendes forældre var Martin Larsen Klit, født den 22. september 1848, og hustru Ane Kirstine Sørensen, Øster Tversted, født den 5. januar 1851.

Martin Klits forældre var Lars Chr. Jensen Klit, Vester Tversted, født den 18. august 1815, og Sidsel Marie Madsdatter, Øster Tversted, født i december 1813.

Ane Kirstines forældre var Søren Christen Larsen, født 24. september 1820 i »Tågård« i Øster Tversted, og hustru Maren Pedersdatter, født 23. maj 1826 i Øster Tversted.

Da Mors forældre var unge og begyndte at kigge efter hverandre, vakte det ikke absolut glæde hos Maren og Søren Taagaard, som han kaldtes. De havde hellere set en anden, en med noget på kistebunden. Der var da også en, de havde kig på, en ældre ungkarl, der havde både gård og penge. De agiterede da også voldsomt over for Ane Kirstine for at få hende til at skifte sind. En dag, da den rige bejler var kommen kørende til »Tågård« i et ærinde, sagde Maren til datteren: »Se der, Stine, sikken en vogn og sådan et par heste! Tænk dog på, at alt det og mere til kan blive dit; det er dog noget andet end den sølle fattiglus der vesterfra«. Men Stine slog med nakken og svarede: »Jeg vil hverken eje eller have ham, om han så sad i penge til hagen! Fattiglusen, som du kalder ham, er god nok til mig«. »Nå, det vil du ikke«, sagde Maren, »det vil jeg sige dig, at bliver jeg enke på det samme, ja, så gu' tår A kå'li!«.

Søren Taagaard skulle efter sigende være noget af en tværing; ikke altid lige nem at have med at gøre. Han var med i det stedlige redningsvæsen. En gang stod der således en stranding ved Skiveren, og der kom ilbud til Søren, at han i hurtig og hast skulle komme med noget redningsmateriel, der skulle bruges. Men det passede nok ikke den gode Søren sådan at blive jaget med. Han tog sig god tid, og da han og karlen langt om længe kom af sted, tog de den med ro og forhastede sig ikke.

Strandkontrolløren, der stod for redningsaktionen, blev, efterhånden som tiden gik, og der ingen Søren kom, mere og mere utålmodig, og da han kendte den gode Sørens sindelag, vidste han også, hvad der skulle til for at sætte skub i gutten. Han fik fat i en hest og red alt, hvad remmer og tøj kunne holde, ad Tversted til. Da han mødte Søren og karlen, vendte han hesten og slog følge med dem.

Da han vidste, det ikke hjalp at give sig til at jage med den sendrægtige og

tvære mand, havde han et bedre middel i lommen, nemlig en flaske brændevin. Han spurgte, om de frøs, om de ikke trængte til en lille opstrammer, og bød dem flasken. Det hjalp lidt på humøret, og da det havde gentaget sig nogle gange, kom der mere fart over feltet. Da kontrolløren begyndte at ride i forvejen, blev Søren bange for, at han ikke så mere til flasken, så nu fik han fart på og til sidst kørte de i fuldt firspring!

Efter hvad der fortælles var han noget af en ugudelig og forvorpen mand. Da han var død og skulle begraves, stod præsten, der skulle kaste muld på ham, som i dybe tanker, skrabede lidt med støvlenæsens i jorden, rystede på hovedet og sagde: »Om denne mand ved jeg intet godt at sige!«.

Maren og Søren Taagaard havde tre piger mere. En blev gift med sognefogeden i Tversted, han var fra Uggerby og bror til Annas oldefar. De havde »Storgård« i Nørre Tversted, den Annas bror, Niels Anker Uggerhøj, nu ejer. En blev gift med Jens Winther i Nørre Tversted og en med en teglbrænder, også Nørre Tversted. Teglværket var bygget i sognefoged Chr. Sørensens klit ved åen, hvor man endnu kan se fundamenterne. Teglbrænderen mistede livet ved arbejdet på værket. Han blev fundet druknet i åen.

Nå, Stine fik sin vilje og sin Martin. De blev gift og bosatte sig i Vester Tversted på en lille ejendom, hvortil der hørte en 2-3 tdr. land agerjord og lidt klit. Det var jo ikke store sager og slet ikke til at få føden ved, men dog et hjem, et sted, der var deres. Nå, de var jo unge og stærke, så det var der jo råd for. Martin måtte ud og finde sig noget arbejde ude blandt folk, så han kunne tjene sig en skilling. Det gik også tåleligt, men det blev jo ikke til store sager. De havde på ejendommen en ko og et par får, en gris til saltkarret og en stor »bøl«, en kastreret tyr, til markarbejdet.

Men heldet tilsmilede dem. Det var nemlig på den tid, da etatsråd Jørgen Lassen ejede »Gårdbogård«. Han satte et mægtigt arbejde i gang med at tørlægge Gårdbo Sø. Der var Martin heldig at få arbejde, og det varede i flere år. Det hjalp på økonomien i det lille hjem.

Der var jo langt til »Gårdbogård«; cykler og biler var der ikke mange, der kendte dengang. Martin startede så tidligt mandag morgen hjemmefra. Så kunne han være på arbejdspladsen til arbejdstids begyndelse. Han kom så ikke hjem før lørdag aften. Han var gerne kørende med bølen. Den kunne somme tider også komme i arbejde, så tjente han også lidt med den. Når den ikke arbejdede, kunne den gå og bjerge føden ved søen. Der var masser af græs, og det var gratis, og de sparede det derhjemme. Når det så blev lørdag aften, og de skulle hjem, havde de altid læs med, hør, som Martin havde bjerget om aftenen, eller sådan noget. Det gjaldt jo om at udnytte alle muligheder, om de med tiden skulle blive deres egne herrer. Det var ikke meget, man blev foræret.

Den samme stud eller »bøl« var efterhånden med alderen blevet noget af en doven rad. Det med at skynde sig var ikke ligefrem dens livret. Der var kun to ting, der kunne få den i fart, men så løb den til gengæld også løbsk. Etatsråden

havde som den første der på egnen anskaffet sig et automobil; nok ikke en af dem, der skred lydløst hen ad vejen. Det var nok heller ikke af dem, der skulle gå en mand foran og ringe med en klokke for at advare folk, når den kom. Denne bil og så en mand i Vester Tversted var de, der kunne sætte skub i »bø-len«. Manden, der nok ikke var sådan helt rigtig oveni, gik altid og råbte og svingede med arme og ben, når han færdedes på vejen. Var Martin ude at køre og mødte en af de to, så gik det galt; så kunne han ikke styre bæstet. Den løb løbsk.

Da Stine og Martin havde været gift et par år, var der en glædelig begivenhed i vente. Der var udsigt til familieførelse. Stine ventede sig, men forinden skulle der slagtes gris; der skulle være noget at sætte på bordet, når tiden kom. Stine og hendes mor måtte være bleven forligte, for Maren var kommen til huse for at bistå datteren med dette vigtige arbejde og være hende behjælpelig med råd og dåd. Hun havde jo nok også mest erfaring i slige sager.

Da de var ovre det værste tag, var Stine bleven lidt træt. Hun satte sig på slagtebænken for at hvile lidt ud oven på det uvante arbejde. Da råbte hendes mor: »Jamen, Stine da, hvad er det da, du gør? Sætter dig på slagtebænken! Tænk du da slet ikke på barnet, som du går med?« På den tid var folk meget overtroiske. Man måtte således ikke sætte sig på en slagtebænk, når den lige havde været brugt til slagting; slet ikke når en kvinde var i omstændigheder som Stine. Om det havde noget at sige, vides ikke, men det kunne da se ud til det, for da Stine kort tid efter nedkom med en lille pige, var denne født med et stort og blodigt sår tværs over lænden. Den lille pige blev hjemmedøbt og levede kun få dage.

Året efter kom der igen en lille pige. Det var min Mor. Hun var rask og sund. Hun blev ved dåben kaldt op efter den første, der døde, og kom til at hedde Jensine Marie.

Et par år efter kom igen en lille pige, Tine, der blev gift med Chr. Krage, der var søn af Kirsten og Jens Krage, »Tolstrupgård« i Uggerby. De havde i nogle år en gård i Stabæk, men flyttede siden til Skee, hvor de fik en mindre ejendom. Senere købte de hus i Tversted, hvor de boede resten af deres tid.

De havde en del børn. To sønner, Johannes og Aage, rejste begge til Amerika i deres unge dage, men det gik vist ikke så godt for dem derovre. Johannes var, inden han rejste, forlovet med en ung pige fra Uggerby. Det var så meningen, hun skulle komme over til ham, når han var kommen i gang derovre. Men den dag kom ikke, og hun gik i mange år og ventede, ja, måske så længe, hun levede; hun giftede sig i hvert fald aldrig. Johannes blev heller aldrig gift, men levede som ungarl hele livet. Aage gik det nok lidt bedre for. Han havde da både hjem og familie derovre. En mand, jeg tjente hos, var ovre at besøge sine børn, mens jeg var hos ham. Han havde besøgt Aage og havde også talt med Johannes. De nåede aldrig at komme hjem, selv om også det var især Johannes' store ønske.

Så var der to piger, Krista og Anna; et par dygtige damer. De var serveringsdamer helt fra deres unge dage, til de blev ældre. De var flere steder i Hjørring, Århus og Aalborg. Anna var i mange år bestyrerinde på »Kristine« i Aalborg. De var også ugifte.

Tage, der var udlært mejerist, men sprang fra faget, blev gift og bosat på Fyn, hvor han var manufakturhandler. Valdemar og Gunnar blev begge to udlært som købmænd. De blev senere repræsentanter og handelsrejsende. Dagny blev vist almindelig husmoder, måske den bedste lod af dem alle. Så var der to, der døde som små.

Nummer fire af Stine og Martins børn var en dreng, Peter. Men han levede kun ganske kort tid. Så kom Kristian. Han blev bestyrer for den kendte Ane Hahn i Stabæk og siden gift med datteren Laura. De overtog gården ved deres giftermål og boede der livet ud.

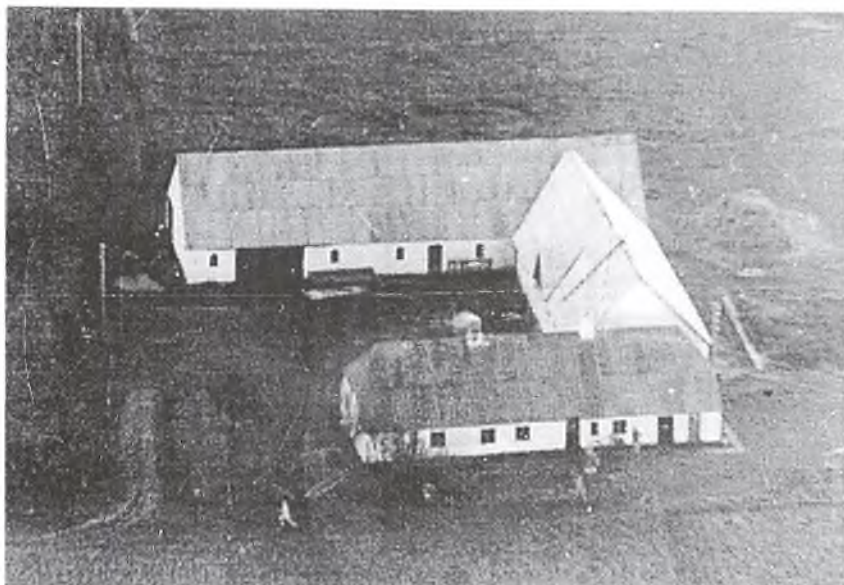
De havde fire børn: Erna blev gift med rutebilejer Chr. Svendsen, Hirtshals. Anker, der var ugift. Han overtog sammen med den yngste bror Erik gården efter deres mor. Erik blev gift med smed Pedersens datter fra Tronsmark. De solgte senere gården og købte »Vester Raundrup« i Tomby. Ane blev gift med en tømrer og bor i Hjørring. Det var Kristians børn.

Laura og Kresten Svendsen Skoven

Så kom Albert, der overtog hjemmet »Sønder Risager« i Vester Tversted efter Martin Klit. Han var gift med Marie, smed Andreasens datter fra Nørre Tversted. De havde to børn, Hans og Karen. Albert og Marie blev skilt i 1929 efter at have været gift i 11 år. Albert måtte da sælge gården og købte en mindre ejendom i Terpet i Tversted. Han fik Hans med sig, og Marie fik Karen. Albert boede ikke i Terpet mere end et års tid. Så solgte han og flyttede til Bindslev, hvor han blev agent for L. C. Hahn.

Endvidere havde Stine og Martin to børn mere, en pige og en dreng, Laura og Valdemar, der begge døde som unge i tyveårsalderen. Mor fortalte, at Laura engang havde fundet sig en ven, - det sker jo for så mange unge piger -, og en sen aften, da hendes far lå i sin sødeste søvn, blev han vækket ved, at der blev banket på hans vindue. Det var venen, - for resten vores nabo senere hen -, Anders Kjeldsen, der var fra Mygdal. Han ville bejle til Laura og have Bedste-

Søndre Risager, fotograferet ca. 1950

fars velsignelse dertil. Det var Bedstefar nu ikke oplagt til på den tid af dagen. Han svarede den ivrige bejler, at det ville han tænke på til dag.

Som årene skred, gik det bedre og bedre for Stine og Martin. Der var dog intet at ødsle med. Børnene måtte ud at tjene i en tidlig alder. Mor var kun syv år, da hun kom ud. Hun var barnepige hos en familie i nabolaget. Det var nok ikke lige rart hele tiden.

Efter den tid havde hun flere pladser, både hos sognefogeden og Jens Winther i Nørre Tversted; det var jo hendes mostre begge to. Da hun blev mere voksen, kom hun til Uggerby og tjente hos Ane og Chr. Østergaard i »Østergård« i Tolstrup.

Imens var det gået økonomisk godt for Stine og Martin. De havde købt en ejendom mere og havde lagt den til den, de i forvejen ejede. Men der skulle stadig spares. Engang imellem kunne der dog blive råd til lidt ekstra. Engang var Martin taget til Tversted marked sammen med sin far, Lars Klit. Han havde lovet børnene at tage lidt godt med hjem til dem. Men på eftermiddagen begyndte de jo at blive utålmodige. De var ofte ude at kigge, om han var at se.

Men tiden trak ud, og der kom ingen far. Det blev ud på aftenen. Stadigvæk ingen. Så begyndte Stine også at blive urolig. Men først langt ud på aftenen, efter at Stine også havde været ude at kigge mange gange, kom han. Bedst som de sad og ventede, blev der et værre spektakel ud i gården. Det var Martin og hans far. De havde købt en sæk æbler på markedet. Det var nu blevet til en

gris. Den skulle slagtes aldeles omgående; der skulle sul i saltkarret, og det skulle være nu. Stine blev nok lidt vred; det var der faktisk ikke noget at sige til. Men som den kloge og fornuftige kone, hun var, gav hun sig ikke til at skælde ud, men fik de to gæve slagtere ind i stuen og fik noget fast føde og noget mælk i dem. Så de blev nok snart normale igen. Det var jo heller ikke noget, der skete til hverdag.

Senere købte de en større ejendom og lagde den mindre til. Det var så »Søndre Risager«, som Martin senere overdrog til Albert.

Mens Mor var pige i »Østergård«, var der en ung karl og en »bæls«, en konfirmeret dreng, der samtidig. Karlen var Chresten Møller fra »Højtved«. Han og Sine blev sådan lidt efter lidt gode venner, ja, mere end venner. De kom efterhånden til at holde af hinanden og blev enige om at leve livet sammen.

På den tid var der megen jord til »Østergård«. »Tolstrupgård«s og »Østergård«s jorder var der i sin tid blevet handlet med på en lidt ejendommelig måde. Det skulle efter sigende have været en brændevinshandel. »Østergård« var således bleven tildelt den ringere jord, selv om også den jord, den fik, lå bedre for »Tolstrupgård« og omvendt. Der var dengang en masse klit til gården. Den er senere solgt til staten og er i dag beplantet. De havde hele strækningen fra, hvor skoven begynder og langs med åen helt til dens udløb i havet. Christian Østergaard havde da også altid en del får, der jo kunne bjerge føden i klitten.

En dag var de unge mennesker i færd med at fange fårene. De skulle vaskes. Der var da et af dem, der var noget vild og ikke ville lade sig fange. Mor fortalte, hun så fåret komme i fuld fart ned ad bakken mod åen med Far bagefter. Det gik så stærkt, at de ikke kunne stoppe. De fór begge to i fuld fart ud i åen. Mor holdt hænderne for øjnene; hun ville ikke se dem drukne. Men da hun tog dem væk, stod både far og dyret på brinken. Fåret var fanget og delvis vasket!

Den sidste plads, Mor havde, var hos Christian Bjerg, der ejede »Bjerget« i Østenåen. Mens hun var der, var det, at hun og Far blev forlovet. Mine Bedsteforældre, Laust og Karen Marie, var i den anledning kørt ned til Kristen Skoven, en bror til Svendsen Skoven. Han boede på en lille ejendom i Østenåen. Han og hans kone Laura kendte godt Mor og hendes forældre. Laust og Karen Marie ville gerne forhøre sig om hende Sine, om det nu også var en pige, deres Chresten kunne være tjent med. Kristen Skoven svarede dem, vist noget hvast, at »det skulle de ikke være bange for, men«, sagde han, »det er et spørgsmål, om Eders Chresten, som I siger, er god nok til Sine!«. Nå, pigen blev taget god, og da hun flyttede fra Christian Bjerg og hans kone - for resten Else Kjuls datter - flyttede hun hjem til sine forældre, og den 18. december 1900 blev hun og Far viet i Tversted kirke.

Brylluppet blev holdt i »Søndre Risager« i hendes hjem. Bedstefar Martin Klit, der ikke længere kørte med stude, men havde et par raske gutter til heste,

- han skulle være en meget dygtig kusk -, kørte selv med brudeparret, og det kom til at gå stærkt, for da de var kommet på vognen og skulle til at køre, var der en, der slog skrald med pisen. Det var mere end Martins heste kunne tåle. De fór af sted med en vældig fart. Mor blev helt forskrækket. Hun troede deres liv havde ende, før de rigtig fik begyndt på det. Men Martin var ikke sådan at slå ud. Han fik hurtigt kommandoen igen. Men så fik hestene lov til at vise deres kunnen. Det gik stærkt, som det sig hør og bør ved en sådan lejlighed. Det var nok ikke en fart, der huede Laust, der meget forsigtig og øm over sine heste.

3. kapitel

Mor og Far danner familie

Sines og Chrestens første hjem var en gård lige øst for »Højtved«. Den nævnes i dag for »Højtvedgård«. Det gør for resten også den gård, hvor jeg blev født, hvordan det så kan være. De købte den af en mand, der hed Hans Skeen. Der var Mor aldrig glad for at bo. Hun var blandt andet bange for en nabo, de havde. Han boede i et lille hus lige øst for gården. Huset kaldtes »Hvimshuset« og tilhørte »Odden«. Det er sløjftet for mange år siden. De boede der kun ganske kort tid, solgte så og købte en lille ejendom i Østenåen.

Den 10. februar 1902 blev Tinne født. Den 8. februar 1904 kom Kristian. Den 17. juli 1905 kom Johannes. Ejnar den 26. marts 1907. Anna den 2. februar 1909. De blev født, mens de boede i Uggerby. I Ågård i Bindslev blev Karen og Emanuel født, Karen den 6. januar 1911 og Emanuel den 7. september 1912. I 1914 flyttede de igen, denne gang til »Højtved«, hvor jeg blev født den 30. december samme år. Valborg blev født 27. januar 1917, så var det slut med det. Der var nu ni i alt. Det var en stor flok, men ikke én for mange.

Mine forældre havde, mens de boede i Østenåen en god tid. Især Mor var glad for at bo der. De havde nogle gode naboer og mange venner der. Der var Kristen Skoven og Laura, Jens Bach og Marie, Niels Eskildsen og Karen og mange flere.

Det var ene småejendomme, så der var jo ikke altid lige travlt. Når de havde tid, og vejret var til det, tog de til havet og fiskede. De drog til land eller drog hestevod. Det blev jo somme tider ud på de små timer, inden de kom hjem. De var altid kørende til stranden; fangsten skulle jo transporteres hjem, om der blev nogen fangst ud af det. Når de sådan en sen aften eller »tidlig« morgen kørte hjem, blev de somme tider noget drengede. Så skulle der laves kunster. Når de kom op i byen, og der var slukket overalt, og folk lå i deres søde søvn, kunne de nemt risikere at blive vækket ved et mægtigt spektakel. De her gæve fiskere, der var kørende i en kassevogn, gav sig nemlig til med deres træskostøvler at hamre på vognens sider og ender; de lavede en vældig larm og ballade. Det manglede bare; skulle de gode folk ligge og snue i deres varme dyner, mens de gik på havet og sled, for at de kunne få et måltid fisk; de fik den endda gratis! Nej, de kunne tro nej! De skulle vækkes!

Når de så kom hjem efter sådan en tur, ville de gerne forkæles lidt og blev det sikkert også. Konerne havde altid noget godt i gryderne til dem og varm kaffe. Når de sådan sad og havde det hyggeligt sammen, skete det tit, at Niels Eskildsen faldt i søvn. Han døjede altid med at holde sig vågen. Da havde de

andre tit spas for med ham. De brugte jo petroleumslamper dengang; der kunne nemt laves lidt sod, og så blev den gæve Niels malet og tatoveret efter alle kunstens regler, så Karen ikke kunne kende ham, når han kom hjem.

Kristen Skoven skulle også drilles. Skulle han have en gris læsset på vognen, skulle naboerne hen og hjælpe. De lavede tit et farligt postyr ud af det. Det endte tit med, at grisen løb sin vej, og så gik den vilde jagt. Så fik de ikke andet ud af spasen, så fik de en masse slid for dem selv.

Det sidste år, de boede i Østenåen, blev Anna født, og samme år døde Mors mor. Anna blev opkaldt efter hende.

Mine forældre solgte ejendommen til to naboer, Jens Bach og Niels Eskildsen. De delte jorden, og bygningerne blev brækket ned. De flyttede så til Ågård i Bindslev. Det var nok godt, de flyttede, for samme efterår blev der et forfærdeligt uvejr. Det stormede i flere dage. Det blev skæbnesvangert for Jens Bach. Hans vindmotor løb løbsk, de kunne ikke få den stoppet. Jens Bach, der var noget af en vovehals, tog da nogle sække og gik op i vindmotoren for at prøve, om han kunne stoppe den ved at putte sækkene imellem tandhjulene. Men mens han sled med dette, gik det galt. Vindmotoren kunne ikke holde til det hårde pres. Den faldt ned, og Jens var slået ihjel på stedet. Havde Far været der, kunne det tænkes, han var gået med op. Så havde han lidt samme skæbne.

Kristen Skoven har senere fortalt mig, at Jens ville have Niels Eskildsen med op. Det ville Niels ikke; det var for farligt, da møllen, der stod på fire svære egestolper og var fastspændt med nogle svære bolte, ikke stod særlig godt, da boltene var tæret af rust. Jens ville da have bud til Bindslev efter Far, men det blev da heldigvis ikke til noget.

Jens' enke Marie, der var søster til Niels Eskildsen, solgte ejendommen til en bror, Chr. Eskildsen. Hun åbnede en lille forretning i Uggerby; den, som senere Sofie Weinkouff havde.

I den tid, mine forældre boede i Bindslev, gik det godt økonomisk for dem. Der var fremgang. Ejendommen var jo en del større. Der var op mod 30 tdr. land, i Uggerby var der kun en 10-11 tdr. land. Det var jo ikke meget, når en stor familie skulle leve af den.

Meget af tiden, mens de var i Bindslev, var Fars fætter, Niels Weinkouff, hos dem som karl. De havde også det meste af tiden en ung pige til hjælp. En af dem hed Marie. Hun var en noget selvoptaget dame. Efter hendes eget skøn led hun af alle tænkelige sygdomme. Doktoren kunne ikke finde nogen fejl, men de var jo heller ikke nær så kloge dengang. Men var hun sortseer, var Niels til gengæld lige det modsatte. Han havde humør for alle pengene. Han var med på alle de kunster, der kunne opdrives.

Der var på den tid nogle kloge hoveder i Tyskland, der havde opfundet og bygget et luftskib, som de kaldte »Graff Zeppelin«. Dette fartøj var ude på en tur og kom ind over Danmark, og var det først over Danmark, hvorledes skulle det så undgå at komme over Bindslevvejen? Nej vel? I hvert fald kom det over

Agård. Niels stod i møddingen og var ved at læsse møg, da han fik øje på den mærkelige fugl. Han råbte alarm, og de øvrige af gårdens beboere strømmede til for at studere fænomenet. Egnens beboere havde også observeret uhyret, og en masse folk kom løbende. De ville nok se, hvad det var for noget. Skibet var nok kommet i vanskeligheder; der slæbte en masse tove efter det.

Pigen Marie havde nok en af sine svære dage. Hun klagede over, at hjertet ikke ville fungere rigtigt. Hun mente ikke, hun havde lang tid tilbage at leve i, så hun var gået i seng belavet på det værste. Men da så zeppelineren kom, og hun hørte folks råben, kom hun i kludene i en fart. Hun ville dog nok, inden hun skulle forlade denne syndige jord, se, hvad det var for noget. Da hun så de andre løbe, sagde hun: »Jeg tror også, jeg vil med!« Niels, der stod i møddingen, råbte, idet hun løb forbi: »Stop nu hjertet i lommen, Marie!«

Det var i 1913, zeppelineren kom. Den var i vanskeligheder. Den kom ikke længere end til et sted ved Tversted-Uggerby-egnen. Der måtte den ned. En mand fra Uggerby (den »Store Godsk«) havde fat i tovene. Han sagde: »Det var godt, jeg fik fat i ham, ellers var de bleven våde, for så var de faldet i havet!«.

Niels var den lykkelige ejer af en cykel. Det var det ikke alle, der var på den tid. Den skulle bruges til meget. Engang havde han og en nabokarl bygget en hel luftbro op over et hus med et lavt tag, og så kørte de på den måde over huset. Det gik også fint et stykke tid, men til sidst gik det dog galt. De væltede ned med køretøj og det hele. Nå, de kom dog over det uden mén; kun cyklen tog ubodelig skade, den kom sig aldrig mere.

Far havde et par store russerheste. »Kip« og »Klavs« hed de. En dag, Niels var kørende til Bindslev i et ærinde og var på hjemvejen, indhentede han nogle køretøjer, der var kørt fast i Langlykkens bakke. De havde hentet det omrejsende tærskværk, og nu sad de fast. De ville have Niels til at spænde russerne for også, om de kunne komme fri på den måde. Det ville Niels imidlertid ikke. »Nej«, sagde han, »I kan spænde jeres heste fra, så skal jeg nok trække læsset i land for jer!«

Mændene trak nok lidt på smilebåndet over dette svar. De skulle nok være de sidste til at ynke ham, om han måtte opgive dette noget overmodige forehavende. De mente jo ikke, sådan et par russerpilliker kunne trække det læs, som fire store jyder måtte lade stå. Det ville jo også nok synes sært, om de kunne. Niels havde jo stået og set på, hvordan de havde arbejdet. De havde ikke kunnet få hestene til at trække samtidig, så han var nogenlunde sikker på, at hvad fire heste havde vanskeligt ved, det kunne to nemmere klare. Nå, han fik russerne for, og til alt held for ham, kom de op med læsset. Havde han måttet opgive, havde han ikke fået det rart. Han havde jo sagt: »I kan spænde snallerværket fra, så skal jeg nok ordne problemerne for jer!«

I Bindslev havde Far og Mor mange gode naboer. Der var Søren Høyer og

Kirstine, Laura og Sixtus Nedergaard, Kristiane og Vilhelm Folsted, Anna og Peter Olesen, Karl Degn og mange flere.

De havde mange sjove oplevelser med disse gode naboer. Engang havde de været til gilde et sted, hvor Laura Nedergaard var kogekone. De havde blandt andet fået hønsekødssuppe. Næste dag, da Mor skulle have Fars tøj ordnet og hængt på plads, kunne hun ikke forstå, hvad det var, der var i lommen på overfrakken. Hun ville se efter og fandt en mægtig fin pakke. Hvad havde han monstro i den? Hun pakkede op og fandt en masse »hønsesumper«. Det var den gode Laura, der havde været på spil.

Peter Olesen, (far til Ole Olesen, Tagsighede). og »Dini« - Karl Degn - (Martin Degns far) var begge meget til at skrå tobak, og så skulle der jo spyttes. En aften var der kaffeslabberads hos Laura og Sixtus. Dini og Peter kom da til at sidde ved siden af hinanden, og da snakken gik allerbedst og skrælen, der fik sig nogle ordentlige knog, begyndte at løbe over sine bredder, var der hårdt brug for en spytbakke. Men der var ingen.

Da fandt Peter en kasket, kom med den og sagde: »Det er nok en gammel en af Sixtus', den bruger vi«. Han vidste godt, hvem den tilhørte. »Det har Sixtus godt af, han ku' ha' sørget for, at der var spytbakker nok«, sagde Dini. Så var alt jo klaret på bedste måde. Det blev snart kendt på huen, hvad den brugtes til. Men ak og vé! Da de skulle hjem, kunne Dini ikke finde sin kasket. Det var den, de havde brugt til at spytte i hele aftenen!

Søren Høyers svigerfar hed Nikolaj. og hans kone hed Mariane. Han var meget glad for penge og god mad. En aften, de var til fest hos Søren og Stine, og suppen var serveret, kunne Nikolaj ikke vente, greb skeen og begyndte. Søren, der var mere sindig, begyndte at læse bordbønnen, som var skik og brug. Nikolaj blev helt forskrækket, råbte til Mariane: »Smid skeen, Mariane, og læg dine hænder sammen!«

Længere hen på aftenen havde andre kommers for med ham. Han var jo meget glad for penge. Han ville gøre alt for at få fat i dem, om der bød sig en lejlighed. Et lyst hoved havde fundet ud af, at når man førte en elektrisk ledning til en spand med vand i, kunne man lave megen sjov ud af det. Der blev lagt nogle penge på bunden af spanden, og så lovede de Nikolaj, at pengene var hans, om han kunne tage dem op. Han lavede mange fortvivlede forsøg, men hver gang han fik hånden i vandet, gjorde elektriciteten sin virkning. Fingrene kunne ikke modstå den. De blev kraftløse og bøjede sig sammen; de kunne ikke holde på mønten.

En dag, da der havde været generalforsamling i Bindslev, hvor de her gode mænd havde været med, var der et par stykker, der havde fået lidt for meget »godt humør«. Benene var bleven sådan lidt gelægtige; de var ikke nemme at styre, da de skulle hjem. Men der var da et par af de andre, der nok ville hjælpe dem. Men bedst som de gik, blev de pludselig trængende begge to, og da man var i nærheden af en skov, kunne det jo nemt ordnes. De kunne imidlertid ikke,

når de kom ned på hug, holde balancen. Hvad skulle de finde på? Her var gode råd dyre. Vennerne fandt dog snart ud af, hvordan det skulle gøres: De trængende blev stillet således, at de sad med ryggen op mod hinanden. Men den enes bukser kom ind under den andens ende! Da det hele var overstået, havde den ene jo fået hele »gevinsten« at gå hjem med. Sådan havde de mange streger for.

Jeg var en tid i Bindslev præstegård. Der hørte jeg mange sjove historier om dem. Engang skulle Far med Søren Høyer og dennes svoger Niels Grøntved fra Mygdal til København. Far havde jo været soldat derovre og skulle jo så være godt kendt der. Da de havde fået deres ærinder forrettet, ville de ud at se på byen, hvad den kunne byde på. De kom da også ud på »Bakken«. Der ville de blandt andet også prøve rutschebanen, men det var ved at blive for meget for de to ældre mænd; især Niels tog det på. Han klagede sig højlydt og råbte: »Kommer jeg levende ned herfra, skal jeg aldrig mere sætte mine ben i sådan en gespenst!«. Men aldrig så snart, var han kommen ned, før han ville af sted igen. Han sagde: »Vi skulle vel ikke lige prøve en gang igen?«

Lige efter høst 1914 flyttede mine forældre til »Højtved«, som de overtog efter min Bedstefar, der længe havde været meget syg og ikke rigtigt kunne komme til hægterne igen. Han og Bedstemor byggede så hus i Horne, hvor de så ville tilbringe deres alderdom; og mens de byggede, skulle Mor og Far med alle børnene bo i aftægtslejligheden. Det daglige kom så til at gå over én sko. De spiste sammen inde ved Bedstemor. Måske hun syntes, der gik meget til; der var jo også mange munde at mætte. Mine ældre søskende fortalte, at Mor sagde til dem, de nok kunne nøjes med at sutte på flæsket hveranden gang, de behøvede ikke at bide af det.

De karle og piger, der var hos Bedstefar, blev hos Far og Mor. Der var Thomas Gru og Jesper Jespersen (en fætter til Annas mor), og der var to piger, vistnok Juliane og Sofie (den »krølhårede Sofie«). Niels Weinkouff, der fulgte med fra Bindslev, var der noget af tiden og ellers hjemme hos sine forældre, der nu begyndte at blive lidt ældre.

Nå, tiden gik, og man nærmede sig julen med dens travlhed og rengøring, bading og slagtning. Der ventedes også familieførøgelse i nærmeste fremtid. De kom godt ind i julen og over de første helligdage, uden der skete noget særligt. Men den 30. december blev en dyster dag. Tunge mørke sneskyer kom fra nordøst ind over landet. Op ad dagen friskede vinden op; det blev storm. Samtidig begyndte det at sne. Det blev snart til »himmelbetændt rendfog«, som man sagde. Det var pludselig, som om den slemme mand var sluppet løs. Porten til fårestien var blæst op, og alle fårene var borte. Jesper og de store drenge måtte ud at lede, om de kunne finde dem.

Samtidig blev det galt inde hos vor Mor. Der skulle bud efter »Madammen« (jordmoderen). Det var Bette Stine. Hun boede i en lille ejendom lige

neden for »Krattet«s bakke i Bjergby. Thomas og Niels skulle køre turen. De fik ordre til hurtigst muligt at gøre slæden klar og spænde de røde for. Det var en tre-års hoppe (hun var i »Højtved« helt til Far og Mor rejste derfra i 1931) og en hest. Et par store jyder, men de var i god stand, kåde og fyrige efter den lange tid på stalden.

Karlene kom af sted. De ville køre den korteste vej; det var tværs over. Der gik dengang en markvej fra den næste gård over engene forbi »Tagsighede« og op til »Krattet«. Den var i dette vejr måske ikke så god at færdes på, noget ujævn og bakket. De var da også heldige at vælte et par gange, men de fik hurtigt slæden klar igen og kom omsider op til Bette Stine. Hun lavede godt nok vrøvl, skældte ud og sagde, det var ikke et Herrens vejr at jage en hund ud i, så se til et menneske, især da en gammel kone som hende; om ikke det kunne vente til det blev bedre vejr. Det mente karlene ikke. Der hjalp ingen kære mor, Stine måtte med, enten hun peb eller sang. Hun fik da også sit grej pakket, kom i slæden i en varm fodpose og fik nogle tæpper over sig. Hun var således godt garderet. Hjemturen gik da også godt uden større problemer. Men denne gang ville de ikke tværs over, men fulgte landevejen, selv om den var meget længere.

Imens havde Jesper og drengene fundet fårene og havde fået dem ind i deres sti i enden af laden. De var selv kommen ind i den varme kostald og var kommen til hægterne igen oven på strabadserne. De måtte ikke være inde i stuerne denne dag.

Højtvedfamilien omkring 1920. Anna, Tinne, Kristian, Johannes, Ejnar, Mor, Karen, Valborg, Far, Aksel og Emanuel.

Inde i stuehuset gik det også som det skulle. Bette Stine kunne snart stå med en knægt i hænderne. En knægt ja, men hvad var det for en knægt? Da pigerne var ude i stalden og skulle malke, kom Niels; han ville høre, hvordan det var gået. »Jo«, siger den krølhårede Sofie, »der er kommen i elendig bette sot tingest på knap fire pøj«. »Det var intj møj«, sagde Niels, »var det også noget at have sådan en dø'v mæ, å så i så'nt a tossi vejr; det var jo intj mir, end A ku' ha' snøt uk å min nies!« - »Ha, ha«, lo Sofie, »så skul der da have været lavet kejsersnit, dersom han skulle være kommen ud af den braktud, du er velsignet med!«

Glæden derinde var nok ikke lige stor over den lille nye. De store søskende var nok ikke lige begejstrede for den familieførøgelse. Tine vidste vel nok, at det kunne give ekstra pligter som barnepige. Hun mukkede lidt over alle de rollinger, men Kristian sagde: »Hold kæft, tøs«. Da Far ville have dem med ind at se »giraffen«, protesterede de; det ville de ikke. Der måtte tages hul på en flaske vin, før det hjalp, og så sagde de: »Hvor er han grim!« De syntes ikke, det var noget at vise frem, rynken og sort som han var.

Da alt var klaret og i orden, og freden igen oprettet i hjemmet, skulle Bette Stine køres hjem igen. Vejret var nu bleven lidt bedre, så det skete uden uheld af nogen art.

Nu var der bare det kedelige ved sagen, at pastor Hindsholm, der var præst i Bjergby og Mygdal dengang, havde søgt andet embede og fået det, skulle prædike afskedsprædiken den 12. januar 1915. Da forældrene helst ville have den afholdt præst til at døbe drengen, var der ikke andet for, end at de to røde igen måtte for slæden og af sted til Bjergby kirke.

Vor Mor, der ikke helt var kommen til hægterne, kunne af den grund ikke tage med, men måtte blive hjemme. FASTER Stine skulle bære drengen frem i kirken og være gudmor. Chr. Svendsen Skoven og farbror Lars Møller og hans kone Mikkeline skulle stå faddere. Turen til Bjergby gik da også godt, selv om det også den dag var rendfog. Thomas Gru sagde, da de kom hjem, at nu havde de også haft mas nok med det bette skidt! Skidtet var jo altså mig, og jeg kom som bekendt til at hedde Aksel.

Så gik der et par år, som jeg ikke kan huske noget om, men den 27. januar 1917 var det galt igen. Da var det Valborg, der meldte sin ankomst. Det var mere alvorligt denne gang; det var nær gået galt. Mor var meget syg; det var nyrerne, det var galt med. Bagefter kunne hun ikke rigtig komme sig igen.

Der var jo en del uro af alle de mange små børn, så nogle af os blev sendt i pleje et stykke tid. Karen kom ned til Kirstine og Jens Weinkouff, Anna og jeg kom til Mikkeline og farbror Møller i »Østergård« i Uggerby, hvor de boede dengang. Vi var der vist det meste af en måned, i hvert fald så længe, at jeg blev meget glad for min lille kusine Gerda, der var lidt yngre end jeg. Vi lå i samme seng, og jeg ville også gerne låne hendes sut en gang imellem. Ville hun ikke låne mig den godvilligt, tog jeg den med magt. Men så kan det nok

være, der blev ballade. Damen skreg som en stukket gris. Så var gode råd jo dyre. Noget måtte der gøres for at skaffe ro i lejren igen, så jeg greb en sparebøsse og hamrede den i hovedet på hende, men ak og vé! Da var det først, det var galt. Nu blev hun helt splittet, men så kom Mikkeline til, og freden blev genoprettet.

Jeg skulle, efter hvad der fortaltes, i de to år, der var gået, være bleven en del »knøvere« end den gang, jeg blev født. Jeg havde langt krøllet hår - tro det, hvem der kan -. Men det kunne Møller ikke lide. Jeg lignede en tøs, sagde han. Så en dag kom Kristen Skoven på besøg. Han og Møller blev så enige om, at gutten skulle til at ligne en ordentlig dreng. De fik fat i en saks, og så gik »glansen af Skt. Gertrud«, som man siger. De fagre lokker faldt for den brutale overmagt. Anna skreg og råbte, at det måtte de ikke gøre. Hun ville hjem med drengen, og det skulle være med det samme. Alt det kan jeg ikke huske. Det er bleven fortalt mig af mine større søskende og af min Mor.

Men så begynder jeg at kunne mindes ting, der skete. En sommerdag var vi sammen med flere andre familier kørende med hest og vogn til Hirtshals. Da vi på hjemvejen var kommen neden for Løjbjerg, mødte vi et i mine øjne mægtigt uhyre. Det var kommunens lastbil. Den gik på fast gummi, og den lavede et forfærdeligt spektakel. Kristen Svendsen Skoven kørte forrest. Hans heste blev bange for dette monstrum. De tog magten fra ham og fór over grøften og op ad Løjbjergs sider. Han fik da hold på dem, men hvor var han gal. Han overlod tømme til sin far, der var med, greb pisen og løb hen foran bilen. Så det kan nok være, den arme chauffør fik teksten læst. Bilen fik af pisen, men den var nok ligeglad.

Far havde på markedet købt en lille rødbrøget islænder. Den måtte de store drenge ride på og køre med, som de ville. Jeg ville også ride på hesten, men det kunne jeg jo ikke alene, og det var nok ikke altid så let at få hjælp, men så trøstede jeg mig på anden måde. Vi havde også kalkuner, deriblandt en gammel høne, der var helt tam. Så, når jeg ikke kunne ride på hesten, kunne jeg bruge hønen. Men det blev nok for meget; den gik hen og døde! Men jeg fik noget i stedet, der var meget bedre. Far købte på en auktion i Hjørring en gyngehest. Den var betrukket med rigtigt skind, den havde hale og manke af rigtig hestehalehår, der var sadel med stigbøjler, hovedtøj med bidsel og tømme. Den var knagende flot, den fik jeg; uha, uha, hvor var jeg stolt.

Der var flere ting, han havde købt. Anna fik en dukkevogn. Den kunne jeg også godt bruge; den mindede mig om den store lastbil, Svendsen var oppe at slås med. Men jeg kunne ikke låne den, det tillod Anna ikke. Men når hun var i skole, så jeg tit mit snit til at få fingre i den. Men en dag gik det galt; jeg havde læsset den for hårdt, den brast under overvægten, og da den nu var gået i stykker, kunne jeg lige så godt se, hvad den var lavet af, mente jeg, så jeg rev polstringen af og så, hvad der var nedenunder. Den blev aldrig til pæn brug mere. Anna blev meget ulykkelig, da hun kom hjem. Så blev jeg det jo også, da det

gik op for mig, hvad det var, jeg havde lavet. Jeg ville gerne trøste hende og gøre skaden god igen, så jeg bød hende, at hun måtte bruge min gyngestalt alt det, hun ville. Jeg syntes, det var stort; den var det bedste, jeg ejede. Men det var ligesom, det ikke kunne gøre det ud for vognen.

Den dag, jeg fyldte fem år, havde jeg nogle drenge som gæster, blandt andre også Svenske Holger. Han var godt nok nogle år ældre end både Emanuel og jeg. Vi var ude i kostalden og legede med mange ting. Vi havde både træheste og legetøjsbiler. Der var et rum med strøsand, hvor vi kunne få en masse tid til at gå, men det blev nok for kedsomt for Holger, han var jo noget ældre end vi andre. Han fandt på, at vi skulle lave noget, der var sjovere. Han havde en æske tændstikker i lommen. Vi havde en gammel sortbroget so, der hed »Præstefruen«, et stort og arrigt gespenst var den. Hun skulle drilles. Holger rev tændstikker og sved de lange børster af, der sad på ryggen af hende. Hun gav nogle arrige grynt fra sig og var ellers ligeglad. Så var der jo ikke meget spas ved det. Men den store tyr var mere taknemmelig at drille. Holger gav sig nu til at brænde de lange hår af, der groede over haleroden på tyren. Den blev rasende og gav sig til at brumme og brøle, så det kunne høres helt ind i stuehuset. Far kom ud i en fart, han ville dog nok se, hvad der var galt. Så var det ikke så herligt længere. Vi fik nogen på øret alle som én, der blev ikke gjort forskel, selv om vi ikke var lige skyldige alle.

Julen derhjemme var altid en god tid. Hvor kunne vores Mor og Far gøre julen festlig for vi børn. Det begyndte med forberedelserne til højtiden. Der skulle jo bages småkager og pebernødder, og det måtte vi børn hjælpe til med. Der blev sat et ekstra bord op i køkkenet, så sad vi rundt omkring. Først kom dejen igennem kødhakkeren som nogle lange tynde pølser, så skar vi dem i små stykker, som blev trillet i mel, kom i ovnen og blev bagt. Så var dér de dejligste pebernødder. Vi skar brune kager og jødekager ud. Klejnerne skar vi også ud, men dem kunne vi ikke lave færdige; de skulle jo vrides, og det skulle der en kyndig hånd til.

Før jul var vi med i Hjørring og se juleudstilling. Et år var flere naboer gået sammen om at leje en lastbil til at køre os til Hjørring. Der var stillet bænke op på ladet, og så sad vi der, side om side, godt indpakkede, for det kunne godt være en kold omgang med en åben bil. Når vi så kom til Hjørring, skulle vi mindste følges med vor nabo Chr. Jepsen og hans kone Marie. Vi måtte nok ikke se, hvad de andre lavede. Det var en oplevelse af de helt store at komme med til Hjørring ved juletid. Gå der og se på alle herlighederne, mens lysene skinnede i alle vinduer. Det var noget, der nok kunne betage sådanne størrelser som os.

Så kom tiden, da Far skulle have fat i øksen og ud i skoven for at finde juletræet. Det var spændende; det var næsten ikke til at holde ud at tænke på. Og Mor havde de mærkeligste ting for med nogle underlige pakker, der skulle laves om. Det måtte vi aldeles ikke se på eller være med til, hvor gerne vi end

ville. Nej, vi måtte værsgod at holde os borte. Vi fik besked på at gå ud i kostalden og lege i sandet.

Jo, det var strenge tider, men de fik da ende. Omsider oprandt den store aften. Vi var om formiddagen bleven vasket og badet efter alle kunstens regler, og hen mod aften var vi bleven pyntet i vores pæne tøj. Nu ventede vi utålmodigt på, at mændene skulle blive færdige ude med at fodre kreaturer og heste. De skulle have lidt ekstra; de skulle også mærke, det var jul. Køerne fik en ekstra gang hør og hestene lidt havre. Mor og pigerne havde travlt i køkkenet. Der lugtede dejligt af steg og rødkål. Stegen var gerne gåsesteg. Mor havde altid mange gæs. De kom ikke alle til at opleve julen, men et par stykker kom dog med til bords juleaften. Spurgte vi, hvad vi skulle have at spise, var svaret altid: Sild og flæsk og så en stor dynges risengrød, alt det, I kan stoppe i jer!

Far havde en lang tid været travlt optaget inde i den pæne stue. Der var døren lukket. Ingen måtte komme derind; det var strengt forbudt. Så, endelig kom de voksne ind, pyntede og fine. Pigerne var også bleven smukkenserede. De begyndte nu at bære maden ind. Alle slags gode sager; græskar, rødbeder og syltetøj, Uhm! Så var Far også færdig inde i den pæne stue. Han kom nu ind til os andre. Nu kunne festen endelig begynde. Før vi begyndte, sang vi nogle af de kære gamle julesalmer, og Far læste det glade Evangelium. Jo, nu var det rigtig jul. Jul for små og jul for store. Chr. Jepsen og Marie var også med. Det var de altid, siden deres egne drenge var kommen ud at tjene. Så spiste vi. Det var ikke flæsk og sild, som de havde lovet, men gås og rødkål. Til slut fik vi risengrød med mandel i. Grøden skulle jo gerne spises omtrent op, for mandelen skulle jo findes. Men der måtte gerne være en klat tilbage; nissen skulle også mærke, det var jul. Den måtte vi børn så, når vi var færdige med at spise, ud i kostalden med. Det slog heller aldrig fejl. Nissen spiste altid grøden. Næste dags morgen var den i hvert fald væk.

Når der så var blevet ryddet op og vasket op, og pigerne var færdige i køkkenet, så åbnede Far døren til den anden stue. Han og Mor havde tændt alle lysene på det smukt pyntede træ. De havde også lagt en masse pakker under træet. Så gik vi hånd i hånd om træet og sang de gamle julesalmer, og mens lysene brændte ned, læste Far gerne en julefortælling, mens vi sad rundt om og lyttede. Når han havde læst og lukket bogen, så var det Mors tur. Så begyndte hun at finde pakker frem. Der var pakker til alle, både store og små. De var nok ikke så store, der var heller ikke så mange som nu om dage, men hver var glade for, hvad vi fik. Senere, når gaverne var eftersat og prøvet, delte Mor pebernødder og sukkergodt ud.

Der var gerne blandt gaverne et eller andet spil, som skulle prøves. Så blev der spillet om pebernødder. Det var herligt, om man kunne supplere sin ration med lidt ekstra. Vi fik jo hver en pose med meget forskelligt, pebernødder, slik og meget andet. Skulle én være så uheldig at sætte sin portion til, var Mor en god bankbestyrer. Der kunne vi altid få et lån.

Sådan gik aftenen med leg, spil og sang, til alle, i hvert fald vi små, var bleven trøtte og mætte af aftenens mange indtryk. Så måtte vi i seng for at hvile ud til Første Juledags strabadser. Så var det jo Fars fødselsdag. Da var der igen fest i hjemmet. Så kom hele familien, både Mors og Fars søskende med børn. Bedstefædrene var også med. Mors mor var jo død i 1909, og Fars mor døde i 1921.

4. kapitel

Landmandsliv og handelsliv

Da Bedstemor var død, fik Bedstefar husholderske. Det var Sofie. Hende var vi børn ikke så glade for. Hun ville sige på alting; vi kunne aldrig gøre hende tilpas. Der var altid noget i vejen. Når hun kom, sagde vi tit: »Godaw, å walkommen her! Hvitjer go'r do ijan?« - Nej, hende holdt vi ikke af. Det tror jeg heller ikke, de voksne gjorde, men hun plejede og passede Bedstefar godt; det var dog hovedsagen. Men han var vistnok lidt bange for hende.

Engang var hele familien samlet ude i »Munkbak« ved Møller og Mikkeline. De var kørende i en rutebil, de havde lejet. Der var ingen god vej fra Ålborgvej og ud til gården, det var kun en opkørt markvej. Mens de var der, var det bleven regnvej. Så var vejen ikke slem før, så blev den det nu. De sad også fast på hjemturen. Der gik bud tilbage til »Munkbak« efter hjælp, men det havde Sofie ikke tid at vente på. Hun ville have nogle af de andre koner med, så de kunne begynde at gå. Det ville de ikke være med til. Så gik hun alene. Det var nok dumt, for da de endelig kom i gang igen og kom på Ålborgvej, kunne de ikke finde hende nogen steder. De begyndte så at køre mod Hjørring; hun måtte jo være et sted på vejen, så de kunne tage hende op. Men de fandt ingen Sofie. De måtte køre hjem uden damen. Bedstefar var ikke glad for situationen, men hvad skulle han gøre? Hun kunne jo være bleven ved bilen som de andre, men det havde hun jo ikke tid til. Klokkeren tre om morgenen ankom hun til Home. Uha, uha for at være i Lausts sted. Hun sagde senere, at hun havde stået i vejkanten, da de kørte forbi hende, men det var med vilje, de havde ladet hende stå. Far og Anton Gru havde set hende, det mente Sofie også. Hun sagde, at hvis Mor eller en af de andre havde været med hende, havde de nok taget hold. Nok tænkeligt.

I disse år fra 1914 til 1918 var der jo krig i Europa. Kun Norden gik fri. Men alligevel var der en slags krigstilstand her i landet. Der var en masse unge karle og mænd indkaldt til hæren. Far var indkaldt flere gange. Han var nok efterhånden bleven af Ældste Årgang og led og ked af dette rakkerliv, som det jo var. Han fortalte senere, at mens han var indkaldt, var der en ung løjtnant, der måske syntes lidt for godt om sig selv. Han var ofte efter de her gamle soldater; det var nok heller ikke uden grund. De var nok ikke meget for at skulle stå ret og hilse, hver gang de mødte ham på gaden. Det var sikkert heller ikke deres store nummer med at pudse støvler, tøj, geværer og sabler. Når de mødte ham, gik de gerne videre og lod, som om de ikke så ham. Det skaffede dem

mange ubehageligheder. Men så opdagede de, at han et sted i en stille sidegade havde en kæreste, som han jævnligt besøgte. En af kammeraterne kendte en mand i samme gade. Han havde et værksted i gaden. Ham allierede de sig med. Han skulle lade døren til værkstedet stå ulåst, og de stillede så nogle grejer, pudseartikler og slige ting derind. Så snupede de gutten en aften, han var på vej hjem fra pigen, tog fyren ind på værkstedet, og så måtte den arme mand værsgod pudse deres knapper og støvler. De ville have et kursus i slige ting, for efter officerens opfattelse kunne de aldrig udføre dette arbejde ordentligt, i hvert fald aldrig til hans tilfredshed. Når han så selv havde lært dem det, måtte det da blive bedre!

Far havde også en anden oplevelse. En dag havde de øvelse med nogle kanoner og sådan noget. Da gik det galt. En kanon væltede, og Far, der ikke kom af vejen tids nok, fik et mægtigt gok i hovedet. Det sidste, han hørte, inden han lagde sig til at sove, var en af officererne, der råbte: »Skidt med det, det koster kun fire øre til et frimærke, så har vi en ny!«

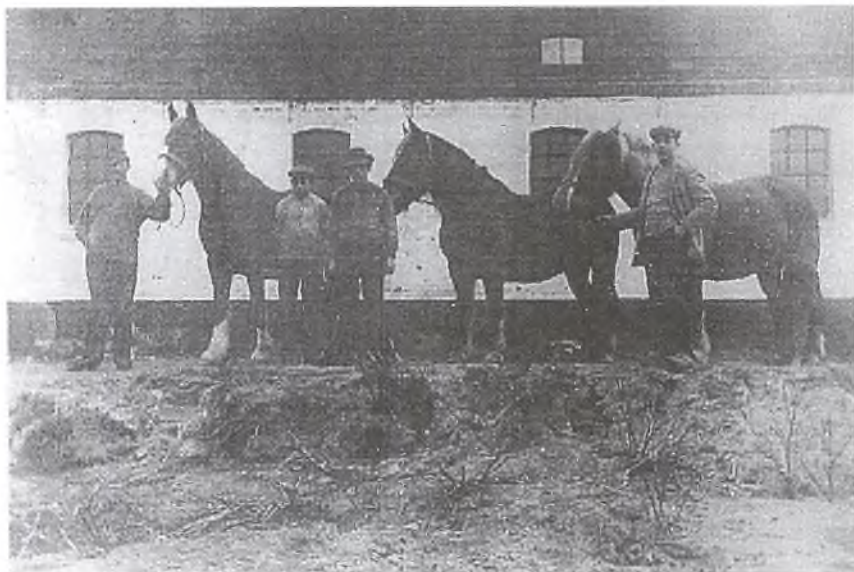
Nå, han kom over det lille uheld uden mén. Han blev godt nok senere hen helt skaldet, men det var måske ikke af den grund.

Under krigen begyndte han at handle med heste og kreaturer. Jeg kan huske, han rejste til de store markeder, Randers, Viborg, Hjallerup og andre steder. Så var Christen Jepsen med. Der skulle jo en til at passe hestene og mønstre dem, når de skulle fremvises for eventuelle købere. På sådanne rejser var de gerne væk i en to-tre dage. Jeg kan huske, de engang rejste til marked i Hjallerup med et helt kobbelt, der var bundet to og to ved siden af hinanden i en lang række. Det gik godt med handelen under de første år efter krigen. Alt kunne der tjenes på. Kostede en hest to tusinde en dag, så kostede den to hundrede mere dagen efter. Det var ligesådan med kreaturerne. De steg og steg. Det lod til, det aldrig ville høre op. Under krigen skulle der jo bruges heste til hæren, og kød skulle der også til. Mange heste blev jo brugt i krigens tjeneste.

Men der gik ikke mange år efter krigen, før det begyndte at gå den anden vej. Nu kom der nedgangstider. De, der var så forudseende, at de holdt op i tide, havde økonomisk haft en god tid. Men det var langt fra alle, der var så forudseende. Deriblandt var Far. Han blev ved med at købe op. Der havde været god afsætning af kreaturer til Norge. Der havde Far en stor handel. Han havde købt mange stude og andre kreaturer, der skulle sendes derover. Men så blev der pludselig lukket for al indførsel. Det kom fuldstændig bag på mange. Far stod da med alle de mange dyr. Han kunne nok have solgt dem herhjemme, hvis han ville tabe lidt på dem. Det ville han ikke, han ville se tiden an, om ikke det blev bedre. Han aftalte så med forskellige ejere, at dyrene skulle blive stående mod betaling for foder og pasning. Det blev ikke bedre; derimod gik det den anden vej. Priserne faldt og faldt. Så blev det også galt herhjemme. Det kom til at koste penge, der forslog noget. Min svoger sagde, det kostede Far omkring et hundrede tusind, men det ved jeg ikke, om er rigtigt.

Der kom imidlertid også andre kalamiteter til. Far havde sammen med nogle andre mænd kautioneret for nogle købmænd, tre i alt. De to var af de her såkaldte spekulanter, så vidt jeg ved. Men dem blev det snart galt med. De standse betalingerne, som det hedder i dag. De gik fallit. Så var der jo ikke andre end de kære kautionister til at betale.

Det var hårde tider, der nu kom. Der var bleven brugt mange penge i årene efter krigen. Stuehuset var lavet fuldstændigt om, og der var bygget til lade og kostald. En helt ny hestestald var også bleven bygget; en meget større stald, end der ellers var brug for. Der var plads til at binde syv heste i staderne, tre bokse til følhopper, og der var fodergang foran hestene, hvor der var installeret et foderapparat. Det virkede ved hjælp af et ur, der blev indstillet sådan, at når hestene skulle fodres, udløstes en lem. Der var fire foderkasser for hver stade. De blev fyldt med hakkelse. Hver halve time udløstes lemme i bunden af kassen, så på den måde blev hestene fodret. Det var jo nemt for den, der skulle passe dem. Men en af følhopperne blev så durkdreven, at hun, når det passede hende, kunne udløse alle portionerne over hele linien på én gang. Det duede jo ikke, så den nemhed varede kun kort tid, så blev det hele pillet ned igen. Men det altsammen kostede jo penge, og dem var det ikke så nemt at få fat i længe. De flød ikke så rigeligt mere. Der var jo også tabene på handelen med kreaturerne, og det beløb, som der var kautioneret for ved de fallerede købmænd, skulle jo også udredes.

Chr. Jepsen, Ejnar, Johannes og Kristian med »Højtved«s 3 præmierede føløg omkring 1920

Lige efter krigen gik der en frygtelig epidemi over Europa, den »spanske syge«. Mange hjem blev ramt af den frygtede sygdom. Mange steder gik et eller flere familiemedlemmer til. De fleste af os derhjemme blev også ramt af sygdommen, men slap dog heldigvis godt over den. Far var den, der var hårdest medtaget. Han lå med megen høj feber, og der var ingen, der regnede med, han kom over det. Vi børn var kaldt ind til ham for at sige farvel. Mor og lægen regnede med, at det blev hans sidste nat; feberen blev ved med at stige. Men hen på natten vendte krisen til det bedre. Feberen faldt, og han fik ro. Så gik det hurtigt den anden vej for ham.

Svenske Oles Marie var hos os som pige dengang. Hun var også meget syg. Vores læge, doktor Fiedler tilså også hende. Hun var meget lang, men hun havde et lille hoved. Da lægen var inde ved hende, sad hun op i sengen. Lægen sagde til hende: »Du må godt sætte dig ned«; han troede hun var et barn. Da hun ikke reagerede, sagde han igen: »Sæt dig ned!« Da sagde Mor, der stod ved siden af: »Jamen, hun sidder jo ned«. Da udbryder lægen forundret: »Det var sgu en lang én!« Nå, sygdommen fik da ende; for os uden at der var nogen, der gik til, heldigvis.

Et par års tid senere blev der lige til jul et forførdeligt uvejr. Over middag den 24. var det det fineste julevejr, man kunne ønske sig. Solen skinnede, der var ikke en vind, der rørte sig. Der var de sidste dage før jul faldet et fint lag sne. Det var kaneføre, og Far var over middag kørt i slæde til maleren i Mygdal for at hente et sybord, han havde malet. Det var et, Christen Peter havde lavet, som Mor skulle have i julegave. Der var også et skrin til hendes symaskine, som Christen Peter også havde lavet. Vi børn gik så og holdt udkig efter ham; vi ville løbe ham i møde for at få kørende på slæden det sidste stykke vej. Men da vi kom om bord i slæden, var det gode vejr forbi. Solen blev lige på én gang borte, og fra nordøst kom der sammen med, at det begyndte at blæse kraftigt, en underlig masse. Det lignede et mægtigt gråt garnnøgle, der kom trillende, og med det samme var det hele i ét inferno af et uvejr. Himmel og jord stod bogstaveligt talt i ét. Men vi var da heldigvis kommen i læ inde i gården. Blæsten og snefoget fortsatte med uformindsket styrke til langt ud på aftenen. Der var mange, der satte livet til den juleaften.

Det blev ikke en juleaften som dem, vi ellers kendte. Stormen fór rasende om husene. Alting raslede og rystede, sneen væltede ned i store dynger og trængte ind alle vegne, hvor der var det mindste hul. Vinden slog ned i skorstenen, kakkelovnen slog nogle ordentlige røgskyer fra sig, så der ikke var til at opholde sig inde i stuerne. Da vi havde spist, sagde Far, det her ikke var til at være tjent med, vi måtte hellere gå i seng; det ville han, og det gjorde han. Sengen var nok også det bedste sted at være i sådan et Herrens vejr. Men det var vi ikke alle opsat på; det var dog juleaften, og det var det jo kun én gang om året.

Hen ved elleve-tiden holdt det op med at sne lige så pludseligt, som det var

begyndt. Der blev stille vejr, og månen skinnede ned på det ukendelige landskab, vejret havde efterladt sig. Sneen lå i store driver overalt. Lige uden for gården sad der en bil fast. Det var tømmerhandler Nielsen fra Hirtshals. De var på vej til fru Nielsens hjem, »Rentekammer«, i Mygdal, hvor de plejede at holde jul. Det var en kold juleaften, de måtte holde der på vejen i dette vejr; de havde nogle små børn, men de blev da hjulpet igennem på en eller anden måde, og der skete dem heller ikke noget ud over den kolde tur i sneen.

Da Far opdagede, vejret var bleven godt, og kakkelovnen igen opførte sig, så mennesker kunne være i nærheden af den, kom han ud af fjerene, og så blev det alligevel jul, om også den var bleven lidt forsinket.

Sådan er der jo nogle minder og oplevelser, man aldrig glemmer. Noget af det bedste, jeg mindes, var, når Mor og Far først på sommeren gik tur om aftenen ud over markerne og så på det nyspirede korn og alt det nye, der spirede frem alle vegne. Mor havde tit sit bindetøj med. Om det var sokker eller andet, hun strikkede på, så kunne hun godt gå tur med det. Far var i sin hvide sommerjakke, og han havde sin lange pibe i munden. Så var vi mindste altid med.

Mor fyldte år om sommeren, den 4. august. Så var der også fest. Det var familie og venner, der kom. Der var til tider mange sådan en dag.

En gang var blandt andre også Hans Kristian Nielsen, en af de her omtalte købmænd, med. Han havde dengang forretning i Uggerby; den er for længst nedlagt. Han var meget til at tygge skrå, og så spyttede han altid meget, og når han sendte sådan en stor, sort klat ud i det frie, sagde han altid »Pej!« Engang ved en sådan fest var det bleven tordenvejr og regn. Da det igen blev tørvejr, ville mændene ud og se, om der var sket noget, om lynene var slået ned og havde lavet skade. Emanuel og jeg var også gået med ud. Vi stod nu og lyttede til de voksnes samtale; vi stod lige ved siden af Hans Kristian, men var kommen helt ind under tagdryppet. Det dryppede så i hovedet på os. Emanuel troede, det var Hans Kristian, der spyttede på os, fordi han altid sagde »Pej!«. Han råbte da »Føj Hans Kristian, du sputter i hvot på os!«

Når Emanuel og jeg skulle klippes, gik vi ned til Christen Jepsen; det ordnede han. Han klippede os fuldstændig skaldede, noget mærkeligt noget. Vi så skrækkelige ud efter sådan en omgang, men det var jo skik dengang. Da vi blev lidt større, måtte vi få fortop, en dusk hår, der fik lov at sidde over panden. Der var nogle, der sagde, vi lignede en vædder, der var klippet til at leve; de fik nemlig lov til at have en sådan tot uld i panden. De, der skulle slagtes, blev klippet helt i bund. Siden Mor hørte det, var det forbi med det klipperads, så måtte vi til en anden hårskærer.

Den første maj 1922 begyndte jeg at gå i skole. Det var noget af en omvæltning. Nu fik jeg pludselig noget, jeg skulle. Der skulle læres lektier og sådan noget. Det var ikke altid lige rart, når man nemt kunne få tiden til at gå på anden vis. De første år, jeg gik i skole, gik jeg til frøken Nielsen, som var lærerinde i Mygdal nordre skole på den tid. Hun var meget dygtig og samtidig en

rar dame. Vi børn holdt meget af hende. Var der noget i vejen med os, kunne vi trygt gå til hende; vi fik altid hjælp, om det var muligt. Vi var to, der kunne læse, inden vi kom i skolen, jeg og en pige, der hed Krista Godsk. Så vi fik lov at sidde øverst. Det var vi vældig vigtige og stolte af. For mit vedkommende var det nok, fordi jeg havde så mange større søskende til at lære mig op.

Far var jo handelsmand og havde derfor tit brug for en telefon. Dem var der ikke mange af dengang. Han gik da over til J. Christensen, »Stejlbjerg«, han havde en. Disse samtaler blev så noteret, og siden gjorde de op, hvor meget Far skulle betale. Det hændte engang, de havde gjort op, at Christensen kom over til Far tidlig om morgenen dagen efter. Han gik ind til Mor. Hun kunne nok forstå, der var noget særligt på færde; han kom godt nok ofte, men aldrig så tidligt på dagen. Det var ellers altid på den tid, vi skulle have formiddagskaffe. Han ville gerne tale med Chresten Møller. Det kunne nok lade sig gøre. Mor måtte ud og finde Far, der var ude i kostalden. Han måtte ind og se, hvad der var galt. Jo, Christensen havde, da Far var gået hjem dagen før, gået regnskabet igennem og fundet en fejl, den ville han gerne have rettet. Far havde betalt een øre for lidt, det kunne jo aldrig gå; der skulle være orden i sagerne. Det er sikkert også en prisværdig ting. Kort tid efter fik Far selv telefon; det her var for pjattet. Den kære nabo sad dér og drak kaffe hveranden dag, det kunne han nemlig ikke få hjemme hos fru Christensen, og så lavede han sådan et postyr for een øres skyld.

Far handlede meget. Det var ikke lige Mors sag. Men en gang lavede hun dog alle tiders handel, mente hun da. Hun havde jo altid mange gæs og ænder. I 1918-19 fik vi indlagt elektrisk lys. Der var da et par københavnere, der lavede installationen, Næser og Banner hed de. Den ene af dem gik jo og så på de her dejlige gæs. Han fik da lyst til at få en af dem til jul. Mor var meget stolt; hun skulle have meget mere, end hun plejede at få, når far solgte dem. Nå, gæsen blev slagtet og sendt til København i god tid, og der kom også et mægtigt flot julekort, hvorpå der stod: »Mange tak for gæsen, den var fin«. Senere hørte de ikke fra københavneren, og penge så de ingen af. Så havde Mor prøvet det.

Vi drenge havde mange duer. Dem havde vi megen glæde af, men der var også somme tider kvaler med dem. Høgen og ilderen tog af og til nogle af dem. De spurgte aldrig om forlov, og de tog næsten altid dem, vi vagest kunne undvære. De skilte tit et par; der var da ofte æg eller unger i reden, og de gik da til. Havde vi købt en ny due, traf det somme tider, den fløj sin vej. Jeg havde engang købt en meget fin han ovre hos Christensen, »Stejlbjerg«, jeg gav tre kroner for den. Det var en »puster« (kropdue), og jeg havde en hun, den skulle mages med. Den ville imidlertid ikke blive der, den fløj tilbage igen, men jeg hentede den hver gang. Men tredje gang forlangte Christensen foderpenge. Det fik han, men den fløj derover igen. Da ville han have betaling for duen. Det blev alligevel for meget af det gode! Far blev gal i skallen og gik over til Christensen; hvad de talte om, ved jeg ikke, men jeg kom ikke til at be-

tale anden gang, og foderpengene fik jeg også tilbage. Far blandede sig ellers aldrig i vore sager, det måtte vi selv klare, når ellers vi opførte os ordentligt.

Hvert år den 20. august var hele familien samlet hos Bedstefar i Home til hans fødselsdag. Det var næsten også den eneste gang om året, vi børn kom dér. Vi var bange for Sofie, hans husholderske. Vi var måske også på en måde lidt bange for Bedstefar. Han så på os med sådan et stirrende blik, som kunne han se lige igennem os. Det var ikke så rart, men han var ellers en venlig gammel mand. Han havde også lune og kunne af og til komme med nogle bemærkninger, som vi morede os over.

Han var jo snedker; var der noget sådant arbejde, der skulle laves derhjemme, var det altid ham, der skulle lave det. Han boede hos os så længe, det varede. Han lavede mange ting til os børn, trillebøre, kælke og trækvogne, ja mange andre ting. De her kælke var de bedste, der fandtes i omegnen; det mente vi da. Der var ingen af de andre, der kunne løbe så langt, når vi sammen med nabobørnene var ude i bakkerne, når der var sne og kælkeføre.

5. kapitel

Slægten føres videre

Mine ældste søskende var efterhånden bleven voksne. De begyndte at gå deres egne veje. På nabogården »Portgård« i Asdal havde de fået en ny bestyrer; manden, Martin Vase, var død under den Spanske Syge. Den nye bestyrer hed Mikkel Olesen Horne og var fra Horne, søn af Ole Peter Olesen og hustru, hun hed vistnok Marie. Hun var datter af den kendte sognefoged P. Høyer i Horne. Han ejede dengang »Løjbjerggård«. Denne Mikkel begyndte pludselig at få så mange ærinder til »Højtved«. »Portgård«s får fik på én gang den mærkelige vane at ville løbe bort. Det var da altid Mikkel, der måtte ud at lede efter dem, selv om de havde to karle. Mikkel mente hver gang, fårene måtte være løbet til »Højtved«. Hvorfor han fik den idé, kunne vi ikke rigtig forstå, vi så dem nemlig aldrig.

Mikkel havde på samme tid en stor flot hund. Den var noget bidsk, den vilde somme tider jage folk, der kom ad vejen, der gik forbi »Portgård«. Min ældste søster, Tine, skulle forbi gården hver dag, da hun var i sylære hos Else Molsen, der boede i Allingdam. En dag var hun da også så uheldig, at hunden overfaldt hende og bed hende i det ene ben. Det var jo en slem affære; der kunne jo blive tale om erstatning, som den gode Mikkel skulle betale. Men nu ville hun først vente og se, hvor galt det blev. Nå, Mikkel var jo en stabil mand, der ikke ville løbe fra sit ansvar. Han kom og så til Tine; han ville høre til, hvordan det gik, om hun fik mén af uheldet. Men han måtte være kommen i vane med de besøg, for han blev ved at komme, også efter at benet forlængst var kommet sig.

Enden på sagen blev da også,

Tinne og Mikkel 1925

at de blev forlovet, og den 11. juni 1925 blev de gift. Mikkels gode ven, pastor J. V. Bitsch i Horne viede dem i Asdal kirke. Han og Mikkel var lige gamle, født samme dag og samme år. Brylluppet stod i »Højtved«. Der var lavet festsal i vognporten. Det var der, Søren Kallehauge var med. Samme år i august var det, at den frygtede klovsyge kom til »Højtved«. Den ødelagde den ellers gode besætning, der stod der. Det varede længe, inden den var forvunden.

Den 18. december samme år havde Mor og Far sølvbryllup. Denne fest, der også stod derhjemme og i vognporten, kunne Tine og Mikkel, der boede i »Ny Egebjerg« i Ugilt, ikke deltage i. Der var nogle dage forinden konstateret mund- og klovsyge hos dem. Tine græd og var helt ude af det, men der var intet at gøre. De måtte pænt blive hjemme.

Den 10. april 1926 fik Tine og Mikkel en lille pige, Edith, og den 10. april 1927 kom Aage. Den dag, Edith kom, var dr. Fiedler der. Samtidig var dyrlæge Stagsted fra Hjørring også på gården for at tilse et sygt dyr. Det gentog sig året efter, da Aage kom til verden. Stagsted, der var noget af en spasmager, råbte da til Fiedler, da han var færdig til at rejse derfra: »Vi ses igen, om ikke før så til næste år på samme tid og sted!« Det kom nu ikke til at passe denne gang.

Så fandt Kristian en pige. Det var nabodatteren, Karen. Hendes forældre, Jane og Julius Larsen, havde en gård lidt øster for »Højtved«. Den var i sin tid udstykket fra »Højtved«. Senere havde Janes far, Peter Steen og igen senere Julius købt jord til fra »Odden«. Det var hede, som de opdyrkede.

Karen og Kristian blev den 9. august 1928 viet i Mygdal kirke. Bryllupsfesten stod i »Stensgård«, Karens hjem. Der var bleven bygget en gård til dem på marken. De fik det halve af den jord, der hørte til Karens hjem. De fik 18 tdr. land og delte besætningen med Julius. De fik otte køer plus ungkreaturer. Ejendommen kom til at hedde »Hvidegård«.

Om efteråret i 1928 blev Mors bror, Albert, og hans kone, Marie, skilt, og Albert måtte sælge sin gård, der var hans hjem. Mors far, Martin Klit, der var på aftægt hos Albert, kom da til »Højtved«, hvor han skulle bo hos mine forældre. Han var efterhånden kommen højt op i alderen og kunne ikke klare sig selv. Mor kom så til

Karen og Kristian 1928

at passe ham den sidste tid, han levede. Det var nok ikke lige nemt hele tiden. Han var ikke hele tiden klar og vidste ikke altid, hvad han lavede. En aften kunne de ikke holde ham i sengen, han ville rejse sig og gå. Når han havde det på den måde, så var han meget stærk, og så kunne Mor ikke magte ham. Ellers, når han var klar, var han nem at have med at gøre.

Far sagde til ham en aften, han var lidt ustyrlig: »Nu skal du være ordentlig, Martin, ellers smider jeg dig ud i dammen!«, hvortil han svarede: »Nå, det gør du din klør? Det får du nok noget døje med. Du kan i hvert fald ikke kaste mig længere ud, end jeg kan svømme i land!« Bedstefar havde i sin ungdom været en fin svømmer.

Men hen ved juletid var det forbi. En aften, efter han havde spist aftensmad, ville han i seng, og så kaldte han på Mor. Han var helt klar. De talte lidt sammen, han strøg Mors kind og sagde: »Du er da min pige«. Det var det sidste, han sagde. Lidt efter drog han et dybt suk, og så var han væk. Han blev begravet på Tversted kirkegård ved siden af Bedstemor og de børn, der var døde før ham.

Det var det efterår, jeg gik til præst. Da han var død, skulle jeg have nogle papirer med hjem fra præsten. Det var pastor Thaarup i Bjergby. Jeg havde et vældigt mas med at forklare Thaarup alt det, han ville vide. Han elskede at drille, så kunne han gøre sådan en klør forlegen, så var han i sit es. Det var tosset vejr den dag. Det lynede og tordnede samtidig med, at sneen væltede ned. Mens jeg sad inde i kontoret og talte med Thaarup, kom der et lyn og et skrald af en anden verden. Hans Ærværdighed blev så forskrækket, at han var lige ved at fare i loftet. Det var et held for mig, for jeg fik fri øjeblikkelig. Jeg var ikke rigtig tryk ved situationen; jeg regnede jo med, at de andre for længst var gået, så jeg skulle gå alene, og det var jeg ikke så glad for. Men jeg havde bekymret mig uden grund. Da jeg kom uden for præstegården, holdt vognmand Marius Gaarden der med sin bil. De andre børn, som skulle samme vej som jeg, var læsset, de ventede bare på mig. Det var Else, præstens datter, der havde ordnet det.

Det blev en meget hård vinter i 1929. Det frøs hårdt, og det blev ved længe. En mand, jeg senere tjente hos i tre år, var i København den vinter. Han var med Aalborgbåden. Han fortalte, at der var så megen is i Kattegat, at de sad fast i den, og folk gik på isen ved siden af skibet på hjemmevejen.

Om foråret blev jeg konfirmeret, så var det slut med at være barn, mente jeg da. De sagde jo alle, at nu skulle jeg til at være voksen. Men der gik nok nogle år, før det blev en realitet. Der kom til at ske mange ting inden.

Den 11. juni samme år blev min søster Anna gift med Aksel Borrisholt, søn af Kristine og Søren Borrisholt i Asdal. Det bryllup gik for sig som Tines, bare med den forskel, at de blev viet af pastor Thaarup i Mygdal kirke. Næsten de samme gæster og de samme kogekoner, nemlig Petrea Mikkelsen, Bindeslev og Laura Nedergaard, Ågård. Vor gode ven, Søren, var der også, både før, under

og efter festen. Han havde de samme kvaler med de her to tossede kællinger, som han kaldte kogekonerne.

Anna og Aksel kom til at bo i Hæstrup, der havde de købt en lille gård. Tiderne blev ringere og ringere for landbruget, ja for alle. Priserne på det, landmanden skulle sælge, raslede ned dag for dag. Der var stor arbejdsløshed, så det var heller ikke skønt at være arbejdsmand. Lønnen var meget lille, og blev man arbejdsløs, var der næsten ingen understøttelse. Landmændene var ved at fortvivle. Der var ingen ting, der kunne svare sig, og penge skulle der til, lån skulle forrentes, afdrag kunne der ikke blive noget til. Aksel Borrisholt købte smågrise, som han gav 60 kroner for. Dem måtte han, da de var leveringsfærdige, sælge

Anna og Aksel 1929

for 30 kroner stykket. Det var der jo ingen, der kunne holde til ret længe. Der var da også mange, der gik fra deres ejendomme. Far kunne heller ikke klare skærene. I 1932 måtte han give op. Han og Mor købte hus i Retholt i Mygdal.

Karen og Kristian 1932

Kort tid efter, den 17. juli 1932, blev min søster Karen gift med Kristian Nedergaard fra Horne. Hans forældre var Kristine og Senius Nedergaard, de ejede »Bakken« i Horne. Kristine var datter af den før omtalte Peder Bak, svoger til min oldefar Bukkeniels i Horne. Det var så familien, der kom sammen igen. Det blev ikke noget stort bryllup denne gang. Der var ingen penge at feste for. Karen og Kristian købte så hans farbroder Julius' gård i Terpet, Horne, lige neden for Løjbjerg.

Den sidste tid, vi var i »Højtved«,

var der ikke andre end Emanuel, Valborg og jeg hjemme. Det var jo ikke mange, efter som vi var vant til. Karen boede hjemme, mens hun var i sylære ved en sy pige, der boede i Mygdal.

Om vinteren var der influenzaepidemi i omløb. Mor og jeg var de eneste, der var på benene derhjemme. Da havde vi nok at se til. Der skulle malkes to gange daglig, men det kom Johannes og hjalp os med. Han var forkarl på »Stejlbjerg«. Der var han i flere år.

Men der var jo mange andre ting, der skulle laves. Emanuel og jeg havde kammer ude ved siden af hestestalden, men Emanuel lå inde i stuehuset, mens han var syg. En aften, jeg havde været i husflidsskole og kommen sent hjem, hørte jeg, da jeg var kommen under dynen nogle underlige lyde ude fra stalden. Jeg måtte ud af fjerene igen og se, hvad det var for noget. Det viste sig så, at en so, der gik i en af følstierne, var ved at gøre barsel. Det var en større redelighed. Jeg havde ikke fået gjort rent der i flere dage, der var jo så meget andet, jeg skulle nå. Så jeg fik travlt med at muge ud under madammen. Der var kommen nogle grise. De kravlede rundt i alt møget, og soen var et arrigt gespenst. Hun var ikke god at komme nær, når hun skulle fare. Nå, det gik da godt alt sammen. Jeg var nok en mægtig stolt karl næste dag, da jeg var inde ved Far og fortælle om nattens hændelser.

Der skulle også køres roer ind. Det var noget af en prøvelse; da var jeg ikke så kry. Vi havde et par røde heste, et par værre abekatte. De havde jo ikke meget at bestille om vinteren. Når de endelig kom for vognen, vidste de ikke, hvad ben de skulle stå på. Så det var ikke akkurat en ren fornøjelse at komme ud med dem.

Det værste var nok en dag, jeg skulle køre ajle ud. Det var hård frost, så jorden var ikke så behagelig at køre på. Pokker tog da også ved hestene, det kom til at gå stærkere og stærkere, og ajletønden faldt af vognen. Jeg kunne ikke få hold på dyrene, men måtte blive ved at køre. Til sidst fik jeg dog magten igen, men da skulle jeg dog ikke nyde mere af den spas. Jeg satte hestene ind, så måtte de køre ajle for mig, hvem der ville! Ved den lejlighed fik jeg at se, om ikke jeg vidste det i forvejen, at der var grokraft i sådan en gødning. Der, hvor tønden faldt af, og hele ajlen var løben ud på ét sted, var der nemlig i kornt året efter en mægtig grøn plet. Det måtte jeg høre meget om.

I de dage, de var syge derhjemme, var vore naboer også sengeliggende, og den eneste medicin, de fik, var spiritus. Den måtte jeg så hente i Retholt hos Ejnar Pedersen, der havde købmandsforretning dér. Nogen skulle havde det ene, nogen det andet. Jepsen ville have brændevin, det ville Svenske Ole også. Kristen Svendsen ville have rom, og vi fik begge dele. Når vi fik sådan en dram i noget varmt vand, før vi gik i seng om aftenen, skal jeg love for, vi kom til at svede. Det var nok det, der skulle til for at jage ondet ud af kadaveret. Sprutten var ikke så dyr dengang. Brændevin og rom kostede fire kroner halvflasken, cognac fem kroner. Men i forhold til i dag var det måske dyrere.

Jeg går lidt tilbage i tiden igen. I flere år kom der hvert år en mand til »Højved«. Hvad han hed, ved jeg ikke. Vi kaldte ham aldrig for andet end »Klumpfod«. Det hed han overalt, hvor han kom. Han var i dobbelt forstand en stakket. Han var nok sønderjyde, han havde været med i Verdenskrigen 1914-18. Han havde mistet begge sine fødder, kun hælene var tilbage. Hvordan han kunne komme rundt til folk, selv ved et par krykker, forstår man ikke; men det kunne han. Han brugte kogesprit til at vaske stumperne med. Det lindrede så godt, sagde han.

Men han var også kommen i træk med at lindre de indre organer med spritten. Han kom hvert år og reparerede hestenes seler. Det var han meget fin til, når han var ædru. Det arbejde tog gerne et par dage, så boede han hos os i den tid. Han sov i laden eller kostalden, som det nu kunne passe. Han ville ikke sove andre steder. Han sagde, han havde så mange små venner på sig, og kom han i en varm seng, var han bange, de ville forlade ham. Det ville han ikke risikere, så ville han hellere sove i laden.

Den sidste gang, han besøgte os, var han meget sølle. Han var jo ved at være gammel, sagde han, og heller ikke rigtig rask. Han ordnede dog selerne og sov i laden om natten. De voksne var ude at pakke ham godt ned med nogle sække og et gammelt hestedækket. Mere ville han ikke have. Næste dags morgen gik han så videre, men da Emanuel og jeg hen ved aftenstid gik hjem fra skole, fandt vi ham inde i vor skov. Han var ikke kommen længere. Han havde brugt spritten til det indre i stedet for fødderne. Det var sikkert en hamper omgang; det var midt om vinteren. Han blev så hentet hjem og fik noget varmt i sig, det kunne han ikke lide; det var ikke så godt som det, han havde i flasken. Mor ynkede ham lidt, hun havde ondt af det med ham. Det syntes han ikke var noget at tale om; han havde været ude for det, der var meget værre. Han sagde: »Nej, så skulle hun have været med i krigen, det var noget andet. Je' er bleven skydt ølle gang'!« Det var noget helt andet, mente han.

Spørgsmålet var nu, hvad de skulle stille op med manden. I »Højved« kunne han selvfølgelig ikke blive. Der var ikke andet for end at køre ham på Fattiggården. Det var ikke rart, men der var ikke andet at gøre. Nå, fjedervognen blev trukket frem, og der blev lagt et godt lag halm i bunden og nogle sække ovenpå. Så blev han lagt derop, pakket godt ind i sække og hestedækkener. Så kørte Far og Kristen Svendsen af sted med ham. Da de kom op til Bjergby-Mygdal Fattiggård, ville han have at vide, hvor de var. De sagde da, at nu var han hjemme. »Det kan jeg ikke tro«, sagde stakkelen, »jeg synes, husene er så store!« Da han fik at vide, det var Fattiggården, klagede han sig. Der ville han ikke være. »De stopper mig i en balje vand, og jeg kommer ikke i noget andet tøj; hvordan skal det så gå med mine små venner?« Han måtte dog blive der, der hjalp ingen kære mor. Hvad der så siden skete med ham, ved jeg ikke. Vi så ham aldrig mere.

Dengang var der så mange mærkelige starutter, der gik på vejene. »Rejsen-

de svende« kaldte de sig. Hvorfor de havde valgt denne levevis, kan der være mange forskellige årsager til. Ofte var der nok en eller anden sørgelig tildragelse i deres liv, der havde slået dem ud, så de ikke kunne se nogen mening med tilværelsen.

Der var blandt andre også en, de kaldte for »Bette Ulv«. Når han kom, og Chr. Jepsen var der, så fik de sig en vældig snak om gamle dage. De havde i deres unge dage tjent sammen på »Odden«. Bette Ulv ville vide, om Jepsen var kommen videre i livet end han, om Jepsen troede, det var noget stort at være husmand og daglejer, det mente han ikke. Jepsen mente dog, det var bedre at kunne klare sig selv end at gå rundt og betle. Da Bette Ulv opgav ånden og forlod denne syndige verden, fandt man i hans gemmer bankbøger og sparekassebøger med pålydende på over 100.000 kroner. Det havde Jepsen bestemt ikke. Hvor han havde alle disse penge fra, forbliver nok en gåde.

Da Far og Mor i 1932 flyttede til Retholt, var Emanuel nitten og jeg sytten og Valborg femten år. Der var ikke noget for Emanuel og mig at lave, så vi måtte jo ud at finde noget arbejde. Jeg kom til »Krøgholt«, en gård lidt øst for Retholt. Der var to karle og en dreng foruden mig. Der var ikke mere end 75 tønder land til gården, og da manden, Chr. Krøgholt, altid var med i arbejdet, var vi jo ikke overbelastet. Det var næsten for meget af det gode. Kristians kone, Stine, var den bedste madmoder, man kunne tænke sig. Hun vidste ikke alt det gode, hun ville gøre for os. Ingen måtte savne noget, om hun kunne gøre noget til det.

Men hendes svigermor, der også hed Stine, var vi ikke så glade for. Hun boede, siden hendes mand døde, på gården. Hun var af en helt anden støbning, af den gamle skole, som man siger. Os karle og piger så hun på som tyende, der ikke måtte have en selvstændig mening. Ville vi bare indordne os under dette, var hun såmænd god nok. Men det var nu ikke altid lige let.

Lige efter, jeg var kommen dertil, var hun i færd med at lave appetitost, for resten noget, der smagte godt. Da ostemassen havde hængt til tørre, til vullen var dryppet af den, kom den i et fad eller en gryde, og så skulle den stilles hen et lunt sted. Det

Huset i Retholt fotograferet 1992

mente hun, min seng passende kunne bruges til. Men da jeg ville i køjen om aftenen, blev jeg vel nok forskrækket. Da jeg slog dynen til side, slog der en infernalsk lugt op i snuden på mig. Det lugtede, som om alle på gården havde forrettet deres nødvendige ærinder der. Jeg fik dynen på plads i en fart; jeg ville have at vide, hvad det var for noget. Det fik jeg da også. Den unge Stine undskyldte det skete mange gange, hun var ked af det, men hun anede ikke noget om det, før jeg lavede vrøvl. Hun ville stille en sofa an til mig inde i stuen, så jeg kunne sove der, til sengen var bleven lugtfri. Det ville jeg nu ikke, jeg kunne tage hjem til mine forældre og sove, til der var til at være der igen. Den Gamle mente ikke, det var noget at lave sådan en ståhej for; sådan en klør kunne vel nok sove i sengen, om også der var en fremmed odeur. Det blev nu første og sidste gang, min seng blev brugt til osteskjul, mens jeg var der.

Jeg flyttede derfra til Stabæk i Uggerby, ned til konsulent Lars Rugtved. Der var foruden mig en voksen karl, der skulle være en slags bestyrer, for Rugtved var ikke meget hjemme. Karlen kunne jeg ikke enes med, jeg var jo noget forvænt fra »Krøgholt«. Jeg mener nu også, han var noget af en sjovert. Vi kunne ikke forliges. Vi kom til sidst op at slå, og da han ikke var stort større end mig, måske heller ikke alt for rask i vendingen, endte det med, at han fik en regulær lussing. Den sidste gang, han prøvede at ordne mig, brugte jeg et kosterkaft. Det blev til syne på fyren; han var ikke køn de første dage efter den omgang. Men jeg mente ikke, det kunne gå med det forhold, så jeg pakkede mit kluns og forlod skuden; jeg ville ikke være med til det slåsseri.

Så var jeg hos min bror Kristian i »Hvidegård«. Han havde haft mange karle, men jeg var den første, der tjente pladsen ud. Det var jeg lidt stolt af, især efter den tur til Stabæk.

Derfra rejste jeg igen til Stabæk til »Nørrevang« hos Valdemar Jakobsen. Det var en god plads. Han var den bedste husbond, jeg har haft, den jeg satte størst pris på. Jeg var hos ham først i to år, senere kom jeg tilbage og var der et år. Valdemar var enkemand. Hans kone, Jette, var død et par år forinden, jeg skulle være karl. Og så var der en, der skulle passe kreaturerne. Der var en husholderske og en pige. Det var min kusine, Gerda, hende som jeg delte vugge og sut med. Vi havde en dejlig tid sammen der. Hun var den herligste pige, man kunne tænke sig, altid fuld af sjov, altid glad og frisk. Hun var aldrig kedelig.

En af de første dage, efter jeg var kommen der, skulle jeg køre mælk. Jeg havde bud med til købmanden. Det var dengang Lykkegaard, der var købmand i den gamle købmandsforretning. De havde fået en ny pige til november. Hun kom ind i forretningen, mens jeg var der. Hun var der kun et øjeblik, men det var længe nok. Jeg var skudt øjeblikkelig; der var ikke noget at raffe om, jeg var leveret. Men hun ikke så meget som så mig. Ikke et blik, ikke en mine. Hun var fuldstændig kold. Selv om jeg smilte aldrig så sødt, så rørte det hende ikke. Det var jo ikke så rart for mig. Jeg havde ellers fået den idé, at jeg altid

kunne få pigerne til at se mig. Jeg skal lige love for, at jeg blev klogere efter den tur. Men jeg fattede mod. Man skal ikke sådan lade sig slå ud, ikke da i første omgang. Der kommer andre tider, tænkte jeg, og så indledte jeg jagten.

Jeg fik da til sidst held af mine anstrengelser. En aften, hun havde været hjemme hos sine forældre, mødte jeg hende, sådan helt tilfældigt. Sådan skulle det da se ud. Jeg kom i følge med hende, fik at vide, at hun hed Anna, og var fra »Klitgård« oppe på Diget i Uggerby. Vi blev efterhånden rigtig gode venner, men vi var jo ikke ret gamle, Anna var seksten og jeg var nitten år, så helt alvorligt var vi nok ikke ramt. Det var da ikke værre, end vi nok kunne se og tale med andre unge.

Mens jeg var hos Valdemar, var jeg tit ovre hos min onkel, Christian Klit og hans kone Laura. De boede lige østenfor. Det var et par herlige mennesker, rigtigt et par lune jyder. Anker og Ane var hjemme. Erik var ikke konfirmeret, og Erna tjente i »Lundergård« ved Hjørring.

Vi havde mange fornøjelige timer der. En aften sad vi således nogle unge - en fem-seks stykker - på Anes seng. Da brast pludselig gulvet under sengen. Den gik nedenunder og hjem, som man siger. Der blev jo et værre spektakel ud af det. Christian Klit kom ind; han ville nok vide, hvad det var for en redelighed. Vi fik at vide, at nu måtte vi værsgo' lave det gulv i stand, og det hurtigst muligt, hvad det så end kostede. Laura, der også kom derind, sagde:

»Ja, ja, ta' det lidt med ro, du vil vel ikke have, de skal sørge for, at du får dine rådne gulve fornyet?« Så lo onkel, og alt var i orden. Vi morede os vældigt, da forskrækkelsen var overstået. Sådan havde vi mange sjove tider sammen. Anker og jeg blev så gode venner, at da jeg rejste fra »Nørrevang«, fik vi plads sammen ude i Ugilt ved Mikkelt og Tine på »Ny Egebjerg«.

Om sommeren i 1935 mistede vi vores Mor. Hun havde i nogen tid gået og døjet med næseblod. Når det kom, var det næsten ikke til at stoppe igen. Der måtte bud efter lægen mange gange. Det havde tilsyneladende bedret sig noget denne sommer. Hun var helt frisk og godt tilpas, syntes vi da. Hun var jo heller ikke gammel, kun tres år. Hun holdt næsten hele haven, Far var jo ikke meget hjemme. Helt tilfældigt var fire drenge, der ikke var gift, hjemme den 4. juni om aftenen. Far og Mor gik og puslede med noget ude i haven. De var lige ved

Laura og Kristian Klit 1909

at være færdige. Mor sagde da til os, vi skulle gå ind og sætte vand over til kaffe, så ville hun komme og lave den, når de blev færdige. Men da hun kom indenfor, sagde hun, hun blev syg; vi skulle finde nogle kamferdråber. Hun mente, de kunne hjælpe. Men så sank hun sammen i Fars arme. Han stod og holdt om hende; hun var bevidstløs med det samme. Vi ringede efter lægen; han kom også hurtigt, men kunne kun konstatere, at hun havde fået en alvorlig hjerneblødning, og der intet var at gøre. Ud på natten var det forbi. Far, Ejnar og Valborg sad hos hende til det sidste. Vi unge havde talt om, hvor vi ville hen den 5. juni, Grundlovsdag. Der var fest mange steder denne dag, og det var en gammel skik, at alle unge havde fri. Det blev anderledes for os dette år. Vi kom ikke til fest, men vi var alle samlet hjemme ved Mors kiste.

Den 11. juni blev hun begravet på Mygdal kirkegård. Der var mange, der mødte op i hjemmet i Retholt for at følge hende den sidste vej til graven. Der var flere, der havde lidt at sige derhjemme ved båren; blandt andre Niels Eskildsen og Christensen, »Stejlbjerg«. Niels mindedes den tid, de var naboer i Uggerby og den tid, de havde tjent i samme plads, da de var helt unge. Christensen talte smukt om Mor og om den tid, de var naboer. Der var flere, der havde lidt at sige. Min bror, Kristian, kørte med hest og vogn Mor til hendes sidste hvilested. Det ville Far helst sådan. Han mente, sådan ville Mor det helst, hvis hun kunne have bestemt det.

Den følgende tid var underlig. Der var så sært stille, når vi kom hjem til Retholt. Vi savnede vor Mor. Det gjorde Far også. Det var jo værst for ham. Han kunne ligesom ikke rigtig finde sig selv igen. Han havde kort forinden været ude for et slemt uheld. En dag, de i Ejnar Pedersens lastbil var på vej til kreaturmarkedet i Aalborg, var de kørt galt i de grimme sving, der dengang var i Tylstrup. Det var en ny chauffør, Ejnar havde fået. Han var ikke vant til at køre med levende dyr. Han havde nok for megen fart på i de her sving, så dyrene krængede over, og han mistede herredømmet over bilen. De væltede. Nogle af dyrene var slået ihjel på stedet, andre var kommet så meget til skade, at de måtte slås ned med det samme. Føreren var ikke kommet noget til, men Far slog sig meget. Føreren, Ejner hed han, løb ind til Tylstrup for at hente hjælp. Det var tidligt om morgenen ved firetiden, så der var ingen, der havde set ulykken.

Da han kom tilbage, var Far forsvunden. De fandt ham dog snart, men da var han helt forstyrret; han vidste ikke redelighed på nogen ting, og han blødte stærkt fra et stort sår oven i hovedet. Han kom dog hurtigt under lægebehandling og blev forbunden. Det varede noget, inden han forvandt den tur. Nerverne var kommen i ulave. Da så Mor døde kort efter, blev det galt igen. Der gik lang tid, inden han var helt sig selv igen.

Ejnar, min bror, boede hjemme i Retholt dengang. Han havde ingen plads, men arbejdede ved vor svoger Kristian Nedergaard. De havde opdaget, der var mange kampesten oppe i Løjbjerg. Kristians jord gik derop. Dem ville de have

fat i. Man var ved at lave en helt ny vej gennem statsplantagen, og der skulle bruges en masse sten, både bundsten og skærver. Kunne de få de her sten op i dagslys, kunne der laves penge, og dem var der nok brug for i disse dårlige tider, der var dengang. Så der sled både Christian og Ejnar, og de tjente mange penge. Men hjemme i haven i Retholt havde Ejnar bier, der også skulle passes. Det gik jo i reglen også fint, men en skønne dag gik dyrene fuldstændig amok. De begyndte at sværme. Der var en uro af en anden verden, og lige med ét stak en del af dem af sted. Far vidste ikke, hvad han skulle gøre i en hast, men han havde hørt at, når bier sværmede, skulle man tage en eller anden bliktingest og slå på den, så ville de falde til ro igen. Han greb en spand, gav sig til at slå på den med en pind og løb efter dem. Han fulgte dem helt hen til Odden skov. Der slog de sig ned i en gran. Så fik han fat i en nabo, der var bikyndig. De fik fat i dyrene igen og fik dem i en kube og hjem. Så var den sag ordnet. Men folk, der så ham løbe rundt og hamre på en spand, troede, at nu var han da helt gået fra snøvsen. Det var jo nok en slags reaktion efter den nedtur, Far havde haft, der fik ham til at løbe efter bierne; ellers havde han nok ikke befattet sig med sligt.

6. kapitel.

Anna

Det var det andet år, jeg var i Stabæk, Anna og jeg havde ligesom fundet ud af, at vi vist godt kunne tænke os, - at vi havde mange ting tilfælles. Mine gode venner var også hendes, og hendes var også mine. Ane Klit og Anna blev meget gode veninder. De var jo også lidt i familie, de havde fælles oldemor; Anes bedstemor, Ann Hahn, og Annas bedstemor, Karen Uggerhøj, var søstre. Det venskab varede helt til Ane blev gift og flyttede fra egnen.

Da Anna rejste fra Lykkegaards, flyttede hun til Houbak mejeri, hvor hun var pige hos fru Larsen. Derefter kom hun hjem til »Klitgård« igen. Jeg rejste fra »Ny Egebjerg« til Asdal, hvor jeg var på Fattiggården, (»Enggården«) et halvt år. Jeg var bare fæstet for vinterhalvåret; så var jeg løsgænger om sommeren, havde arbejde forskellige steder.

Blandt andet var jeg et stykke tid hos plantør Ravn i Tornby; der var min bror, Emanuel. Det var en mærkelig mand at arbejde for. Midt i arbejdstiden kunne han komme og hente os. Vi skulle ind; han ville spille skak. En dag stod jeg og læssede møg; da blev han pludselig opsat på at spille. Så jeg måtte ind lige midt i det hele, akkurat som jeg gik og stod med skidt på hænder og tøj. Så kunne de læsse skidtet, hvem der ville, det blev ikke hans sag!

Den morgen, bukkejagten gik ind, var jeg med ham ude i skoven. Vi skulle se efter krybskytter. Dem, mente han, der var nogle stykker af. Det var der nok også, men de kendte plantøren og hans vaner, så vi så dem ikke. Derimod så vi en del dyr. Han kunne nemt have skudt en buk, han stod og så på dem i kikkerten. Jeg skulle også se, om jeg mente, vi skulle tage den. Jeg mente, det måtte være en let sag. Han lagde bøssen til kinden, stod længe og sigtede, men så tog han geværet ned igen, klappede i hænderne engang og sagde: »Det var så det!« Dyrene løb selvfølgelig deres vej, måske lige i armene på krybskytterne. Vi hørte da senere nogle skud, men vi fandt ingen jægere. Fik vi ikke andet ud af turen, så fik vi da den oplevelse at se skoven sådan en tidlig sommermorgen. Det var næsten det allerbedste. Det vidste Ravn nok også.

Derefter var jeg i mosen at grave tørv for folk. Det var hårdt arbejde, men det gav gode penge. Ved andet arbejde fik jeg fire kroner om dagen, i mosen kunne jeg nemt tjene ti kroner. Det er jo ikke priser som nu om dage i 1985; det var jo i 1937. Jeg var også hist og her og luge roer. Det var akkordarbejde, så det gav også godt. Men hen i juli kom Mikkell. Jeg var nødt til at komme derud og hjælpe dem med høsten; de havde kun to knægte på sytten år. Dem

turde han ikke betro binderen, og hvad ellers der var at lave. Så var jeg der i to måneder. Men så kom der en tid, der ikke var meget arbejde at få. Så holdt jeg lidt ferie, gik og danderede den og spillede greve. Men det gav jo ikke noget i kassen.

Mens jeg var i Fattiggården, var Anna hos sin bedstemor, Karen Søndergaard. Vi kom da i tanker om, at nu var det vist ved at være den tid, vi skulle have ring på. Den 23. december 1936 hyrede vi vor gode ven, Jens Sommer, der havde lillebil, til at køre os til Hjørring om aftenen. Vi gik ind til guldsmed Arthur Hassing, fik sagen ordnet, så lidt på byen og købte lidt sager. Det var ikke store ting; efter det besøg hos Hassing var der jo gået svind i moneterne. Da vi ud på aftenen kom hjem til Annas forældre, var Chr. Uggerhøj gået i seng; men da han hørte, hvad vi havde foretaget os, kom han op igen. Vi skulle have kaffe i dagens anledning.

Da det nærmede sig november, fandt jeg ud af, at det var noget skidt ikke at have fast arbejde; der var for mange ledige dage, hvor jeg jo ikke tjente noget. Og når der var noget at få, var det mest hårdt arbejde som at læsse folks møddinger og sådan noget. Jeg fik da plads som fodermester i Bindslev præstegård ved Harald Præstegaard.

Anna fik plads hos Laurits Hahn i Bindslev. Det var kun for vinterhalvåret; hun ville på højskole om sommeren. Den 3. maj rejste hun og Valborg over til Tommerup højskole på Fyn. Der var tre andre unge piger heroppefra, der rejste derover. De skulle være der i tre måneder. Jeg var ovre at se til hende to gange i den tid. Om pinsen var vi en del unge, der lejede Niels Mogensen, og vi kørte derover. Vi var der fra lørdagen til tirsdag aften; vi var så hjemme onsdag morgen. Længere hen på sommeren havde Emanuel og jeg nogle dages ferie. Vi lejede da en tandemcykel, og så kørte vi derover igen.

Vi kom da i tanker om, at vi ville derover om vinteren. Vi søgte om understøttelse til opholdet og regnede så med, at sagen var klar. Vi ville ingen plads søge for vinteren. Men tiden gik; vi hørte intet fra de kloge hoveder, om vi kunne få noget eller ej. Vi kom helt hen i oktober; vi havde stadig intet hørt, så vi turde ikke kontakte skolen. Jeg var så en søndag oppe at besøge min gamle husbond, Valdemar Jakobsen. Han var, ligesom jeg, i knibe. Han havde regnet med at få gården solgt. Han var ved at være for gammel til at drive den; han var bleven femoghalvfjerds år. Han havde ikke fået fæstet folk til næste år. Han ville da gerne, om jeg ville komme der til november. Det blev vi så enige om. Den 11. november om formiddagen kom papirene. Vi var bevilget understøttelse. Det var lige en postgang for sent, men det var der jo ikke noget at gøre ved.

Valdemar havde ingen flere folk fået lovning på, men husbestyrerinden havde lovet at blive foreløbig. Det havde en af de gamle karle også. Han var fra Tversted. Han fik fat i en kammerat, der havde været soldat om sommeren. Han var bleven hjemsendt lidt hen i november. Så var vi igen fuldt bemandedt.

Han skulle så passe kreaturerne og jeg marken. Vi kunne og skulle også passe os selv og sørge for alt arbejdet. Valdemar var jo bleven noget til års. Det eneste, han ville lave, var pasning af svinene og så køre i byen.

Han havde en lille køn, brun hoppe. Den var efterhånden bleven tredive år gammel. Hende kørte han mange ture med. Selv om hun var bleven gammel, var hun en lille køn hest. Men hun var bleven noget udspekuleret. Dersom ikke han passede på, når han ville hjem igen efter sådan en tur, stak hun af. Så løb hun hjem uden ham. Han måtte så værsgo' gå. Om søndagen, når han var i kirke, kom hun tit hjem på den måde. Men så kunne vi karle jo hente ham, så vidste vi jo, hvor han var. Det vidste vi ellers ikke altid.

Når der skulle ny forsyning af foderstoffer til, - det var mest om efteråret -, så kørte Ejnar Pedersen, der var købmand i Retholt dengang, gerne to-tre dage. Han hentede det i Frederikshavn. Det var en stor dyngede at få hjem på én gang. Vi havde et vældigt mas med alt det kraftfoder året igennem. Mus og skidt skulle jo ikke gerne æde det hele. Men han tjente jo nok lidt på den måde; han købte jo, når det var billigt.

Dette år var ikke helt uden genvordigheder. Om efteråret var der mund- og klovsyge. De første besætninger, der blev ramt, blev slået ned for at afværge, at sygdommen skulle brede sig. Men det hjalp ikke; den greb om sig, og der var flere og flere, der fik sygdommen i huse. Til lillejuleaften over middag kom jeg igennem kostalden. Jeg hørte da en mærkelig lyd fra kørerne. De smaskede så underligt. Da jeg ville se efter, hvad det var for noget, var jeg ikke i tvivl om, hvad der var på færde. Kørerne savlede og smaskede, så det var en gru. Jeg måtte jo, hvor nødig, jeg ville, ind og tale med Valdemar. Han ville ikke engang ud at se efter. Jeg måtte til en telefon og ringe efter dyrlægen. Han kunne kun konstatere, at det var den grimme sygdom. Der blev sat skilte op ude ved vejen, hvorpå der stod »Adgang forbudt«. Der måtte ikke komme uvedkommende til gården, men vi måtte heller ikke forlade den, uden det var strengt nødvendigt. Det var ikke så rart lige til jul.

Nå, vi blev ikke de eneste, der blev spærret inde. Christian Klit og et par andre naboer blev også ramt på samme tid, så vi havde det såmænd meget hyggeligt, selv om det også gav en del ekstra arbejde med mælkekørsel og sådan.

Det var kun få dage, kørerne var syge, og der var ingen af dem, der fik dårlige patter. Det var ellers meget almindeligt, de blev angrebet. De bliver oftest fyldt med vabler, der brister under malkningen, så patterne kommer til at sidde i ét stort sår, så man kan nok forstå, kørerne bliver tossede, når de skal malkes. De plejer også at få bylder mellem klovene. Det undgik vi også. Vi slap meget let over hele affæren. At holde os hjemme, var det også så som så med; det var ikke så nemt med det. Og at være bundet inde i tre uger, det var ikke lige sagen.

Hen på foråret blev der uro i verden. Hitler var jo kommen til magten i

Tyskland i 1933. Han begyndte at rasle med sabelen, som man siger. I Spanien var der borgerkrig, og Italiens Mussolini rørte også på sig. Italienerne havde invaderet Abessinien og var i færd med at massakrere dette folk.

Herhjemme begyndte man at indkalde flere og flere af de gamle årgange af soldaterne. Min medtjener, Svend Aage Svenningsen, blev også indkaldt. Det skete en af de sidste dage i april, og den første maj rejste vores husholderske. Hun var ikke rask og var kun bleven, fordi Valdemar ingen anden havde funden til november. Nu kunne hun ikke mere.

Så var Valdemar og jeg alene på skuden. Det duede ikke rigtigt. Vi var knap færdig med forårsarbejdet, og kreaturerne skulle passes og malkes. Det var nok det værste; der var 25 malkekøer. Valdemar kun ikke nå mere end en, så kunne han ikke mere. Så var der jo også kun 24 til mig. Det kunne jo nok gå et stykke tid, men det fik da ende. Jeg fik seneskedebetændelse i armene. Så måtte vi have malkemaskine, men der var også forhindringer. Vi kunne ikke få strøm til en elektromotor, og da vi i løbet af sommeren skulle have installeret elkraft, var Valdemar ked af at skulle købe en benzinmotor. Det firma, der havde sat anlægget op, kom så med en brugt petroleumsmotor. Det var en 8 Hk, men den havde bare den fejl, at der gik mindst en halv time med at få dyret i gang, og så var man ikke sikker på, den ville gå mere end en halv snes minutter. Det duede ikke noget.

Vi fik da fat på en mand, Jørgen Jepsen, han var ellers skovarbejder, men Valdemar ville give ham en større dagløn, end han kunne tjene i skoven, men så skulle han også møde hver morgen kl. fem hele ugen igennem og malke hver aften, inden han tog hjem. Hveranden søndag skulle han være der hele dagen, så havde jeg fri.

Valdemar havde i al den tid, han havde ejet gården, holdt mælken hjemme om søndagen. Mejeriet, der startede i 1908, gik ikke om søndagen. Det var først i 1938, de begyndte at behandle mælken hver dag, men der var stadig nogle stykker, der ikke mente, de kunne være med, deriblandt Valdemar. Men i pinsen 1939 blev det dog galt. Vi havde megen mælk, otte-ni spande, og da mælken skulle holdes frisk, havde vi et mægtigt arbejde med at flytte rundt med alle de spande; der blev jo mange i løbet af to dage. Det år blev det for meget af det gode. Så lavede vi en genistreg. Vi tog lidt syrnnet mælk og kom i den søde. Resultatet blev den dejligste tykmælk. Vor gode mand kunne ikke rigtig forstå, hvordan det kunne være, at al den gode mælk pludselig blev sur? Det ville han ikke risikere mere. Næste søndag gik mælken til mejeriet. Det var da også noget skørt noget. Alle de mennesker, der hver helligdag skulle slæbe rundt med alle de spande for at en to-tre mejerister kunne ligge og dan-dere den søndag morgen. Hul i hovedet. Ikke andet!

Hen på sommeren brød krigen ud. Hitler invaderede det ene land efter det andet. Det så ud til, han kunne gøre, lige som det passede ham. Men da tyskerne gik ind i Polen, blev det dog for meget. Den polske hær slog fra sig og gjor-

de en heltemodig modstand. Så vågnede endelig England og Frankrig. De erklærede Tyskland krig, men det så ikke ud til at hjælpe stort. Frankrig blev hurtigt løbet over ende, så var der kun England tilbage. Men de ville til gengæld heller ikke give sig, selv om deres byer blev bombet sønder og sammen. Det var en mørk tid, men det kan man jo læse om andre steder, hvor man kan få mange flere oplysninger, end jeg kan give.

Nu blev der pludselig travlhed overalt. I statsplantagen kunne man bruge alt det mandskab, der kunne skaffes. Timelønnen steg; der kom bud efter vor daglejer, Jørgen Jepsen, han måtte tilbage til skoven. Så nu var det galt igen. Vi havde dog fået en husbestyrerinde, så vi fik da føden på gården. Vi var ellers, før hun kom, hver dag gået over til Christian Klit og Laura og spist middag og aften. Resten havde vi selv bikset sammen. Lave kaffe og koge havregrød kunne enhver jo gøre. Vi spiste en masse kogte æg og brød med farin på.

Vi fik da fat på en ung klør. Han var også god nok, når endelig han vågnede op ad dagen, men han blev bare så hurtigt søvning igen. Så gik det gode jo af ham. Men en skønne dag stod Svend der igen. De indkaldte soldater var bleven hjemsendt med uniform og det hele. Så var vi ovenpå igen. En mand, tre karle og en dame, vi skulle jo nok kunne ordne fyrrer tønder land.

Det blev så godt, at Valdemar gav mig otte dages ferie. Den udnyttede Anna og jeg ved at leje en tandemcykel, og sammen med min søster, Valborg, og hendes ven kørte vi på Fyn til Tommerup højskole, hvor der var elevstævne. Det var en herlig tur. Den første nat sov vi i »Hotel Høstak« på Himmelbjerg. Vi sad og kunne se, ud over søen. Mens vi sad der, kom hjuldampere »Hjejlen«, så fik vi dette syn med. Næste nat fik vi lov at sove på loftet over en kostald. Det var også godt nok, men om morgenen ved firetiden blev vi vækket af en tyr, der stod lige neden under os. Den havde nok opdaget, der var nogen på loftet, den ikke kunne lide. Gal var den i hvert fald. Den skældte ud. Så var det forbi med at sove mere den gang.

Da vi kørte ind i Vejle, var det nær gået galt for Valborg og Dissing, sådan hed Valborgs ven. De havde kun håndbremsen på deres tandem. De fik for megen fart på ned ad den lange bakke ind til Vejle; kæden sprang af, og da de ville bruge håndbremsen, gik den itu. Der var ikke andet for end lade stå til og så se, hvordan det ville gå. Det så farligt ud. Der var til alt held ikke så megen trafik den gang, som der er nu om dage. Nå det endte da også godt. De havnede inde på en byggeplads, dér væltede de mellem nogle murbaljer og noget skrammel. Der skete ingen større skade. Dissing kunne selv reparere cyklen, hans far var cykelsmed, så han havde nok lært lidt der.

Ellers gik turen uden større uheld. Vi havde nogle dejlige dage ovre ved de dejlige fynboer. Hjemturen gik også fint. Men oppe ved Års-kanten var det galt med Anna og mig. Bedst som vi kørte, blev det et værre tordenvejr. Det trak op til regn. Vi kørte det, vi kunne for at komme i læ. Vi fik øje på et skur, der stod ved siden af vejen. Der ville vi ind, det var vi enige om; men ikke på

hvad måde, vi skulle komme der. Jeg fik øje på en bro, vi kunne komme over, men den så Anna ikke; resultatet blev, at vi havnede i grøften. Den var fyldt med brændenælder. Det var jo ikke så rart, men vi tog det som en oplevelse mere.

Om aftenen besøgte vi en af Valborgs og Annas højskoleveninder, der boede i Farsø. Der boede vi om natten. Næste dag gik turen så hjemad. Vi kom godt igennem Aalborg, men da vi kom til Sulsted, blev det helt galt. Da revnede der et dæk. Nu var gode råd dyre. Hvad skulle vi gøre i en snæver vending. Men Anna vidste råd. Hun fandt en telefon, ringede hjem til sin far og fortalte, hvordan sagerne stod. Han var nem at kalde på. Tre kvarter efter holdt han i Sulsted. Vi fik køretøjerne læsset på bagagebæreren, og så gik det ellers nordpå.

Vi kom nu hen omkring 1. august. Høsten nærmede sig, og vi kom også i gang. En dag var jeg ved at meje et stykke med byg - det var ikke et nemt stykke, strået var næsten gået helt i leje, det lå til alle sider - og jeg kunne ikke forstå, jeg var så underlig tilpas. Jeg både svedte og frøs på én gang. Det var ikke rart, og selvbinderen drillede. Den kunne ikke få fat i det her lejesæd. Så kom Valdemar hen for at se, hvordan det gik. Han kunne nok se, jeg ikke var godt tilpas. Han mente, vi skulle spænde hestene fra og holde en pause. Det mente jeg ikke; vi havde jo Svend, han kunne da nok høste. Det var Valdemar ikke så glad for. Der var nemlig ikke andre end mig foruden hans egne sønner, der havde været betroet dette stykke arbejde. Han gik til en telefon og ringede efter lægen. Han kom, og jeg måtte hjem i seng. Det viste sig, jeg havde halsbetændelse og temperaturen var fyrre. Det var nok ikke så mærkeligt, om jeg var lidt varm. Det varede kun et par dage, så var det ovre igen, og vi kunne høste videre.

Da vi var ovre høsten, kom der en tid, hvor der ikke var så meget at lave; vi var jo mange om det nu. Da ville Valdemar snakke. Han havde fået den idé, at Anna og jeg skulle løse ham af. Han ville sælge gården til os. Han havde altid forlangt tres tusinde kroner for den, men nu ville han slå af på prisen. Jeg mente ikke, det kunne lade sig gøre. Vi havde kun fire tusinde kroner tilsammen. Det blev så ikke til mere med den handel.

Nu ville jeg ikke have plads mere. Vi var bleven enige om, Anna og jeg, at vi ville giftes og have vort eget. Novembersdag flyttede jeg hjem til Retholt. Min bror, Johannes, havde lejet et værelse ovre i den gamle købmandsforretning. Den stod tom; Ejnar Pedersen kunne ikke klare skærene længere. Han havde bygget hus lidt længere mod syd og var flyttet derhen. Nu drev han kun vognmandsforretningen. Vi boede da i det kammer, Johannes havde lejet. Det lå oven over butikken. Vi havde det hele for os selv for ti kroner om måneden. Han havde arbejde ved murermester Thomas Gru i Mygdal. Det var ham, der var karl i »Højtved«, den gang jeg så dagens lys første gang. Jeg fik hurtigt noget at lave. Jeg kom ikke til at gå og spille greve. Der var nok, der kunne bruge

en daglejer et stykke tid.

Sidst i november døde min morbror, Christian Klit. Laura sendte da bud, om ikke jeg ville komme og hjælpe dem et stykke tid, indtil Anker kunne komme hjem; han var ude i plads. Der var kun Erik hjemme. Han kunne ikke klare det alene. Der var jeg så en fjortendagestid. Ellers havde jeg job hist og her, som det nu bød sig. Det var en hård vinter i 1940 med megen sne. Det var lige bleven indført, at man skulle have betaling for at kaste sne på vejene; så der var Johannes og jeg vågne. Vi stillede, så snart der var noget at komme efter. Vi tjente mangan god dagløn ved det.

Om efteråret i november blev Annas søster, Karen, gift med Ejnar Kallehauge. De købte hans onkels ejendom i Uggerby. Den har de stadig nu i 1985. Der var jeg somme tider for at hjælpe med et og andet.

Vi ville jo til at se os om, om vi kunne finde en ejendom, Anna og jeg. Det skulle jo være en, der passede til vore skillinger. Jeg var flere steder henne, men det blev ikke rigtig til noget. Vinteren trak ud, der blev ved at være sne. Vi kom hen i april.

Den niende april om morgenen blev vi vækket af en værre uro og larm. Det var nogle store sorte flyvemaskiner, der fløj over landet. De fløj i meget lav højde, så det var ikke så mærkeligt, de larmede. Det var tyskerne, der var kommen. De havde i nattens løb besat Danmark. Der var bleven gjort modstand ved grænsen. Der faldt en del danske unge mænd, inden der kom ordre fra regeringen om at indstille modstanden. Hvorfor de i det hele taget skulle gøre modstand mod den kamphorde, der kom, når de ikke måtte blive ved, det var en sær sag. Det så sært ud, men der var måske en slags politik i det, hvem ved det?

Den 12. april 1940 døde Annas gamle bedstefar, Niels Søndergaard. Han var syvogfirs år gammel. Han var ikke klar den sidste tid, han levede. Han opdagede ikke, at tyskerne var kommen. I disse dage var jeg der og hjælpe med arbejdet; der skulle jo være begravelse. Det var skik den gang, at det foregik fra hjemmet. Følget mødte da op, i dette tilfælde i hjemmet på »Diget«, som jo ejedes af afdødes søn, Niels Søndergaard.

Der var en masse sne overalt på gårdspladsen og udenfor på vejen, der førte ind til gården. Den sne inde i gården læssede vi på en vogn og kørte den ud på marken. Mens vi var i færd med dette arbejde, kom der en lastbil på vejen op mod gården. Annas bedstemor, Karen, kom i det samme ud af døren. Hun opdagede ikke os. Hun så sig om, fik øje på det, der kom hen ad vejen. Så udbrød hun: »Jøsses da osse, no kommer di minsandten flywwi hen a' weij!« Hun troede, det var en tysk flyvemaskine.

De samme flyvere var godt nok meget nysgerrige, syntes vi da. Den dag, de kom, den niende april, var der jordefærd på Uggerby kirkegård. Det var Maren Høyer, der blev begravet. Mens folkene stod omkring graven, og præsten var ved at foretage jordpåkastelsen, kom der nogle stykker af dem over

kirken. De måtte da have fået øje på de mange mennesker, der var forsamlet der. Det skulle undersøges; de fløj flere gange ganske lavt over kirkegården. Ved samme lejlighed, hvor Annas forældre deltog, blev der ringet til Chr. Uggerhøj, der jo var sognefoged, om en besked, en ordre fra myndighederne, han skulle udføre. Det kunne ikke udsættes, til han kom hjem. Anna måtte på cyklen og til kirken for at hente ham. Hun kom midt under højtideligheden; det var jo noget pinligt for hende. Hun skulle gå derhen og finde ham blandt alle de mennesker ved en sådan lejlighed.

Det blev en underlig tid, der kom nu, da de grønne horder havde besat Danmark. Der kom så mange forordninger, der skulle følges. Alle vinduer skulle mørklægges, og man måtte ikke være ude efter klokken 21 om aftenen. Var der flere mennesker forsamlet, kunne man nemt risikere, at tyskerne kom og ville vide, hvad der foregik. De var måske bange, man skulle samle en hær og jage dem bort. Det havde også været dejligt, om vi kunne; vi var ikke glade for dem.

7. kapitel

Vi danner familie.

Nu kom der gang i tingene for Annas og mit vedkommende. Vi begyndte nu for alvor at se os om efter en ejendom. Vi så på mange. Til sidst kom vi til Tolstrup til den ejendom, mine oldeforældre havde ejet der. Det blev den, vi købte. Den passede bedst til vore skillinger. Men dagen efter, vi havde fået købet i orden, kom der bud fra Valdemar Jakobsen, vi kunne købe »Nørrevang« af ham for halvtreds tusinde med bare fire tusinde kroner i udbetaling; vi skulle give niogtyve tusinde for den anden, der var atten tønder land. Til »Nørrevang« var der fyrre tønder land megen god jord. Men det var lige en postgang for sent. Det havde ellers været alle tiders handel. Til »Bækkely« - sådan hed ejendommen, vi fik - var der jo kun atten tønder land, men deraf var der treog-enhalv tønder, der var åbrinker og bækskrænter, der ikke kunne dyrkes; der voksede lidt græs, der kunne kun blive foder om sommeren til hestene og et par kvier.

Vi overtog den den 23. maj 1940, og vi fik travlt med det samme. På grund af det sene forår var forårsarbejdet ikke færdigt. Kornet var sået, men der var ikke sået rodfrugt, og møddingen var ikke kørt ud. Så vi måtte i gang med det samme. Vi fik Peter Engen til at læsse møddingen, så kunne vi køre med to vogne. Anna skulle så køre hjem med den tomme vogn, når jeg havde fået læsset hakket af. Når hun kom hjem, skiftede Peter hestene over på den anden med læsset. Så kørte hun med det. Engang gik det galt. Vi kørte på et stykke ved åen; der var skråning ned mod denne. Da hun kom derud, væltede vognen og trillede ned mod åen. Den rullede rundt flere gange, men stoppede dog heldigvis, inden den røg deri.

Da vi overtog stedet, var det meget godt besat med dyr. Der var to brune russerheste og en vældig flot treårig gul norsk hingst med stamtavle og hele »pivtøjet i orden«. Det var jo vældig godt, men vi havde ikke rigtig noget at bruge den til, så den solgte vi. Vi regnede med at få en masse penge for den, det var jo en hingst. Men der blev vi skuffet. Vi fik godt nok en god pris for den, men først måtte vi lade den kastrere. Køberen ville ikke have den som hingst. Der var ni pæne jerseykøer, tre jerseykvier og nogle kalve. Desuden var der en jerseytyr; ham fik vi megen mas med senere. Der var også fire jyske kælvkvier. Af svin var der tre søer, fem leveringsfærdige grise og et halvt hundrede polte i alle størrelser; men de var nu sådan lidt la-la. De var lidt sorte på ryggen, »skabede«.

Det var jo godt nok med alle de mange dyr, det var da helt i orden, men der

var ingenting at give dem til føden. Der var kun tre tønder hvede; det var ikke meget til så mange, og af dem blev den ene stjålet; der var jo ingen på stedet om natten. Vi boede på »Klitgården« om natten, så der var frit spil for hvem, der ville låne vores sager. Min far købte da femten tønder byg til os i »Hede-gård« i Bindslev. De kostede femten kroner tønden. Senere købte han tyve tøn-der samme sted. Så havde vi da også rigeligt korn, til det blev høst. De sidste tønder gav vi tredive kroner for.

De store grise blev snart leveret, for dem fik vi omkring 120 kroner styk- ket. Men der var jo svinekort dengang, det havde der været siden først i tredir- verne. Vi måtte købe to kort; vi havde kun tre. De kostede 75 kroner stykket. Det »sak« jo noget i pengene, men det var jo nødvendigt; det forbedrede jo næste tildeling af svinekortene. Køerne var gode nok, men der var smitsom kalvekastning blandt dem; det var ikke godt, især blandt jerseybesætninger. Der skulle jo gerne sælges dyr til levebrug. De kostede ikke meget til slag- ning, og når de kælvende i utide, blev der også for lille en mælkeydelse. Der blev heller ikke noget til tillæg. Det så en tid ud, som var vi ovre det, men så begyndte det igen. Så var vi lige vidt.

Vi havde en moselod i Måstrup mose. Da vi var ovre den værste travlhed med forårsarbejdet, var vi der ude og grave tørv. Der skulle jo noget ilde- brændsel til dengang. I skoven kunne vi kun få fire meter brænde. Det foreslog ikke langt, når der skulle være både til komfur og kakkellovn, petroleum kunne ikke fås, men man kunne få kvas i skoven. Det var også godt i komfuret, men noget værre griseri at fyre med. Man kunne tit finde grannåle i maden, men det måtte vi finde os i.

Stuehuset var bleven moderniseret udenom, inden vi kom der, men indven- dig var der intet lavet; det var noget gammelt bras. Men Annas onkel, Jens Mørch, der var murer og tømrer på én gang, havde lovet os, han ville hjælpe os med at få orden i tingene. Han var der næsten en hel måned, men så var det og- så dejligt, syntes vi da.

Mens vi var i mosen, var Anna ene hjemme og passede sagerne. Hun flytte- de også tyren. Det var en ældre herre; vi kendte den ikke dengang. Det viste sig senere, at det var en lumsk krabat, der kunne finde på at gøre fortræd og overfalde folk. Det var vi ikke klar over, for så var han ikke bleven overladt til Anna. Men der skete da heldigvis ikke noget. Men en aften, vi gik i haven og arbejdede, hørte vi noget inde i gården. Vi ville se efter, hvad det var. Da vi kom op i gården, mødte vi fyren. Han kom ud af bryggersdøren med Annas regnfrakke over hovedet. Da var den ikke god at komme i nærheden af. Vi fik den da ind og bundet. En gang senere, vi kom ud i kostalden, var den kommen løs; den gik og rumsterede på gangen bag ved køerne, den brummede og gav underlige lyde fra sig. Den var ikke god at komme nær; jeg måtte ind i svine- stierne, jeg kunne ikke komme den nær på anden måde. Jeg fik da også fat i dens næsering, fik en tyrestang, der hang under hvælvingerne, spændt fast i

ringen. Så måtte asenet neje sig. Til daglig var den fredelig nok, men en gang imellem gik den amok; så var den ikke god.

Det var bleven bestemt, at vi skulle giftes på Chr. Uggerhøjs 50 års fødselsdag, den 18. juli. Lille jeg måtte så til Tversted til Hans Ærværdighed, pastor Ryving Jensen. Jeg var ikke så glad for den tur. Jeg var nok lidt nervøs. Præsten var ikke sådan en helt almindelig mand; han havde sine ideer, og dem havde vi værsgod at følge. Men Svigerfar, der ikke var bange for gutten, sagde til mig: »Laver han vrøvl, og dagen ikke passer ham, så sig til ham, at så kan vi få pastor Thaarup fra Bjergby til at foretage vielsen.

Det var godt det samme, for han lavede vrøvl; der skulle være menighedsrådsmøde

denne dag hos Niels Engen, og han mente ikke, det kunne laves om, og han var som formand nødt til at deltage. Men da han hørte, vi kunne få Thaarup i hans sted, var der ikke mere i vejen. Præsten var såmænd også god nok. Han havde bare fået den idé, at han var sådan et slags overhoved, der helst ville regere i alle ting; det havde vi andre så bare at rette os efter.

Vi blev viet i Uggerby kirke den dag, det blev bestemt, og præsten talte da også pænt til os. Det var i den skønneste orden det hele. Festen bagefter stod i Annas hjem. Der var lavet gildesal tre år i forvejen, da havde Annas forældre sølvbryllup. Da var der lavet en mægtig sal i vognporten. Der holdt de også fest ved Karen og Ejnars bryllup, da de blev gift i november året før os.

Efter vi havde spist de første retter mad under middagen, rejste præsten sig til alles forundring og holdt en tale for os. Det var en gammel skik, han havde,

*Ved vort bryllup 18. juli 1940 med brudepigerne
Margit, Esther og Karen*

ikke at holde tale ved bryllupper udover det, han sagde i kirken. Den skik brød han den dag. Han var engang ved et bryllup kommen rent galt af sted; det vidste alle; det var derfor, de blev forundrede. Om han troede, vi var bedre end andre, ved jeg ikke, og får det nok heller aldrig at vide, da han for længst er død og borte.

Samme år i oktober fik jeg en tur igen med halsbetændelse. Jeg måtte ligge i køjen et par dage. Samtidig blev det et værre vejr. Det blev »himmelbetændt rendfog«, himmel og jord stod i ét, og vi havde ingen roer hjemme til at fodre kørerne med. Valborg var på en slags ferie hos os. Hun og Annas bror, Niels Anker, som vi havde sendt bud efter, måtte ud i sneen og hente noget hjem. Der var roer lige øst for gården; der var en meget stejl bakke. Der væltede de med læsset. Det hele røg ud i bækken, der gik ved enden af marken. Det var jo ikke så rart i det tossede vejr, men de fik da både vogn og roer bjerget på det tørre igen, og vi fik foder til dyrene. Sådan et vejr i oktober hører vist til det sjældne. Der var så megen sne, at man kørte i slæde til mejeriet, og der måtte kastes i sne på vejene.

Vi havde længe talt om at sælge besætningen, og få stalden gjort ren, så vi kunne blive fri for den kalvekastning. Hen i november blev det en realitet. De fire jyske kvier, der nu var nær ved at kælve, blev solgt og kom til »Sdr. Stokholm« ved Sindal. Vi fik fire hundrede kroner per styk. Den øvrige besætning købte Jens Gaardbo fra Horne. Han skulle give 4500 kroner for dem alle. Han solgte dem til Søren Lilholt, en handelsmand fra Astrup. Han hentede tyren med det samme; den skulle på slagteriet. Han havde fået Karl Jensen, »Søndergård« til at hente den derop; han havde købt nogle dyr der; de skulle så sendes derfra. Der kom en karl for at hente den. Jeg ville, han skulle låne vores tyrestang til at trække den med, men det, mente han, var narrestreger; sådan en pjalt jerseykalv kunne han sagtens ordne. Han kom i gang med dyret, men han kom ikke mange skridt fra døren, før det var galt; han måtte have hjælp, dersom han ville helskindet hjem. Der måtte en mand mere til for at ordne »kalven«!

Resten af besætningen trak det ud med, inden de blev hentet; det var vi ikke så glade for. Vi ville gerne have dem væk, så vi kunne få stalden gjort ren. Vi forlangte da, de skulle fjernes, ellers ville vi have foderpenge. Det gik Lilholt ind på. Der gik igen en tid, der skete stadig ingenting. Vi klagede igen og fordoblede dagpengene; det svarede Lilholt intet til. Lillejuledag ringede jeg til ham, nu skulle de fjernes, foderpengene blev fra den dag sat op til det tredobbelte; det blev efterhånden en dyr fornøjelse at have dyr i kost hos os. Han blev da også gal i skallen; han ringede dagen efter, at dyrene ville blive hentet den dag. Det sagde jeg nej til. Nu var det mig, der blev tvær. Vi kunne sagtens være kæphøje; vi havde forlængst af Jens Gaardbo fået de penge, vi var enedes om. Jeg sagde til Lilholt, der ikke blev nogen dyr udleveret før efter helligdagene. Tredje juledag lige til middag kom der en lastbil med tre mand, de skulle

hente kreaturerne. Jeg spurgte, om de havde penge med, for ellers blev ingen dyr udleveret. Det havde de ikke. De måtte til en telefon og ringe til Lilholt. Han ville tale med mig, det sagde jeg nej til, han havde fået betingelserne at vide én gang, det måtte være nok. Han kom endelig selv hen ved aftenstid. Da var han ikke god. Han ville først tinge om prisen, det ville jeg ikke høre tale om. Da tog han tegnebogen, greb et bundt penge, og kastede dem på gulvet i kostalden: »Dér!« sagde han. Jeg var nu også bleven arrig. Jeg ville ikke bøje mig ned og tage pengene, jeg rakte hånden frem og sagde: »Ingen dyr, før jeg har pengene i min hånd!« Han gav sig til sidst, tog pengene op og gav mig dem. I det tilfælde var det jo mig, der stod med pisen. Der blev så meget ud af den historie, at vi kunne købe en ko ekstra, men det hævnedes sig på anden måde.

Der kom nu nogle travle dage med at gøre rent i stalden. Min bror Emanuel hjalp os. Vi skurede og skrubbete, senere sprøjtede vi med noget desinficeringsmiddel, vi havde fået af dyrlægen. Det var noget stærkt stads; det var lige ved, det kunne tage livet af os, men vi overlevede dog.

Lige efter nytår 1942 var vi et helt selskab, der rejste over på Fyn for at købe kreaturer der. Far, Chr. Uggerhøj og Niels Søndergaard var med mig. Min bror Kristian og Chr. Svendsen var med i samme bil. Det var Jens Sommer, der kørte for os. Der var nogle flere mænd fra Mygdal derovre. De skulle blandt andet købe en tyr; det var Højtved kvægavlsforening, de repræsenterede. Der var Kristian og Chr. Svendsen også iblandt. Vi købte otte røde køer, tre kvier og to kalve til os. Desuden købte Far to kvier til min bror, Ejnar. Han havde jyske køer, men ville skifte over til de røde.

Det var efter nytår begyndt at fryse; det tog ved, det blev efterhånden hård frost. Da vi fik dyrene hjem, - de kom med tog til Hjørring og lastbil til Uggerby -, var temperaturen nede på under tyve minusgrader. Det var en kold omgang for køerne, og så kom de ind i en kold stald bagefter. Vi havde godt nok prøvet at varme den lidt op, men det blev nok til for lidt, køerne blev syge, de fik lungebetændelse; nogle af dem blev meget syge. Det gjorde det heller ikke bedre, at kulden tog til. Det var næsten umuligt at få varme i kostalden. Dyrene frøs, og roerne, de skulle have, var frosne i kulerne. De var ikke til at få tøet op inde i stalden.

Den 25. januar var det helt galt. Da frøs det 32 grader. Det var den laveste temperatur, der var målt nogensinde, sagdes det. Det var den dag, Annas bedstemor, Karen Søndergaard, blev femogfirs år. Da fyrede de så meget i kakkelloven, at den var rødglødende, men dørhængslerne et kort stykke derfra var hvide af rim.

Vi havde taget vores kartofler ind i stuen, men de frøs alligevel. Ja, da var det knageme koldt, så det forslog. Sådan en kulde hjalp jo ikke på køerne. Vi mistede to af dem, den dyreste og den billigste. Den dyreste blev sendt på destruktionsanstalten, den anden kom på slagteriet, men blev kasseret; den var u-

brugelig til menneskeføde, så den kom samme vej som den anden. De kalve, der blev født, var heller ikke levedygtige. Der var flere af dem, der døde. Det var jo noget, der sved til tegnebogen, og den var såmænd hårdt nok belastet i forvejen. Men det gik altsammen.

Kulden fik da omsider ende, og det blev forår. Vi kom over forårsarbejdet, og fik gravet tørv. Det var bleven sommer med det dejligste vejr, man kunne ønske sig. Havde vinteren været hård, så var sommeren til gengæld mild.

Men der var noget, jeg ikke kunne forstå. Jeg havde altid nemt kunnet nå omkring Anna, men det var ligesom det blev sværere og sværere. Jeg syntes ikke, mine arme var bleven kortere. En ting var der dog ikke, som det plejede at være. Men jeg opdagede snart, hvad der var i vente, dog dobbelt så meget, som vi regnede med.

Den 25. juni om morgenen kaldte Anna på mig; hun havde det ikke så godt. Vi var helt rundt på gulvet, vi kendte jo ikke til sådan noget. Jeg måtte af sted op at hente Annas mor. Det her kunne vi ikke klare selv. Hun kom hurtigt. Hun var straks klar over, hvad der forestod. Der skulle bud efter Anine, jordemoderen i Tversted, og det skulle gå stærkt. Jeg måtte op til »Tolstrupgård« og ringe. Da var det heldigvis bleven dag, og folk var oppe. Madammen kom da til huse, og jeg kunne gå ud til mit arbejde.

Jeg havde fået malket, og køerne var kommen ud, og jeg var gået op på marken for at hente noget græs til de dyr, der var inde. Da kom Ane Marie, jeg skulle komme og se. Jeg løb hjem, og der viste de mig en lille pige, en meget sød lille rund prop. Jeg syntes, hun var noget så sød; sådan er det vel med de fleste nybakte fædre, men da jeg talte med Anna, syntes jeg, hun så noget betænkelig ud. Det var der måske ikke noget mærkeligt ved, tænkte jeg. Nå, jeg måtte ud til mit arbejde derude. Jeg var igen oppe på bakken efter græs.

Skovarbejderne kom nu og kørte på arbejde. Jørgen Jepsen kom hen til mig. Han ville spørge til, hvordan det gik derhjemme. Jeg fortalte da stolt, at vi havde fået en lille pige. Men lige i det samme kom Ane Marie igen og kaldte på mig. Hun fortalte, der var kommen en lille pige mere. Jeg blev da så mærkelig, mine fødder blev med ét så underlig kolde. Jeg spurgte Ane Marie, om hun troede, der kom flere. Jeg var helt nervøs over alle de piger på én gang; det var næsten for meget af det gode. Men da jeg kom ind til Anna, der lå og så så glad ud, da var det lige med ét i orden. Jeg vendte mig om, og så da to små fyre, der lå og sprællede. De var nøjagtig ens. Den eneste forskel, der var på dem, var, at den ene havde en rød tråd om håndleddet. Det var nødvendigt, ellers havde vi aldrig kunnet hitte rede på, hvem der var hvem.

Jeg måtte jo igen ud til mit græs, kalvene skulle da fodres. Men det blev heller ikke til noget denne gang; Annas mor kom atter ud og kaldte. Anna var pludselig bleven meget syg; der skulle bud efter lægen, og det skulle gå stærkt. Jeg løb til telefonen og ringede til Hirtshals til doktor Erik Hørlyck. Han var ikke stået op endnu, men lovede at komme med det samme. Så skyndte jeg

mig hjem, men da jeg var på halvvejen, kom Ane Marie løbende på strømpefødder, hun havde ikke tid til at finde sine sko. Der skulle ringes igen, lægen skulle komme uopholdeligt, det var helt galt med Anna. Så løb jeg tilbage igen, fik ringet, Hørlyck lovede at køre øjeblikkelig, og da jeg kom hjem, kom han også. Han sprang ud af bilen, han havde ikke tid til at stoppe den, han løb ind, og bilen blev ved at gå frem, indtil den gik imod vandpumpen, der stod i gården. Der stoppede den, efter den havde givet pumpen nogle gode puf. Det var nok lige ved, det kunne være gået galt med Anna. Det var en åre, der var bristet, og hun var lige ved at forbløde. Havde jordemoderen ikke handlet så resolut, som hun gjorde, havde det været for sent, da lægen nåede derved. Men alt gik godt, gudskelov for det. Jeg har tit tænkt på, hvad skulle jeg og de to små have gjort, om det var gået galt.

Jeg måtte ikke være med, da de arbejdede med Anna. Vi blev jaget ud, Annas mor og jeg. Jeg måtte af sted til købmanden efter vin. Jeg var sikkert noget nervøs og opførte mig nok derefter. Købmand Korsholm Jensen sagde: »Tag det nu roligt, du skal se, du overlever det nok!«

Da Hørlyck og Anine havde hjulpet Anna, kom de ud fra soveværelset. De skulle have noget at styrke sig på oven på den forskrækkelse. Ane Marie havde lavet kaffe, rigtig kaffe endda; det var ikke til at få ellers, men vi havde gemt nogle bønner til denne lejlighed. Hørlyck skulle først have sit tøj ordnet, han havde ikke givet sig tid til at komme ordentligt i det, før han kørte hjemmefra. Han var trukket i det uden over sit nattøj.

Alt var nu sådan set i orden. Anna var meget svag, men vi fik dog lov at beholde hende. Vi skulle have fat i en dame til at passe hende og pigerne i den første tid. Vores nabokone, Laura Hahn, havde lovet at komme, men hun var hos min bror Kristians kone, Karen, der var syg og lå i sengen; det var dengang hendes ledeligt begyndte. Men Laura kom dog, vi havde jo bestilt hende først.

Det var for resten hendes barndomshjem, vi havde dengang. Hendes hus var bygget på marken.

Hun var hos os i otte dage, så kunne vi ikke få lov at beholde hende længe. Det blev nemlig galt oppe hos Karen og Christian Nedergaard. Der kom også en lille pige. Det var Tove, der meldte sin ankomst. Der var ikke andet for, vi måtte af med Laura, Nedergaards havde bestilt hende længe før os. De var jo mere kendt med sagerne, det var nummer fire, de fik.

Nu var gode råd dyre. Hvad skulle vi gøre? Anna kunne ikke rigtigt komme over det her. Hun måtte og kunne ikke stå op, hun skulle blive i sengen for at samle kræfter. Men der er et gammelt ord, der siger: »når nøden er størst, er hjælpen nærmest«. Det kom også til at passe denne her gang. Det viste sig, at Valborg havde ferie. Hun var den gang i Hjærring hos politimester Kann. Jeg ringede til hende og spurgte, om hun ville hjælpe os. Hun nølede lidt med svaret, hun mente ikke, hun kunne. Hun ville ikke rigtig sige hvorfor. Jeg kunne

nok forstå, der måtte være noget i vejen. Det var der også. Hun havde fået ferie, fordi hun var lidt syg og ikke kunne arbejde. Hun havde nemlig en byld der, hvor man er højest, når man plukker jordbær. Det var jo ikke så behageligt. Men hun kom da. Hun var hos os nogle dage, så måtte hun i plads igen. Nu måtte Anna også begynde at komme lidt op, men hvor havde den omgang taget på hende. Hun var næsten ikke andet end skind og ben. Det så ikke ud til, hun kunne holde sammen, da hun kom op. Og så var hun så bleg.

Vi havde fået fat i en ung pige til at hjælpe hende med pigerne og, hvad der ellers skulle laves. Det var Mary, smed Valdemars datter. Hende blev vi glade for. Hun havde sådan en frisk måde at tage tingene på. Når hun talte om pigerne, sagde hun altid: »Ham den gamle, der ligger inderst«. Det var Alice, hun kaldte sådan. Nu gik det hurtigt fremad med Anna. Hun fik igen farve i kinderne. Hun begyndte at ligne sig selv. Men det var mærkeligt med mine arme; de var pludselig bleven længere, jeg kunne atter nemt nå om Anna.

Da pigerne var en måneds tid, blev de døbt i Uggerby kirke. Før de blev døbt, måtte jeg igen ned til præsten. Han lavede igen vrøvl. Vi havde bestemt, at de skulle hedde Alice og Brita. Det var ikke efter hans hoved. Brita kunne til nød gå an, men Alice kunne der ikke være tale om, det var ikke et dansk navn. Brita var, om ikke dansk, så dog et nordisk navn. Det andet ville han ikke høre tale om. Jeg måtte igen til at true med pastor Thaarup. Der var dengang en slags strid mellem Ryving Jensen og menigheden i Uggerby. De, der ikke kunne tåle Ryving Jensen havde lavet en ordning med Thaarup, så han prædikede i kirken hver tredje søndag. Så jeg sagde da, at så kunne vi få ham til det.

Enden på det blev da, at vi fik vores vilje. Det kunne da også passe andet, det var da vore børn. Om han blev fornærmet, ved jeg ikke. Det var dog ikke mere end, at han og fruhen kom og besøgte os et stykke tid efter barnedåben. De ville gerne have kaffe, og præsten kunne også nok bruge en cigar. Jeg havde også nogle røgpinde, det var krigsvarer, men ryges kunne de da. Det var noget løs tobak med nogle blade om. Der kunne nemt tabes en glød, dersom man ikke passede på. Præsten var da også heldig at tabe en glød ned på dugen. Der blev et lille hul, men han vidste råd for det: han skyndte sig med at få sin desserttallerken hen over hullet, så var det ikke til at se. Da jeg så tændte en cigaret og var ved at slå asken af, tog han sådan helt tilfældig tallerkenen bort og sagde: »Pas på, der blev et hul!« Så havde han reddet situationen.

8. kapitel

I krigens skygge

Der var en mand fra Horne, der en gang imellem kom med fisk til os. Han kørte på cykel og havde et par fiskekasser på bagagebæreren. En dag over middag, da pigerne lå og sov i deres vogn i gården, blev der en værre larm. Der var en, der råbte og skreg. Vi havde to hunde, en arrig foxterrier og en bulldog. De gæde og var aldeles rasende. Vi måtte op og se, hvad der var galt. Da stod den arme fiskehandler med ryggen op ad muren og slog omkring sig. Hundene hoppede og sprang omkring ham, alle fiskene lå strøet ud på stenbroen. Han ville lige kigge ind til pigerne, men det ville hundene ikke tillade; de holdt trofast vagt.

Året efter var de jo bleven lidt større, pigerne, de måtte med i marken, når der var noget, vi begge skulle derude. Da vi lugede roer, var de med; så sov de i deres vogn, og Anna var altid lige ved dem.

Men en dag skulle Anna til damefrisøren. Da måtte jeg være alene med dem. Til at begynde med holdt jeg mig i nærheden af dem, men da de sov godt, mente jeg nok, det kunne gå an at gå lidt længere væk. Det gik godt et stykke tid. Men lige med ét, da jeg så tilbage, var de væk. Vognen var væltet, og jeg kunne ikke finde dem nogen steder. Jeg vidste dog, de ikke kunne være langt væk. Jeg gav mig til at lede og fandt dem da også hurtigt. De var kravlet ind i komet lige ved siden af.

De var ikke så nemme at have med at gøre, nu de var bleven lidt større. De kunne ikke rigtig gå, men de kunne til gengæld kravle; det var de flittige til. De var overalt og i alt. Anna havde tit sin hyre med de par størrelser. En dag, hun var ved at give dem noget at spise, var de næsten ikke til at styre. Hun måtte have den ene ét sted og den anden et andet sted. De fik så skiftevis, men med ét gik det galt. Anna havde for nemheds skyld stillet en skål med vælling fra sig på en stol ved siden af. Og mens hun madede den ene, blev den anden urolig, hun ville ikke vente, hun tog efter skålen med vællingen med det resultat, at hun havnede med hovedet deri.

Vi blev nødt til at skulle have en pige igen til at være ved de to små urostiftere. Vi kunne ikke lade dem være ene et øjeblik, før de var i alverdens ting. Vi fik en nykonfirmeret sød lille pige. Det var Elin, vognmand Ejnar Pedersens datter. Hende blev pigerne meget glad for. Hun var meget glad for børn; hun gik tur med dem, legede med dem, og om vinteren kørte hun med dem på en kælke.

Hun var en dag ude med dem på kælken. Der var megen sne; der var ble-

ven kastet i sne på vejen, og der var nogle høje volde i vejkanterne. Før Elin og pigerne vidste af det, var de i en vældig knibe. Pludselig kom der en hel række tyske biler. Det var de såkaldte »OT«-lastbiler. De ville ikke tage holdt, medens Elin fik sig selv og de to små væk. Hun fik dog dem og sig selv bjærget op på snevoldene. Det kan nok være, hun kom hjem med pigerne i en fart, da tyskerne var borte. Det blev sidste gang, hun turde køre på vejen med dem.

En aften, da vejret var meget fint, blev vi enige om, at vi ville en tur til Retholt. Vi fik pigerne på kælken. De var i deres køredragter og godt pakket ind. Vi kom af sted; vi mente, vi sagtens kunne klare den smule løbetur. Pigerne sad varmt og godt på kælken, men vi havde nu lagt vore planer uden at tage dem med på råd. Da vi var kommen lidt hen, ville de af og gå. Så var det forbi med den tur. Anna og jeg kørte tilbage, men Elin fortsatte. Hun var den eneste af os, der kom til Retholt den aften.

Hun var vist meget glad ved at være hos os, og hun ville lære alting. Hun talte af og til med Mary, der havde været hos os før. Hun havde fortalt, at hun lærte at malke med malkemaskinen; de var ikke så udbredt dengang. Det ville Elin også gerne have lov til, og det fik hun også. Men hun var en lille spinkel en, så det var ikke alt, hun magtede.

Mens hun var hos os, skete der en slem ulykke i hendes familie. Hun havde en lille søster, der var en fem-seks år gammel. Hun var en dag ovre hos deres nabo, Edvard Jespersen, og legede med børnene der. Hvordan det gik til, ved jeg ikke, men hun kom så forfærdeligt af sted. Under legen kom hun for nær til nogle tandhjul, der greb fat i hende. Hun kom imellem hjulene og fik sit ene ben revet af. Hun kom på sygehuset, men de kunne ikke gøre noget; hun døde om natten. Det var et hårdt slag for hendes familie. Elin fik lov at blive hjemme hos sin mor et stykke tid, men vi kunne jo ikke blive ved at undvære hende. Hendes far var hos os, om vi ikke ville give hende fri. Vi svarede, det var vi kede af, men kunne de eller vi finde en anden, ville vi ikke protestere. Det kunne vi imidlertid ikke, så hun blev hos os, og hun blev der også, da det blev november. Hun var hos os, til vi solgte ejendommen.

Mens hun var der, havde vi en dubletkalv. Den passede Anna, men Elin ville også hjælpe til med at pleje den. Den skulle have alt, mente hun. Madlevninger, om det så var brun sovs, så skulle den have det, mente hun. Om så kalven ville have det, var jo en anden sag.

Vi havde en dag været ved lægen i Hirtshals med pigerne. Der skulle de jo af tøjet for at blive undersøgt. Det var de ikke så glade for. De lavede en masse vrøvl. Det var nok mest Brita, det var galt med. Hun havde noget skidt på fingrene, der ikke ville forsvinde, hvor meget vi end doktorerede på det. Lægen ville nu prøve at lave en lille operation på fingrene, om det ikke kunne fjernes. Mens han arbejdede med Brita, gav Alice sig til at græde. Brita så da op på hende og spurgte nok så roligt: »Hvad skriger du for, hvad er der i vejen?« Hun mente ikke, Alice behøvede at klage sig, det var da hende, det gik ud o-

ver. Hun kunne nok ikke føle noget; fingrene var bedøvet. Da det blev jul, var vi til juletræ i missionshuset. Da havde de ikke glemt besøget hos lægen; de ville ikke af frakkerne. De sagde: »Nej, nej, vi skal da ikke af klæderne!«

Juleaften havde været en stor oplevelse for dem. Alle bedsterne og fars husholderske havde været med. Det var deres morbror Niels Anker også. Da de skulle have julegaver, fungerede han som julenisse. Ham var de ikke helt rolige for; han havde et mægtigt skæg og en rød tophue på og var i en stor kappe, men da han fik skægget og huen af, kendte de ham igen. Da sagde de på én gang: »Jeg syntes nok, det var Onkel!«

Mens vi boede i Tolstrup, kørte jeg mælk en gang om ugen. Turen begyndte hos Annas onkel, Niels Søndergaard, »Den bette Niels«, som man kaldte ham. Det hændte da tit, at hans mor, der var hos ham, kom ud til mig, når jeg var i gården. Det var gerne en appetitost af dem, hun selv lavede, hun kom med. Hun havde den altid under forklædet, for de andre måtte ikke se det. Hun så ikke, de sad inde ved bordet i køkkenet og så det hele. De morede sig over det. Hun måtte sikkert give mig alle de oste, hun ville, uden der blev set skævt efter det. Hun var en god kone, som vi ikke kunne andet end holde af. Hun kom, selv om hun var højt oppe i årene, - omkring de halvfems år dengang -, tit et lille svip, som hun sagde, ned og så til Anna, især den gang pigerne var helt små. Hun kom gående, og det gik stærkt. Hun havde altid kunnet flytte sig i en fart, og det blev hun ved med.

I krigsårene blev der fisket en del fra Uggerby strand. Det var sild, der fiskedes efter. Der var en fem-seks hold, der deltog i det arbejde; det var uggerbyfolk, men der var også et hold fra Gammel Skagen. Vi var da nogle stykker, der fandt ud af, at vi også gerne ville tjene en ekstra skilling. Fangsten kunne nemlig afsættes til ret gode priser i Hirtshals. Vi var syv, der gik i kompagni om at købe båd og vod. Der skulle et par stykker af os til Skagen. Vi havde hørt, der var både vod og båd til salg. Det blev så Henning Winther og jeg, der måtte af sted.

Vi startede cyklerne en morgen tidlig for at kunne være hjemme i ordentlig tid. Men det gik ikke helt efter beregningerne. Vi kom godt til Skagen, men det viste sig så, at det var i »Høwwi«, Gammel Skagen, grejet var. Så måtte vi jo dertil. Vi fandt langt om længe stedet, vi skulle til. Men så var manden, vi skulle handle med, ved havet. Så måtte vi dertil og finde ham. Det lykkedes også omsider, men da var det bleven middag, så han skulle hjem og spise, før han kunne tage med os hen at se på sagerne.

Nå, vi skulle da også have lidt til føden. Vi havde et par ekstra klemmer med hver, så vi slog os ned i klitterne og holdt middagspause. Omsider kom vi da til sagen. Vi fik handlet og kom »til listens« hjemad, men da var det bleven langt hen på eftermiddagen. Da vi var midt mellem Skagen og Hulsig på det mest øde sted, punkterede den ene cykel. Vi havde dog lappesager med, men vi havde ingen vand, så vi kunne næsten ikke finde det sted, det var galt. Om-

sider fandt vi et vandhul, fik slangen deri, og så var vi snart startklar igen. Men vi kom ikke ret langt, før det var galt igen, men da havde vi ikke brug for vand. Hullet var så stort som en femøre. Og så havde vi ingen lapper, der var store nok. Men vi var da kommen til beboede egne, så vi fik fat i et stykke af en cykelslange og kom i gang igen. Det var jo i de tossede krigstider. Det var ikke til at få nye dæk til cyklerne. Omsider kom vi da hjem, men da var det langt ud på aftenen.

Vi kom i gang med fiskeriet. Det viste sig, at vores vod var det største der på stranden, og vi kunne gå længere ud end de andre, så vi havde tit de bedste fangster. Når der var sild i havet, begyndte vi klokken tre om morgenen og blev ved langt ud på aftenen. Sådanne dage kunne nok give en god skilling, men mange dage gik også med at ligge og slæbe med garnet uden rigtigt at få nogen fangst. Men var vi først kommen i gang, var der ingen, der ville hjem. Vi lurede på hverandre; kunne det ene hold blive ved, kunne de andre også.

Det var ikke så godt. Der var jo arbejde derhjemme, der blev forsømt. Der var også en del skovarbejdere med. De mistede jo deres dagløn. Men hellere det, end de andre skulle få held til at finde en stime, når vi andre var taget hjem. Vi kunne til tider være heldige at få andet end sild i garnet. Der var tit små makrel. Det var som regel det første dræt tidligt om morgenen. Da kunne det også ske, der var laks; det var en fin fangst. De kostede mange penge. Laks og makrel blev sendt til Hirtshals med det samme, hvor de kom på auktionen.

Da høsten kom, måtte vort selskab holde inde med fiskeriet; de fleste af os var landmænd. Men var der megen fisk, lejede vi en mand i vort sted. Der var to af os, der ikke havde landbrug. De var jo ikke fornøjet med at ligge stille, når der kunne tjenes gode penge ved havet.

Efter høst var vi med igen; vi blev ved helt ud på efteråret. Da kunne det godt være en kold omgang. Det kunne ikke undgås, vi blev våde. En dag ud på efteråret var vi startet så tidligt, vi kunne se. Vi havde fået et mægtigt dræt med mange kasser sild til side.

Det var begyndt at blæse rigeligt meget, men vi mente nok, det gik an at tage et dræt til, men for at det skulle gå raskt med at få voddet ud, skulle der to mand til at ro båden. Otto Nyeng og jeg skulle ro, og Erhard Mørch skulle sætte grejerne. Men da vi gik gennem brækket, fik vi en ordentlig skylle, og båden blev halvt fyldt med vand. Vi skulle nu have øst den tom, men det syntes vi ikke, vi havde tid til. Vi fortsatte ud efter. For hver sø, der kom, fik vi et skvat vand indenbords. Båden kom til at ligge dybere og dybere i vandet.

Vi blev efterhånden klar over, at det her var galt. Erhard smed hele garnet og tovene ud på én gang og gav sig til at øse. Otto og jeg fik ordre til at ro, som en vis mand var i hælene på os. Men det var for sent. Han kunne ikke holde båden fri for vand og slet ikke tømme den. Lige på én gang sank den under os. Vi måtte i søen, om vi så peb eller sang. Jeg fik fat i en åre, som jeg fik under mig; jeg ville prøve, om jeg kunne svømme ind til voddet, det flød lidt

længere inde. Det, regnede jeg med, at vore makkere kunne trække ind. De havde jo den ene ende af tovet inde på stranden.

Jeg mente, det var bedst at komme af mine gummistøvler; de var ikke gode at svømme med. Da opdagede jeg, jeg kunne bunde. Jeg var kommen ind på revlen. Otto kom også derind, men Erhard lå stadig ude på det dybe og plaskede. Han kunne ikke rigtig komme nogen steder, men vi fik ham da ind til os andre. Men da han ikke var ret høj, kunne han ikke holde hovedet over vandet. Det var jo ikke så godt. Men vi fandt på råd: Prammen, der flød lidt uden for os, fik vi bjærget ind på revlen. Så kunne han stå på den.

Inde på stranden var man bleven opmærksom på, hvad der var sket ude på vandet. Vores skipper, Ole Munch, fik fat i en mand fra et af de andre selskaber, det var Peter Pedersen Skeen. De tog en anden båd og roede ud for at komme os til hjælp. De kom også ud til os. Vi fik Erhard, der var lidt medtaget, i båden. Jeg kom også godt om bord, men der var nok gået panik i Otto, der var en stor og kraftig mand. Han brasede på siden af båden og ville op den vej med det resultat, at båden væltede rundt, og vi måtte igen i baljen. Jeg var så »heldig« at komme på hovedet ud i vandet, og mine ben blev viklet ind i tovværket, der lå i bunden af båden. Jeg kom da heldigvis fri og fik næsen oven vande igen.

Nu var vi fem mand, der stod derude. Jeg kom af mine støvler og tænkte på at forsøge at svømme i land, men der var nu noget langt, og havet var efterhånden ved at være noget oprørt. Peter tænkte på det samme, men vi blev da enige om at vente og se, hvad der skete. Endnu stod vi jo forholdsvis godt, og vi kunne se, folk inde på land havde fået travlt.

Der kom også kort tid efter en båd mere. Det var en bror til Ole Munch, Chr. Munch og Chr. Høyer, der denne gang vovede pelsen. Jeg kom til at kende Chr. Munch på en helt anden måde end hidtil. Han var til daglig en meget rolig, stille og venlig mand. Han virkede altid lidt genert og forlegen. Men jeg skal love for, det var gået af ham den dag. Hans ordrer kom kort og bestemt, og de skulle efterkommes prompte.

Høyer sagde, vi var for mange til den lille båd, men Chr. Munch svarede kort: »Hvem skal blive stående?« Det kunne ingen svare på. Vi kom om bord alle. Ole Munch ville da tage en åre og hjælpe Høyer med at ro. Da kom det kort og fyndigt fra Munken: »Hold dig ved dig selv, og I sætter jer alle ned og forholder eder ganske stille!«

Selv stod han ret op og ned i bagstavnen med armene over kors og holdt øje med søerne. Høyer holdt øjnene rettet på ham hele tiden og lystrede hans mindste vink. På den tur ind mod land, var det nok først, jeg blev klar over, hvor farligt det var.

Vi var nogle stykker, der var taknemmelige, da vi stod på stranden. Vi fik besked på at se at komme hjem og få noget tørt tøj på og få noget varmt gennem halsen. Vi havde stået derude en times tid, og det var i oktober. Vandet

var nu ikke koldt, så længe vi var i det, men da vi kom op, kom vi jo til at fryse.

På vejen hjem mødte vi først doktor Hørlyck fra Hirtshals; lidt efter kom to ambulancer fra Hjørring. Vi skyndte os i noget andet tøj og af sted til stranden for at se, hvad der var galt dernede. Det var imidlertid os, de kom for at hjælpe. Vi anede ikke, der var sendt bud efter dem. Det var en af de sidste gange, jeg deltog i fiskeriet; det var jo ud på efteråret, og næste forår solgte vi ejendommen og flyttede fra egnen.

Vi solgte i april måned og flyttede til »Sønder Borrisholt« i Astrup, som vi overtog kort tid efter. Der er noget mere jord til den ejendom, men det var noget bakket, og husene var ældre bygninger. Stuehuset var meget stort; der havde i sin tid været skole der.

Vi boede der ikke mange dage, før vi opdagede, vi var bleven taget lidt ved næsen. Det viste sig, at der næsten ikke var vand i brønden. Manden, vi købte af, havde garanteret, der var godt og rigeligt vand. Det var til dels også sandt. Der var godt vand i brønden, men der var ikke engang så meget, at hestene kunne få det, de kunne drikke. I bækken, der løb lige øst for gården, var der rigeligt vand. Der havde han i mange år hentet det, de skulle bruge til dyrene, så var der nok i brønden til husholdningen. Men når de vaskede, hentede de vand på mejeriet.

Disse forhold var vi naturligvis ikke fornøjede med. Vi talte med manden; han lovede at se på sagerne, men han kunne ikke forstå, der var noget at klage over. Han havde boet der i over tredive år og altid været vant til disse forhold. Det blev ikke til mere end et løfte om, at han ville komme. Vi måtte en anden vej med vort klagemål. Hans svoger var sognefoged i Astrup dengang. Han havde været med, da vi handlede. Han kunne godt huske, der var bleven lovet os, at der var vand nok. Han tog sig af sagen, så kom der skred i tingene.

Der kom en mand fra Sindal, der kunne vise vand ud. Vi var noget skeptiske ved den forestilling. Han gik rundt med en stålstang i hånden. Han holdt den mellem tommel- og pegefingern. Den ville så give sig til at vippe op og ned, om der var vand. Og minsandten, om ikke det kom til at holde stik. Der var to steder, den reagerede. Midt på gårdspladsen og i haven. De to steder skulle der efter hans mening være vand. Vi valgte gårdspladsen; det var det nemmeste sted at komme til at grave og var bedst placeret, lige nær til stald og stuehus. Han lavede et mærke, hvor der skulle graves.

Næste dag kom der tre mand fra Sindal. Det var brøndborere. De gik i gang med boringen, og der kom en lastbil med nogle en-meters brøndringe. De var en meter høje og en meter i diameter. Da de havde gravet i tre dage, var der gået seksogtredive rør i jorden. Graveren var så langt nede, vi ikke kunne se ham, men vi kunne høre ham over hele gårdspladsen. Det lød, som om han stønnede hele tiden. Det var, når han trak vejret. Lyden blev forstærket op gennem den dybe skakt. Da rør nummer 36 var kommet ned, råbte han, han ville op. Nu

mente han, der kom vand. Brønden var dog ganske tør i bunden, men han ville se tiden an til næste dag, før han lavede mere. Næste dag var der syv meter vand i brønden, og det blev ved at stige lidt. Da der var gået en uge, var der kun nogle få rør oven vande. Nu var der rigeligt med vand, men det var ikke endnu til at bruge i husholdningen. Der skulle gå en tid, før det duede der.

Der kom nu en travl tid med forskellige gøremål. Det var næsten ikke til at få hjælp til arbejdet. Da vi var i gang med at tynde roer, var vi begge to i marken. Pigerne skulle så være alene inde i huset. Det gik også godt, de var jo to om legen.

Men en dag fandt de på, at når Mor var ude og arbejde i roerne, kunne de da nok gøre nytte og hjælpe hende med arbejdet derinde. De fandt da ud af, at de ville gøre rent. De begyndte i bryggerset; der var skorstenen. De havde fået rensedøren af, og fy da! det var da et grimme, sort hul! Det måtte der gøres noget ved. De fandt vand og sæbspåner og skrubber, og så gik de ellers i gang. Det varede ikke længe, inden der kom resultater ud af deres iver. Posten, der havde været inde med avisen, kom ud til os. Han mente, det var bedst, Anna gik hjem og så til sine små hjælpere. Det var et vældigt syn, der mødte hende, da hun kom ind ad døren! Det hele flød med sod og sæbevand, de havde brugt en hel pakke sæbspåner, pigerne var lige så sorte som gulvet. Men da hun så deres øjne, kunne hun ikke lade være med at smile; de strålede hende i møde. De var mægtig stolte, de kunne hjælpe Mor.

En dag skulle de gå i marken til mig med min formiddagskaffe, og de havde også en cigaret med til mig. Men da de gik ned ad vejen, der gik ned gennem en slugt, hvor også køerne kunne komme, mødte de køerne. De blev bange og kravlede op ad en stejl skråning for at undgå køerne. De kom godt op og krøb under hegnet, til køerne var borte. Så fik de fart på, og lidt efter kom de velbeholdne over til mig. De havde madpakken og cigareten i behold. Madpakken fejlede ikke noget, men røgpinden var det så som så med; den havde Alice haft i hånden, og hun havde holdt så godt fast på den, at den var kommen til at se lidt fortrykt ud. Men skidt med det, den kunne bruges i piben. Når de sådan kom med mad til mig, gav Anna dem altid en lille pakke med til dem selv. Så sad vi og hyggede os; det var vi glade for alle tre.

Annas mor var hos os et stykke tid. Der skulle nyt tapet på væggene blandt andet. Da de var færdige med dette arbejde, skulle hun jo hjem igen. En søndag spændte vi for jumben og kørte ad Uggerby til, men da vi kom til Mygdal Brugs og skulle nordpå, var der en vældig trafik. Det var de her »OT«-lastbiler, der kørte nordpå bemandede med mænd. Vi kom til Uggerby og kørte vestpå. Men der var bilerne også. Vi så da, at bilerne kørte ned til »Klitgården«. Da blev Ane Marie urolig. Hun begyndte at jage på hesten, nu måtte den gerne løbe stærkt. Hun ville hjem, det kunne ikke ske for hurtigt.

Da vi kom der, var gården helt fuld af mænd, alle mulige kategorier. Der var almindelige arbejdsmænd og kontorfolk, der var også rene bisser, spritkan-

didater, ja, alle mulige slags. De gik ind ad den ene dør og ud af den anden. Det var mænd, tyskerne havde sendt herop fra København. De skulle arbejde med bygning af de her bunkers, der blev lavet langs vestkysten fra Skagen til grænsen. De skulle også deltage i arbejdet med udgravningen af den store tankgrav, der gik fra Hirtshals og til Frederikshavn. Om tyskerne mente, den kunne stoppe englænderne, vides ikke; det var nok mest for at holde danskerne i beskæftigelse, så de ikke blev alt for emsige og gik ind i modstandskampen. Hvad det kostede, var de ligeglade med. De penge kom Danmark jo til at betale.

De her mænd, der kom til »Klitgården«, skulle Chr. Uggerhøj, der var sognefoged, fordele til de forskellige husstande i sognet, et stykke arbejde, han ikke var glad for. Der var nemlig mange tvivlsomme elementer iblandt. Han havde ondt af det med de hjem, der fik sådanne mennesker i hus. Men han forsøgte at fordele dem sådan, at de værste kom et sted, hvor der var en fast hånd til at holde dem i ave. Det gik nu ikke så galt med disse mænd. De dårligste elementer rejste hurtigt deres vej igen. Klimaet her så langt mod nord passede dem nok ikke. Der var også enkelte, der blev her og satte bo, og nogle af dem bor her endnu.

Det var ikke nemt at få fat i nogen, når vi manglede hjælp til det arbejde, vi ikke kunne være ene om. Der var en ung kone, vi til tider kunne få til at hjælpe os, når det kneb. Enkelte gange passede hun køerne for os, dersom vi skulle hjemmefra begge to. Det var hun god til, der var intet, der kiksede. Da det blev høst, ville hun også hjælpe til med det, men det havde hun ikke rigtig håndslag for. Vi havde ingen selvbinder, så vi brugte slåmaskinen. Så skulle hun jo binde op. Det var ikke godt; det havde hun ikke gaver til. Jeg tror ikke, hun havde været med til sådan et arbejde før. Nå, vi måtte så klare os selv. Vi kørte rundt på stykket. Når vi kom til neg, der ikke var bundet op, tog vi holdt, gav os til at binde, og når den anden kom til maskinen, kørte denne, enten det så var Anna eller mig. Det gik strygende.

En aften kom smeden. Han ville have mig med til Hjørring. Der stod en brugt binder, han mente, vi kunne være tjent med at købe. Vi købte da også, men på de betingelser, at vi kun fik den, hvis en anden køber, der havde været der før os, ikke ville have den. Sælgeren skulle få dette undersøgt og så give os besked. Den kom smeden med dagen efter: den anden mand ville have maskinen. Nå, vi kom da igennem høsten alligevel. Min bror, Johannes, kom og hjalp os.

Vi havde om foråret sået nogle ærter og havre, der skulle have været brugt som grøntfoder til køerne, dersom der blev for lidt græs om sommeren. Men der var altid rigeligt med græs, så vi fik ikke brug for ærterne. De blev så høstet sammen med det andet korn. Det var det sidste, der blev kørt ind.

Den dag, vi hentede det sidste læs - det var de her ærter -, gik Anna og ventede på os. Hun kunne ikke forstå, hvor vi blev af. Hun havde malket og ordnet

alt derude. I anledning af, at vi havde fået indhøstet, skulle vi have noget ekstra til aftensmad. Hun ville ud og se, hvor vi blev af. Der stod i haven nogle store kirsebærtræer. Der var mange bær på dem, men dem kunne vi ikke få fat i. Vi kunne ikke komme helt op i toppen af træerne. Men da vi kom med det her læs, opdagede vi, at derfra kunne vi få fat i dem. Der fandt Anna os. Hun mente, når vi endelig ville plukke bær, kunne vi plukke i en kurv, så de kunne komme til nytte, i stedet for at spise dem.

Det viste sig senere, det ikke var så galt med det plukkeri. Vi spyttede jo stenene ud på læsset, og hen på efteråret, da ærterne var blevet tærsket af, solgte jeg dem til mølleren i Sønderskov. Jeg fik en masse penge for dem, og alle de her kirsebærsten fik han jo med til samme pris. Vi fik mere end dobbelt så meget for ærterne, som andet korn kostede.

Der var to heste på ejendommen. En køn, rød hest på 12 år, der var indført fra Litauen, men det var en noget lad herre, den var ikke alt for glad for at skynde sig. Den anden var en skimlet belgierhoppe; den brugte Anna til kørehest. Når hun og pigerne ville til Uggerby, spændte hun den for jumben. Så var hun godt kørende. Den havde den idé, den ville ikke tåle nogen foran sig. Var der et køretøj foran, helmede den ikke, før den kom foran; men den var fuldstændig sikker at køre med.

Vi var ikke særlig glade for at bo i Astrup. Vi havde ellers flinke naboer, som vi kom lidt sammen med. Mændene, ville jeg, skulle lære at spille scherzenzel. Det blev nu ikke rigtig til noget med det. Men der var også andre ting, vi kunne deltage i. De havde hvert år en udflugt til Uggerby strand. Der var vi med dette år. Vi kørte alle sammen med hest og vogn, der var jo ikke noget, der hed at køre i bil. De stod opklodsede i garagerne. Både Annas far og min far havde hver sin, der stod og samlede rust; der kunne ikke købes benzin. Men det andet kunne også bruges; vore respektive fædre kom kørende ud til os i fjedervognen. Den havde ikke været ude i mange år.

Men den dag, pigerne fyldte tre år, kom hele familien ud til os. Den gang kom de dog i bil. De havde lejet Ejnar Pedersen, Retholt, til at køre med dem. Han havde fået sat nogle bænke op på ladet af sin lastbil, så han kunne køre med passagerer. Det var ikke helt lovligt, men det var der jo meget i disse tider, der ikke var.

Det var nogle sære tider dengang. Ingenting kunne man få, alt var rationeret, fødevarer, tøj og alt mulig andet. Det var næsten ikke til at få noget, så Anna kunne sy klæder til pigerne. Men så hændte det, at en ældre kone, som vi kendte fra Uggerby, men som nu boede i Astrup, blev syg. Da hun døde, kom hendes mand, om vi kunne bruge noget af hendes tøj. Anna købte en frakke, hun mente, hun kunne sy om til pigerne. Men selv om hun nu havde fået stof, manglede hun tråd at sy med. Det var heller ikke til at skaffe. Fik man endelig noget, var det det rene skidt, der ikke kunne holde at sy med.

Vi skulle også have fat i noget fodtøj til de små; det var ved at være efterår,

og de havde ingen støvler at tage på, når de skulle uden for en dør. En dag, jeg var i Hjørring, gennemstøvede jeg hele byen for at finde noget, de kunne bruge. Men det var umuligt. Da jeg kørte hjem, var jeg i Astrup inde hos en gammel træskomager, der boede der. Der var jeg heldig. Han havde to par træskostøvler, et par røde og et par sorte, lige den størrelse, der passede pigerne. Der blev vel nok glæde derhjemme, da de fik de fine støvler. Nu kunne de komme med ud, når vi skulle i marken begge to.

Vi var jo i gang med roerne. Når vi var ved at køre roetoppe hjem, var de med, og når de blev kede af at løbe rundt, satte vi dem op i vognen; så lavede vi en hule til dem i hver side af læsset. Så sad de lunt og godt, og vi vidste, hvor de var.

Vi havde givet ejendommen ind til en ejendomsmægler, da vi var besluttet på at sælge stedet. En dag kom denne med nogle mænd for at se på herlighederne. De kom hen i marken til os, og den ene af dem gik rundt om vognen et par gange. Han blev mere og mere forundret. Når han var på den ene side af vognen, sad der en pige og tittede ud der, og når han gik over på den anden side, var hun dér. Det kunne han ikke rigtigt forstå. Han spurgte da, om hun kunne gå igennem læsset. Han fik da forklaringen på fænomenet.

Vi havde, mens vi var der, fået en hund, en grå schæferhund, et arrigt ge-spensst, som vi aldeles ikke kunne styre. Den måtte stå bundet, ellers anede vi ikke, hvor den var, og hvad den kunne finde på. Den var slem til at jage høns og alt, hvad den fik øje på, og som den ikke kendte. En dag havde mægleren været der med et par mænd for at se på ejendommen. Det trak ud med det eftersyn, og klokken var over ni, inden de blev færdige til at gå. De havde stillet deres cykler ind i vognskjulet, for det var regnvejrr. Derinde var også hunden, og da de ville have fat på køretøjerne, protesterede den. De måtte godt komme ind til cyklerne, men den ville ikke tillade, de tog dem, så ville den bide. Vi opdagede ingenting før en times tid efter, da jeg ville ud at fodre hestene til natten. Så fik de endelig fri. Da havde de stået i et hjørne af rummet. De måtte pænt vente, og de kunne ikke komme hen og råbe om hjælp.

Men hunden kunne også skyldes for noget, den ikke havde haft med at gøre. En morgen kom således vor nabo. Han ville gerne vide, hvor vores hund var. Jo, den stod da bunden i sit tøjrr. Det kunne han nok se, men han sagde, den om morgenen havde jagtet hans får; den havde bidt hans vædder ihjel, de havde selv set det. Det var en vædder, de havde købt om efteråret. Den skulle så gå ved fårene, så de kunne blive med lam. Det skulle nu være i orden, og dyret skulle slagtes.

Samme dags morgen var slagteren kommen for at ordne den sag. Han kom så betids, at de kunne få halsen skåret over på vædderen, så blodet kom af den. Den var ikke ødelagt, men kunne bruges til menneskeføde, men han ville gerne have erstatning. Hunden havde jo, mente han, taget livet af dyret. Det kunne jeg ikke rigtigt forstå, det kunne vist ikke passe. Den stod jo bunden. Vi vidste

ikke af, at den havde været løs. Havde den været det, havde den i hvert fald selv taget sit halsbånd på igen. Det kunne jo være os lige meget. Kunne han få erstatning, måtte han selv ordne det fornødne; vi havde jo ansvarsforsikret.

Dagen efter kom den lokale tillidsmand, der var naboens gode ven. Vi fortalte ham, hvad vi mente om sagen, og at hunden selv måtte have taget sit bånd på, hvis det var den, der var forbryderen. Nå, papirerne blev udfyldt og underskrevet, og naboen fik 75 kroner i erstatning; han havde givet 70 kroner for vædderen, og så havde han haft den nytte af den, han ville og oven i købet fik han fem kroner for skindet. Ulden havde han også, og kødet var fint. Jeg mente, det var en fin, fin forretning.

Vi ville efter den tid ikke eje sådan en hund. Det så jo ud til, den kunne hekse, så vi solgte den til selvsamme nabo for 50 kroner. Han sendte den på en skole for hunde. Den skulle have en finere opdragelse, lære nogle gode manerer. Den var der i tre måneder, så kom den hjem, men noget af det første, den lavede efter dette skoleophold var, at den overfaldt en dame, der kom på vejen. Den bed hende og iturev hendes tøj. Så var det sket med den. Manden tog sit gevær og skød den med det samme.

Det var efterhånden blevet jul. Vi havde fået de fleste forberedelser overstået, grisen var slagtet, Anna havde fået bagt pebernødder og småkager, og hun havde lavet grisesylte og blodpølse, så vi smovsede ordentlig i det. En dag ville hun give posten kaffe, han skulle da smage sylten. Hun satte et stort stykke for ham; det var noget, han kunne lide. Han åd det hele. Pigerne stod og så på ham med store øjne, mens det stod på. Da han var gået, sagde Brita: »Det var en skam, så megen god sylteost!« Hun syntes, det var for meget. Det var nok også vore tanker.

Vi gik og var noget urolige i den tid. Det var nu Astrups tur til at få indkvartering af de her københavnere, der arbejdede for tyskerne. Vi var ikke glade ved at få sådanne gæster. Tyskerne havde også vældig travlt der på egnen i den tid. Jeg kom en dag hjem fra mejeriet. Da var der krig inde i gården og rundt om husene og på marken. Anna og pigerne var helt opskræmte over den ballade. Tyskerne skød og råbte og skreg, som var de gale, hvad de måske også var. De var i hvert fald i deres egne øjne nogle mægtige karle. Sådan så det da ud, eftersom de opførte sig. Omsider forsvandt de dog, og der blev igen til at være her.

Den slags krige havde vi set magen til et par gange før i Uggerby. Der havde de en morgen, mens mejeriet gik, besat dette og hele byen. De lå midt på vejen med deres maskingeværer og skød efter alt og alle, også inde på gårdspladsen ved mejeriet. Folks heste blev helt kulrede over det skyderi; to spand løb løbsk, det var der ikke noget at sige til, der blev skudt lige for næsen af dem. Det var selvfølgelig løs krudt, de brugte, men larmen var da lige stor.

Uden for købmand Korsholm Jensens forretning, midt på vejen, lå tre soldater med deres maskingevær og skød, så man skulle tro, der var en vis mand

løs. Da kom smed Valdemars Holger, der var karl hos Lars Olesen i »Sejtræk«, med mælkevognen. Han så sig gal på de grønne asener. Han gav hestene af pisken; var de ikke tossede, så blev de det nu. De fór af sted hen imod tyskerne alt, hvad remmer og tøj kunne holde. Tyskerne råbte »Halt!«, men Holger kørte til. Da fik de travlt med at komme bort. De lod gevær være gevær og løb for livet, ellers var de sikkert også bleven lavet til plukfisk. Holger var ligeglad; han tænkte ikke på, hvad der var sket med ham bagefter.

Sommer, mejeribestyreren, var også vred. Han kunne jo ikke på grund af det skyderi komme i gang med skumningen. Han var ude ved de høje herrer og skælde ud. Men de satte en revolver for brystet af ham: Det skulle de nok passe!

En gang holdt de øvelse sent om aftenen; de var også i Tolstrup. Anna og Elin var ene hjemme med pigerne. De var meget bange. Tyskerne løb rundt om gården overalt, de skød som gale. Jeg var til et møde i Uggerby. Men da de begyndte med deres skyden og larmen, var vi en del, der skyndte os hjem. Vi vidste jo ikke, hvad de tossede asener kunne finde på. Om vi kunne gøre noget, var vel tvivlsomt, men vi kunne da være hos vore kære.

Anna og jeg havde været i Hjørring en dag for at handle. Der var mange ting, vi skulle have købt; blandt andet også julegaver til pigerne. Vi var så heldige at have fået uventet hjælp lige til jul. Min bror Emanuel, der ikke var gift dengang, havde solgt sin ejendom i Sønderskov. Han kom ud til os og spurgte, om vi ville give ham husly, til han fandt noget andet. Det ville vi da gerne. Han var så hjemme hos pigerne, mens vi var borte. Vi købte et par kønne dukker til pigerne - af dem, der havde rigtige krøller og kunne lukke øjnene; det havde de ikke haft før. Enten det nu var, fordi de ikke kunne skaffes, eller det var, fordi vi ikke havde penge til at købe for, kan jeg ikke huske; noget begge dele, tænker jeg.

Lige til juleaften kom min anden bror, Johannes. Han var heller ikke gift; han ville også gerne holde jul hos os. Det var ikke sådan, at vi skulle have dem gratis, de ville betale for deres ophold. Det, mente vi nok, vi kom over. Vi var således mange juleaften. Jeg har nu en anelse om, at det mest var for vores skyld, de kom; vi skulle ikke føle os ene i de dage. Vi fik således en dejlig aften ud af det. Emanuel oprådte som julemand. Han kom med en sæk med gaver i. Pigerne fik hver sin dukke, men det var ikke dem, vi havde købt. Det var fra Annas mor og far. Vi havde opdaget i sidste øjeblik, hvad de skulle have fra dem, så vi havde fundet noget andet.

Brødrene blev hos os hele julen, og i dagene mellem jul og nytår kom vi til at tale om gården. De spurgte, om vi ville sælge den, for så ville de gerne købe. Det blev vi snart enige om. Astrid Engen, der tit kom og besøgte os, var der den dag, vi handlede. Hun var mægler og skrev slutseddél. De skulle overtage den med det samme; vi skulle have ti tusinde kroner mere, end vi havde givet om foråret. Jeg tror ikke, vi blev snydt nogen af os. De lavede en masse penge

den første vinter, de var der. Der var i haven mange store træer. Nogle af dem var så tykke, at der skulle to mænd til for at nå omkring dem. Dem var jeg om sommeren budt fem tusind kroner for på roden, men vi syntes, det var en skam, selv om det var en masse penge dengang. Mine brødre var imidlertid af en anden mening. De huggede træerne om og lavede dem til generatorbrænde; den slags var der stor efterspørgsel efter, den tid. Der var jo ingen benzin eller dieselolie, så bilerne kørte på gengas. De udførte alt arbejdet selv, så det blev jo til en del penge, de lavede der.

Vi flyttede så til Uggerby efter nytår; ned til Annas forældre. Der boede vi et stykke tid, til vi fandt en ejendom igen. Det var også godt nok. Vi havde det godt, men det var jo ikke vort, og de kunne da heller ikke være tjent med den ekstra befolkning. Men det trak ud med at finde noget, der passede os og vore penge. Vi skulle jo have føden, og jeg skulle da også have noget at lave; ellers blev tiden alt for lang. Anna havde nok at gøre med at sy tøj til pigerne. Den frakke og hvad der ellers var, vi havde købt i Astrup, blev syet om til dem. Jeg var en tid i Odden skov, hvor der var en del mænd, der tog stød op. Det kunne nok give en dagløn. Vi fik et vist beløb for hver rummeter, vi satte op. Der var et par af mændene, der blev så drevne i dette arbejde, at de kunne lave en hel hule inde i stablerne; det kunne ikke ses. Så på den måde tjente de en del penge ekstra. Men når stablerne skulle flyttes, kom det jo for en dag. Hvordan det så gik, ved jeg ikke. Jeg tror nok, de havde allieret sig med forvalteren; så tjente han også en skilling.

Denne vinter skete der noget grimt noget. Tyskerne havde taget en del rusere til fange, dengang de sammen med finnerne sloges med Rusland i Finland. Dem tvang de til at gøre tjeneste for dem her i landet. Der var mange af dem, både i Tversted og Hirtshals. En aften kom sådan tre fire stykker af disse bæster fra Tversted op gennem Uggerby til Hirtshals. De var inde mange steder, om de kunne bjerge noget at drikke. Se, de ville helst have brændevin, men kunne også bruge andet. De tog, hvad de kunne få fat på. Kogesprit var en hel lækkerbissen for dem.

De var også inde ved Annas farbror, Lassen, i »Uggerhøj«. Lassens kone, Manne, var alene hjemme. Hun lå i sengen; hun var plaget af ledegigt. Hun kunne ikke røre sig ved egen hjælp. Hende rev de dynen af og gennemrodede sengen for at se, om der var gemt værdier der. De rodede hele huset igennem. I en skuffe fandt de lidt, de kunne bruge. De tog nogle penge og smykker. Lassens og Mannes vielsesringe lå der; dem tog de også. Manne sagde bagefter, det var godt, hun var ene hjemme. Havde Lassen været der, havde det nok gået galt.

Det gjorde det lidt vest for Åbyen. Der kom de ind til et par unge mennesker, Karl Dahl og hans kone. Der ville de også have spiritus og værdier. De opdagede, konen havde en ring på fingeren. Den ville de have. De greb fat i hende. Da hun ikke godvillig ville overlade dem ringen, væltede de hende om-

kuld på gulvet og begyndte at arbejde med at få ringen af. Det blev for meget for Karl; han ville værgе sin kone og komme hende til hjælp. Men en af dem tog sit gevær og skød ham koldblodigt ned. Hans hustru kastede sig over ham for at hjælpe ham. Så skød de også hende. Da de var færdige med at undersøge alt, gik de råbende og skrigende deres vej.

Karl var død med det samme, men hustruen var levende. Hun var ramt i maven. Det viste sig senere, at milten var spoleret. Hun kom på benene og tog deres lille pige, hende havde udyrene ikke set eller gjort nogen fortræd, og kravlede over til deres nabo, der fik sendt bud efter lægen. Hun kom på sygehuset. Der lå hun længe, men der var ingen ting at gøre, de kunne ikke redde hende. Hun var gravid. Om det var derfor hun lå så længe og pintes; det var der nogle, der mente. Den lille pige kom i pleje hos familien. Hun er i dag kone i Annas hjem »Klitgården«.

Nu blev der en værre opstandelse hos værnemagten i Hirtshals. Der blev indledt en jagt på de her forbrydere. Sådan noget skulle ikke gå ustraffet hen. Det var også helt i orden, men det var jo det, som de store »Hanser« i Tyskland gjorde sig skyldig i hver dag omtrent jorden over. De havde jo selv lært soldaterne en sådan fremfærd. Uggerby klitplantage blev gennemsoget fra ende til anden. Der boede i lang tid nogle soldater i sommerhusene nord for »Klitgården«. De var i almindeligt arbejdstøj. De skulle undersøge skoven. Omsider fandt de tre mænd, som fik skyld for, at det var dem, der var de skyldige. Om de så var det, er måske lidt tvivlsomt. De blev dømt; de skulle henrettes ved skydning. Der blev udtaget tre mænd fra Hirtshals. De skulle bevidne, at dommen var fuldført, men det var der ingen af dem, der kunne. Senere sognefoged Nielsen, der var en af de tre, fortalte senere, at de var besvimele alle tre, da de ulykkelige mænd var stillet op ad muren, og de andre stod og pegede på dem med geværene. De hørte ikke engang knaldet, da de var dånede. Der var gravet en grav lige ved retterstedet. Der skulle de i, når de var skudt. Det var der, hvor Runddelens bageri nu er. Mange år senere var jeg med til at grave ud til kælder der. Da kom vi til et sted, hvor vi kunne se, der havde været gravet et stort hul. Der var en mand, der mente, det var her, de her mennesker var bleven begravet. Der blev sendt bud efter sognefogeden. Han sagde, det var rigtigt nok. Der blev ikke gravet mere der.

9. kapitel

Efter krigen må livet gå videre

Vi fik da omsider købt en ejendom i Sdr. Kjul i Asdal. Det var ikke rigtig efter vores hoved, men jeg havde været så letsindig at give et bud på den langt under den pris, der blev forlangt. Da jeg mærkede, det trak op til handel, ville jeg hurtigt trække mig tilbage. Men det blev manden også klar over, så han skyndte sig at sige »Til lykke med handelen! Stedet blev dit!« Så hang jeg jo på den; det var der jo ikke noget at gøre ved, uden at se at få det bedst mulige ud af det

Husene var meget miserable. Der skulle kostes en masse penge, før det var beboeligt. Der var ingen gulve i stuen og i køkkenet gik vi på nogle løse brædder. Soveværelset var det eneste sted, der var nogenlunde i orden. Kostalden var også meget dårlig. Der var så at sige intet, der duede. Men prisen var nu også derefter. Det var meget værre med alt det mas for at få det bragt i orden.

Der var ikke til at få materialer. Alt det, der skulle bruges, skulle der søges om. Tømmerhandler Nielsen fra Hirtshals, der skulle levere varerne, sendte en ansøgning ind, men der kunne gå lang tid, sagde han, inden vi fik svar. Det gjorde der også; han sendte rykkerbreve ind, det hjalp ikke; vi fik da varer hos ham, men det var til »sortbørspriser«; han kunne ikke anderledes. En snedker fra Retholt, Chr. Buchwald, lavede så vinduer og døre til os. Han og en murer fra Åbyen, Otthenius Kristiansen, lavede stuehuset i stand, og Jens Mørch fra Uggerby lavede kostalden.

Det kostede knapper med hele den forestilling, og vi var endda ikke færdige. Der var hverken lys eller kraft. Vi havde petroleumslamper, og den var som alt mulig andet rationeret. Som kraft var der en petroleumsmotor. Den var også god nok; den ville bare ikke gå, og det var lige meget, hvem vi fik til at reparere den, så hjalp det ikke en disse. Den var og blev død. Hver gang, der skulle males noget korn, måtte vi til Uggerby til »Klitgården«. Det var jo ikke godt i længden; det kunne endda gå, så længe det kun var for at få kornet mallet, men der kom jo også en dag, hvor det ville blive aktuelt med at få kornet tærsket.

Vi besluttede da at få lys og kraft lagt ind. Der var strøm til de gårde, der lå lidt længere mod syd, men der var ikke for meget strøm til disse ejendomme. Vi kontaktede bestyrelsen for transformatorforeningen, men de var ikke meget for at give os lov til at blive tilsluttet. Jeg blev lidt sur i masken, gav ondt af mig og sagde, vi ville have strøm. Vi fik flere installatører til at give tilbud på

arbejdet. Givskov fra Hirtshals var billigst. Han fik så arbejdet, og det varede ikke længe, inden det var udført. Nu manglede vi kun en el-motor. Den kunne ikke skaffes lige med det samme. Så hjalp vi os på den måde, at vi lånte Chr. Uggerhøjs motor, når der skulle tærskes. Men der var jo ikke megen strøm. Når »Asdalgård« startede deres maskiner, kunne vi godt holde op. Så var der ikke mere strøm. Så fandt vi ud af at arbejde om natten; så havde vi strømmen for os selv.

Besætningen, der var på ejendommen, var ikke af de bedste. Der var otte køer, men meget lidt at give dem til føden. Der var en del korn, men næsten ingen halm og roer. Det måtte vi købe for at klare os, til de kunne komme på græs. Det, syntes vi ikke, var så godt, da de fire af køerne havde kælvet for nylig og ingen mælk gav. Så, når der ingen foder var til dem, mente vi, det bedste vi kunne gøre, var at sælge dem og så vente, til der blev noget græs på marken, inden vi købte andre.

Hestene var et par fyre, der nok kunne have kendt bedre dage. Den ene var ikke så gal, den skulle bare have lidt bedre pleje. Den anden havde vist holdt fødselsdag for mange gange; det kunne den jo ikke gøre for. Da jeg skulle have de to fyre spændt for, viste det sig, at selerne var meget miserable. Dengang for længe siden, da de var brugbare, havde de sikkert passet fint til et par store belgierheste, men de var ikke mange sure sild værd nu. De var rådne og bundet sammen med reb. Dengang vi så dem, før vi købte stedet, var det stavsele, der var der. Jeg gik på opdagelse, om jeg ikke kunne finde dem. Det lykkedes også. De var stoppet i en sæk og stillet bag noget ragelse, men de var ikke brugelige mere og blev det heller ikke mere. De var skåret fuldstændig i småstumper. Der var ikke et stykke, der var over ti centimeter langt. Stavene var også savet i stykker.

Det viste sig senere, at manden, vi havde købt af, havde kørt for tyskerne for at hjælpe den haltende økonomi. Der havde vel været nogle, der havde haft ondt af det, og så havde de ment, de kunne tage hævn på den måde. Nu blev det jo os, det gik ud over, selv om vi også var sagesløse i den sag. Jeg måtte til sadelmageren og købe nye seler. Det var en ekstra udgift. Dem kom der mange af, som tiden gik.

Vore nærmeste naboer var et par ældre damer; det var Marie'erne Rimmen. De havde en ejendom på samme størrelse som vores. Den ene Marie var mor til den anden; hun var meget gammel. Mens vi boede der, var vi med til hendes femoghalvfems års fødselsdag. Hun, ja for resten begge to, var noget aparte, men især den ældste. Hun var ikke nem at have med at gøre, havde helt sikkert været i livets hårde skole. Det kunne man forstå, når man var så heldig at kunne få hende til at fortælle om, hvad hun havde oplevet.

En dag, da vi var kommen noget i orden efter alt det roderi, vi havde haft, var Annas bedstemor, Karen Søndergaard, oppe at se til os. Da kom den gamle Marie derover. Hun og Karen havde været børn og unge sammen; deres hjem

Valborg og Solman 1942

Dagny og Ejnar 1941

Mary og Emanuel 1945

Marie og Johannes 1946

var naboer. Marie var nogle år ældre end Karen. Vi kan endnu se dem for os, som de sad der i sofaen med hinanden i hånden. Da blev der åbnet for de gamle minder: »Kan du huske det, kan du huske den?« De var da langt tilbage i mindernes verden. Vi andre sad musestille og lyttede. Vi fik da lov at se tilbage i en svunden tid, som vi knap kunne fatte. De havde oplevet ting og sager, der var helt uforståelige for os.

Den unge Marie kom gerne en tur over til os, om ikke hver dag, så dog omtrent. Hun hentede sine mejerispande ovre hos os; der satte mælkekusken dem. Så var det jo nemt lige at se indenfor. Men hun kom ikke for tit, sådan kunne det jo nemt have været. Hun kom også tit et lille vend om aftenen, når hun havde fået sin mor i seng. Vi havde radio, det havde de ikke; hendes mor ville ikke have sådant noget djævelskab i huset. Hun sagde: »Får man sådan noget ind i stuen, ved man aldrig, hvad der kan ske!« Den unge kom altid på den tid, vi skulle til at høre den illegale presse fra England; det var det eneste sted, man på den tid kunne få sandheden at vide. Den danske presse, både aviserne og radioen, var jo censureret af tyskerne. Der kom ikke andet end det, der passede i deres kram.

Den 4. maj 1945 om aftenen kom hun også. Vi var jo meget spændte på, hvad der skete i de dage. Vi vidste, der snart måtte komme en afgørelse på situationen. Hitler havde nogen tid i forvejen begået selvmord sammen med Himmler og Goebbels og mange andre, også hans elskerinde Eva Braun. De havde stukket ild på møblementet i den bunker, de skjulte deres dyrebare kroppe i. Og så havde de taget gift; de ville ikke lade sig tage af englænderne. Storadmiral Karl Dönitz havde overtaget kanslerjobbet efter Hitler. Det gik tilbage for Værnemagten overalt. General Rommel var bleven jaget ud af Afrika og blev nu drevet op gennem Europa, Mussolini, den italienske diktator var bleven hængt på en benzinstander, Italien var ude af spillet, Russerne bankede tyskerne i Østeuropa, Amerika og England fra vestsiden. Det så ud som om, at Danmark kunne blive det sted, hvor krigen skulle afsluttes.

Sådan gik det heldigvis ikke. De kapitulerede, før det kom så vidt. Den 4. maj, da vi sad og lyttede til de engelske nyheder, kom der pludselig et ophold i udsendelsen, og så kom den glædelige meddelelse, at Tyskland havde overgivet sig i Holland, Belgien, Nordvesttyskland og Danmark. Der var mange øjne, der duggedes. Der blev dog dryppet lidt malurt i bægeret: Vore landsmænd på Bornholm og vore naboer i Norge blev ikke fri den dag. For Norges vedkommende skete det et par dage efter; Bornholm måtte igennem svære lidelser, inden den tyske kommandant dér ville overgive sig. Det var russerne, der kom først der; dem ville tyskeren ikke overgive sig til. Men det kom da, men ikke før et par byer var sønderskudt.

Vi sad jo og hørte Pressen, da det gode budskab kom. Marie græd, det store menneske, hun var. Vi andre havde nok også vand i øjnene; men i en fart fik vi de forhadte mørklægningsgardiner revet ned, Anna fandt en masse stearinlys,

som vi tændte og satte i alle vinduerne. Det var en glæde uden lige, vi oplevede den aften, og det var ikke kun os, Det var hele landet, der festede.

Næste dag, da mælkevognen kom fra mejeriet, havde den små papirsdannebrog med til alle børnene på turen. Mejeriejer Mogensen var frihedskæmper; han havde fået fat på alle de flag, og dem sendte han så ud. Min svoger Solmann, hans bror Evald, jeg og mange flere tog til Hirtshals den dag for at se, hvad der skete dér. De tyske soldater gik våbenløse rundt. De var såmænd mindst lige så glade som os over det, der var sket. Men de danske frihedskæmpere havde travlt med at køre de uheldige elementer sammen.

De uheldige elementer var dem, som på en eller anden måde havde gået ty-skernes ærinder. De blev ført ind på hotel »Skagerak«. Der måtte de gøre rede for, hvad de havde foretaget sig under krigen.

Vi oplevede nu en skøn tid, både på den ene og den anden måde. Vi havde fået forårsarbejdet fra hånden, var til dels færdige med at lave husene i stand. Markarbejdet havde været en kamp med senegræs og rødder. Plovfurerne var så solidt bundet sammen, at de, når vi arbejdede med dem i den ene ende af marken, vrikkede i den anden. Vi var så heldige at få fat i en del ekstra gødning foruden vor ration, der ikke var særlig stor; det hjalp jo på det hele, både det nyspirede korn, roer og græs. Nu kunne vi få kærerne ud. Så var vi fri for at købe mere foder til dem i den omgang. Vi købte et par stykker mere i stedet for den, vi havde solgt. Vi fik en hos Christian Nedergaard; den og så to af dem, vi havde beholdt, viste sig at være gode malkere. Der blev en masse græs, og da vi ingen kvier havde, bare nogle kalve og de seks malkekøer, kunne vi ikke udnytte det på anden måde end til hø. Vi mente, det blev for meget af den slags, så vi købte et par til, så nu var vi oppe på otte stykker igen.

Lige før der skulle tyndes roer, kom der en vældig storm fra vest; da kom der gang i sagerne, jorden gav sig til at ryge. Vi havde sukkerroer og kålrabi på en mark, hvor agrene vendte øst-vest. Der var godt nok læbæltter i vest- og sydsiden af marken, men vor nabo, en bror til ham, vi købte stedet af, var nogen tid i forvejen begyndt at skove læbæltet ned. Da jeg opdagede hans forehavende, gik jeg hen til ham og ville vide, hvad meningen var. Jeg tror nok, det slog lidt gnister; det var vel heller ikke så mærkeligt; han sagde, han havde købt træerne af sin bror, og nu ville han have dem. Jeg mente, han gjorde klogest i at holde inde med den forestilling med det samme. Om de havde handlet, kom ikke mig ved, men træerne skulle han lade stå. Det blev da også enden på det, men han havde nået at få et godt stykke fjernet.

Gennem dette hul, der var bleven, havde vinden nu frit spil, og det blev også synligt på roerne. Men det viste sig som så ofte før, at skaden ikke blev så stor, som det først så ud til. Det blev en mægtig god avl dette år. Der blev så megen hø, så vi næsten fyldte laden med det, og kornet så også lovende ud; det var jo helt i orden.

Men der var et andet sted, der ikke så så godt ud; det var tegnebogen. Den var kommen til at lide af kronisk tæring. Det var ikke så rart. Det var altid penge ud af lommen; der kom næsten ingen ind. Der var kun mælken til indtægt. Vi havde kun leveret fire grise, der var der dengang, vi købte. Vi havde jo købt igen, men de skulle jo først vokse, før der kunne blive penge der.

Og nu viste skæbnens ironi sig. En skønne dag fik vi en mægtig skrivelse fra Varedirektoratet, vi var bevilget tilladelse til indkøb af materialer til istandsættelse af bygningerne. Ha, det var vel nok sjovt! Nu havde vi købt det hele og betalt med sortbørpriser. Oven i det hele kom der også besked fra Transformatorforeningen, der skulle nu lægges lys og kraft ud i hele området i Sønder Kjul. Ja, hvor var vi »heldige«! Der kunne vi have sparet en masse penge.

Nå, det var der jo ikke noget at gøre ved. Det kan ikke betale sig at græde over den mælk, der er spildt! Der var, heldigvis da, flest lyse sider ved det hele. Benzinen var nu så småt begyndt at rinde igen. Nu fik vi ikke så sjældent besøg af Annas mor og far. Han var en af de første, der fik lov at køre, over det han var sognefoged og derfor tit skulle ud i embeds medfær. Anna kunne kende deres lygter, når de kom fra Åbyen. Den dag, marken røg allerværst, var de der en lille tur. Ane Marie syntes, der var forfærdeligt med det, at marken røg. Hun sagde, det var meget værre end nede hos dem. Det så nu også skrækeligt ud. Luften var helt sort af støv; men det blev jo heldigvis ikke så galt, som det så ud til.

Vi fik roerne udtyndet; vi havde lidt fremmed hjælp. Men det kunne ikke gå, uden det var højst nødvendigt. De skulle jo have betaling, og penge var der meget få af. Men det var mærkeligt med mine arme. Det var som om de igen var begyndt at blive for korte, når jeg ville tage omkring Anna. Af den grund var vi jo til tider nødt til at have hjælp. Sådanne arme kunne da ikke lave så meget, som de skulle, det er da klart.

Vi fik da roerne ordnet, høet ind, og nu var høsten over os. Der var vi piket til at skulle have hjælp. Det foregik jo med slåmaskine. Der skulle bindes op efter denne. Men så kom der hjælp fra Annas forældre. Både pigen, Jenny Søndergaard, og karlen, Martin Engen, kom og bandt op. Det gjorde Martins søster, Astrid, også; så jeg skal lige love for, der kom fart over feltet. Anna var også med, men det var ligesom ikke så godt, som det plejede at være. Hun plejede at være temmelig skrap til dette stykke arbejde; nu ville det pludselig ikke skride for hende. Vi kom dog godt over det også. Chr. Uggerhøj var oppe hos os og lavede stak; kornet kunne ikke være inde i laden. Den var næsten fyldt med hø.

Da vi havde fået strøm til huse, fik vi også el-hegn. Da vi havde mark flere steder, gik der nogle lange ledninger ud til de indhegninger, vi havde der. Efter høst var jeg med til at skove i en lille skov, vi havde. Pigerne ville en dag ned og se, hvad jeg lavede, men de nåede ikke så langt. De kom i snak med nabovens børn; det var jo også godt nok, når bare Anna havde vidst det. Men da jeg

kom hjem, og de ikke var med, ville hun da vide, hvor de var. Jeg havde jo ikke set noget til dem, så vi blev jo urolige. Hvor var børnene? Vi måtte ud for at finde dem. Men naboens kone var kommen i tanker om, at det nok var bedst, de gik hjem. Hun kunne nok regne ud, at Anna blev urolig, da de blev så længe borte. Da de gik hjem, ville de gå tværs over marken. De skulle da under elhegnet. De tog i tråden. Alice gav sig til at græde, hun blev forskrækket for det stød, hun fik, løb alt det, hun kunne, hjemad. Brita, der også havde fat i tråden, gik nogle skridt væk; så sagde hun: »Hov, hvad er det?« gik tilbage, tog ved tråden en gang til. Det skulle undersøges nærmere!

Natten til den 23. september kaldte Anna på mig; jeg måtte op og af sted til en telefon for at ringe efter Anine fra Tversted. Hende kendte vi jo fra forrige gang. Jeg kørte til Åbyen til købmand Jens Jensen, der havde lovet, vi måtte komme der og ringe på hvad tid af døgnet, det skulle være. Men den eneste, jeg fik i tale der, var hunden, og efter som den tog på vej, gjorde jeg den samtale kort og cyklede til Horne til min søster, Karen. Dem fik jeg kaldt op og fik ringet. Da jeg på hjemvejen kom gennem Åbyen, var der fuldt oplyst ved købmanden. De var oppe og se efter, hvad det var, hunden var så tosset over.

Det varede ikke længe, før Anine var der. Men så måtte jeg af sted igen. Det var den unge Marie Rimmen; hende havde jeg fået fat på, inden jeg kørte hen og ringede; hun kom og sagde, jeg var nødt til at få fat i doktoren. Jeg cyklede igen til Horne; der var mørkt hos købmanden, så jeg skulle ikke til at tale med den hund en gang mere. Da jeg havde talt med doktoren, sagde Kristian Nedergaard, om det nu var muligt at få nattero. Det mente jeg, der skulle være udsigt til.

Lægen kom omtrent samtidig med, at jeg kom hjem. Så nu skulle alt være i orden. Det varede heller ikke længe, inden der blev kaldt på mig og pigerne. Vi skulle komme ind og se en ny lille pige, der lå og sprællede på bordet. Denne gang fik jeg ikke kolde fødder; der kom ikke mere end den ene, men det til gengæld en ordentlig krabat, over ni pund! Ja, det var da noget!

Op ad dagen, da jeg var færdig med dyrene, måtte jeg igen af sted for at ringe. Denne gang var efter Ane Marie og Christian. Jeg skulle også have bud efter Laura Hahn, der havde lovet, hun ville komme og passe Anna den her gang også. Denne gang fik vi lov at beholde hende tiden ud; Kristian Nedergaards havde ikke brug for hende; de var kommen os i forkøbet og fået en dreng, Olaf, året før.

Den lille nye var lige en stik modsætning til de to første. Hun var lige så mørk, som de andre var lyse. Et bette galt spektakel var hun. Når hun var sulten, ville hun have mad, og det skulle ske omgående, ellers gav hun lyd fra sig, og det var ikke noget, der kunne misforstås.

Mens Anna lå i sengen de første dage, efter den lille ny var ankommen, kom den gamle Marie en dag over for at se til hende. Hun sad inde ved siden af Annas seng. Anna kunne ikke forstå, hvorfor hun pludselig gav sig til at nik-

ke, som om hun hilste på nogen. Hun var kommen til at se sig selv i spejlet over toiletbordet. Da hun blev klar over, det var sig selv, hun hilste på, sagde hun: »A ku intj forsto, hvad det var for en gammel grim kælling, der sad dær! Hon brugt muj, men der kam ingen lyd fra he'er!«

Nogen tid efter blev den lille døbt i Asdal kirke. Hun kom til at hedde Ruth. Annas bror, Niels Anker, og to af mine søskende, Tinne og Johannes, stod faddere. Anna bar hende selv; jeg og de to store piger kom bagefter. Det var for resten et pudsigt syn, da de kom op til døbefonten. Præsten, pastor F. N. Lorenzen, der var i Hirtshals dengang, var en meget lille mand. Degnen var Annas farbror, Lærer Uggerhøj, der var lærer i Allingdam. Han var en meget høj mand. Det så lidt sjovt ud, da de stod der ved siden af hinanden.

Tinne og Mikkell var kommen med toget til Hirtshals om formiddagen; der havde jeg hentet dem i jumben. Mikkells bil stod stadig oplodset; han havde ikke fået bevilling til køb af benzin endnu. Annas far havde så lovet, han ville køre dem på stationen om aftenen. Men da han ville starte bilen, protesterede den. Den var ikke til at få i gang. Men da de havde fået forskellige ting efterset, kom den til sidst i gang. De kom af sted ad Hirtshals til, men da de kom til Emmersbæk til overskæringen, kom toget og kørte ad Hjørring til. Så kan det nok være, bilen fik noget til føden. Og nu var den heldigvis ikke tvær længere; der kom fart på op gennem Emmersbæk ad Horne til, og der nåede de toget på Horne station. Så var den sag i orden.

Vi var nu kommen hen imod jul. Vi var færdige med efterårsarbejdet, havde fået roerne kørt sammen. Da var vi nok en lille smule stolte. Vore naboer spurgte, hvad vi ville med alle de roer. Der var en af dem, der sagde, han aldrig havde set sådan et avl der på stedet. Det var nok det, der glædede os allermost; det var nemlig en meget dygtig mand, der forstod at drive landbrug.

Nå, avlen fik vi nok udnyttet; vi havde nu ni køer, tre kvier og nogle kalve. Vi havde også købt en avlstyr. Det, mente vi, ikke var var så dårligt; sådan en fyr havde vi nytte af, og den groede også til penge. Vi havde fået system i svi-nebesætningen; der var både søer og grise. Sådan set var det godt nok. Men husene var stadig noget gammelt bras. Skulle vi blive der, måtte der bygges; det var vi nødt til. Også hvis avlen skulle udnyttes. Jorden var god nok, og der var 23 tønder land.

Vi havde i oktober lavet den mærkeligste handel, der kunne tænkes. Jeg var til syn med hestene. Der kom Knud Gaardbo fra Horne. Han ville købe den ene af hestene. Vi kom til at handle; han havde en halvandet års plag, han ville bytte med. Han *bød* to hundrede kroner i bytte, jeg havde regnet med at skulle *give* mindst to hundrede kroner i bytte. Jeg forlangte så fire hundrede, han *bød* tre hundrede. Så slog jeg til, og den handel var i orden. Jeg ved ikke, hvem af os, der lavede den bedste handel; jeg var i hvert fald godt tilfreds. For de tre hundrede kroner købte vi en halmpakker; den sparede os for megen slid.

Julen nærmede sig nu, og vi havde jo travlt med, hvad der skulle laves i

den anledning; også med at lave gaver til pigerne. Vi havde jo dukkerne, vi ikke fik brug for året før. De stod på loftet, godt pakket ned. Anna lavede forskellige ting, tøj og sager, og vi hjalp hinanden med at lave et par dukkestuer til de to store. Juleaften var vi hos Annas mor og far, og da tiden kom, da gaverne skulle deles ud, og de to store piger fik hver sin dukke, gjorde de vel nok store øjne. De udbød i munden på hverandre: »Så fik vi alligevel en Lisedukke!« Det var mere, end de havde regnet med. Men da vi var kommen hjem, vil-

le de ikke i seng. »Nej, vi skal da først lege med vore dukker og dukkehuse!« Det var vist dem, de var mest glade for; de var ikke så forvante, som mange børn er i dag. Vi havde simpelthen ikke penge til at købe de dyre ting for. Det gik da også alligevel; børnene var sikkert lykkelige for, hvad de fik.

Vi kom nu ind i det nye år; det var 1946. Der var ikke så travlt på denne tid af året. Vi havde om foråret 1945 fået en del kyllinger; de var nu i fuld æglægning. Vi havde fået et helt nyt hønsehus, men der var et og andet ved dette, som Anna ville have lavet om; det var vi i gang med nu. En dag, da vi gik og hjalp hinanden, skulle Anna

Anna og vore piger 1946

ind til sit. Da hun gik, lukkede hun døren på udvendig side, det var hun jo vant til, men der var bare den hage ved det denne gang, at jeg var inde i huset; det var ikke så godt. Jeg kunne ikke komme nogen steder. Selvfølgelig vidste hun jo så også, hvor hun havde mig; det var nok ikke derfor, hun havde lukket for mig. I hvert fald kom hun til at savne mig, da vi kom op på dagen. Hun kom da ud og lukkede op for mig, men da havde jeg stået og råbt og skreget et par ti-

mer. Huset kom i orden, og Anna fik noget ud af sin hønseflok. De var vældig flinke til at lægge æg. Det var ikke få penge, de hentede hjem fra købmanden, eller varer, hun fik for æggene.

Vi skulle tidligt op om morgenen, om vi ville have malket, før mælkeku-sken kom. Det var Bro-Peter, der kørte mælk hver dag. Han begyndte turen ved os; han var der klokken halvsv. Marie Rimmen kørte sin mælk over til os, så hun skulle også være vågen, om hun ville have den med.

En morgen, da vi lige var kommen ud af fjerene, det var bælgravende mørkt, kom Gamle Marie og sagde, jeg blev nødt til at komme og malke for dem, da Unge Marie var bleven syg og ikke kunne stå op. Jeg løb så ind efter Anna, hun måtte klare vore egne køer. Jeg fulgtes med den Gamle hjem; det var helt sort stadigvæk. Jeg ville da tage hende under armen, men om forladel-se! det skulle jeg aldrig have indladt mig på! Jeg fik et par vældige ræk af hendes stok. Jeg skulle bare værsgod holde fingrene ved mig selv og se og komme over og få malket. Det kunne ikke ske for hurtigt! Jeg skulle ikke gå og gøre tilnærmelser til en agtværdig kone, basta!

Hen på vinteren kom der en dag en af vore naboer og spurgte, om jeg var interesseret i at tjene nogle lette penge. Det var klart, jeg var det. Hvem var vel ikke det, når det ellers var på ærlig vis. Det var de her tankgrave, tyskerne havde lavet; de skulle jævnes igen. Der kunne vi komme til at køre. Der var masser af fyld, der skulle flyttes, og der var også faskiner, træstammer, der skulle fjernes. Vi skulle begynde ved »Asdalgård« en af de nærmeste dage. Vi kom i arbejde, tjente også godt.

Det hjalp da lidt på den slunkne pengekasse. Der skulle mange penge til. Mange af de dyr, vi havde, var jo købt på auktionen i Hjørring, og de to tredjedele af prisen var på kredit; de skulle først betales et halvt år efter, de var købt. Det var ingen sag med grisene, de var jo færdige til levering inden den tid; det var værre med kreaturerne. De var jo købt for at vi ville beholde dem, og der var endnu ikke bleven så meget, der var noget at sælge, vi kunne und-være. De her penge, vi fik ind ved den kørsel, hjalp godt på denne sag.

Det blev forår, vi kom godt over forårsarbejdet; det tegnede til at blive et godt år, der var god grøde i alt. Da tiden kom, havde vi en del hø, der skulle bjergeres. Der var ikke så meget som året før; nu havde vi jo mange flere dyr, der skulle have føden. Vi havde fået det hele stakket og det meste af det ind. Der var kun en ager, der var helt ude ved »Moskel Høw«, tilbage; der var ikke ret meget dér, kun et par læs.

Vi hørte i radioen, de lovede regn. Det var lige tidligt nok at tage høet ind, men vi mente, det var bedst at få det bjerget, inden regnen kom. Vi blev også lige færdig med det, da det begyndte at regne; og vel det samme, for det blev så at sige ikke tørvejr, før det blev frost! Det regnede da ikke hele tiden, men der var ikke mange dage imellem. Mange fik ikke høet bjerget; det blev kun til nogle sorte klatter, som ingen ting var til. Høsten blev lige så slem; det var

fugtigt vejr hele tiden. Vi fik da kornet mejet, men få det tørt, så det kunne bjerges ind, var umuligt. Vi fik da lidt ind, men det meste måtte vi sætte ude i nogle små stakke, om det kunne tørres på den måde.

Vi havde nu taget den beslutning, om vi kunne få et større lån i Kreditforeningen. Der var et gammelt lån, der oprindeligt var på ni tusinde kroner, men det var gået meget ned, så vi mente, at hvis vi kunne få et nyt og noget større, ville vi prøve, om det kunne lade sig gøre at få nogle nye og større stalde og en stump lade. Der var nogle år forinden bygget et stykke, men det var for lidt. Der kom så nogle mænd og så på tingene. Det var Thomas Skoven fra Asdal og Anders Andersen »O't« fra Horne. De var ude og grave i jorden og beså bygningerne. De fandt, at jorden var god nok, men bygningerne var noget gammelt bras, der ikke var for godt at jævne med jorden. De mente ikke, der var noget i vejen for, at vi kunne få et godt lån. Senere skulle formanden komme og give den endelige afgørelse. Han kom nogen tid efter; han var også positivt indstillet, han mente helt sikkert, vi kunne regne med lånet. Hvor stort, kunne han selvfølgelig ikke sige, men han regnede med et betydeligt lån.

Nogle dage efter skulle vi have nogle grise leveret. Det var vognmand Chr. Kristoffersen, der havde kørselen; hans bror kørte for ham, det var ham, der kom efter grisene. Vi kom til at tale om de her planer, vi havde. Han mente, det var en skam at vælte husene, det var nemlig hans kones hjem. Han mente, husene kunne gøres i stand, måske bygges lidt til, så kunne de stå i mange år. Han spurgte, om vi ikke kunne tænke os at sælge, for kunne vi det, ville han godt købe.

Vi aftalte så, at han skulle komme om aftenen, så kunne vi tale om det. Både han og konen kom så, og da lavede vi nok en af de største dumheder, vi havde lavet; vi solgte til ham. Vi skulle have 8000 kroner mere, end vi gav. Men da vi fik gjort regnskabet op, havde vi tabt 15000 kroner. Det var noget af et slag. Det havde nok været klogere at have taget lånet og have bygget nye huse; der var nemlig ved at være gang i sagerne. Bagefter kan man jo sagtens være klog.

Vi havde i den tid i Asdal mange sjove oplevelser med vore kære nabopiger, Marie'erne. Vi havde ingen slibesten; når der skulle slibes le eller knive til slåmaskinen, gik vi over til Marie'erne. De havde en stor og meget god slibesten. Den stod i haven, hvor der også var nogle bistader. En dag, da vi stod og sleb, kom den Gamle Marie ud, og hun var vred. Det var Evald Hermansen, der var med derovre. Det var faktisk ham der fik skyllen; hun råbte til ham: »Hår do no ijan tå'e bitjerens woj, de' ju'r do osse, da do si'st var her øwer å sti'n! De' wel A sej dæ, de ska do intj prøw på mi'er, at do we' e'!« Der var nemlig stillet en bakke med vand ud til bierne; den havde han nok taget, det var jo nemmere end at skulle ind og hente noget.

Marthinus Jepsen fra Uggerby kørte dengang med fisk. Han kom også op til os, der boede der på egnen. En dag, da han var inde hos Marie'erne, var der

ingen i køkkenet, men på komfuret stod der en lækker flæskesteg og simrede. Han kunne ikke dy sig, han måtte smage. Han greb en kniv og skar sig en luns af stegen, men det skulle han aldrig have gjort! Den Gamle kom i det samme ud i køkkenet og så, hvad han var i færd med, og så var pokker løs. Hun råbte: »Hwa er do we'? ka' do intj ho'l din' beskit grabber we dæ si'el? Ska do sto å ra'g i de, wi ska e'e? Wil do sitj, te do kommer uk, det stuer swin!« Han fik et par gode ræk af stokken, han fór ud af døren, hun bag efter, mens hun råbte og skældte ud. Jepsen lo, så han var ved at krepere. Vi var i gang med noget arbejde lige syd for, så vi så hele sidste akt af forestillingen. Det gjorde Unge Marie også. Det var kun den Gamle, der ikke nød situationen. Nu ved jeg ikke, om vi havde set med glade øjne, om det var vores steg, Jepsen gav sig til at plukke i.

Sådan havde vi mange oplevelser med dem. Den Unge gik hver aften en runde gennem udhusene for at se, om alt var i orden. Hun havde da en lommelampe at se ved, men da kom den Gamle altid bag efter hende med et stearinlys i hånden. Hun sagde: »Do stikker nok ild itjs'e i skønne da' mæ de elektrisk skit, do ræjjer rontj mæ!«

10. kapitel

»Dalsager«

Vi skulle igen til at se os om efter en ejendom; vi var flere steder. Til sidst kom vi til Uggerby, til Chr. Dalsager; han ville sælge. Det var en ejendom på fjorten tønder land. Det var en statsejendom; det var i den tid nogle meget fine lån, der var i disse ejendomme. Første prioritet skulle der svares 1 % i rente af, anden prioritet 2 %, men de var konjunkturbestemte, så de ændredes efter som tiderne var. De måtte åbenbart hurtigt blive gode, for det var kun få terminer, vi slap med den lave forrentning. De steg dog ikke så meget, at de kom på højde med kreditforeningslån.

Vi købte stedet; vi skulle overtage det med det samme. Vi flyttede den dag, da Ruth blev ét år. Før den tid ville hun ikke gå. Ikke ét trin ville hun tage på egen hånd. Men den dag, da alt lå i én stor forvirring, sad hun midt mellem madrasser og sager; da rejste hun sig og gik. Nu kunne det være nok med den redelighed; når hun ikke kunne få plads at kravle, så skulle hun vise, hun kunne gå. Efter den dag var det slut med det kravlerads. Hun kunne ikke sige noget endnu, men det varede ikke længe, før hun sagde: »ka si'l, ka si'l« Det blev hendes valgsprog i mange tider.

Det var sidst i september, vi kom der. Der var heller ikke indhøstet; det var jo den våde sommer 1946, men det var ikke meget, der stod ude, og det var kørt sammen i små »bornholmerstakke«. De stod, til det blev frost; de var endda ikke tørre, men vi fik dem da tærsket og kornet lagt til tørre på loftet, så det gik da ikke helt til.

Året efter blev til gengæld så tørt; vi manglede vand i lange tider. Græsset ville ikke gro, og roerne stod i stampe. Det så også ud, som om kornet ville gå i jorden igen; men så kom der dog lidt regn så tidligt, at det reddedes. Men nogen stor høst blev det ikke. Om vinteren blev det mange steder småt med foder til dyrene. Vores nabo, Flensted, og vi var så heldige, vi fik noget fin lyng og noget klitgræs af en skovarbejder, Hjalmar Albeck. Lyngen ville køerne gerne æde, men græsset var ikke lige deres livret, men det kunne hestene bruge. Vi kom da gennem vinteren, uden vi var nødt til at sælge nogen af dyrene.

Nu begyndte tiderne at blive lidt mere normale. Vi kunne efterhånden igen købe varer, som vi ikke havde kunnet få i flere år på grund af krigen. Men der var stadig rationeringskort på mange ting; det blev der ved at være til først i halvtredserne. Tøj og den slags ting var det bedre med. Men nu nærmede sig den tid, da de to store skulle begynde at gå i skole. Da skulle der flere ting til.

Det største problem var nok, om vi kunne skaffe cykler til dem. Nye var der ikke tale om. Selv om de måske nok kunne købes, hvad ikke var nemt, så var de så dyre, at vi næsten ikke havde råd til det. En dag, jeg var i Hjørring, var jeg heldig. Ved en cykelhandler i Stokbrogade så jeg en pæn brugt pigecykel; jeg gik derind, men han havde kun den ene, jeg skulle gerne have to. Han lovede, han ville lade mig vide, om han fik en til. Jeg fik den, han havde, med hjem, så nu kunne pigerne da begynde at lære den svære kunst med at holde balancen på to hjul. Det kom de snart efter. Men en dag, da det gik allerbedst, kom Brita nok så stolt hen ad vejen; vi skulle se, hun kunne mestre dyret. Men ak og vé! Da fik hun øje på en grøft lidt forude, hun slap styret, holdt hænderne for øjnene og råbte: »Der kommer en grøft!« Resultatet blev, at hun fór lige på hovedet i den. De fik lært at køre, og kort tid efter fandt vi en cykel lidt større end den, de havde; den købte vi, så havde de en hver, så var vi ovre det spørgsmål.

Vi boede i »Dalsager«, sådan havde vi kaldt ejendommen; det var skrevet i tinglysningen. Det var den forrige ejer, vi havde givet den navn efter. Det var fire gode år på mange måder. Vi havde en dejlig nabokreds. Det havde vi også haft de andre steder, vi havde boet. Men den her var ligesom noget helt andet. Det var, som om det var en stor familie; vi var tit samlede om aftenen til kaffeslabberads. Det var til tider ved at være alt for meget af det gode. Somme tider var vi ude en halv snes aftener i træk. Det var ikke altid, pigerne var så glade for det; de skulle have en barnepige til at være hos dem. Vi havde heldigvis Astrid Engen. Når hun var der, var de i gode hænder, og hende var de meget glade for. Hende havde vi megen nytte af gennem årene, og hvor vi havde været. Hun kom så snart, vi kaldte, og hun kom gerne; hun var aldrig ked af det. Hun var jo i Annas hjem, medens de store piger var helt små. Hun kaldte dem for hendes piger, og det tror jeg nok, hun gør endnu så mange år efter.

Der var i Uggerby nogle år i forvejen bleven lavet en meget fin sportsplads. Det var kommunen, der havde købt to tønder land af Karl Jensen, »Søndergård« og anlagt pladsen. Der havde i mange år været en idrætsforening; den fik nu gode muligheder for at udfolde sig. Den havde så købt en tønde land mere, så nu var der både håndbold- og fodboldbane der. Der var mange unge i sognet dengang, så der var altid livlig aktivitet.

Vi blev en dag meget forbavset, vi læste i avisen, jeg var bleven valgt ind i bestyrelsen og også udnævnt som formand. Det var vi nu ikke så glade over. I mine helt unge dage havde jeg godt nok været ivrig fodboldspiller, men det var ligesom blegnet lidt, da jeg fandt en pigelil at gå med. Helt lagt den ædle sport på hylden havde jeg nu ikke; jeg var da med en gang imellem, især når der skulle spilles »Old Boys«, men også somme tider ellers, når de manglede mandskab. Nu var jeg nødt til at gå mere aktivt ind for sagen. Det blev vedtaget på generalforsamlingen, der skulle bygges et klubhus, men der var kun små midler at arbejde med. Der var kun syv-otte tusinde kroner i kassen, så de rakte

jo ikke vidt. Så kom vi i bestyrelsen efter, der kunne opføres et skuespil. Der kunne nok lejes nogle dilettantskuespillere fra Horne. Det prøvede vi så, men det gav ikke stort i kassen.

Så måtte vi selv i gang; det var bedre. Det skulle så foregå på kroen i Tversted; der havde vi lejet os ind, da de gæve horneboere spillede for os. Denne gang var det bedre; det gav kasse. Det var så meningen, det skulle gentage sig et par gange, så mente vi, der var så mange penge, vi kunne tænke på et hus.

Men kort efter blev der i avisen averteret om, at der var nogle af de tyske barakker til salg flere steder. Vi blev da enige om, der skulle nogle af sted ud og se, om der var noget, vi kunne bruge. Aksel Riisager, Chr. Engen og jeg kom så af sted, Vi var flere steder, og i Brønderslev var der en træbarak; den kunne vi bruge, og den kunne vi betale, så vi købte den. Vi skulle give otte tusind kroner for den; den skulle tages på stedet og fjernes straks.

Vi fik fat i nogle mænd, der ville hjælpe med at tage den ned; det skulle jo helst være gratis. Vognmand Verner Christensen, Uggerby kørte derud i to dage med to biler, mandskab og det hele, men for at få det hele med hjem den sidste dag, måtte vi leje vognmand Svend Riisager, Bindslev til at hente et læs, men så var det hele også hjemme.

Arbejdet med at tage barakken ned skete dog ikke helt uden dramatik. Da den ene gavlen skulle tages ned, stod Bernhard Munch, Uggerby og skulle dirigere slagets gang. Han gav ordrer her og der, så efter, ingen stod, så de kunne komme galt af sted, om gavlen skulle tage magten fra os og vælte i utide. Da alt var klart, og ingen stod i vejen, råbte han: »Lad gå!«, men da blev han pludselig klar over, at den eneste, han ikke havde fået placeret rigtigt, var ham selv. Men da var gavlen ved at falde.

Han råbte så højt, han kunne, men der var intet at gøre; vi kunne ikke stoppe gavlen, og Bernhard kunne ikke komme af vejen. Han blev begravet under træmasserne, men til alt held stod der nogle kasser, vi havde til at samle småting og sådan noget i; de skulle også have været fjernet, men det havde vi heldigvis glemt. Det blev nok hans redning; han slap med et brækket ben.

Da vi havde fået ham gravet fri, måtte vi have bud efter en læge. Det var Bernhard ikke så glad for; han var ikke sikker på, hans fødder var helt rene. Dem var der nu ikke noget i vejen med, men han ville nu have dem vasket lidt; men der var ikke noget vand. Det eneste, vi i en hast kunne finde, var en flaske snaps, som Verner (vognmanden) havde. Den greb han og vaskede fødderne med de dyre dråber. Han fik også lidt til indvortes brug; det pinte jo i benet, så han skulle bedøves lidt. Resultatet udeblev heller ikke.

Da lægen kom, var han i et betydeligt bedre humør. Det var en kvindelig læge; hun ville have at vide, hvorfor vi havde brugt sprit, det var ikke noget åbent sår; hun lo så smørret. Hun spurgte, om vi havde brugt spritten, før han kom galt af sted. Det havde vi nu ikke; der var ingen anden end vognmanden, der anede noget om brændevinen, men det var da godt, han havde den. Den

kom til nytte.

Bernhard kom på sygehuset i Brønderslev. Vi var et par stykker, der tog med ham. Derfra ringede vi til Hjørring. Der kom så en ambulance derfra og hentede ham til Hjørring sygehus, hvor han blev indlagt. Hans kone, Valborg, fik også besked. Hun tog op og så til ham med det samme. Da jeg senere talte med hende for at høre, hvordan han havde det, ville hun vide, hvad vi havde gjort ved ham; hun syntes, han var så mærkelig. Han havde fortalt om uheldet, om hvordan det var gået til. Han havde sagt, det var et helt hus, der falden ned over ham. Hun havde sagt, det nok ikke var ret stort; dertil svarede han: »Nå, det tror du ikke, det var meget større end det her!« Bernhard måtte nu være på sygehuset nogen tid, men det varede ikke længe, før han var hjemme igen, men måtte dog humpe rundt med en gipsklump.

Nu fik vi travlt. Huset skulle op og stå så hurtigt som muligt. Det varede heller ikke længe, før det stod færdigt. Hele arbejdet blev udført ved gratis arbejdskraft; der var kun to, der fik betaling for deres arbejde, det var murer, Erhard Mørch og tømrer, Verner Christensen. Erhard skulle være der hele tiden; han skulle lede arbejdet. Verner skulle levere alt det ekstra materiale, der skulle bruges; det kunne han jo ikke gøre gratis.

Selv om arbejdet stort set blev lavet uden betaling, var der mange andre ting, der skulle til, og de kostede penge. Huset blev jo meget større end barakken havde været, og der blev bygget en halvstens mur omkring det hele. Der kom også nyt tag. Barakken var tækket med pap; nu kom der pandeplader, og der skulle også nye spær; de gamle var for korte. Det nye hus blev jo meget bredere. Det lykkedes, det hele, men vi måtte ud og låne penge; vi fik fat i nogle mænd, der var villige til at sætte deres navn på en blanket, de kautionerede for os. Så kunne vi låne den formidable sum af tyve tusinde kroner. Vi var også en tur sognet rundt med tiggerposen, om der var nogle, der ville yde en skærv. Der fik vi to-tre tusinde kroner ind. Så kunne vi også i første omgang klare vore forpligtelser.

En skønne dag blev der holdt indvielsesfest, hvor pastor Cai Rasmussen, Tversted, og Hans Aage Larsen, Vrå, holdt festtalerne. Der kom en masse mennesker fra hele sognet til denne fest; der blev holdt mange taler. Nogle var glade for dette hus, andre var lidt skeptiske; dette kunne jo medføre så meget, som man i Uggerby ikke havde kendt til, og som måske ikke var lige det, de yndede. De mænd, der lod navn til, var Lassen og Chr. Uggerhøj, Karl Jensen, »Søndergård«, Lars Rugtved og Niels Søndergaard.

Der var i mange år drevet idræt på banen, nu kunne der også dyrkes inden-dørs sport, gymnastik og tennis. Der var amatørteater to gange om året. Der skulle laves penge til at forrente og afdrage lånet med; det var snart ude af verden. Men der meldte sig snart andre ting, der skulle bruges penge til.

Der var til »Dalsager« en stor frugthave med mange frugttræer. Dem havde vi megen glæde af. Der var især nogle, der hed »Ildrød pigeon«. Det var nogle

meget gode spiseæbler. Men der var mange andre slags. Nogle af dem tog vi bort; vi syntes, der var for mange. Jorden kunne bruges til andet. I frugthaven lå der et gammelt blikskur; der var hønsene. Det var ikke så rart; det lå alt for langt væk, mente vi. Så det rev vi ned og byggede et hjemme ved husene. Der havde vi plads til både høns og ænder.

Nu begyndte de to store piger at gå i skole; så var Ruth alene hjemme hos os. Det kunne da ofte hænde, tiden faldt hende lang. Vi havde ikke altid tid til at tage os af hende, så hun kom i tanker om, at hun også ville i skole. Når de store kunne, ja, så kunne hun også, det var da klart. Hun betænkte sig ikke, hun gav sig af sted. Hun kom også ned på vejen, men da mødte hun Sigurd Hermansen. Han mente, det var bedst, hun kom med hjem igen. Han kom så med hende, men det var hun aldeles ikke fornøjet med; arrig, det var hun! Det blev heller ikke sidste gang, hun forsøgte, men hun kom aldrig vejen ud.

Men da det ikke ville lykkes, begyndte hun at gå op til moster Karen. Det var ikke så langt borte, men det var galt alligevel; vi anede jo ikke, hvor hun var henne. Men så fandt Anna og Karen ud af, at når Karen løftede hende i vejret, så kunne Anna se hende, så vidste vi, hun var i gode hænder.

Men vi måtte dog finde på noget, så hun ikke gik og kedede sig alt for meget. Hun var gerne med, når jeg var i marken. Når jeg var ude at radrense roerne, sad hun tit på radrenseren. Vi havde stillet en cykelstol an på radrenseren. Der sad hun godt; hun faldt gerne i søvn, det var for ensformigt. Når hun så kom hjem til Anna, var hun næsten ukendelig. Hun var kommen til at ligne en lille neger; hun var til tider helt sort af støv. Hun var fuld af energi, og når man er tre år, er man ikke lille mer, det er da klart. Så kan man næsten alt. Det mente vores store, lille pige i hvert fald.

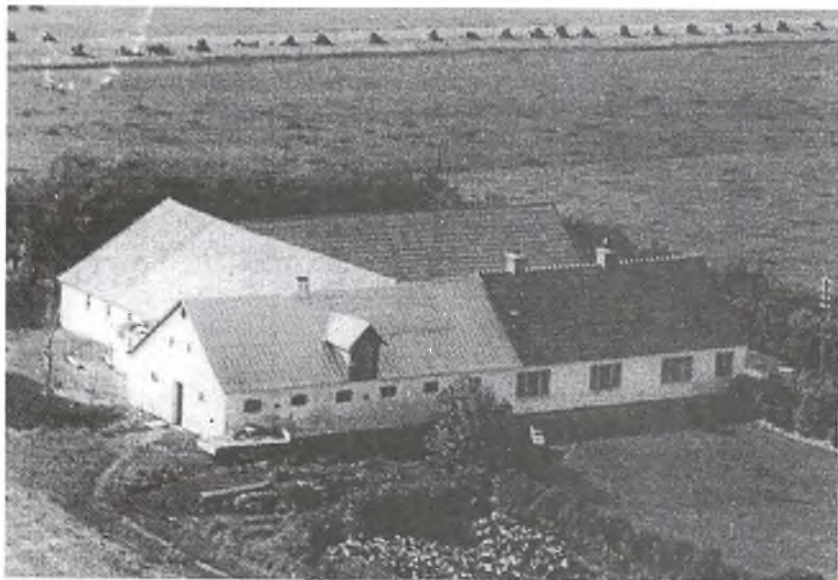
Hun var den kærligste lille tøs, man kunne ønske sig, men hvor kunne hun blive gal, når der var en ting, hun ikke magtede. Hun ville kunne! Det var også altid hendes valgsprog: »Ka' si'l, ka' si'!!« En dag var hun ene inde i stuen. Hun kunne ikke komme ud ved egen hjælp. Hvad hun havde foretaget sig, ved vi ikke, men da vi blev klar over, hun var bleven lukket inde, ville vi se efter hende. Da var hun kravlet op på radioen; den stod på tobaksbordet. Der lå hun og sov. Hun var nok bleven bange, da hun ville ned og ikke turde. Så kunne hun jo få tiden til at gå med at sove!

Det første år, vi var i »Dalsager« købte vi sammen med tre andre selvbinde. Det var Flensted, Ejnar Kallehauge og Karl Thomsen. Det var en letbinde på gummihjul, så den kunne de små heste sagtens magte. Havde det været af den gamle slags, kunne det nok have knebet. En dag, vi var i færd med at høste, blev det et vældigt tordenvejr. Det lynede og buldrede hele tiden, og det begyndte så småt at regne. Så ville vi stoppe og spænde hestene fra. Men idet vi var ved at tage sejlene af binderen, slog lynet ned. Om hestene fik et slag, ved jeg ikke; det fik Flensted. Han faldt så lang, han var! Jeg mener også, hestene mærkede det. De fór af sted med binderen tværs gennem kornet og ind i

roemarken, men der kom de ikke langt; det var for hårdt, så der måtte de stoppe. Men da var det også kendeligt på den nye maskine. Den havde taget en del skade.

Vi havde en god tid i »Dalsager«, men den var for lille; der var ikke arbejde nok. Jeg var meget ovre i Annas hjem og hjælpe dem. Det var også godt nok, men vi ville jo hellere have noget mere at bestille derhjemme. Men den anden vinter, vi var der, havde Anna i hvert fald nok at lave. Jeg fik halsbetændelse, og det ville ikke gå over igen. Hver gang, vi troede, nu var det ovre, tog det fat igen. Til sidst måtte jeg på sygehuset; så fik det da ende. Men der havde også været mange genvordigheder for Anna i den tid. Vi havde ikke el-kraft, men en lille 4 HK petroleumsmotor. Den var nu god nok, når man kendte den, men for fremmede kunne den nok være tvær. Det var tit galt, når der skulle males korn; det kunne Anna ikke ordne. Så kom Jørgen Jepsen og hjalp hende. Men så kunne motoren godt finde på at lave knuder. Men om sommeren fik vi elkraft; så var vi godt kørende.

Da vi havde boet der i fire år, solgte vi og købte en anden ejendom i Uggerby. Den var lidt større; der var nitten tønder land til, og det var bedre jord. Men der var ikke så gode huse, men de kunne da bruges. Ejendommen lå lidt længere mod vest, men det var omtrent i det samme nabolag, som vi havde i »Dalsager«. Omgangskredsen blev bare udvidet lidt. Vi havde i »Dalsager« haft en besætning på otte køer, en kvie og et par kalve. Det var jersey og halv-jersey køer. På den nye ejendom var der kun seks røde køer og nogle ungdyr. Men de

Ejendommen i Uggerby, vi købte efter »Dalsager«

seks var nogle store krabater, som var gode malkere.

Men vi opdagede snart, de ville have noget for at malke. Der skulle kraftføder til, dersom den høje ydelse skulle holdes, og så gik glansen jo lidt af herligheden. Vi mente, det var kærerne, der skulle føde os og ikke omvendt! Så den besætning blev snart skiftet ud. Men der var dog tre af dem, der var virkelig gode køer, der var værd at arbejde med. Der var især én, det var en ældre ko; vi kunne se i kontrolbøgerne, hun havde fået atten kalve, da hun blev solgt. Hun blev ved med at være god til at malke; hun havde en høj ydelse, men hun blev så dårlig til bens, hun næsten ikke kunne gå, og den sidste tid kunne hun ikke holde sulet vedlige, men blev lidt mager.

Hun havde en datter, der var en meget god malker. Hun var den højest ydende i kontrolforeningen. Det var hun i flere år, men til sidst kunne hun ikke blive med kalv, så var vi nødt til at sælge hende. Der var også en anden; det var hende, der gav mest mælk, men det var noget tyndt sager, og så havde hun den kedelige vane, når malkemaskinen kom i gang, så gav hun mælken ned. Det strålede ud af alle fire patter; men kom den til hende, så ville hun ikke. Men hun begyndte igen, når maskinen blev sat på den næste!

Det var noget værre bras, det duede ikke; så måtte hun også væk. Så begyndte vi med den sortbrogede race. Vi købte to kælvekvier; det blev et par gode køer, dem var vi heldige med, især den ene. Den blev stammoder til hele besætningen. Den anden fik kun tyrekalve; den fik kun fire, så var den så uheldig at få trådt en patte helt af og en til ødelagt. Så var det slut med hende.

Da vi havde boet der i et par år, blev det moderne med traktorer i stedet for heste. Vi fik også en. Det var en »Massey-Harris Pony«. Den var på femten HK. Det var en nem lille traktor, men det viste sig snart, den var for lille. Det gik fint på den lette jord, men på den tunge lermuldede jord var den for lille, så den havde vi i knap et år. Så byttede vi og fik en »Ferguson« 26 HK. Det var bedre. Den var stærk

nok til de maskiner, vi havde, og som man almindeligvis brugte dengang, men der kom snart mange nye og praktiske redskaber på markedet; der var den også for lille.

Da vi overtog ejendommen, var der to hopper, en gul halv-norsk og en rød halv-belgier. Det var et par vrantne damer at have

Vi blev moderne med en »Ferguson« traktor

med at gøre, især den røde. Den første gang, jeg kom og ville lægge seletøjet på hende, slog hun til det, så det fløj langt ud i gården. Jeg prøvede en gang mere. Det var det samme, hun slog igen ud efter det; men da var jeg bestemt på det, så da fik hun ikke held af sit forehavende. Men så begyndte vi at tales lidt alvorligt ved, og efter et stykke tid på den måde, var der ikke noget i vejen. Hver gang, jeg kom med selen, stod hun pænt og fromt til side, så jeg nemt kunne komme op til hende. Der blev aldrig mere noget i vejen. De blev de mest venlige dyr, man kunne ønske sig. Kom vi ud i indhegningen og skulle have fat i dem, kom de hen til os. Så stak de mulen i lommen til os; de ville have brød.

Men et forår blev den røde bovlam. Den havde fået føl og gik og nød livet sammen med føllet i indhegningen. Men da den blev halt, kunne det jo ikke lade sig gøre at beholde den. Hesteavlsforeningen overtog dem begge to. Knud Gaardbo fra Horne købte dem af foreningen. Hoppen skulle slagtes, men føllet ville han gerne bevare. Der kom så nogle mænd og så på hoppen, men da kom det gale sind op i hende. Kom de ind i hegnet, kom de ud igen lige så hurtigt. De måtte tit løbe for livet. Vi købte så en treårig hest. Det var en dejlig hest; jeg tror nok, den blev noget forkælet af pigerne, nok mest af Ruth. De to store var jo ude blandt folk.

11. kapitel

Hjemme og ude

Da vi havde boet der et par år, begyndte Ruth at gå i skole. Der var jo meget længere for hende, end der havde været for de to store, da de begyndte. Men vi havde jo cyklerne, så det var ingen sag.

Vi var dengang de lykkelige ejere af en hund; Basse Dimmelim hed den. Den var sort, og den var sat sammen af alle mulige hunderacer. Dens ene forben havde den arvet efter en gravhund, det andet fra en ulvespids. Ørerne var også fra hver sin skuffe; den havde kun én hale, så den havde den kun efter én ane. Men ellers hvad der var, var sammensat af alle tænkelige arter. Den var meget glad for pigerne, ja, os alle sammen. Men når Ruth skulle af sted til skolen, var den arrig; hun måtte ikke gå nogen steder, når den ikke måtte komme med. Den knurrede og skulede. Ville hun kæle for den og tage afsked med den, ville den bide hende; men når hun kom hjem igen, mødte den hende langt henne på vejen. Det var ligesom den vidste tiden, hun skulle komme; så var den god igen.

Vi havde megen glæde af den samme hund. Var der noget i vejen ude i kostalden eller ude ved svinene, gav den lyd fra sig. Den helmede ikke, før vi kom og så, hvad der var galt.

Ruth kom jo til at gå noget ene; Alice og Brita var jo altid to, så de kendte ikke til at savne nogen at lege med. Det var til tider et problem for Ruth. Engang fandt Anna hende oppe på loftet; der sad hun og græd. Der var ikke noget ved nogen ting, der var ingen at lege med. (Folk skulle altid sørge for at få mindst to ad gangen, det er da klart!) Men da Ruth så kom i skole, var der orden i tingene igen.

Vi havde dog børn i nabolaget; der var en pige og nogle drenge, men de gik ikke i Uggerby skole. Men en af drengene, Jørgen Bast, kom ofte, og de legede sammen. Men en dag under legen, gik det helt tosset. De legede ude i haven; Ruth havde fundet en rive, som hun stod og svingede med. Men pludselig fór den fra hende og røg hen i hovedet på Jørgen; der blev et grimt sår i hans hårbund, det så farligt ud. Vi måtte have bud efter lægen, da det blødte temmelig meget. Lægen kom, og det blev ordnet.

Men dermed var sagen ikke klaret. Jørgens far og jeg var ikke ligefrem venner; jeg havde fornærmet den gamle Bast. Det var noget med mælkekørse-len, der havde skaffet ufred mellem os. Vi var nok lige stejle begge to; der var ingen af os, der ville give sig. En morgen nogen tid i forvejen var jeg efter

Basts mening kommen for tidlig; han var ikke færdig med malkningen. Det var nu noget, der gentog sig ret ofte, men vi plejede altid at kunne tale fredeligt om sagerne, mens han blev færdig.

Den morgen var første gang, jeg havde den røde hoppe for, efter hun havde fået føl, så hun var lidt urolig og ville ikke vente; hun ville hjem til føllet. Så jeg var nødt til at blive ude ved hende. Om det var det, Bast ikke kunne lide, ved jeg ikke, men han kom ud til mig og skældte mig hæder og ære fra: Om jeg troede, sådan en knægt skulle bestemme, når han skulle stå op; jeg kunne bare køre, så kunne hans mælk komme til Hirtshals! Han greb de spande, jeg havde fået på vognen. Var hestene ikke tossede, så blev de det nu over al den råben og skrigen. Så blev jeg også gal i knolden; det ene ord tog det andet. Jeg mente ikke, jeg havde klaget over at skulle vente, så der skulle ikke være noget at blive tosset over. Men jeg fik den besked at komme af hans grund, og det omgående! Det skulle han ikke sige to gange, så jeg så efter at komme af vejen.

Han sendte så mælken til Hirtshals; deres bil kom forbi længere op på dagen. Det blev der en farlig redelighed ud af. Uggerby mejeri ville ikke finde sig i, at deres leverandører sådan uden videre kunne flytte midt i en periode. Der blev lagt sag an mod Bast; de var i retten i Hjørring; jeg skulle selvfølgelig op og vidne. Det var alle tiders fest. Det er den eneste gang, jeg har været med til noget lignende. Der var ingen, der kunne få et ord indført for Bast. Annas far var formand for mejeriet, og Karl Jensen, »Søndergård« var medlem af bestyrelsen, så de var der også. Selv Karl Jensen kunne ikke komme til orde. Det blev til sidst dommeren for meget. Da hverken sagførere eller andre kunne stoppe den ordrige herre, måtte han til det. Det lykkedes da også omsider, men ikke før, han truede med, at Bast ville blive ført ud, medens jeg blev afhørt.

Enden på den historie blev, at Bast skulle levere sin mælk på Uggerby mejeri. Desuden skulle han betale sagens omkostninger. Desuden mente dommeren, Bast og jeg skulle følges ad hen og indgå forlig. Det ville Bast da gerne, dersom jeg ville bede ham om forladelse; det, syntes han, var passende. Han var jo den ældste, og så var han en mere velhavende mand end jeg; det, mente han, måtte betyde en del! Jeg så noget anderledes på det. Jeg kunne ikke indse, hvorfor jeg skulle stikke ham en undskyldning; jeg vidste ikke af at have fornærmet ham.

Jeg tror ikke, han nogensinde tilgav mig; jeg fik ikke senere lejlighed til at køre fra hans mælk. Efter den tid, når jeg kørte, kom hans mælk ikke til mejeriet; da beholdt han det hjemme. Der kom flere gange bud, jeg skulle komme over og give ham den undskyldning, så alt kunne blive godt, men det havde jeg aldrig lyst til, så det blev ved med den ordning, så længe han havde stedet.

Da lægen havde ordnet Jørgens sår og syet det sammen, gik jeg med ham hjem, for der ikke skulle blive ballade over det. Bast var ikke hjemme, men hans datter, der var husbestyrerinde for ham, var der. Hun klagede sin nød for

mig. Kærne skulle jo malkes; hendes far kom nok ikke hjem foreløbig; hun kunne ikke malke, og det var heller ikke godt med drengen, nu da han var lidt sløj oven på den tur. Så hun ville gerne, om jeg ville ordne det for dem. Det gjorde jeg så. Men det skulle jeg nok ikke have befattet mig med. Bast tog det meget ilde op; jeg havde ikke noget der at gøre. Det var da også sandt.

Da Bast solgte, fik vi nogle dejlige naboer. Det var Agnes og Anders Peter Kristiansen. De havde haft en gård i Tornby. Den havde de solgt, og nu ville de til at nyde deres otium, så de købte den lille ejendom; der var kun fire tønder land. Det kunne de nemt passe og endda have det godt. Dem blev vi meget glade for, både store og små. A P kom næsten hver dag, når der ikke var for travlt. Havde vi meget, der skulle gøres, kom han af sig selv og tilbød sin hjælp, og det var både sommer og vinter. Så hjalp vi jo også dem, når de havde brug for det, det er da klart. Han havde kun én hest, så når der var brug for det, lånte han en af vores. Vi høstede hele deres avl med binderen og slog deres hø, eller han fik maskine og heste. Det var en fin ordning for os alle; det var vi da enige om.

I dagene lige før jul kom A P altid listende; han ville lige se, om Anna havde bagt klejner, for så ville han da smage, om de var lige så gode som dem, Agnes havde bagt. Agnes og Anders Peter havde telefon. Det var der ingen andre af naboerne, der havde dengang; så skulle der ringes, måtte vi alle over til dem og låne telefonen. Så skulle der næsten altid en kaffetår til, ellers blev vi ikke gode venner med Agnes. Det blev jo til mange kander, hun lavede på den måde, det var jo hele nabolaget, der kom i dette ærinde. Så kom min far ned til os at bo på sine gamle dage; så fik vi hans telefon; så havde de ikke vores rend mere.

Far var vinteren før meget syg. Han lå på sygehuset i lang tid, men kom sig da så meget, han kunne komme hjem. Men så blev han dårlig igen. Han blev mere syg; han måtte holde sengen i et par måneder. Der var ingen, der troede, han kunne komme sig igen. Alle vi søskende eller vore ægtefæller skiftedes til at holde vagt hos ham. Husbestyrerinden, Marie, der også var noget op i årene, kunne ikke være ene om det. Det ville da også være sært, om hun skulle det, når vi var så mange.

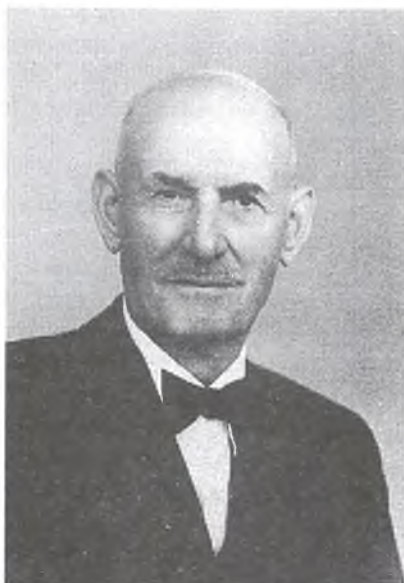
Men da vi kom hen på vinteren, begyndte han dog at bedres. Han kunne være oppe hele tiden nu, men som han var før, blev han dog aldrig. Han blev ikke så kvik, at han kunne begynde at handle igen, og Marie begyndte nu også at skranke. Hun mente ikke, hun kunne blive ved at klare ærterne. Hun ville gerne have sig en lille lejlighed i Hjørring, dersom det kunne lade sig gøre. Far var så nødt til at sælge huset; han ville ikke have sig en ny husholderske, og gå ene, kunne han slet ikke. Han talte om at komme på alderdomshjem, men det var han heller ikke glad for. Jeg tror heller ikke, han egnede sig til at være et sådant sted; han var vist for selvrådig.

Enden på det blev så, at han flyttede ned til os. Vi havde lavet soveværelse

ovenpå. Så fik han det gamle; der havde han sin stue, han kunne gå ind i, når han ville være for sig selv. Han faldt godt til, kom godt ud af det med naboerne. Anders Peter og han tog godt nok til tider nogle vældige ture. De kunne godt lide at drille hinanden.

Den første tid, han var der, kom han ikke så godt ud af det med hunden »Basse«. Den ville ikke godkende ham som hørende til husstanden; den ville bide ham, når den kunne se sit snit dertil.

Men en dag blev det for meget af det gode; den havde nok taget for hårdt fat. Far blev vred, og gav den et ordentligt ræk af kæppen. Siden den tid var de de bedste venner af verden. Far gik gerne en tur hver dag. Da stod »Basse« på vagt; den ville med, ellers duede det ikke. Det var de enige om begge to.

Far omkring 1950

Det efterår, Far kom ned til os, blev Alice og Brita konfirmeret. De havde gået til præst om sommeren; det var til pastor Cai Rasmussen i Tversted. Det var det sidste hold, han havde, inden han rejste fra Tversted-Uggerby. Vi havde tømt maskinhuset for alt og lavet en flot festsal derude. Så havde vi venner og naboer til frokost og familien til middag om aftenen. Det var en dejlig fest, men dyr uha, uha.

Den blev også dyrere, end vi havde beregnet. Vi havde nogen tid i forvejen købt nogle mægtige store suppehøns, der skulle deltage i festen, men der kom en i vejen med en slæde. Det var arvefjenden, den røde »Mikkel«. Den fik øje på de her dejlige høns; den mente åbenbart, den var nærmere til dem, end vi var. En tidlig morgen aflagde den os et besøg. Vi havde glemt vore forsigtighedsregler: at lukke for dem om aftenen, så den kom ind i hønsegården.

Da den rejste igen, var der af treogtyve dejlige høns kun tre i live. Der lå en del, der var bidt ihjel. Den havde ikke fået mere end et par stykker med sig, men dem, den lod ligge, var jo ikke brugelige til menneskeføde. Vi havde af vore egne høns kun de små italienerere. Dem måtte vi så tage til takke med; det var ellers ikke meningen. De skulle have levet et års tid mere og lagt æg. Det var jo en slem strej i regningen.

Nu havde vi jo pludselig to store piger hjemme, der ikke skulle gå i skole mere. Det var da skønt, men der var jo for lidt at lave i sådan en bitte husholdning. Så Alice, der var den ældste, måtte ud og tjene. Hun fik så plads ved Karl

Jensen, »Søndergård«, Han var enkemand og havde, den dag, han var oppe hos os for at aftale betingelserne, sin husbestyrerinde, Ella Dahl med. Ella Dahl var enke efter barber Ingemann Dahl, der var død et års tid før; Karl havde været gift med Mary, en søster til Solmann Hermansen; hun var død efter mange års svagelighed.

Alice skulle så begynde i »Søndergård« til november. Men da hun kom der, var de bleven gift, uden nogen anede det. Aftalen var, når hun havde fri om søndagen, måtte hun rejse hjem om lørdagen, når de var færdige med deres daglige arbejde. Hun skulle også have fri juleaften. Så måtte hun rejse hjem og holde jul ved os. Det kom hun også, selv om det var lige ved, at det glippede. Det blev nemlig et forrygende snevejr om eftermiddagen, men vi var enige om, Anna og jeg, at hun skulle hjem, dersom det overhovedet kunne lade sig gøre.

Vi talte med hende i telefonen og aftalte en tid, hvor vi måtte hente hende. Jeg fik hestene spændt for slæden og kom af sted. Men det var hårdere vejr, end jeg havde regnet med, så jeg kørte ind i »Uggerhøj« og fik Johannes, der var hjemme hos sin far og var karl, med på turen. Vi kom derned i god tid. Alice var knap færdig, men det varede ikke længe, inden hun var klar til turen.

På hjemvejen fandt vi en pige, der gik og vadede i sneen og ikke rigtig vidste, hvor hun var. Vi fik hende op i slæden og tog hende med hjem. Det var Ditlev Gotfredsens datter. Han havde en lille ejendom i Horne Terp, så der var jo noget af et stykke vej for hende at gå, før hun var hjemme. Og i et sådant »Herrens vejr« var det jo den rene galimatias at begynde på det. Vi ringede til hendes hjem, og der kom snart en stafet og hentede hende, så hun kom ikke til at holde juleaften hos os.

Den første november året efter, var det Britas tur til at komme ud blandt fremmede. Hun kom ned til købmand Nipper i Uggerby, og Alice kom hjem. Vi havde dog ikke arbejde til hende hele tiden. Så var hun hos min bror Kristian i »Hvidegård« i Mygdal; hun boede dog hjemme ved os. Derefter var hun i Hirtshals hos elektriker Jespersen.

Brita var hos Nippers i 1 år, så kom hun også til Hirtshals og var hos købmand Iversen. Men før hun kom der, var de begge to på Bagterp efterskole. Så var det først, hun kom til Iversen. Der var hun også i 1 år. Så var de en sommer på Vinding Husholdningsskole ved Vejle. Der var de begge to i seks måneder. Efter den tid var de i København. Alice var kokkepige hos en millionærfrue. Hun tjente sammen med Esther, Karl Jensens datter fra »Søndergård«; hun var stuepige. Der var hun ikke glad for at være, så hun blev der kun tre måneder.

Så rejste hun til Hammerum ved Herning. Hun havde fundet sig en ven; det var Egon Andersen fra Tuen. Han havde været soldat og senere på Haslev Landbrugsskole. Han var karl på en nabogård til den, Alice var på.

Brita fik plads hos en ingeniørfrue; der var hun også i 1 år. Det var en god plads. Hun var glad for at være der. De var vist også glade for hende. De havde Pajheden Skov og ejede også skovridergården der. Der boede de i ferierne; så

var Brita med deroppe. Hun havde også fundet sig en ven; det var Anders Bengtsen fra Gandrup. Han var elektriker og var i Hirtshals. Mens Brita var i København, var han på Grønland, på Thule og i Angmasalik; han var også på Disko-øen i en kulmine. Da Brita kom fra København, kom hun til »Hede-gård« i Bindslev. Der var hun kokkepige. Derfra gik turen igen til Hirtshals, til slagter Jepsen.

I alle de år, de to store piger havde føjet rundt i landet, var Ruth jo ene hjemme hos vi to gamle og Bedstefar. Hun gik jo i skole. Men når hun ikke var der, skulle hun jo hjælpe til derhjemme. Hun var både karl og pige. Hun var gode venner med »Prins«, den brune hest. Men en dag, hun stod og kælede for ham, ville den gøre gengæld, men det blev lidt for meget af det gode. Heste har jo for vane, når de kæler for hinanden, at nappes lidt. Det var også det, den gjorde ved Ruth, men det gjorde nok av's. Hun kom til at græde. Det var nok mest, fordi den bed hende; det havde hun ikke troet, den kunne få sig til, men det var sikkert ikke af ondskab, den gjorde det.

Da vi fik traktor, var hun en habil traktorfører; hun harvede; det gjorde hun også med hestene. Hun kunne nok køre et par heste; det kunne de to store også, men det var ikke hele tiden, når de var kusk, vi var helt enige om retningen. Der var Ruth heldigere. Traktoren var nemmere at få til at køre ligeud. Hun kørte, når vi slog hø, og når vi høstede med binderen.

Men så kom tiden, da hun skulle konfirmeres. Hun gik til præst hos pastor Sørensen, der havde afløst Rasmussen. Hun blev konfirmeret i Uggerby kirke om efteråret, og vi havde igen ryddet maskinhuset. Begge bedstefædre var med; det var de også til de stores konfirmation, men ingen af bedstemødrene oplevede nogen af de fester. Min mor var jo død i 1935 og Annas mor var død i 1954, året før Alice's og Britas konfirmation. Hun og Bedstefar havde solgt gården i 1953 og flyttet til Uggerby, men der kom hun kun kort tid til at bo.

Lige efter jul blev hun syg og kom på sygehuset og blev opereret, men hun kunne ikke komme til kræfter igen efter operationen. Hun døde den 4. juni og blev begravet på Uggerby kirkegård. Hun blev ikke så gammel som hendes mor, Karen Søndergaard. Hun var død året før i en alder af seksoghalvfems år. Hun var rask og rørig til det sidste.

Det var en stor sorg for os, da Ane Marie gik bort. Vi syntes, det var alt for tidligt. Hun var jo kun treogtres år. Men det var nok hårdt for Bedstefar; han kom jo til at gå alene. Mens Bedstemor var på sygehuset, kørte han hver dag op og så til hende. Karen, Anna og Niels Anker skiftedes så til at tage med.

Da hun var borte, kunne tiden nemt blive lang for ham. Men så begyndte han at tage hen til os alle og hjælpe med forskelligt arbejde. Det hjalp. Og han fik en dame i huset; det var Gitte. Hun var lidt af familien. Hendes bedstemor var søster til Søren Uggerhøj, Christian Uggerhøjs far. Hendes forældre var begge døde som unge. Hun var derfor opfødt i »Uggerhøj«; det var ved hendes oldemor, hun levede dengang og boede i et lille hus, der lå i haven ved »Ug-

gerhøj«.

Hun havde været gift med Hans Lundergaard; hans første kone var død nogle år før. Gitte blev da husbestyrerinde for ham, og det blev til giftermål. Hans var jo mange år ældre end Gitte, så ægteskabet blev ikke af lang varighed. Da hun så blev enke, flyttede hun og hendes datter op til Bedstefar.

Novembersdag, efter Ruth var bleven konfirmeret, flyttede hun til Hirtshals. Hun kom i købmandslære hos købmand Iversen. Der skulle hun så være i fire år for at få udlært. Hun var jo ikke ret gammel, kun lige fyldt fjorten år. Vi var ikke helt glade ved tanken om, at hun skulle ud så tidligt, men det gik da godt; hun faldt godt til i Hirtshals. Vi mente også, hun var glad for at være hos Iversens. I begyndelsen kom hun også hjem hver lørdag og var hjemme til søndag aften; så måtte hun af sted igen.

Nu var Anna og jeg alene sammen med Far. Da Ruth rejste, mente han, at nu måtte han til at hjælpe til med arbejdet. Han kunne fint køre traktoren, når vi manglede en til at køre frem, når vi kørte roer sammen eller lignende. Men en dag var han nær kørt galt. Han kom ind i gården, ville tage hold, men hvad han lavede, ved jeg ikke, traktoren tog magten fra ham, og fór hen mod muren. Der var Anna lige gået forbi; hun var da heldigvis kommen af vejen, men hun sprang dog for livet. Traktoren røg tilbage, men en gang til fór den på muren. Men nu var jeg kommen til og fået nøglen drejet om, så den gik i stå. Der skete heldigvis ikke andet, end vi fik os en ordentlig forskrækkelse. Efter den dag var han færdig med at køre traktor. »Ikke ti vilde heste skal få mig på det dyr mere!« sagde han.

Der kom ofte gæster til Far, mens han boede hos os. Hans gamle naboer fra Retholt og andre fra nabolaget, Christian Munch, Diget og Ejnar Søndergaard kom tit, når de gik på jagt. En dag, Munken var der, og Far og han sad og talte om løst og fast, skulle Munken smage Fars skrå. Det var karduskrå blandet med cigaraske. Det var noget hamper stads. Han fik en forsvarlig portion i munden. I det samme kom Anna med kaffe, de skulle have. »Hvad vil du nu gøre?« spurgte Far Munken, »jeg har ingen spytbakke, du er nødt til at gå ud med den«. »Ikke tale om«, sagde han, og så lukkede han øjnene, kneb munden sammen, og skråen gled ned gennem halsen. Uha, uha, det måtte vist være en stærk maskine, der kunne klare denne dyng.

Da Kristian Nedergaards Orla skulle giftes, var vi med til brylluppet. Det stod på Læsø, da bruden var derfra. Vi kunne ikke komme hjem den samme dag, vi måtte overnatte derovre. Far og os, Karen og Kristian Møller samt pastor Bitsch fra Horne skulle bo hos uldspinderen, der havde et lille hotel derovre. Far, præsten og os var de første, der kom til hotellet om aftenen. Værten, der også var med til brylluppet, var ikke kommen endnu. De kom senere sammen med Karen og Kristian, så vi kunne ikke komme ind.

Mens vi ventede, sad vi ude på verandaen, hvor der stod nogle kurvemøbler. Præsten, der var meget svær, satte sig i en af de her kurvestole. Men da de

andre kom og fik døren åbnet, så vi kunne komme ind, sad hans velærværdighed uhjælpelig fast; han kunne ikke få bagdelen op af stolen - det var nu også en gevaldig klump. Anna og Karen måtte til at hale ham fri. Det gav et vældigt svup, da han slap fortøjningen. Nå, det gik da godt, det var jo heller ikke rart, om han skulle slæbe rundt på stolen resten af livet.

Karen og Kristian fik et værelse for dem selv, præsten fik sit, og vi andre tre fik et, hvor der var tre senge. Skillevæggene var ikke lydisolerede. Det var nogle tynde plader, de var lavet af. Hen på natten vågnede vi ved nogle mærkelige lyde, der kom inde fra præstevænget. Det lød som om, nogen stod op ad en dør og lod panden glide ned ad den; sådan gjorde vi, da vi var børn, når vi legede, vi kørte med tørv eller var det Tor, der kørte med sine bukke. Det var præsten, der snorkede! Der kom ind imellem nogle mægtige skrald derinde fra. Det var, så dørene klirrede! »A trowwer, haj fiser!« sagde Far. Kristian og Karen havde også hørt de mærkelige lyde. De ville om morgenen, da vi sad og spiste morgenmad, have at vide, hvad det var, vi arbejdede med om natten. De troede, det var os, der kørte roer ind.

Op på dagen fik vi forklaringen. Kristian Nedergaard havde til turen over havet købt en masse søsygetabletter. Han havde købt så mange, der skulle være nok til os alle. Dem havde præsten fået fat i, og han mente ikke, der var noget at dele, så han åd dem alle. Det var nok grunden til den vældige musik om natten.

Da vi kom lidt op ad dagen, skulle vi jo til at vende næsen hjemad. Vi kom om bord i færgen; det var dengang den lille færge, de kaldte for »Læsøgrisen«. Den var ikke ret stor, så der blev fyldt godt op, da alle de her bryllupsgæster kom om bord. Foruden mennesker var der også anden last med. Den dag skulle øboerne levere grise til slagteriet. De gik i et rum under salonen; det var åbent forud, så der var en liflig aroma over hele skibet.

Det blæste godt den dag, og da vi var kommen godt ud i Læsø Rende, blev båden helt tovlig. Den hoppede og dansede, så det var en lyst. Alle passagererne kom op på dækket; der var ikke til at opholde sig nedenunder. Der var heller ikke rart på dækket; det fløj med store skumklatter om ørerne på os. Kristian Nedergaard sagde til skipperen: »Det er hårdt vejr i dag« - »Nå, tækkes do, Nej, så skul' do sitjs, nær dej stikker snu'en øjjer wojnts, nær vi kommer lidt uk, å intjs kommer åp ijan, førri vi kommer til Frederikshavn; så ka' vi sna'k om hoor weer!«

Vi kom da godt i land, men da vi kørte hjemad, var det bleven helt orkan; der var en sandflugt af en anden verden. På turen over vandet var der en mand, Kristian Nedergaards bror, Jens. Han havde ikke kunnet finde noget toilet på båden. Det første, han gjorde, da vi var kommen i land, var at spørge, om nogen kunne sige ham, hvor der var et »ski'hus«, for han skulle finde et, og det skulle gå stærkt. Der var så nogen, der kunne forklare ham, hvor det var. Han fór af sted med en vældig fart; det sidste stykke løb han med bukserne om hæ-

lene. Han nåede det hele, vist også uden »bremsespor« af nogen art.

Da Karen og Kristian Nedergaard holdt sølvbryllup, kom Far i tanker om, at de var bleven snydt lidt ved deres bryllup. De havde ikke fået som de andre; han havde jo ikke så mange penge dengang, nu ville han gerne gøre bod for det. Han spurgte, om vi mente, det kunne gå an, han gav dem en god gave. Det syntes, vi han skulle; havde han haft samvittighedsnag over det, så blev han da fri for det nu.

Far havde i mange år brugt briller. Han havde godt nok et par moderne briller, men han ville ikke bruge andre end et gammelt par, der havde været Mors. De var efterhånden blevet så slidt, at glassene faldt ud, når han sad og læste. Så ville pigerne drille ham lidt; de spurgte, om han nok kunne se. »Jo, hvorfor ikke?« spurgte han. »Jamen, glassene ligger da på gulvet, Bedstefar«, sagde de. »Såe'å«, det havde han ikke opdaget; han så lige godt. Til sidst kunne han se uden briller, også ganske små bogstaver. Sådan går det af og til.

Far var efterhånden bleven en gammel mand. Han kunne ikke rigtig følge med i alt det nye, der skete. Dette, at pigerne skulle ud blandt fremmede, var ikke lige sagen for ham. Det var galt med de to store, men da det blev Ruths tur, var det rigtig galt. Barnet er jo kun fjorten år, og så sende hende til Hirtshals! Det var ikke noget, der lignede noget.

Så kom den tid, da de to store begyndte at tage andre unge med hjem. Det havde han også sin egen mening om. Han vidste ikke rigtig, om han kunne lide de her klører, der kom der, men da Egon blev en noget mere stabil gæst, så var der pludselig mere system i tingene. Han var soldat i Aalborg, og når han var hjemme, traf det af og til, han boede hos os om natten. Han sov da på sofaen i stuen lige ved siden af Bedstefars stue. Det er jo nok muligt, han gerne ville sove lidt længere om morgenen, men det kunne han ikke få lov til. Bedstefar vækkede ham tidligt; han rejste sig og lavede kaffe, som han serverede for Egon. Så skulle de snakke soldatersnak; det var noget, Far kunne bruge at fortælle om, dengang, det var hans tid.

Han syntes i det hele taget godt om Egon; det ville han sikkert også have gjort ved de andre to, men han kom jo ikke til at kende hverken Anton eller Mogens. Han nåede at få Anton at se, men det blev også det hele. Han var nede hos os og lave noget el-arbejde, lige før Bedstefar døde.

Juledag 1960 blev Bedstefar treogfirs år. Det blev hans sidste fødselsdag. Han var rask og godt tilpas hele julen over. Helligtrekongersaften var han ude at rende efter drengene, der var der for at lave sjov. Da fejlede han ikke noget; han syntes, det var mægtigt sjovt at jage de her klører. Men om morgenen dagen efter var det galt med ham. Han var ikke rigtig klar, kunne ikke rigtig kende os. Vi sendte bud efter lægen, Ham kunne han slet ikke kende; han kunne nok se, han havde set ham før, men han vidste ikke, hvem han var. Det blev dog bedre op ad dagen, men dagen efter var det helt galt. Vi havde igen bud efter lægen, men han kunne intet gøre, men sagde, Bedstefar havde haft en hjer-

neblødning om natten. Han var også lam i højre side.

Nu kom nogle tunge dage. Mine søskende kom og skiftedes med os til at våge over ham om natten. Der gik også kun få dage, så havde han udstridt. Det var jo også nok det bedste for ham. Det havde ikke været skønt for ham, om han skulle have levet og været helt hjælpeløs, og det kunne Anna heller ikke have magtet. Det ville i hvert fald have været for stor en byrde at at have lagt på hende. Jeg mener, vi søskende skylder Anna en meget stor tak for det, hun gjorde for vor gamle Far.

Far blev begravet ved siden af Mor på Mygdal kirkegård. Begravelsen foregik fra vores hjem. Alle vore naboer kom og fulgte ham på hans sidste rejse. Det første stykke af vejen gik nogle af hans børnebørn og strøede blomster foran kisten; ved kirken stod der mange og ventede. Kirken var stopfyldt, og bagefter var der mindesammenkomst i Mygdal Forsamlingshus; der var også fyldt hus.

Om sommeren dette år havde Anna og jeg vores første ferie i den tid, vi havde været gift. Vores nabo, Kristian Andersen, havde fået bil, og de havde heller aldrig holdt ferie før. De kom en aften og spurgte, om vi ikke ville med på en tur landet rundt. Det ville vi da gerne, men vi vidste ikke, hvordan det skulle lade sig gøre. Dyrene skulle da passes. Men det var så heldigt, at vores nabo, Anders Peter, kun havde én søn, og han boede i København. Så, når de var ovre ved ham, passede jeg deres sager. Da de hørte, vi havde mulighed for at komme lidt ud, kom de og tilbød os at passe vores i den tid, vi var borte.

Så vi sagde ja til tilbudet og kom på en dejlig tur. Vi havde kun et ganske lille telt, som vi skulle sove i om natten alle fire. Det gik fint. Den første nat sov vi på Tredlenæs på Vejlekanten, næste nat i en have på Møen; der kunne vi have fået lov at sove i laden, men da vi var ude at se på lokaliteterne, opdagede vi, at det vrimlede med rotter; så vi betakkede os og slog teltet op i haven og havde en rolig nat. Det tror jeg ikke, vi havde fået i laden.

Vi var på Møens Klint, og vi kørte også over Storstrømsbroen. Vi var bare lige ovre og vende, så havde vi da set den også. Kristian havde i sine unge dage tjent på Sjælland. Han ville nu gerne se de steder, han havde været; han ville også gerne tale med folk der, om det var nogen, han kendte. Det var ikke ef-

Mors og Fars gravsted på Mygdal kirkegård

ter Dagnys kokebog! Når han sådan kom i snak med gamle bekendte, kunne der nemt ryge en halv times tid, så var Dagny knotten.

Vi kom også til Kisserup og fandt Astrid Engen. Der sov vi den tredje nat. Astrid redte op til os i en stue; hun tog, hvad hun havde, hynderne til sofa og lænestole og deslige. Vi havde jo selv tæpper og sager med. Det var for mit vedkommende ingen god nat. Jeg kunne ikke falde i søvn, og da det begyndte at dages, tog jeg mit gode tøj og gik mig en lang tur hen i godset »Ledreborg«s store skov.

Det var en herlig tur. Jeg så på denne tur en masse dyr og fugle. Der var noget af alt. Jeg tror nu ikke, jeg så ret mange løver og elefanter, men ellers var der mange arter. Syd for Astrid og Erlands gård er der en mosestrækning. Den lå dengang næsten uberørt hen. Der kom jeg ud af skoven. Der var også meget at se på; der var fasaner og andet vildt.

Da jeg havde gået og set på herlighederne et stykke tid, fik jeg øje på Astrid. Hun var ude i mosen med mælk til nogle kalve, der gik i en indhegning der. Det var jo tidlig om morgenen, så hun regnede ikke med, at hun kunne risikere at møde folk derude på denne tid af dagen. Hun var kun iført det aller-allermindste, der kunne tænkes. Hun blev lidt forfjamsket, da hun så mig, men det gik hurtigt over; hun sagde, »Skidt være med det!«, og det mente jeg også.

Så vi gik marken rundt, jeg fik det hele at se, hvor skellene var, og hvordan deres korn og roer så ud. Vi kom hjem til gården, så skulle jeg også se den. Det var dengang det værste bras, jeg nogensinde havde set. I kostalden stod der elleve malkekøer. De stod bundne ved hver sin stolpe, der var ingen krybber, ingen grebning, foderet fik de serveret på gulvet foran dem, og gødningen og ajlen kom selvfølgelig bagud, hvor det havde frit løb.

Gulvet i stalden bestod af kampesten; det var ingen rar stald. Hestene stod sammen med svinene under et halvtag; det var kun et simpelt skur. De havde to heste og en traktor. Den stod inde midt i stuehuset i et rum, der var indrettet som garage til den og deres bil. Lade var der overhovedet ingen af, komavlén blev sat i stakke ude på marken. Det blev tærsket altsammen lige efter høst. De var fire naboer, der var i kompagni om et stort tærskværk og en stor gammel traktor; den blev kun benyttet til tærskningen.

Sådan så det ud dengang, men det har taget forandring. Der er i dag kun stuehuset tilbage, og det er moderniseret fra A til Z, udhusene er fuldstændig nye og helt i den moderne stil, der er maskiner af alle kategorier, tre traktorer; der er bleven drevet landbrug i den helt store stil. De har også købt mere jord og forpagtet noget.

Fra Astrid og Erlands gik turen videre. Vi skulle da også lige se København, da vi var på Sjælland. Vi kørte gennem Roskilde, var inde og se til de gamle konger og dronninger, og ellers så vi os lidt omkring, før vi kørte videre til hovedstaden. Da vi kom til motorvejen mellem Roskilde og København, oplevede vi trafik, om vi ikke havde gjort det før. Bilerne suste af sted, man skul-

le næsten tro, der var ild i rumpen på dem, sådan en fart havde de på. Nå, vi slap da godt igennem til Glostrup; der drejede vi fra; der var igen roligere forhold. Der var trafik nok, men de kørte da mere sindigt. Det var vist første gang, vi havde prøvet at færdes på en motorvej.

Efter en del besvær fandt vi Rødovre; så var det ingen sag for os at finde Slotsherrensvej, det var vort bestemmelsessted. Der bor Annas kusine og hendes mand. Det var Ruth og Theodor Kjærsgaard. Det var dem, vi ville besøge. Jeg havde været der med Alice og Brita nogle år i forvejen, så jeg var lidt kendt der.

Vi blev godt modtaget, skønt de ikke anede noget om, at vi ville komme. Vi fik det, vi kunne spise; der var ingen smalle steder, og om natten sov vi alle fire i deres sovekammersenge. De selv måtte tage til takke med sofaer og sådan noget.

Da vi havde set os om i København en dags tid, gik turen hjemover. Vi var i Helsingør på Kronborg og besøgte Holger Danske, men han sov hele tiden, mens vi var der, så vi talte ikke med ham; han er jo også en ældre herre, så det er ikke så mærkeligt, om han er noget søvngig. Det gør heller ikke noget, når bare han vågner, når der bliver brug for ham; vi håber, det aldrig sker.

Det var ellers en flot tur. Op langs øresundskysten var der meget at se på. At se ud over vandet helt over til svenskekysten det er et flot syn. Så gik turen til Hundested, hvorfra vi kom med færgen til Grenå. Det var også en oplevelse; det var det fineste vejr, man kunne ønske sig. Der var ikke en rynke på vandet. Vi kom ud på agterdækket, fik fat i nogle liggestole, som vi fik slået ud efter en del mas. Der lå vi så og soledede os.

Da vi kom hjem, spurgte vi så, hvor meget turen havde kostet i alt. Det havde Kristian noteret op, udgifter til benzin og færge og hvad ellers vi var kommen af med. Vi havde betalt noget på turen, nu syntes vi, vi ville have gjort op. Dagny sagde da, det skulle vi da ikke, det var da ikke meningen, men hun ville da godt have pengene, og det var da også, som det skulle være; andet var vi ikke glade for. Turen var også alle pengene værd. Dagny og Kristian var et par meget gode naboer; dem var vi glade for.

Anna og jeg var jo ene på skuden. De to store piger var langt henne, de kunne ikke så tit komme og besøge os. Brita var i København, og Alice ved Herning. Det skete, hun og Egon kom en søndagstid. Han havde købt en scooter, så kunne de jo komme en gang imellem. Men Ruth kom jo hjem til os næsten hver lørdag og blev hjemme til søndag aften. Det var gode lyspunkter for os.

Året efter, vi havde været ude at se landet sammen med Dagny og Kristian, blev en meget våd sommer. Det regnede hele tiden omkring høsttiden; der stod vand mange steder på marken. Det var ikke til at komme nogen vegne med arbejdet. Men en søndag morgen kom Ruth hjem, og samtidig kom Anders Peter. De sagde begge to, nu skulle der høstes. Vejret var også godt nok, det var

tørvejr, og solen skinnede. Kornet var langtfra tørt, men det var længe siden, forholdene havde været så gode som nu. Vi fik binderen rigget til, traktoren for, og så gik det løs. Det var synd at sige, det gik godt. Kornet var langtfra tørt, og mange steder stod der vand på markerne, men det fik ikke hjælp. Vi kørte lige gennem det hele; vi havde til alt held gummi stropper i sejlene, ellers havde det været komplet umuligt; vi døjede nok endda. Det var ikke længe imellem, vi måtte holde og løsne sejlene lidt, ellers ville de være bleven sprængt.

Vi blev færdige med vores hen på eftermiddagen. Da havde Ruth næsten også brugt hele sin fridag med at køre traktor. Så byttede hun og jeg plads, og jeg kørte over til Anders Peter. Så høstede vi der, til hele hans avl var skåren fra rode. Lige som vi kørte den sidste runde, begyndte det at regne, og det blev det ved med i flere dage. Vi fik et værre mas med at få kornet sat i hobe. Vi kørte negene sammen på de tørreste steder; i lavningerne stod der vand. Men efterhånden blev vejret dog bedre, så vi kunne få kornet i hus.

Alice var en dag hjemme og hjalp til med at køre ind. Da fik vi pludselig en ekstra hjælp. Det var Ruths ven, Mogens, der kom og ville hjælpe os. Vi havde knap set ham før, men han var velkommen. Alice kendte ham bedre, end vi. Hun kunne ikke holde sig, hun lo ad ham, når han måske tog lidt kejtet på tingene. Hun kunne jo sagtens være kry, hun var vokset op med landbruget, derfor vant til arbejdet, men Mogens var jo ikke så kendt med det. Det gik vældigt godt, det hele; der var ingen sure miner.

Vi fik for resten ofte hjælp af vore flinke svigersønner, både når vi havde travlt i høet og høsten. Egon kom også og hjalp os med at tynde roer engang, han havde nogle fridage. Vi havde mange sjove oplevelser. En dag, vi var ved at køre hø ind, var det nær gået galt. Vi havde en gammel tohjulet gummivogn med et løst lad; det var en, vi brugte til ajletønden, men den var også nem at bruge til andet. Den kunne vi nemlig bakke ind i laden; det kunne vi ikke med den firehjulede.

En dag kom vi med et læs. Anna og Alice lå og nød livet oven på læsset, jeg kørte. Men ak og vé! Da vi drejede ind til gården, skred hele herligheden af vognen, både ladet, høet, Anna og Alice. De kom nederst ned i en grøft, der gik fra møddingen; den tog møddingvandet. Den var dog heldigvis tør på det tidspunkt.

Jeg sprang af traktoren i en fart. Jeg kunne høre pigerne, men jeg kunne ikke finde dem nogen steder. »Vi er her!« råbte de. Da var det først, jeg blev klar over, hvor de var. Nå, de kom da heldigvis uskadede ud i dagslyset igen; men hold da helt ferie, som de så ud! De var ikke netop egnede til at lade sig udstille til offentlig beskueelse. De måtte endda igennem en større renselsesproces. Det kunne være gået galt, men endte dog godt. Bagefter kan vi more os over sådanne episoder.

Vi havde efterhånden fået en noget større besætning, otte-ti malkekøer plus

ungkvæg. Vi havde lavet kostalden om, svinene havde vi lavet plads til i hestestalden; den havde vi jo ikke brug for til heste mere. I kostalden var der nu plads til tolv køer, fem kvier og nogle kalve. Men det var af noget gammelt bras, så vi begyndte at tale om at bygge nyt. Men det var vi også bange for; det ville jo betyde, at vi skulle forrente en masse penge.

Vi havde i årene, der var gået, været så heldige at have fået gælden ned på de faste lån; det var på femten tusinde. Det havde ikke altid været lige nemt at finde de nødvendige penge, der skulle til. Da vi begyndte der, var gælden på niogtyve tusinde kroner. Vi havde måttet tage et kautionslån; det var nu bragt ud af verden. Vi talte med en muremester. Han mente, det ville koste omkring halvtreds tusinde at bygge; det skulle være lade med kostald i den ene side. Vi var aldeles ikke glade ved sagen, men hvad skulle vi gøre? Der var alt for lidt plads.

12. kapitel

Forandring i levebrødet

Men en skønne dag var vi ovre alle vore spekulationer, og det på en måde, vi ikke havde regnet med. Vi havde nogle år før prøvet på at sælge ejendommen; det var da Annas forældre ville sælge »Klitgården«. De ville, vi skulle købe den, så den kunne blive i familien. Det kunne imidlertid ikke lykkes for os at komme af med det dengang. Så vi havde slået os til ro med at blive der. Vi havde godt nok talt om, at Egon og Alice, der var bestemt på at ville giftes, måske kunne overtage den. Men det var heller ikke så godt, syntes vi. Var det dyrt for os at bygge nye huse, var det da værre for dem. Det blev heller ikke til mere med dette.

Men en skønne dag kom afgørelsen af sig selv på en helt uventet måde. Knud Gaardbo fra Horne kom en dag med en mand fra Hirtshals. Det var ejeren af Turisthotellet. Han havde fået den idé, der kunne anlægges en flyveplads der. Han havde købt en gård i Tornby, der skulle have været benyttet til det samme, men det kunne han ikke få tilladelse til af kommunen. En flyveplads ville han have, enten det så var her eller der.

De kom så og spurgte, om vi ville sælge. Det ville vi jo godt, dersom vi kunne få ejendommen godt betalt. Holm spurgte, om han kunne låne et favnmål; det kunne han da godt. Jeg kunne bare ikke begribe, hvad han ville med det, men det blev jeg snart klar over. Knud tog mig lidt til siden og forklarede sagen for mig. Jeg ville vide, om manden var ædru, eller hvad der var i vejen med ham. Knud mente nok, han var klar i hovedet, men han kunne til tider få de skæreste idéer. Det syntes jeg nemt, man kunne se, men det måtte han da om. Nå, Holm fik marken målt op, både på kryds og tværs. Han fandt, den egnede sig godt til formålet. Der gik kun en times tid, så var ejendommen solgt. Det var i 1963, men vi skal lidt tilbage i tiden...

Året før var Chr. Uggerhøjs husbestyrerinde, Gitte bleven syg. Hun havde dårlige nerver og var kommen til Brønderslev. Så nu gik han ene. Det var ikke så rart. Han aftalte da med Alice, hun skulle flytte ned til ham til november. Så skulle hun være der et stykke tid, så kunne de senere finde ud af, hvad hun og Egon ville. Han havde fået arbejde på kassefabrikken i Hirtshals.

Alice var så hos sin bedstefar til jul. Så blev han syg og måtte en tur på sygehuset. Han kom dog hjem i juledagene, men skulle tilbage igen efter nytår for at blive opereret. Vi var hos ham juleaften; det ville han så gerne. Det blev også hans sidste jul. Han kom også på sygehuset, blev også opereret, men om

Familien på »Klitgården«

natten blev der ringet efter os, han var bleven meget dårlig. Vi kom af sted, alle hans børn og svigerbørn.

Da vi kom derop, var han bleven lidt bedre. Vi var inde på stuen og talte med ham. Han var ikke glad ved situationen. Det var jo ikke så mærkeligt; den tur, han havde haft, var ikke direkte fra hans sygdom. Det var hjertet, det var galt med, og det, var han bange for, skulle komme igen. Han sagde: »Nej, det bliver nok til noget kludder med den bitte Kren!« Vi mente ikke, det så så galt ud, så nogen af os tog hjem; der var jo arbejde, der skulle gøres.

Men vi var bare lige kommen i ad døren, før telefonen ringede. Det var Anna; hun sagde, han var død. Det var kommen lige pludselig. Niels Anker var ene inde ved ham. Han havde da bedt Niels Anker, om han ville hjælpe ham lidt op at sidde; men han nåede det ikke. Niels Anker kunne se, det blev galt med ham; han ringede efter hjælp, der kom også nogen med det samme. De gav ham ilt, men det var for sent. Han havde udåndet.

Det viste sig, det var en blodprop i lungerne. Det kunne han ikke stå igennem. Han blev kun treoghalvfjerds år. Så der var ingen af Annas forældre, der nåede at blive gamle. Han døde den 9. februar 1963 og blev begravet på Uggerby kirkegård ved siden af sin hustru Ane Marie den 15. februar.

Han havde i sin levetid været med i mange ting. Han afløste sin far som sognefoged og lægdsmand, det var over tredive år siden. Han havde været medlem af Tversted-Uggerby sogneråd i niogtyve år, han var medlem af Ug-

gerby menighedsråd i femten år, i bestyrelsen for mejeriet, en tid var han formand; og der var mange andre sager, han havde varetaget. Han var ved sin død Ridder af Dannebrog, formand for Brandkassen og i repræsentantskabet for Handels- og Landbrugsbanken i Hjørring.

Ved begravelsen talte pastor Johs. V. Sørensen og forrettede jordpåkæstelsen. Bagefter var der mindesammenkomst i Borgernes Hus, hvor der blev talt af mange. Der deltog så mange, at der næsten ikke var plads til alle.

Nu havde Alice jo ingen plads, så hun kom hjem og var hos os. Det var meningen, hun og Egon ville giftes, når det blev sommer. Så var det, det skete, at vi solgte ejendommen. Det var lige før brylluppet, så de havde jo lidt småtravlt, Anna og Alice. Alt skulle være i orden til den tid. Brylluppet skulle stå derhjemme; vi havde lejet en barak, der skulle stilles op i haven. Der skulle jo mange med til denne fest; der var stor familie på begge sider, og naboerne ville vi også gerne se. Der blev omkring et hundrede stykker.

De havde i forvejen købt hus i Hirtshals, Egon havde været så heldig at komme ind ved postvæsenet der, så alt tegnede sig jo godt for dem. Men i dagene før brylluppet havde vi somme tider nogle sjove oplevelser. Holm havde jo købt stedet. Han kom somme tider og ville tale med os. Han røg en masse cigaretter; det var ikke hele tiden, han sansede at bruge askebægeret, men så var Alice vaks. Hun kom, så snart hun så, han trængte til at få asket af, og holdt askebægeret hen til ham. Det brokkede han sig lidt over; »hende, den skrappe« kaldte han hende.

Vi kom godt over festen. De flyttede til Hirtshals; der var også nok at tage fat på. Der var ikke anlagt have. Det hele lå i en pærevælling omkring huset, så de havde nok at lave i deres fritid.

Vi fik nu en mærkelig tid. Vi måtte blive boende foreløbig året ud. Vi skulle nemlig tage et hus i Hirtshals, som Holm ejede der, i bytte. Men der boede hans tjener, og han skulle bo der til nytår.

Vi havde solgt ejendommen bar; vi skulle beholde avl og besætning, maskiner og hele pivtøjet. Nu skulle det jo sælges. Jens Gaardbo købte hele herligheden under ét. Han solgte så ud af det stykkevis. Da det hele var borte, havde vi jo ikke så meget at få tiden til at gå med. Jeg skulle passe marken for Holm, men det var der ikke så meget arbejde med. Hele marken skulle harves og pløjes, der skulle ikke være græsmark tilbage. Så det var snart ordnet. Anna fik noget arbejde med at være hjemmehjælper.

Men Alice havde jo en tvillingsøster, og de havde indtil dato fulgtes ad i næsten alt, så hvorfor ikke også nu. Et par måneder efter, Alice var bleven gift, begyndte Brita og Anton også at tale om bryllup. Så måtte vi jo til at holde fest igen. Det blev den 22. september 1963. Men da kunne vi ikke få en barak, så vi lejede husflidsskolen. Så stod festen der.

Vi havde da købt Chr. Uggerhøjs hus af Annas søskende. Der flyttede Brita og Anton ind; de ville så bo der, indtil de fandt noget, de kunne lide. Det skete

omkring november; da var der et hus i Hirtshals, der var til salg. Det købte de og flyttede derop, og den 1. november 1963 flyttede vi ind i huset i Uggerby. Jeg havde fået arbejde i Skagen, det var hos entreprenør Stuhr fra Aalborg. Han var i færd med at byggemodne nogle grunde der. Der havde jeg så arbejde til jul, men så var dér ikke mere.

Så fik jeg arbejde i Hirtshals ved murermestrene P. B. Jensen og H. Thaarup. Jeg startede der lige efter nytår. De var i gang med at bygge et stort kølehus for Sigurd Espersen. Der kom jeg til at arbejde. Vi var i færd med at lave et betondække over hele bygningen. Vi var tre mand i det hold, der lavede dette arbejde.

Der skulle først støbes et klaplag, og der oven på skulle der lægges et tykt lag klinker. Det var koldt som bare, jeg ved ikke hvad. Det stormede og blæste af en anden verden. De her lette klinker røg ned igen næsten lige så hurtigt, som vi kunne hejse dem op, men det gik da.

Vi havde en slags formand, der hed Jens Knudsen. Det var en skør kugle. Han var vældig flink at arbejde sammen med, men når P. B. kom, så slog det tit gnister; de kunne ikke forliges. Når de stod og krigedes, stod vi andre og lo. Men det var nu ikke altid rart. For det første var det for koldt at stå stille, for det andet gik det ud over akkorden. De to gale kokke kunne nemt få en halv time til at gå med den morskab. Jeg spurgte dem engang, om de ikke kunne vente til aften med det sjov. Jeg fik bare at vide, at jeg kunne tage og holde min kæft, det kom ikke mig ved.

Den tredje mand hed Knud Møller; han og jeg svarede igen, vi mente, i høj grad det kom os ved. Vi tjente jo ingen penge, og vi kunne heller ikke holde varmen. De kunne jo sagtens, de var varme begge to.

Senere kom jeg i et andet hold. Der var der mere fredeligt, og der gik arbejdet bedre, og vejret blev også bedre; det blev jo efterhånden hen ad foråret.

Jeg var med i mange arbejder i den tid, jeg var hos P. B. og Thaarup. Jeg var med, da de byggede den store villa til Kai Nielsen, direktør ved Limtræsfabrikken i Tornby, nogle af de gule blokke. Vi byggede også Runddelens Bageri; det var der, vi nær var kommen til at grave de her tyske eller russiske røvere op, som jeg har skrevet om før.

En gang var jeg med på Fiskernes Andelsfabrik. Der var vi også tre mand. Han, der skulle fungere som formand, var vist dygtig nok, men arbejde ville han ikke, det var helt sikkert. Vi havde som sædvanlig akkord, og han var med i den. Det var vi andre ikke fornøjet med, når han ikke ville tage fat. En dag havde jeg set mig gal på asenet; vi kom op at toppes. Den anden mand var Aksel Steen fra Uggerby. Han var også godt sur på formanden.

Aksel og jeg havde arbejdet et langt stykke tid, uden at have set noget til gutten. Men så kom han farende, greb et redskab, nu skulle der arbejdes, han havde set P. B. i nærheden. Jeg stod med en skovl; den løftede jeg til slag, Steen tog en klat beton og smed i hovedet på ham, han fór hen til porten; han

var klar over, det gjaldt om at komme af vejen i en fart, men i det samme kom P. B. ind. Han ville have at vide, hvad der var i vejen. Thorvald, sådan hed manden, sagde, det bare var lidt sjov.

»Nå, I leger?« sagde P. B. »Jeg troede, du var over legealderen«, sagde han til mig. Var jeg ikke rasende, så blev jeg det nu. Jeg sagde, det aldeles ikke var leg, men bitter alvor, og hvis vi skulle være i akkord med det her (jeg pegede på Thorvald), så var vi skredet. Så tog P. B. fyren med sig, og vi så ham ikke mere der på pladsen.

Anna og jeg havde nu fået nye titler. Vi var bleven bedsteforældre. Den 4. januar 1964 blev vi, da vi midt om natten lå i vor sødste søvn, vækket ved, der var nogen, der bankede på vort vindue. Det var Egon; han ville have os med hjem. Alice var lidt skidt tilpas, så hun ville gerne, Mor ville komme. Vi sagde, han skulle bare køre hjem, så ville vi komme, så snart vi havde fået noget tøj på.

Vi var der så i løbet af en halv times tid. Der var en nabokone, der var uddannet sygeplejerske, hos hende. De havde sendt bud efter jordemoderen; hun kom lidt efter. Jeg mente ikke, der var noget for mig at gå der efter, så jeg kørte ned til Brita og Anton.

Der var det minsandten også galt! Anton havde ringet på os flere gange, men vi havde ikke svaret. Det var jo ikke så underligt, da vi ikke var hjemme. Jeg måtte i huj og hast tilbage til Alice og have fat i fru Smith. Anton havde ringet og fået den besked, hun var hos Alice. Han var kørt derhen, men fået den besked, at det ikke kunne lade sig gøre at få hende derhen foreløbig.

Den besked havde Anna givet; hun anede ikke, det var Brita, det gjaldt. Men så kom jeg; så fik piben en anden lyd! Jeg fik jordemoderen i bilen, tilbage til Brita med hende, og det varede kun få minutter, så var der en knægt, der gav lyd fra sig. Det var Kim, vort første barnebarn.

Da det var vel overstået, måtte jeg igen af sted med madammen tilbage til Alice, og kort tid efter lå der en lille pige og sprælede. Det var Tove, vort næste barnebarn. Det var dog en værre redelighed! To børnebørn på én dag. Sådan er det med tvillinger. Den ene vil ikke stå tilbage for den anden!

Kim blev døbt i Asdal kirke en søndag i februar. Denne dag var det det herligste forårsvejr, man kunne ønske sig. Om eftermiddagen var vi ude på terrassen i skjorteærmer. Så varmt var det.

Søndagen efter blev Tove døbt i Horne kirke. Da var det bleven vinter igen. Det var hundekoldt, og det var snevejr.

Det var ikke altid lige rart at være arbejdsmand; det kom an på vejret. Jeg kan ikke huske, jeg nogensinde var ked af at gå på arbejde, men det var jo ikke lige behageligt vejr hver dag, og ville jeg have en dagløn, var jeg nødt til at skulle af sted. Jeg var nok i fagforeningen, det skulle jeg jo være, men var der ikke noget at lave, fik jeg ingenting. Jeg kunne ikke få understøttelse, før jeg havde stået i fagforeningen i et år. Jeg var heldigvis aldrig ledig, så det var hel-

ler ikke nødvendigt.

Da havde man det jo nemmere som landmand.. Var vejret ikke til at være ude, så kunne man arbejde i stalden eller laden, eller man ku' liste ind til Lille-mor og drive en to-tre timer hen. Men det blev jo sommer, så var det ingen sag.

Så kom jo også tiden, hvor vi skulle holde ferie. Det var sådan set nyt for os. Vi skulle holde fjorten dage; det havde vi aldrig prøvet før. Vi bestemte så sammen med Brita og Anton, vi ville følges ad. Vi lejede et telt i Hjerring, pakkede vore kufferter og kørte ud i det blå.

Kim var med, han var kun et halvt år, så jeg ved ikke, hvor meget han nød turen; han slap ikke uden skrammer. Den første dag, vi kørte, var vi så heldige at få forruden smadret. Kim sad ved sin mor på forsædet ved siden af Anton, da ruden blev knust. Han fik nogle af skårene ned over sig. Han fik da også en lille rift, der blødte lidt, men heldigvis skete der ikke andet.

Vi fik en ny rude og kørte videre ned langs vestkysten til Thorsminde, derefter ind over landet helt over til molboerne til Helgenæs. Vi var også i Ebeltoft og op igennem landet langs kysten til Egense, hvor vi kom med færgen over til Hals, og derfra til Antons hjem i Gandrup. Så var det slut for Britas og Antons vedkommende. De ville være der den sidste uge af ferien.

Men Anna og jeg havde ikke fået nok af at se os om i vort dejlige land. Vi kørte tilbage til Hals igen og tog med færgen over. Så kørte vi gennem Vildmosen. Der var vi så heldige at møde en hel familie, der var ude at gå en tur. Men de ville ikke tale med os. Det var en vildsvineso med en hel flok smågrise. Vi fik dem da at se.

Da det begyndte at lakke mod aften, måtte vi til at se os om efter en campingplads, hvor vi kunne slå teltet op og være om natten. Det havde været fint vejr på hele turen indtil hen ved aftenstid. Da var det så småt begyndt at regne. Det blev stærkere og stærkere. Da vi ved Farsø fandt en lille campingplads, styrtede det ned. Men ved andre campisters hjælp fik vi teltet rejst i en fart. De var også lige kommen, så vi hjalp også dem med at komme under tag; men da var der heller ikke mange tørre trevler på os. Men skidt med det, vi var ikke i ret meget, så det lod sig da gøre at blive tørre igen.

Så kørte vi ellers rundt, efterså Limfjorden i alle ender og kanter, vi var også en tur på Hjerl Hede og så, hvad der var at se, vi var en tur på herregården »Hessel«, hvor der er landbrugsmuseum, på Mors og Fur og mange andre steder. Så var tiden ved at være gået, hvor vi i denne omgang kunne gå og spille grever. Vi måtte hjem. Pligten kaldte.

Jeg arbejdede så ved P. B. og Thaarup til i november. Så var jeg på Specialarbejderskolen i Frederikshavn i et par måneder, kom tilbage igen og var der til sommeren efter. Jeg og Bernhard Munch, der også arbejdede der, skiftedes til at køre til Hirtshals. Han havde det med at kunne blive lidt hidsig en gang imellem. En dag, vi sad og spiste vore klemmer inde i skuret, opdagede han,

der var kommen noget skidt i en hans kaffeflaske. Han tog flasken og huggede den i gulvet og sparkede den ud af døren. Sådant noget forbandet lort! Det ville han ikke finde sig i! Næste dag havde han ingen kaffe med; han havde glemt at købe en ny flaske. Da fandt han den gamle, og mærkelig nok fejlede den ikke noget, endda den havde været udsat for det attentat før. Han havde den samme flaske, så længe vi arbejdede sammen.

En dag var jeg så uheldig at få en finger smadret. Jeg fik besked på omgående at søge læge. Han ville have den hugget af med det samme. Han ville skrive en seddel, og så skulle jeg på sygehuset og have den operation lavet. Det sagde jeg nej til. Jeg mente ikke at have for mange. Han sagde, at den slags tommeltotter kunne man da sagtens undvære et par stykker af! På sygehuset skulle jeg, der hjalp ingen kære mor! Men da jeg kom derop, gav de mig medhold. Fingeren var ikke knust. Den var bare brækket. Nu skulle den i gips, så kunne vi altid se; blev den stiv, kunne vi altid fjerne den, for da ville den nok være i vejen, når jeg skulle arbejde. Den blev forbundet, og den skulle være i gipsen i otte uger.

I maj måned var Ruth og Mogens blevet gift. De blev viet i Uggerby kirke af pastor Johs. V. Sørensen. Han og fruene var med til festen, der stod i Idræts-huset. Ved den lejlighed holdt fru Sørensen en tale til brudeparret. Hun sagde blandt andet, Anna og jeg var bleven storleverandører af brude til Hirtshals; det her var jo nummer tre. Det var i 1965.

Året før var jeg bleven halvtreds år. Der havde vi også en lille fest. Den nærmeste familie, søskende med koner og mænd, vore børn og svigerbørn og, ikke at forglemme, vore børnebørn (vi havde endnu kun de to), kom om mid-dagen. Så var der nogle naboer og venner om aftenen.

Men om formiddagen var jeg kommen på arbejde, næsten mere end jeg kunne klare. Mens de havde travlt i køkkenet, havde de sat mig til at være barnepige til de her to vidunderbørn. Det syntes jeg da kun var herligt, i hvert fald i begyndelsen; men jeg skal love for, jeg fik min fornøjelse med de to fyre.

Bordet var dækket til spisningen med alskens skøre sager. Børnene kunne ikke gå endnu, men de kunne kravle, og det gjorde de. Var den ene på den ene side af bordet, der var ekstra langt i dagens anledning, var den anden på den anden side, og de kunne fint rejse sig op ved stolene, og så kunne de nå alt det, der var stillet på bordet. De kunne jo kravle nedenunder, men jeg skulle rundt om hele herligheden. Da havde jeg travlt! Jeg tror nok, jeg råbte højt, men lige meget hjalp det. De ville det, de ville. Jeg var klar over, det var godt, det ikke var hver dag, jeg blev halvtreds.

Da Ruth og Mogens var bleven gift, flyttede de ind i et hus, de havde købt på Lillehedenvej. Ruth havde arbejde i en bank, og Mogens var dengang vod-binder og havde arbejde som sådan. Det var kort tid derefter, jeg fik fingeren smadret. Vi skulle holde sølvbryllup den 18. juli samme år; jeg nåede lige at få gipsen af til den tid.

Den attende blev vi vækket med morgensang. Det havde vi vel nok regnet med, men vi havde dog regnet med at være vågne til den tid. Men hvem, der sov, var Anna og jeg. Vi havde om aftenen taget en sovepille for at kunne falde i søvn. Den virkede også, men først langt hen på natten. Så vi sov sødeligt, da Ruth kom og kaldte på os; hun og Mogens havde sovet hjemme hos os om natten. Hun kom og sagde, at nu var det på tide, vi kom i kludene, for der var en masse mennesker i haven. Det kan nok være, vi kom af fjerene og i kludene.

Og så oplevede vi et af de skønneste øjeblikke i vort liv. Dette dejlige øjeblik, da familie og venner sang for os. Vi ved da godt, det er noget, de fleste sølvbrudepar kommer ud for, men det her, det var os. Vi kom ned, fik flaget hejst og hilst på alle de mennesker, der var kommen for at lykønske os. Vi så da, at de samme gode venner i nattens løb havde rejst en flot æresport for os; det havde vi ikke hørt det mindste til; så sovet, det havde vi.

Vi spiste i Husflidsskolen sammen med familien, og bagefter var vi på Forsamlingsbygningen i Hjørring, hvor vi havde inviteret til kaffe for dem, som ville glæde os med et besøg. Der var kommen mange, over hundrede mennesker. Det var dejligt; vi var meget glade der for.

Efter den tid fik jeg arbejde hos en muremester Jørgensen fra Skallerup. Han skulle begynde på et stykke arbejde i Bjergby. Det var en ny kostald. Det var Frede Houbak i Sakstrup, der ville lade en ny stald opføre. Hos ham var jeg så, til stalden var færdig. Jeg var også med i Lønstrup og Sønderlev ved noget arbejde, han havde der.

Men da det blev hen på efteråret, blev jeg ked af de lange ture hver dag. Han fik et nyt stykke arbejde i Vennebjerg. Der ville jeg ikke køre op på denne tid af året, så jeg søgte nyt i Hirtshals og kom til at arbejde ved Hirtshals Fiskeeksport ved Dorthea og Henry Espersen. Der var jeg i halvandet år. Det var ikke sådan lige et ønskejob, ikke da for mig. Vi tjente en masse penge, men det var i kraft af overarbejde. Det var sådan set helt i orden, det var bare ikke mig. Der var aldrig hårdt arbejde. Jeg fik det job at skulle passe en vægt og samtidig føre regnskab med de sild, der blev fileret der, holde regnskab med, hvor mange kilo fileter, der blev pakket, og hvor meget hver enkelt dame tjente. Det skulle så ind på kontoret til formanden, og tillidskvinden skulle også have en kopi af regnskabet. Det var ikke altid lige nemt; de forskellige damer havde ikke altid lige mange timer, så der skulle somme tider laves mange udregninger.

Den første vinter gik på den måde, at vi startede om morgenen klokken syv, og var der megen fisk, blev dette hold ved til klokken syv om aftenen, så kom det næste hold; de blev ved til næste dags morgen klokken syv. Det var for hvert hold en arbejdsdag på tolv timer. Vi fik betaling for alle pauserne; dem var der mange af. Foruden de almindelige spisepauser havde damerne en rygepause på ti minutter hver time. Så skulle vi gøre lidt rent, mens de fik den her smøg. Men det blev nu oftest sådan, at vi også tog en smøg.

Når der var megen fisk, havde vi jo nok at lave, men der var jo også tider, hvor det var skralt med fiskeriet. Så var der ikke så meget, men det var yderst sjældent, vi blev sendt hjem; det var kun damerne. Så gik vi mandfolk og nusede rundt og gjorde lidt rent. Eller også var vi udendørs og reparerede fiskekasser. Men var der nogen, der i sådanne dage gerne ville have en fridag, kunne vi bare tage fri. Det tror jeg nok, vi var velkommen til.

Sådan gik den første vinter, jeg var der. Men da det blev sommer, var der ikke megen fisk. Ejerne besluttede da, at fabrikken skulle laves om. Den skulle udvides, og da der var så mange arbejdere der, var det meningen, vi selv skulle udføre arbejdet med forandringen. Formanden, Poul Larsen, kom så og spurgte blandt andre mig, om vi ville lave det stykke arbejde.

Vi var seks mand, han spurgte. Det var dem, der havde været der længst; jeg var den eneste af dem, der ikke havde været der ret længe, der kom med, og det var, fordi Poul havde været på Fagforeningen og forhørt sig, om de havde nogen, der havde forstand på sådant arbejde. Han havde da fået den besked, at jeg, lille mand, havde været ved murene og også havde været på skole; så det var dem, jeg kunne takke for, at jeg kom med i sagen.

Der blev så holdt et slags krigsråd om, hvordan sagen skulle gribes an. Vi havde fået tegninger udleveret; vi sad så og studerede disse. Da kom vor høje chef og sagde, han mente, det var klogt, om vi tog og kørte til Skagen til Anthoniussens fabrik dér. Det var nemlig den, tegningerne var lavet efter. Der kunne vi så danne os et billede af, hvordan det ville komme til at se ud, når det var færdigt. Han spurgte, om jeg ville køre. Det ville jeg da nok; jeg skulle jo have en god betaling der for. Vi var så fire, der skulle af sted. Vi bestemte, vi ville have en hel dag ud af det.

Men der kom en mand i vejen med en slæde. Så var alle vore planer kuld-kastede. Det var sønnen, Ole Espersen. Han var kommen efter, han ville med. De havde lige fået en helt ny Volvo. Det var noget af det helt dyre med overgear, og hvad ved jeg. Vi kom af sted, og det var ikke på den måde, vi gæve gutter havde tænkt os. Fra Hirtshals og til Ålbæk var det sjældent under 140 km i timen, og fra Ålbæk til Skagen kom den op på 180, uha, uha!

Jeg har ikke noget imod, det går friskt til, men den fart var nu for meget af det gode. Vi sad jo med livet i hænderne, som man siger. Det var aldeles ikke rart, og Ole, der jo ikke var mere end atten-nitten år, sad hele tiden med kun den ene hånd på rattet. Den anden lå flot på ryglænet på stolen, og han sad hele tiden og talte med Poul, der sad bagi. Poul sagde da til ham, om han ikke ville være så venlig at passe sit rat og se fremefter i stedet for hele tiden at kigge tilbage.

Vi kom da godt til Skagen, fik set fabrikken og gjorde notater og sådan. Der var noget, vi syntes mindre godt om, som vi ville lave på en anden måde i Hirtshals. Vi talte med formanden der på fabrikken. Han gav os mange gode tips om, hvad der var godt, og hvad der var mindre godt. Ham kløren, der var

kørende med os, havde hele tiden en vældig fart på; vi kunne ikke blive færdig for tidligt. Han tænkte ikke på andet end komme ud i den nye bil igen.

Men vi havde ikke så travlt. Nu var vi kommen til Skagen, så ville vi også nok se lidt. Poul havde af Henry Espersen fået penge med til fortæring; dem ville han da have brugt, så han mente, det var bedst, vi gik hen og fik noget kaffe. Det var den kære Ole ikke meget for, men Poul syntes så, at havde han ikke tid til at vente, så fik han da køre hjem. Så kunne han sende en anden bil efter os, når engang vi var færdige til at ville hjem.

Det ville han dog ikke, så han blev der, til det passede os. Men havde vi ikke haft fart på, da vi kørte til Skagen, så skal jeg love for, vi fik det på hjemvejen. Da vi kom omtrent til Hulsig, spurgte jeg, om ikke han ville holde. »Hvorfor det?« spurgte han. »Jo, for jeg vil nemlig ikke med længere; jeg har mit liv for kært til dette her idioti!« svarede jeg. »Jeg vil af, og det skal være nu!« Jeg var efterhånden blevet godt gal i sulet over den vilde kørsel. Da sagde de andre, de også ville af; de ville heller ikke være med længere.

Så blev Ole ligesom lidt mere medgørlig. Han sagde, han nok skulle sætte farten lidt ned. »Lidt?« sagde Poul, »nej, det skal være meget. Den skal ned under firs km!« Ellers ville han ikke være med mere. Der var efterhånden ligesom, der var torden i vente. Nå, farten blev sat ned, så det var forsvarligt, men lille Ole var bleven sur; han sagde ikke stort mere på denne tur. Det var heller ikke sikkert, der var mere at sige. Han havde da ellers hele tiden holdt foredrag om, hvad sådan en Volvo kunne; men han havde nok fortalt det hele og også vist os, hvor stærkt den kunne løbe.

Så gik vi det meste af sommeren og arbejdede med dette. Det var der mere hårdt arbejde i, men det var da mere menneskeligt. Det var til almindelige arbejdstimer, og det var stadig indendørs, så der var arbejde hver dag, enten det så regnede eller blæste.

Hen i september var vi færdige og klar til at starte igen. Det var kommen flere nye maskiner. Den afdeling, jeg var i, havde fået otte nye, så jeg fik noget mere at se til. Og da samtidig den mand, som før passede de maskiner, jeg havde med at gøre, havde fået det, han kunne overkomme med andre, måtte jeg til at lære, hvordan de nye skulle passes. Jeg var før ene om arbejdet ved vægten; nu fik jeg to mand til hjælp, men så skulle jeg også sørge for, maskinerne kunne gå.

Da det blev hen på efteråret, kom der mere fisk, der skulle behandles. Vi skulle igen i gang med to holds skift. Da var der nogen, der fandt ud af, vi godt kunne klare os med det ene hold. Vi skulle så starte til sædvanlig tid om morgenen klokken syv og blive ved med at skære til klokken fireogtyve og bagefter gøre maskinerne rene. Så var det først fyraften, når det var gjort. Det var dog ikke hver dag, der var sild nok til det, men ofte.

Vi kunne dog stadig blive fri om aftenen, hvis vi skulle noget privat. Det var vi simpelthen nødt til, for vi skulle da sove engang imellem. Vi var jo nødt

til at stå ud af fjerene ved sekstiden for at få noget at spise og være på arbejde klokken syv. Om aftenen blev klokken gerne ét, inden vi var hjemme. Så skulle vi jo gerne igennem en større renselsesproces, inden vi igen skulle have en bid brød og så på hovedet i seng. Jeg sagde, der var ikke så meget ved at tjene alle de penge, når vi aldrig havde tid til at bruge dem.

Det gik så på den måde hele vinteren til hen på foråret. Da hændte det, de købte en mængde sild i Norge. De fik dem billigt, men de norske både måtte ikke lande fisken her i landet, så de var nødt til at omlade den på danske både i norsk havn; så da silden omsider nåede til Hirtshals, var den ved at være ved pensionsalderen. Den var ved at være noget løsagtig. Det var heller ikke så mærkeligt efter det, den havde været med til den sidste tre ugers tid. Den var så splidagtig med sig selv, at, tog man i halen på den, tabte den øjeblikkeligt hovedet. Mange af dem behøvede ikke at komme i maskinerne; fileterne gik ganske enkelt af sig selv fra benet.

Dette arbejde var nær bleven stoppet. Midt om natten kom Fiskerikontrollen på besøg. Der var vist et par stykker, der havde bedt dem komme og se på sagerne. Det var ikke så godt. De gav ordre til at stoppe med det samme, og den fisk, der var behandlet, blev kasseret og overhældt med noget rødt stads, der gjorde den ubrugelig som menneskeføde. Der var over syv hundrede kasser, der gik den vej. De blev kørt hen på »Doggerbanken«, deres egen fiskemelsfabrik, så det var da ikke tab, det hele.

Nu var Henry Espersen imidlertid blev varskoet. Han kom, og sammen med ham kom Laulund, chefen inden for Fiskerikontrollen. De så på sagerne, og vi fik ordre til at køre videre. Fisken var godkendt. Det blev den længste arbejdsdag, jeg nogensinde har haft. Vi var der i samfulde 52 timer uden andet ophold, end når vi spiste og så to timer, hvor vi ventede på fisk.

Da var jeg ude for et sjovt tilfælde. En af mine makkere spurgte, om han ikke kunne låne en tier af mig. Han havde efterhånden brugt alle dem, han havde med sig. Det kunne han godt; det var i den pause, vi havde, da vi ventede på fisk. Han kom tilbage og spurgte, om jeg kunne veksle en hundredlas. Det kunne jeg ikke. Han grinede og sagde, det heller ikke var nødvendigt. Nu havde han penge nok, både store og små sedler. Han havde vundet syv hundrede kroner ved at spille ludo, sagde han. Om det var løgn eller sandhed, ved jeg ikke; han havde i hvert fald så mange penge i lommen, og da han lånte af mig, viste han mig sin pung, og den var helt »Onkel Toms Hytte«!

Vi var færdige med den dejlige sild tirsdag aften eller nat. Dagen efter stod jeg ikke op før langt op ad dagen. Jeg ville have udsovet, før jeg ville nogen steder hen. Jeg kørte op på fagforeningskontoret og spurgte, om de vidste, hvor der var noget arbejde at få. De ville have at vide, om jeg var bleven ledig. »Nej, men det bliver jeg i dag!« svarede jeg. »Jeg vil ikke være med til det sjov mere, det har jeg mit liv for kært til«.

Der var to foruden mig, der var der på samme tid. Vi fik så arbejde hos mu-

remester Henry Jensen, Hirtshals. Vi skulle begynde dagen efter ved fjernvarmeværket i Emmersbæk. Da vi havde fået det i orden, kørte vi ned på fabrikken; vi havde jo lidt grej der, vi skulle have hentet.

Da vi kom ind på kontoret til Poul, spurgte han om, hvad vi var for nogle svæklinge, der ikke kunne komme op om morgenen; det her var ikke en tid at møde på! Her begyndte vi nemlig klokken syv præcis. Det, mente vi, var en udmærket skik. Det skulle de endelig blive ved med. Vi mente bare ikke, det vedkom os. Han ville da vide, hvad vi mente med det. Så gav vi ham besked på, hvordan sagen lå, og at vi ikke kom mere.

Han sagde, det var han ked af. Han mente, vi havde haft et godt forhold i den tid, der var gået. Det måtte vi jo give ham ret i, men de to af os var jo ikke helt unge, så vi mente ikke, vi absolut behøvede at arbejde både nat og dag for at få føden. Han sagde da, at det skete nok ikke mere med indkøb af så mange sild, at vi var nødt til at arbejde i flere døgn i træk.

Jeg svarede ham da, at det ikke alene var for denne sags skyld, jeg ville holde op; det var også for de her lange arbejdsdage, vi ellers havde. Jeg mente ikke, det var nødvendigt; der måtte være en anden måde at leve på. Nå, vi skiltes i god enighed. Han bød os alle tre, vi kunne komme igen, om vi blev arbejdsløse. Vi kunne altid komme igen. Det var jo et pænt tilbud.

Vi kom nu til at arbejde ude i det frie igen. Det var en stor behagelighed efter halvandet år inde blandt is og fisk. Vi kom til at lave udvidelsen af fjernvarmeværket færdigt. Der blev blandt andet lavet en stor oliebeholder; jeg kan ikke huske, hvor mange liter, den kunne tage, det var mange.

Senere var vi i Horne og hjalp med at lave en ny vandbeholder ved vandværket. Der var bare denne hage ved dette arbejde for Henry Jensen: Han ville ikke give akkord på arbejdet. Det, mente vi den gang, var det eneste, der duede. Vi kunne bare få den skrabede timeløn. Det, mente vi, var for lidt. Det var, ligesom akkorden gav lidt mere kolorit på sagen.

Vi havde i nogen tid gået og set på nogle mænd, der gik og arbejdede lige ved siden af varmeværket. Det var begyndelsen til Kærvej, de var gået i gang med. Vi havde flere gange talt med formanden dér. Han manglede folk og ville have os derover. Vi mente ikke så godt, vi kunne. Vi ville ikke ligefrem løbe fra det, vi var i færd med, men da vi var lige ved at være færdige med det, da kom ingeniør Olesen fra Frederikshavn. Han var ansat ved entreprenørfirmaet Kai Bundgaard fra Aalborg, der havde arbejdet med den nye vej. Han kom hen til os og bød os arbejde. Han lovede, vi kunne få al den akkord, vi ønskede, og timelønnen var også bedre end hos Henry Jensen.

Vi blev så enige med ham, vi skulle begynde så snart, vi var færdige med det, vi var ved. Men så kom Henry og ville have os ned på havnen til noget arbejde, han havde der. Vi sagde så, som det var, at vi skulle over til det andet firma. Jeg ved ikke, om han blev ked af det; han blev i hvert fald gal. Han ville vide, om vi ikke havde det godt nok, som vi havde det. Det kunne vi jo ikke

benægte, men vi ville jo gerne tjene nogle flere håndører. Så kom han i tanker om, at det kunne vi også nok få hos ham. Men det var jo lovlig sent, han fandt ud af det. Vi havde mange gange diskuteret dette spørgsmål med ham, men da havde det været komplet umuligt.

Vi var nu kommen hen i juli, og industriferien begyndte først i juli. Så blev aftalen med Olesen, at vi skulle begynde efter ferien. Det blev kun to af os, der begyndte der. Den tredje var kommen tilbage til Espersen. Han kom godt nok senere og ville arbejde hos Bundgaards, men det kom han ikke til. Det, syntes jeg, var en skam; det var nemlig en flink ung mand, som jeg var meget glad for at arbejde sammen med.

Efter ferien kom der vældig gang i foretagendet. Der kom en masse maskiner, og det varede ikke længe, inden det hele lignede Sodomas ødelæggelse. Der blev gravet kanaler og flyttet jord, så der blev nogle mægtige bjerge. Vi kom i gang med at kloakere; jeg fik en ny makker, det var Verner Dalsager fra Tornby. Han var far til den senere landbrugs- og fiskeriminister, Poul Dalsager. Han var dengang ansat i Andelsbanken i Hjørring.

Vi kom i akkord sammen med »Løvetæmmeren«, der kørte rendegraver. Han gravede og Verner og jeg lagde rørene og satte brøndene. Det gik godt; vi kunne holde en god dagløn. Senere kom vi i gang med at lave fortov; det blev mit speciale. Det var noget, der passede mig. Der kunne der tjenes penge, om man ville rubbe neglene.

Vi havde en god akkord, men der var lagt loft over, hvor meget vi måtte tjene. Vi måtte ikke komme over tyve kroner i timen. Den gængse timeløn var dengang på knap ti kroner i timen. Vi var lidt sure over det. Vi opdagede nemlig, det var vores formand, der havde lagt dette loft. Vi talte med ingeniøren om det, men han holdt med formanden.

Eller det var måske til vort bedste, de havde lavet denne ordning. De mente, hvis vi tjente mere, ville akkordsatserne blive lavet om, for så var de nemlig for gode. Vi havde nemlig et lyst hoved iblandt os, der havde fundet ud af at lave arbejdet, så vi kom lettere om ved det. Det var derfor, vi kunne tjene så meget. Det blev nu senere lavet om alligevel; men den tid, der gik forinden, var jo fin.

En sommer var jeg makker med Fridlev Larsen her fra Uggerby. Vi var til tider færdige med vort arbejde ved to-tiden. Så havde vi tjent de tyve kroner i timen; så kunne vi gå og spille grever til aften. Men vi skulle hellere have haft lov til at gå videre i teksten, men sådan var nu dét. Det var der intet at gøre ved.

Jeg var med til at lave Kærvej, Ulvkærvej, Margrethevej og mange flere i Hirtshals. Da vi arbejdede på Margrethevej, kom Kim, der var bleven tre år, tit hen til os. Han ville hjælpe mig med mit arbejde. Anna sendte hver dag en lille madpakke med til ham; så når vi holdt frokostpause og spiste vore klemmer, spiste han sammen med os. Han havde sin lille skovl med, så han sled vældig i

det. Når vi fik vor ugeløn, fik han af Fridlev og Dalsager gerne småpengene. De var vældig glade for ham.

Det andet efterår, jeg arbejdede for Bundgaard, kom Olesen en dag og spurgte mig, om jeg kunne samle et hold sammen, der ville tage med til Frederikshavn og arbejde dér; vi skulle nok få kørselen godtgjort. Det skulle først være til næste forår, vi skulle påbegynde dette arbejde, så der var god tid til at finde nogen, der ville tage med.

Vi havde lige fået en ny formand. Han skulle lede det nye arbejde, men da han ikke kendte mændene, var det, de bad mig om at samle et hold sammen. Det lykkedes let. Der var jo nogle af de ældste, der ikke brød sig om at køre så langt, men så fandt vi nogle nye, der gerne ville med. Vi kom så til at arbejde ved boligbyggeriet ved Hånbæk. Det var Jydsk Murer- og Entreprenørforretning, der havde arbejdet med opførelsen af nogle boligblokke. Bundgaard skulle så udføre kloakeringen. Der var vi så hele sommeren og efteråret. Vi blev færdige til jul.

Så kom vi til Hjørring. Det var ude på provstegårdens jord i nogle kolonihaver, der skulle byggemodnes. Jeg havde om vinteren været på skole i Hjørring og taget forskellige kurser, både i det ene og det andet. Så da vi var kommen godt hen i arbejdet i Hjørring, kom Olesen en dag og spurgte mig, om jeg ikke kunne tænke mig at blive formand, for så var der et job til mig i Frederikshavn. Jeg skulle have fast løn og alle udgifter til bil og kørsel betalt. Jeg skulle have benzinkort, så Bundgaard skulle betale al den benzin, jeg brugte, smøring og vask; tilskud til dæk ville firmaet også betale. Det fik alle formænd.

Jeg blev helt paf; jeg mente ikke, jeg havde forstand nok på sådant noget til, at jeg turde påtage mig dette. Men Olesen sagde, det skulle jeg ikke være bange for, han skulle nok hjælpe mig, så det skulle nok gå. Jeg skulle så tænke over det i en uges tid, så ville han komme igen.

Jeg var i de næste dage i en vældig forlegenhed. Jeg vidste hverken ud eller ind. Vi talte om det, Anna og jeg. Hun mente, jeg skulle tage jobbet. Jeg tænkte, det kan hun da sagtens sige, men hun kendte jo ikke konsekvenserne af sådan noget så godt, som jeg. Jeg vidste godt, hvordan vi arbejdere kunne være over for vor formand. Det var aldeles ikke altid lige let at være i hans sko.

Nå, da Olesen kom igen, blev vi da enige om, at jeg skulle prøve, om det var noget for mig. Jeg skulle da begynde i Frederikshavn om mandagen. Fridlev skulle med, så var jeg dog ikke helt blandt fremmede. Vi fik så et stykke vej, vi skulle lave. Der skulle både kloakeres og laves fortov, og vejbanen skulle også laves. Det var kun et ganske kort stykke. Der var tre andre mænd foruden os.

Arbejdet gik fint, men først da vi var kommen noget hen i det. De to af mændene var fra Skagen; den ene havde været tjener, den anden sømand. Det var et par værre starutter. Hvad de var ude på, ved jeg ikke, men alting gik i

stykker for dem, redskaberne blev borte; der skulle nyt til hele tiden.

Men en dag blev vi klar over, hvor redskaberne blev af. Fridlev var ved at lægge nogle rør; det var et arbejde, de her to fyre havde begyndt på. Da han kom i gang med skovlen, fandt han både det ene og det andet slags redskab. De havde simpelthen bare gravet dem ned i sandet, og så kom de bare dagen efter og forlangte nyt. Det var jo ikke så godt. Og så var det så uheldigt for dem, det var, mens Olesen var der, Fridlev fandt sagerne. Så blev de ikke ældre i gårde. Det var måske også det, de var ude på. Det var ellers et par flinke fyre, men dette arbejde, som de var anvist af fagforeningen, var nok ikke for dem.

Før vi blev færdige med denne vej, fik jeg et arbejde mere; det var i Skærum. Nu blev det til lidt med mig ved arbejdet; det fik faktisk ende. Jeg kom nu til at dele min tid mellem Skærum og Frederikshavn, og da jeg var helt færdig i Frederikshavn, måtte jeg også til Jerslev; der var der et stykke arbejde, der ikke var helt færdigt.

Det havde en af de formænd i Hirtshals haft, men han var begyndt at blive lovlig glad for flasken, så han var bleven flyttet hjem til Aalborg, hvor han kom til at arbejde på traktorgården. Der kunne de vel holde øje med ham. »Han var ellers«, sagde Olesen, »en af de dygtigste formænd, de havde«.

I Jerslev gik der en fem-seks mand; dem skulle jeg så have tilsyn med. Jeg skal lige love for, jeg kom til at køre nogle kilometer hver dag. Mange gange var jeg ikke glad ved dette job. Før kunne jeg, når det var fyraften, gå hjem og ikke tænke mere på, hvad dagen havde budt på. Nu var det ofte sådan, at jeg måtte have arbejdet med hjem; det var ikke altid lige rart, det gav somme tider nerver. Jeg var nok bleven for gammel til den slags.

Det arbejde i Skærum varede det meste af et år. Da vi så var færdige dér, kom jeg til Vidstrup. Der kom Jens Krage, Uggerby, også med op. Det var omfartsvejen ved Vidstrup, vi kom til at afslutte. Vi arbejdede med udvidelse af vejbanen. Der skulle så tages lidt af en have, hvor der stod nogle store træer i vejen; de skulle fældes.

En dag var jeg med Jens og en mand fra Vidstrup henne og arbejde med dette. Da Jens og Arne var kommen i gang, ville jeg gå ind og tale med ejeren af haven. Mens vi stod og snakkede, kom Arne løbende og råbte »Jens er falden ned!« Det kunne jeg ikke forstå; hvor var han falden ned fra? Vi var da bleven enige om, at Arne skulle gå op i træet og save de øverste grene af. Vi mente, han bedst kunne gøre dette, han var da en ung mand, Jens havde fyldt år nogle gange.

Men da jeg var gået, var de kommen op at skændes om, hvem af dem der skulle gøre arbejdet. Arne havde sagt til Jens, han altid skulle lave det vanskelige arbejde. Det ville Jens ikke lade sidde på sig, så han gik op i træet. Det gik da også galt; han drattede ned på jorden og faldt så uheldigt, at han kom til at ligge over en tyk gren, der var savet af. Han knækkede otte ribben, og de var

gået ind i lungerne.

Jeg løb ind på gården og ringede efter ambulancen. Det varede kun få minutter, så var den der, og han kom på sygehuset. Han fik et langt sygeleje ud af det. Arne var langt fra glad ved det skete. Han kom bagefter og ville give mig en undskyldning, fordi han havde lavet vrøvl og derved fået Jens op i træet.

Jeg svarede ham da, at han ikke skulle sige undskyld til mig, men han kunne give den til Jens. Om eftermiddagen kørte jeg til Hjørring for at se, hvordan det gik med Jens. Da kom Arne og ville med; han havde købt en flaske brændevin, han skulle have. Den skulle virke som plaster på såret.

Den samme Arne havde jeg lidt døj med i begyndelsen. Han havde været med i arbejdet fra starten af. Der havde været tre forskellige formænd, før jeg kom der; der var en af dem der endnu, men han gik med en brækket arm, og han var desuden bleven fyret vistnok på grund af druk og uduelighed. Ham så vi ikke meget til. Enten sad han i skuret og læste, eller også sad han i Hjørring et eller andet sted. Var der noget, vi ville have besked på om morgenen, fik vi altid dette svar, at han ikke havde tid lige nu. Han skulle altid lige et eller andet, men senere skulle han nok komme.

Det blev bare aldrig; jeg måtte overtage hans job, men han ville ikke rejse. Han sagde, han godt nok var fyret, men han havde tre måneders opsigelse, og der var ikke gået to endnu.

Vi blev færdige omkring december og skulle så til Hjallerup; der skulle laves en stump vej der. Vi var fem mand, der skulle derud, og de mænd, der havde været sammen med mig i Jerslev - der var tre - de skulle også komme. Vi kom derud og fik startet, men den anden morgen, da vi kørte fra Vidstrup, fik vi en værre forskrækkelse. Det halve af den store dæmning var borte, og der var et helt hav på den ene side af vejen; det strakte sig helt ind til Vellingshøj.

Det var et underligt syn; hele det store arbejde, de havde haft der, var helt ødelagt på en eneste nat. Der var lige så meget af dæmningen tilbage, at der kunne køres over, men kunne det holde? Jeg måtte hen og ringe til ingeniøren. Jeg fik da den besked, han ville komme med det samme, men jeg skulle også ringe til Aalborg til Bundgaard. Der skulle maskiner og det nødvendige grej derop. Det varede ikke længe, så var chefen der i egen høje person. Det var først anden gang, jeg havde set ham i al den tid, jeg havde arbejdet for ham, og det var første gang, jeg havde talt med ham. Nå, sket var sket. Det var der ingen, der kunne gøre for. Ikke i hvert fald os, der var der nu. Om det var byggesjusk, skal jeg ikke kunne sige, men da vi kom i gang med at udbedre skaden, fandt vi godt nok nogle store fejl. Det var ikke vand fra bækken, der løb under dæmningen, der var skyld i miséren, men derimod nogle store rør, der skulle tage vandet fra markernes drænledninger. De havde ikke været koblet rigtigt sammen, så da der blev megen vand om efteråret, var der til sidst bleven så meget, at det havde sprængt det hele; og så havde det taget dæmningen med sig. Bundgaard spurgte, om jeg kunne klare dette. Jeg

svarede, jeg helst var fri, og der var jo også den vej i Hjallerup; den skulle også laves. Men Olesen mente, det var bedst, vi gik i gang der. Han ville så komme hver dag. Og da vi kom i gang, var det heller ikke så svært, som det så ud til. Da vi først havde fået drænene i orden, så var det andet ikke så vanskeligt. Vi fik da dét i orden, og vejen i Hjallerup blev vi også færdig med til jul; det var kun et ganske lille stykke, og vi var mange om det. Det skulle være færdigt inden nytår; det blev det til jul. Det var det sidste, jeg kom til at lave for Bundgaard. Lige efter nytår kunne vi læse i avisen, firmaet var gået fallit.

Nu var jeg pludselig arbejdsløs. Det havde jeg ikke prøvet før. Det var en sær fornemmelse, men det var da om vinteren, så der viste sig jo nok noget; man skulle bare give sig tid. Nu kunne jeg jo gå til kontrol og hente min dag-løn dér. Nu var jeg bare ked af, at jeg ikke havde taget mod det tilbud, Bundgaard gennem Olesen havde givet mig; de ville, jeg skulle på skole i Sverige for at blive rigtigt uddannet som formand. Det havde jeg sagt nej til. Jeg mente, jeg var bleven for gammel til den slags. Det var nu heller aldrig mig med dette formandssjov. Når jeg skulle være helt ærlig, så var jeg klar over, der skulle være ben i næsen, og det skulle også rotere rigtigt i knolden for at bestri-de sådan et job.

Jeg gik så denne vinter og lavede sådan lidt forskelligt; var en tid hos Henry Espersen, vi var nogle stykker, der havde fået akkord på at reparere fiskekasser, der var gået i stykker. Det var til tider et koldt job; men dét fandt vi ud af: Vi lavede en åben plads inde midt i stablerne, og dér havde vi så en tom o-lietønde, som vi brændte alt affaldstræet af i, og det gav en god varme, så vi led ingen nød.

Vi kunne, når vi var flittige, tjene lidt mere, end vi kunne få ved at gå til kontrol. Men så var der jo det gode ved det, at vi sørgede for os selv, og vi fik også feriepenge; det var en rar fornemmelse. Jeg snød også lidt og tjente af og til en lille sort skilling ved at lave lidt hist og her. Det skulle jeg måske ikke skrive, men jeg tror ikke, der er nogen, der vil melde mig. Det er nok også bag-efter nu.

Næste forår skulle der begyndes på en ny vej i Uggerby. Det var omfarts-vejen nord om byen, der skulle laves. Der ville jeg prøve, om jeg kunne få arbejde. Det var også et Aalborg-firma, der havde fået dette arbejde; det var Kai Thorn.

En dag, da han og hans formand var dernede og foretog nogle opmålinger, kom de hen til mig. Jeg gik i Amalie Mørchs have; jeg var i færd med at fjerne et hønsehus, der skulle væk. Den nye vej skulle gå gennem haven, og der, hvor huset stod, ville hun have indkørsel. De kom så hen til mig; der var noget, de ville spørge mig om.

Da vi havde snakket lidt om det, spurgte jeg, om jeg kunne få noget arbejde, når de kom i gang. Det lovede de mig, men der ville gå nogen tid endnu, inden de fik begyndt. Men den tid gik hurtigt, så kom både jeg og Jens Krage i

arbejde. Jens var lige ved at have fået nok den allerførste dag. Formanden, Jens Frederiksen havde nok set sig gal på ham. Samme Frederiksen var noget af et tosset asen, men kom man rigtigt i gang med ham, var han meget flink.

Men Jens kom helt galt af sted med det hele lige fra om morgenen af. Der var intet af det, han lavede, der var godt nok. Om middagen, da vi talte sammen, klagede han sin nød; det her ville han ikke finde sig i, han var da ikke en slave, mente han. Da vi så kom ud igen over middag, og Jens stod i bunden af en grøft, de var ved at lave, - han skulle ordne siderne og bunden efter maskinen, der gravede grøften, og han havde en lodstok og et langt bræt, han brugte til at kontrollere, om det var i orden - da kom vor formand hen til dem. Han begyndte øjeblikkelig at give ondt af sig, der var intet af det, der duede. Han råbte til Jens: »Giv mig det bræt!«

Om det varede for længe med Jens, ved jeg ikke; fyren sprang over grøften, men idet han sprang, kom Jens med brættet, og det resulterede i, at Frederiksen fik det mellem benene, idet han sprang. Han kom på hovedet ned i grøften. De fik ham da op i en fart; han sad da og sundede sig lidt, han sagde ingenting. Men så rejste han sig og gik hen i skuret. Der var han resten af dagen.

Jens mente ikke, han havde flere dage ved dette foretagende. Han mødte dog næste dag, og der var ikke noget i vejen. Man kunne ikke mærke det fjerneste på Frederiksen. Efter den tid blev de to Jens'er meget fine venner. Hvad der red ham den første dag, er ikke til at vide.

Det blev ikke af lang varighed, jeg var ved dette firma. Der skulle jo bygges bro over åen; det var to af Bundgaards ingeniører, der havde dannet et entreprenørselskab, der havde fået dette arbejde. Det var Christiansen og Esserbæk. De var engang om vinteren sammen med ingeniør Olesen kommen og budt mig arbejde ved dette brobyggeri. Det ville jeg da gerne have, men de kunne ikke komme i gang, før det meste af vejen var i orden: i hvert fald så meget, at de kunne komme til og fra åen.

Da de kom i gang, flyttede jeg så over til dem. Dette arbejde begyndte med, at der blev rammet nogle træstammer ned i bunden af åen. De var en ti-tolv meter lange, og oven på dem blev der rammet cementstolper ned. De blev stillet oven på træerne og hamret ned med en stor kran, der stod på åbrinken. Den løftede en tung jernklods op i en halv snes meters højde og lod den så falde ned på de opretstående stolper. De sank et lille stykke hver gang, men det varede somme tider længe; det kom an på bunden. Der kunne godt være et lerlag, de skulle igennem. Dersom de ikke var kommen til fuldstændig fast bund med de første cementstolper, blev der sat en oven på igen, og så blev den hamret ned. Disse var også tolv meter lange.

Det var et arbejde, der tog tid. Men arbejdet var begyndt, og nu varede det ikke længe, inden der kom gang i sagerne. Der kom flere folk, og vi fik en formand fra Sulsted; han hed Peter Jensen. Han var en mand, vi alle satte stor pris på. Han var en dygtig mand; han var aldrig i tvivl om, hvordan arbejdet skulle

gribes an. Der var aldrig noget nervøst jag. Alt gik stille og roligt. I begyndelsen var der kun arbejdere her fra egnen; vi var en ti-tolv mand; af dem var der to, der ikke rigtig kunne tilpasse sig rytmen i arbejdets gang. Men det så Peter Jensen straks, så det varede ikke længe, inden de var færdige. De blev simpelthen sat til noget arbejde, som de gik ene om, og det passede dem ikke, så de blev til sidst ganske enkelt væk fra pladsen. Det var vist også Peters mening, det skulle gå sådan.

Ved sådan et brobyggeri, var der jo et stort arbejde med jernbinding, og det viste sig, vi kun var to, der havde lært dette, og vi kunne selvfølgelig ikke klare dette alene, så vi fik et par eksperter i dette fag. Det var to fra Frederikshavn. Det var et par, der forstod deres ting, men den ene af dem var en meget selvrådig herre. Det var for resten en, som jeg havde leget med som dreng. Hans far var en tid købmand i Retholt. Så vi kendte lidt til hinanden. Ham døjede Peter

noget med. Jeg tror nu også, han var en del klogere på arbejdet, end Peter var; det var måske ikke altid så godt. Og så havde han en vis evne til at ironisere over Peter, når denne ville sige på tingene. Det havde nok gået bedre, om han ville have talt roligt med Peter om de forskellige ting. Vi fik også et par tømrere. Den ene var fra Frederikshavn, den

Jernbinding på Specialarbejderskolen i Frederikshavn

anden fra Jerup. Ham fra Jerup var en meget dygtig og flink mand. Det var den anden da også. Men ham fra Jerup var en noget mærkelig mand. Han var kvartalsdranker. Til daglig var han ikke til at få til at drikke en øl, han ville kun have sodavand. Men en gang imellem gik han amok. Så drak han til den store guldmedalje. Det kunne stå på i en tre-fire dage. I den tid var han helt umulig. Da skulle man ikke komme ham for nær. Han mødte godt nok hver morgen, men han blev siddende i skuret. Hvordan han fik fat i øllet, ved jeg ikke. Han gik ikke til købmanden; han måtte jo have det med sig, når han kom.

Nå, vi fik enderne støbt, og så kom der et større arbejde med selve opstillingen til brokonstruktionen. Der blev lagt nogle tykke jernbjælker tværs over åen, og så blev der stillet spindlere op på disse. På toppen af dem blev der lagt træbjælker. Spindlerne var jo til at skrue op eller ned, så de kom til at passe i højden. Så blev der lagt dæk af brædder. Så skulle der igen bindes jern. Der

blev lagt et helt net over hele dækket. Derover blev så stillet galvaniserede rør; de målte firs centimeter i diameter. Af dem blev der lagt en halv snes længder, og imellem disse blev der lagt en masse mindre rør.

Da så alt dette var i orden, skulle der støbes dæk. Dette arbejde skulle udføres i ét stræk. Vi begyndte klokken fire en eftermiddag; det var den eneste tid, vi kunne få betonbilerne til at køre uafbrudt til os. Der var jo også andre steder, der skulle bruges beton. Det var fra Hjørring Betonfabrik, varen skulle leveres.

Men det viste sig, at selv om de ikke kørte til andre end os, kunne de ikke klare det. De måtte have fra Aalborg også. Vi støbte hele natten; vi var først færdige ved nitiden dagen efter. Det var en våd omgang, for det styrtregnede noget af tiden, og ellers var det så varmt, at vi svedte, så vandet drev af os. Vi var to hold om arbejdet. Klokken fem om morgenen blev vi, der var ved broen afløst af et hold fra Aalborg, så skulle vi have fri til næste dag igen.

Så kom der nogle københavnerne. De skulle spænde broen op. Selve dækket var lagt sådan, det sank fem centimeter på midten. Der blev nu igennem de små rør stukket nogle ståltråde igennem. De var en halv centimeter tykke. Det var noget hårdt materiale, de var lavet af. De var ikke til at skære over med en nedstryger og heller ikke til at bide over med en boltsaks; det var saksen, det gik ud over, om man forsøgte.

De her københavnerne havde nogle maskiner med, deriblandt også en, der kunne klippe tråden over. Så satte de maskiner i hver ende af trådene og begyndte at stramme dem op. De skulle strammes så meget, at broen hævede sig de fem centimeter, den var sunket på midten. Dette arbejde var ikke ufarligt. Det hændte, trådene brast. Så var det ikke godt at være i skudlinien. Den mand, der stod for arbejdet, fortalte, han to gange havde set trådene springe. Og hver gang var der gået en mand til; den ene gang var det så voldsomt, han blev skåret midt over.

Her gik det også galt, men ikke på den måde. Der var ingen, der stod, således de kunne komme noget til, men da trådene sprang, skete det med så stor kraft, at de rev en maskine med ned fra dækket, og det var så uheldigt, at der, hvor den faldt, stod der en mand. Han fik maskinen ned over sig med det resultat, han brækkede et ben flere steder og fik også flere skrammer over hele kroppen. Vi fik ringet efter en ambulance, og han kom på sygehuset, hvor han fik et langt sygeleje. Han kom aldrig helt over det; han kom ikke til at arbejde mere.

Nu var der jo ikke så meget tilbage af brobyggeriet. Hele forskallingen skulle tages ned, men det varede ikke så længe som opsætningen, så det var snart tilendebragt. Opsætningen af gelændere havde vi ikke noget med at gøre.

I den tid, arbejdet stod på, gav Amalie Mørch (Annas moster) kaffe flere gange. Da vi var ved at være færdige, ville hun også holde afskedsfest for os. Denne gang skulle vi op i hendes hus. Vi skulle have vin; det var noget, hun og hendes mand havde lavet. Vinen var fra 29, så den var ældre, end mange af

dem, der var med.

Der var imidlertid et par stykker, der havde taget forskud på festen. De havde været ved købmanden og fået noget at starte med, så de var noget højstemte, da de kom. Amalie havde to flasker af denne vin; de skulle drikkes begge to, men hun sagde, vi ikke måtte tage det sidste, der var i flaskerne. Der kunne godt være lidt bundfald, og det var ikke godt.

Vore ingeniører skulle også smage nektaren, men de var ikke kommen endnu. Hun bad os derfor gemme den ene flaske, til de kom. Det kunne de, der havde tyvstartet, imidlertid ikke. Den ene af dem rev proppen af flasken og skænkede til højre og venstre med det resultat, der kun var bundfaldet tilbage til ingeniørerne, da de kom.

Nogen tid før vi var færdige med broen, var ingeniør Olesen kommen og spurgt mig, om jeg ville med over til et nyt arbejde, også i Uggerby. Det var vejen fra Uggerby til Bindslev. Den skulle flyttes lidt længere mod øst. Det var den første etape af denne vej, der skulle reguleres, et stykke på to en halv til tre kilometer. Det var et andet firma, jeg nu kom til at arbejde for, entreprenør Sørensen fra Sæby. Det var med ham, som med Bundgaard. Jeg så ham ikke, før arbejdet var færdigt.

Jeg skulle nu til at være formand igen. Den første tid var vi kun to mand; vi gik og satte højder af og sådan noget. Der var opgivet tal på papiret, men til tider var de meget mangelfulde. Men vi havde begge to efterhånden fået så megen øvelse i at nivellere, at vi fik det hele i orden, og så kunne det egentlige arbejde begynde. Der kom maskiner og noget mere mandskab.

I begyndelsen gik arbejdet fint, men vi kom jo efterhånden ud på efteråret; det blev mere og mere fugtigt, det satte i med regnvejr et stykke tid, og det viste sig, grundvandet stod højere end beregnet. Det resulterede i, at vi måtte køre en masse ekstra sand på og selvfølgelig først grave mere væk end beregnet. Det var jo noget af en bét; det var jo en ekstra udgift, men jeg tror nok, firmaet fik nogen moderation for det. Det var jo en fejlberegning fra kommunens side. De havde lavet et overslag, som tilbudene blev givet efter. Det var værst i Stabæk bakke; der var ligefrem et væld dér. Vi kørte sand på i flere dage; det fik vi godt nok gratis. Det var Simon Jensen, der kom og spurgte, om vi skulle bruge noget, for så kunne vi hente det hos ham. Han havde en sandbanke i marken, han gerne ville have fjernet. Så vi kan jo sige, den ene tjeneste er den anden værd. Vi fik sandet uden betaling, og han fik det fjernet, også gratis.

Hele arbejdet skulle være færdigt til den 20. december. Det blev det nu ikke, men den 23. blev det afleveret, så det var ikke meget over tiden - og så det ekstra arbejde med sandet - så firmaet kom ikke til at betale for den overskredne tid, og fik endda penge for det ekstra arbejde.

De fleste af arbejderne kendte jeg; dem havde jeg selv skaffet. Sørensen havde jo nogle fra Sæby, han gerne ville have haft derop, men det var med i akkorden, der skulle bruges lokal arbejdskraft. Men maskinfolkene var fra Sæ-

by. Der var et par stykker, den ene var fra Grønland, det var et par hårde drenge, især grønlænderen. Han havde arbejdet sammen med Sørensen på Grønland, og her i landet havde han arbejdet for ham i nogle år. Så længe, at han mente, der ikke var nogen, der skulle sige på hans arbejde.

Jeg kunne da slet ingen vegne komme med fyren. Bad jeg ham lave det eller det, fik jeg et næsvist svar. Det han lavede, skulle jeg ikke blande mig i. Det lovede jeg ham, jeg nok skulle lade være med, når bare han lavede det, jeg bad ham om, og lavede det, som jeg ville have det lavet. Men det var som at slå vand på en gås; han var revnende ligeglad.

Ingeniør Olesen kunne heller ikke få ham til at makke ret. Så tog Olesen en dag og fyrede ham. Det var fyren også ligeglad med, han forstod nok spøg, sagde han. Men da vi alle efterhånden var bleven godt trætte af ham, blev vi enige om, at give ham den kolde skulder. Han blev således aldrig forlangt til noget arbejde, og kørte han ud med maskinen og ville arbejde, hvor de andre var, gik de øjeblikkelig deres vej. De ville ikke have mere med ham at gøre.

Han kom da en dag hen til mig og ville vide, hvad meningen var. Det fortalte jeg ham og sagde, han havde haft muligheden, men jeg mente, han havde misbrugt den. Dét ville jeg gerne vide hvorfor. Han var efterhånden blevet lidt mere spag. Han sagde, han mente, han var den, der havde været længst i firmaet; han havde været der fra starten, og både Olesen og vi andre var lige kommen til. Det var da også sandt, men jeg ville vide, om det berettigede ham til at opføre sig, som han gjorde. Han lovede nu, dersom vi ville arbejde sammen med ham, skulle det nok blive anderledes fra hans side.

Det kom også til at gå bedre et stykke tid, men lidt efter lidt blev det det samme igen. Så var det sket, så måtte han væk. Det var Sørensen selv, der tog sagen i sin hånd og ordnede den. Der blev senere fortalt, at de tog en vældig kamp. En dag skulle grønlænderen være kommen ind på Sørensens kontor; han var vist noget fuld. Han havde da givet sig til at slå løs på Sørensen, men var nok bleven den lille; Sørensen var en stor og kraftig mand, men han var ikke helt ung længere, og han var måske også bleven vel godt fodret. Enden blev da, at grønlænderen var helt ude af billedet der i firmaet.

Der blev efter den tid ligesom renere luft på arbejdspladsen. Den anden maskinmand fra Sæby blev også nemmere at have med at gøre. Nu kunne vi igen gå og tale om forskellige gøremål; så går det jo altid bedst. Sørensen havde ikke nogen af de store maskiner, så da forholdene blev noget komplicerede på grund af vejret og den knappe tid, vi havde, måtte vi leje Kai Thoms maskiner og hans maskinførere. Det var dygtige folk, så nu kom der rigtig skred i sagerne, og vi nåede at få afsluttet til tiden på nær de to dage.

Så var det jul, og vi var arbejdsløse. Det var ikke så galt. Den sidste dag, vi var på vejen, havde vi ikke meget at lave. Så vi gik og ventede på, de høje herrer fra kommunen skulle komme og overtage vejen. Sørensen og Olesen kom også. Det var den eneste gang, vi så Sørensen der.

Jeg havde set ham en gang før; det var i Sæby. Hans ingeniører og formænd var kaldt til et møde i Sæby. Det var den mest urolige stodder, jeg har set. Han fór rundt på gulvet i salen, hvor vi var sankede. Han ville give en redegørelse for, hvordan sagerne stod. Han løb frem og tilbage, og hvis ikke hans kone, der var hans sekretær, havde været der, tror jeg ikke, vi havde fået meget ud af det.

Men hun var en resolut dame. Hun tog godt fat i gutten. Så måtte han holde sig i ro, mens hun læste papirerne op for os. Derefter kunne vi så stille spørgsmål, om der var noget, vi ville spørge om. Der var nogle, der gerne ville vide et og andet. Så var det galt igen; fru'en havde sluppet sit tag i kalorius, han fór igen af sted, hun måtte igen holde ham, men han måtte selv svare på de forskellige spørgsmål.

Nå, vejen blev afleveret, og bagefter var vi samlet i skurvognen med Sørensen og Olesen. Vi fik vort tilgodehavende, og i tilgift fik vi en julegave samt tak for godt samarbejde. Et års tid efter krakkede det firma også. Sørensen var kommen i tanker om, at han bedre kunne lide en af kontordamerne end sin kone. Han ville spise hjemme hos konen, men han ville hellere sove henne hos kontordamen. Det syntes konen mærkværdigvis ikke om, så hun kom til det resultat, det var bedre, de skiltes. Det blev de så, men det var jo en dyr spøg, det kunne firmaet ikke holde til, så det gik den samme vej som molboerne, nedenom og hjem.

Sørensen var nok heller ikke, da det kom til stykket, glad for den nye ordning. Om det var konens gode mad, han savnede, eller det var kontormusen, der ikke var så rar at være ved, som han regnede med, det ved jeg ikke. Men en skønne dag fandt man ham i et vandløb. Han var død. Han blev efter sigende noget glad for de våde varer, og det var efter sådan en tur, han var falden i åen.

En af de sidste dage, vi arbejdede på vejen, kom der en mand; det var min bror Emanuels svigersøn; han spurgte, om jeg ikke kunne tænke mig at komme til at arbejde for hans firma. Det var anlægsgartner K. Hansen, Frederikshavn. De havde et stykke arbejde i Hirtshals. Det var ved Ulvkærblokkene; der skulle laves gader og anlæg der. De skulle i gang, så snart forholdene tillod det. Jeg var med ham deroppe og så på tingene. Vi blev enige om, at jeg skulle sanke et hold på fire mand og så begynde, når det kunne lade sig gøre.

Jeg fik tre af mine arbejdskammerater med derop, og vi kom i gang. Der var masser af fliser, der skulle lægges; det var ene små kørebanefliser. Det var lige noget, der passede os; det var noget af det bedst betalte arbejde inden for fliselægningen. Vi havde akkord, og vi tjente meget godt.

Men der var også andet arbejde, der skulle laves. Der skulle anlægges legepladser til børnene og plantes træer. Det blev godt nok kun én dag, vi var beskæftiget med det, så kom gartneren selv. Så var det forbi med den herlighed. Det måtte kun udføres af gartnere, og det var vi jo ikke nogen af os. Men den dag tjente i hver fald jeg den største dagløn, jeg nogen sinde har tjent. Det var i

hvert fald den største, jeg har fået. Da akkorden blev gjort op, havde jeg tjent 90 kroner i timen. Det var meget i 1972.

Vi tjente i det hele taget godt ved dette firma, hvis vi ville arbejdede. Det hele var på akkord, så der var jo også dage, hvor daglønnen blev lille. Men det var få. Til sidst var vi kun to mand. Det var Erik Olesen fra Tuen og jeg. Vi havde nu arbejdet sammen i snart mange år.

Erik Olesen, Aksel og Arne Schneidereit

En dag var vi lige ved at komme af med livet. Vi havde fået en ny maskine, som vi skulle prøve. Den havde ikke været i gang før der ved firmaet. Det var en boremaskine; den skulle bruges til at bore huller i jorden til stolper på legepladsen. Det var den også fin til, men da det havde gået godt et stykke tid, kom vi, da boret var en meter nede i jorden, på en sten. Det havde vi været ude for før. Der var på maskinen en slags sikring, der slog motoren fra i sådan en situation. Men den virkede af en eller anden grund ikke denne gang. Boret blev ved at rotere, men med det resultat, at vi fandt os selv flere meter derfra.

Jeg var ikke kommen noget særligt til, kun lidt hudafskrabninger hist og her. Men det var værre med Erik. Han havde slået sit ene knæ, så han knap kunne støtte på benet. Og han havde også forstuvet det ene håndled. Han måtte til lægen og blev forbudt at gå på arbejde de første dage. Det var første gang, den maskine blev brugt i firmaet, og det blev også sidste gang. Hansen ville ikke have sådan en tingest, der kunne slå hans folk til invalider.

Denne her boremaskine, der var ved at slå os fordærvet, virkede på den måde, at når der kom noget hårdt, skulle den automatisk stoppe, men det var det, den ikke gjorde. Så stod boret stille. Men der var fire håndtag, som vi holdt i; nu var det dem, der roterede, og det gik lige så stærkt, som når det var boret, så det er da klart, vi fik os en ordentlig lufttur.

Vi havde i den tid en sjov oplevelse. Vi havde en traktor, vi brugte en gang imellem, men der havde været et stykke tid, hvor den havde stået stille. Da vi skulle have den i gang igen, var der imidlertid en anden, der havde overtaget den. Det var en vipstjært, der havde bygget rede inde under motorhjelmen. Den havde fire unger i reden. Dem ville vi jo ikke så gerne gøre husvilde, men vi var jo nødt til at bruge traktoren. Men det skete der ikke noget ved. Når vi stoppede, kom fuglene og så til deres unger.

Da vi var færdige der, skulle vi til Hjørring og arbejde hos en kriminalassistent; det var på Skrænten. Der skulle anlægges have, og der skulle laves en høj mur af plantesten. Da måtte vi nok lave gartnerarbejde; hvorfor blev vi ikke klar over. Vi havde traktoren med os; Erik kørte den derop, og da han stoppede maskinen, var vipstjærterne der med det samme. Han sagde, han flere gange på køreturen havde set dem. Men nu varede det ikke længe, inden ungerne var så store, at de forlod reden. Så ved jeg ikke, om vi så mere til dem.

Da vi var færdige der, kom Hansen og spurgte, om vi ville rejse til Brønderslev og lave et arbejde, han havde fået der. Det var vi ikke allermost glade for; det var jo noget langt borte, syntes vi. Men vi ville da tænke over det, men var der noget nærmere ved, ville vi hellere have det.

Det blev der lige på den anden side af vejen, men kun i nogle få dage. Men mens vi var der, kom en af vore gamle formænd fra Bundgaards tid. Han var nu ansat ved Vennelyst Entreprenørforretning. Han var begyndt på at bygge modne et stykke ude ved Lundergårds mark. Der skulle kloakeres og laves gader med fortov og det hele. Han manglede folk og ville høre, om vi ville der over. Det kunne vi nok tænke os, dersom Hansen ikke havde noget nærmere, end det i Brønderslev. Det viste sig, at det havde han ikke lige for tiden.

Vi tog så afsked med dette firma og kom over til Vennelyst. Det blev så den sidste arbejdsplads for mit vedkommende. Jeg blev der i otte år. Så gik jeg på efterløn. Men da havde jeg også været ved lidt af hvert og mange steder. Erik og jeg blev ved at følges på arbejde lige til det sidste år, jeg var der. Da var jeg blevet noget doven. Jeg ville ikke have mere akkordarbejde. Den her kære astma var bleven min følgesvend; den ville ikke forlade mig igen. Så jeg gik bare rundt og rumsterede lidt på egen hånd, eller også havde jeg et par stykker med mig. De skulle så gøre arbejdet; jeg kunne simpelthen ikke. Det var også derfor, Erik søgte andet arbejde; det her pusleri var ikke lige ham. Det skulle give kasse, det han havde med at gøre.

Det sidste arbejde, jeg lavede for Vennelyst, var i Hirtshals ved Shell. Det var noget flisearbejde, der skulle laves. Det var lige til jul, og det var noget af et surt job. Det var fugtigt og koldt hver dag, men det blev da overstået, og så kørte jeg til Hjørring, ud på Vennelyst og tog en »kærlig afsked med staben«. Jeg fik mit tilgodehavende og min julegave, og så holdt jeg jul.

Der kom nu en tid for Anna og jeg, som vi ikke havde kendt til i snart mange år. At vi var hjemme begge to hver dag; det havde vi ikke prøvet, siden vi var landmænd i 1963. Det var ganske rart, men jeg skulle jo finde på et eller andet at få tiden til at gå med. Anna havde jo sit sædvanlige arbejde med at holde hus og sager i orden. Hun var en tid beskæftiget med at være hjemmehjælper rundt omkring i Uggerby. Men så blev hun af kommunen ansat som fordeler af hjemmehjælperne; så var hun igen hjemme hver dag. Men alt dette havde hun sagt sig fra, da også jeg blev hjemmeløbende.

Vi fandt snart ud af at få tiden til at gå, selv om vi også nu var hjemme beg-

ge to. Jeg havde jo mit lille værksted, som vi kaldte det. Der havde jeg efterhånden fået mange skønne ting og sager samlet sammen. Mange ting havde Anna og børnene givet mig i jule- og fødselsdagsgaver. Der var boremaskine med en masse tilbehør, jeg havde en lille rundsav, elektrisk stiksav og el-høvl. Desuden havde jeg købt en lille høvlebænk, og jeg havde af Gammel Møster (Amalie Mørch) fået en del af Jens Mørchs værktøj.

Så jeg havde efterhånden et fint lille værksted, hvor jeg kunne få tiden til at gå. En tid var jeg vældig optaget af at smyrna. Jeg lavede nogle sengeforløbere og nogle puder, men det var en dyr hobby. Der skulle en masse garn til, og det var dyrt. Jeg gik rundt til bekendte og tiggede deres gamle striketrøjer og sådan noget. Men det var ikke så godt, så det arbejde lagde jeg på hylden.

Jeg holdt dog heller ikke helt op med at tage ud og arbejde. En sommer var jeg to eller tre dage om ugen hos »Sluk« i Allingdam; det var kun om formiddagen. Men det måtte jeg holde op med; jeg måtte kun have to hundrede arbejdstimer om året, så de gik jo snart. Og overskride dem, kunne ikke gå an, for så blev efterlønnen inddraget, og den kunne ikke opnås igen. Og arbejde »sort« sådan et sted, gik ikke. Men der blev dog af og til et lille job, jeg kunne få fingre i. Men også det fik ende. Den kære astma tillod det ikke.

13. kapitel

Men livet er mere end arbejde..

Vi havde jo i alle de år, der var gået, fået en del børnebørn. Det blev efterhånden en flok på ni. De to første, Kim og Tove, har jeg skrevet om. De var jo begge to født den 4. januar 1964. Så kom Bjarne den 3. marts 1966, Henrik den 28. oktober 1970, Christian den 19. april 1975; det var Alices og Egons børn. Brita og Anton havde foruden Kim, Mette. Hun blev født den 23. februar 1968. Ruth og Mogens havde Tom, født den 10. marts 1970, Dan den 23. september 1973 og Bob den 23. januar 1977. Det var hele flokken, og det var en dejlig flok. De kunne nok sætte liv i kludene, når de besøgte os to efterhånden noget »ældre« bedsteforældre. Det var jo somme tider, jeg skældte lidt ud, når det gik ud over blomster, og hvad der groede i haven. Men for Anna gjorde det aldrig noget; for hende måtte de lave alt. Jeg har tit tænkt, sådan en bedstemor skulle man lige have haft; jeg kan ikke huske nogen af mine, så jeg ved ikke, hvordan de havde været. Jeg tror dog nok, vore pigers bedstemødre var meget afholdte af pigerne. Den, de kendte, var de meget glade for, og den anden var de, om de havde kendt hende, sikkert også kommen til at holde af.

Vi havde i årenes løb haft en del ferier. Vi havde kørt landet rundt, boet på hoteller og kroer, som det nu kunne passe sig. Engang ville vi køre en lille tur. Jeg var kommen hjem fra arbejde ved middagstid om fredagen. Vi kom da i tanker om, at vi ville ud i det gode sommervejr. Anna lavede en madpakke, og så kørte vi ellers af sted.

Vi kørte op langs vestkysten, og efterhånden kom vi helt til Hanstholm. Vi gik lidt rundt og så på havnen, var inde på et cafeteria og få noget kaffe. Så skulle vi til at tænke på at komme hjemover. Men det var, som om vi ikke havde fået nok af turen. Der var mere, vi ville se. Så vi kørte videre syd på. Vi efterså det hele, kom til Klitmøller og efterså det hele der, kørte videre til Nørre Vorupør; der var også meget, der skulle ses. Men det var jo nu bleven noget ud på aftenen, men hjem var vi ikke færdige til at komme. Så vi ville prøve at finde et sted, vi kunne være om natten.

Vi prøvede mange steder, men der var optaget overalt, både på hoteller og kroer. Men så traf vi en gammel mand. Han sagde, vi skulle prøve lidt uden for byen. Der var nogle sommerhuse; det kunne være, vi kunne leje et af dem, dersom der var nogen ledige. Vi skulle henvende os i en kiosk, der var der på pladsen. Det gjorde vi så, og vi var heldige. Der var et, der var bleven tomt den

dag, men vi kunne kun få det for én nat. Det var vi da også fornøjet med; det var jo kun for en nat, vi ville leje det.

Vi kom derhen og kom ind i huset. Det var et stort hus; der var plads til otte personer, og vi var kun to, så vi havde da plads nok. Der var alt i huset, både gryder, pottes og pander, foruden alt andet, hvad vi havde brug for. Men der var dog én ting, vi manglede. Det var lagner og dynebetræk; det skulle vi jo have haft med os. Men vi var jo ikke bestemt på at blive væk så længe. Men vi havde nogle tæpper i bilen; dem brugte vi så, og det gik udmærket. Det kostede 75 kroner for den nat, men skulle vi have boet på hotel, var det bleven dyre-

Næste dags morgen startede vi igen og kørte længere mod syd. Vi kom helt til Agger og ud på Agger tange. Vi ville gerne over til Thyborøn, men dengang var der ingen færge der; det er der bleven senere. Vi kørte så ned langs Limfjorden og så på, hvad der var at se, og kørte over ved Oddesund, var en tur i Lemvig, men så var vi nødt til at vende næsen hjemad; vi ville ikke være væk en nat til. På hjemvejen var vi en tur ovre på Jegindø, efterså denne; der var ikke noget særligt, vi kunne finde, men den var meget smuk. Derfra listede vi hjemad og var hjemme til aften lørdag. Havde vi været bestemt på det, kunne vi jo have fået hele lørdagen og søndagen med. Der var nok at se på.

Samme år, om pinsen, havde vore venner, Johanne og Johannes Jakobsen, bestemt sammen med os, at vi ville lidt ud og nyde pinseferien. Vi kørte fra Uggerby lørdag lidt over middag; de skulle jo først have forretningen lukket. Vi kørte gennem Jylland, var mange steder henne for at se os om. Vi havde bestilt ophold på Hærvejskroen eller Hjøllund kro. Den ligger godt gemt hen, men smukt næsten midt i Gludsted plantage. Vi kom der lige til almindelig spisetid om aftenen. Så da vi havde fået vore pakkenelliker ind på de værelser, vi havde fået anvist, og fået os vasket lidt, kunne vi gå til bordet og nyde maden. Det var, i hvert fald for Annas vedkommende, uvant; Johanne var måske mere forvænt, hvad det angik. Fruen på kroen serverede i egen høje person for os. Det var, tror jeg nok, den længste dame, jeg nogensinde har set; men det kunne hun jo ikke gøre for. Og selv om hun var meget høj, var hun meget venlig; hun gav os en meget fin behandling.

Da vi havde spist, var vi ude for at se på omgivelserne. Der var nogle fine stier rundt omkring i omegnen, hvor vi kunne gå vores aftenetur. Da vi havde travet rundt et stykke tid, gik vi tilbage til kroen og fik vores aftenkaffe, og så var den dag ved at ebbe ud.

Men inden vi ville i seng, kom værten med det største glas øl, jeg nogensinde har set; der var en hel liter i hvert. »Det var«, sagde han, »på husets regning«. Pigerne ville ikke have så meget, de fik deres halveret. De tog det med på værelset, de ville nyde det der. Men Jakobsen og jeg ville nyde vores nede i »slyngelstuen«. Det tog sin tid; »en hel liter! Er du tosset mand, hold da helt kæft!«

Vi havde nogle dejlige værelser på anden sal, og vi havde en rolig nat og sov godt helt til om morgenen klokken fem. Da blev vi vækket ved nogle høje råb nede fra vejen. Der blev råbt: »Kan I så se at få biksen åbnet, vi vil have vores morgendram!« Vi var alle enige om, at det var et par uggerbymænd, far og søn, der var kommen der. Det lød akkurat, som det var deres stemmer, vi hørte, men det var det nu ikke.

Pinsedag kørte vi nogle ture i omegnen. Vi var i Bryrup og Vrads Sande; der var meget at se der. Så kørte vi til Silkeborg, var på Himmelbjerget. Næste dags morgen var vi også tidligt på benene. Da var der ikke så travlt der. De havde bedre tid til at tale. Jeg var nede i køkkenet, hvor jeg fik en tår morgenkaffe; det var dejligt.

Da vi alle havde fået noget i skrutten, kørte vi igen ud for at se os om. Vi var henne og se brunkulslejerne. Det var et mærkeligt syn. Der var stadig nogle af de gamle barakker tilbage, der var beboet. Det var nogle af arbejderne fra den tid under krigen, hvor de gravede kullene op, der var bleven ved med at bo der. Det så ikke ud af meget, men ved de fleste af træhusene stod der biler; pæne nyere biler. Det vidnede ikke om fattigdom, selv om også mange af husene så noget miserable ud.

I selve lejerne så det også noget rodet ud. Der stod nogle gamle, udrangerede maskiner; de var aldrig bleven flyttet, siden arbejdet ophørte. Der var også steder, hvor der var plantet træer og ligefrem lavet en slags anlæg. Der var mange kønne steder; skov på skråningerne, og nede i lavningerne var der søer. Jo, der var kønt mange steder. Men vi syntes nu, de skulle have planeret noget bedre efter sig. Men det var der nok ikke tid til dengang. Det gjaldt jo om at få så megen kul op som muligt; der var jo rift om dem.

Da vi ville tilbage til Hjøllund igen, kunne vi ikke rigtig orientere os; vi havde ikke fået vores kort med. Vi vidste bare, vi skulle til Ejstrup og Hampen, men det var lige meget, hvad vej, vi kørte, så kom vi til vejvisere, hvor der stod FASTERHOLT. Der, vidste vi, vi ikke var kommen igennem på udturen. Nå, vi fandt dog tilbage til sidst.

Over middag begyndte vi på hjemturen. Vi var flere steder henne og så, hvad der var at se. Til slut var vi i Blokhus, hvor vi spiste nogle solide bøffer. Det var noget, der smagte. På kroen havde vi skam spist god mad, men det her var ligesom mere efter vores smag. Det her med at overøse stegen med rom, eller hvad det nu var, og bagefter stikke ild til den, det var måske nok fint, men så er jeg i hvert fald ikke fin. Så meget ved jeg.

En anden pinse kørte Anna og jeg fredag ved aftenstid på tur. Vi ville ned og se til de her gæve molboer. Det var et herligt vejr. Vi kørte fra Aalborg og ad Hadsund til. Vi spiste vores medbragte klemmer i skovene omkring Skørping. Vi fandt en herlig plet, der egnede sig til formålet. Men da vi skulle videre, blev vi enige om, det var bedst, vi kørte til Randers.

Vi skulle jo finde et sted, hvor vi kunne bo om natten. Vi fandt så Mis-

sionshotellet i Randers. Der sov vi om natten, og lørdag morgen kørte vi videre et lille stykke ud ad hovedvejen til Grenå. Men den forlod vi hurtigt. Det ræs, der var der, var ikke os. Vi var ude for at nyde livet, ikke for at sætte det til. Vi kørte så ad de små, mere rolige veje.

Vi var inde på »Clausholm« og så museet der. Vi gik også en tur i den store park, der hørte til slottet. Der var vi nær kommen galt af sted. Der var en sø i parken, og der var der et par svaner med unger. Hannen så noget krigerisk ud, men vi morede os over ham; det kunne vi sagtens, thi der var et stort trådhegn mellem os og søen, så vi kunne gå nok så frit og drille det gale gespenst. Men om forladelse! Lige på én gang fik piben en anden lyd. I hegnet var der nemlig et hul, og det vidste asenet. Den stægede der hen, og pludselig stod uhyret foran os på stien. Nu var det ikke sjovt længere. Men vi var lige så kloge som haren! Vi tog benene på nakken og løb, det bedste vi havde lært. Hvor bæstet blev af, opdagede vi ikke. Vi skulle heller ikke have noget af at undersøge det. Ham ville vi ikke så gerne hilse på mere.

Vi kørte videre. Vi så mange kønne steder på vor vej ad Ebeltoft til. Vi var en tur ude på Kalø slotsruin. Der havde vi været sammen med Brita og Anton i 1964. Vi var inde i »Nøset«, hvor vi fik noget at spise. Det, vi havde med hjemmefra, kunne jo ikke blive ved at vare. Men ellers købte vi noget brød og pålæg hos de handlende. Det var ikke så dyrt, og når vi sad i det frie, så smagte det meget bedre. Vi var i Ebeltoft på torvet og inde i det gamle rådhus.

Senere var vi i Mols Bjerge. Der kom vi ud ad en blind vej; den blev til sidst kun til en markvej. Men nu vi var kommen ud ad den, ville vi se, hvor den førte hen. Det gik stærkt opad; vi var jo i bjergene! Til sidst kunne vi ikke komme længere. Vejen endte i en lille skov på en meget høj bakketop.

Vi stoppede bilen, gik ud for at se os om; der måtte være en flot udsigt sådan et sted. Det skal jeg også lige love for, der var. Bakken, eller bjerget, som jeg hellere vil kalde det, gik meget stejlt nedad mod en lille by. Vi kunne stå der på toppen og se lige durk ned i folks skorstene. Havde det været i de gamle molboers tid, kunne vi sikkert have set, hvad de skulle have til middag.

Vi måtte den samme vej tilbage, som vi var kommen. Så kørte vi over den smalle tange til Helgenæs. Det er en oplevelse. Det er som om, man kører lige ind i et julekort; man er sat mindst et hundrede år tilbage i tiden. Vi havde jo været der før sammen med Brita og Anton, men vi syntes ikke, vi havde fået nok af den oplevelse, vi måtte have den endnu en gang.

På hjemvejen var vi mange steder. Om natten boede vi på Kolind kro. Vi kom der noget ud på aftenen. Vi havde været inde flere steder, men der var optaget overalt; det var jo om pinsen. Men i Kolind var vi heldige. Vi fik et værelse, hvor der stod et par senge af den slags, som jeg sov i, mens jeg tjente som karl på gårdene. Der var dog ikke halm i dem! De var gode at sove i; der var springmadras, så det var helt nutidigt.

Vi kørte dagen efter hjemad op gennem landet igennem flere småbyer helt

op til Lystrup. Vi kom gennem Løvenholm skov og forbi »Løvenholm gods«. Fra Lystrup strand kørte vi så nær kysten, vi kunne, op til Udbyhøj, hvor vi kom med færgen over Randers fjord, og derfra videre til Hadsund.

Videre op ad Aalborg til, men da vi kom gennem Astrup, en lille landsby mellem Hadsund og Skørping, fik vi en slem forskrækkelse. Der var pludselig ingen olie på bilen. Det var galt. Vi kunne ikke køre længere; vi turde i hvert fald ikke. Men da vi skulle til at se os om, lå der en servicestation lidt længere henne ad vejen. Jeg gik derhen og var heldig; der var en mand der, som ville hjælpe os, skønt det var helligdag. Vi fik bilen skubbet hen på værkstedet, og han ordnede den. Det var ikke ret meget, der var i vejen, så det varede ikke længe med den operation. Vi fik olie på, så var vi køreklar igen. Så varede det ikke længe, inden vi var i Aalborg, og så gik det rask det sidste stykke hjem.

Et andet år var vi igen sammen med Jakobsens på tur om pinsen. Da gik turen til Fyn, hvor vi boede på kroen i Vissenbjerg. Der mente Jakobsen, han var godt kendt. Han var jo rejsende dengang og havde tit boet der på kroen. Men det var nok noget siden, hans vej var faldet der forbi. Da vi kom der, var det en nye ansigter, han så. Han havde godt nok bestilt værelser til os; det var også helt ok, men siden han havde været der sidst, havde kroen skiftet ejere, så det blev ikke den hjertevarme modtagelse, som han havde regnet med.

Bevares, vi havde det da meget godt, men det var ikke som på Hjælland kro. Der blev ikke serveret et stort glas øl til os på husets regning. Der var heller ingen »knaaldtår« at få om morgenen i køkkenregionerne; men ellers var der skam intet at klage over. Maden, vi fik, var god, og sengene, vi skulle sove i, var der heller ikke noget i vejen med; og ellers om dagen var vi der jo ikke. Så var vi ude for at se os om.

Vi kørte nogle dejlige ture rundt på Fyn. Vi kørte ned over Tåsinge over på Langeland. Vi ville have været med færgen over på Lolland, men det opgav vi; det var bleven regnvejrs, så vi mente ikke, der var så meget ved sådan en tur. Der var jo også nok andet at se, vi ikke kendte. Om mandagen vendte vi så igen næsen mod nord. Vi var hjemme ved aftenstid. Vi var enige om, at vi havde haft en god pinse.

Vi var også kommen i træk med at holde sommerferie i Sverige. Den første gang, vi var der, var sammen med Alice og Egon. Vi havde godt nok været i Sverige én gang før; det var med Uggerby Borgerforening. Det var bare en én-dags tur, Vi var ved Trollhättan, over øen Tjörn. Det var også en fin tur, men det er jo meget begrænset, hvad vi kan nå at se på en dag; der går jo en masse tid med kørsel. Der ser man jo godt nok en masse, men det er jo kun i korte glimt. Ikke som når man kommer ud og trave i naturen. Og sejlturen er da også en oplevelse, vi ikke er så vant med.

Men på turen med Alice og Egon og deres børn var det noget helt andet. Vi havde lejet en ødegård. Der skulle vi bo i en uge. Det var en dansker, der ejede den. Der havde engang været landbrug der, og udhusene stod der stadig. Der

var et stort stuehus, hvor vi nemt kunne være allesammen. Vi skulle henvende os til en nabo til gården. Det viste sig, da vi fandt ham, at han også var dansker. Han kørte så med os op til gården; han havde nøgle. Da vi kom ind i huset, var det lidt halvkøligt. Det var ikke så rart, da Kristian var helt lille; han skulle ikke fryse.

Så vi ville have noget varme. Der var el-varme, men det var der lukket for, og der hang en seddel, hvorpå der stod, den ikke måtte benyttes. Men der var kakkellovne, og der var brænde nok at tage af; men tog vi af det, skulle vi sørge for, der var fyldt op igen, når vi rejste. Det havde der ikke stået noget om i kontrakten, så det var

Ødegårdsferie i Sverige

vi ikke rigtig fornøjet med. Da vor ven, der var med os for at hjælpe os ind, hørte det, sagde han på godt dansk: »Vil han ikke skide, vil han ikke det! Der skal være varme!« Så han fik låst op for skabet, hvor afbryderen sad, og så tændte han for el-varmen. Så det varede ikke længe, før der var dejligt at være der. Det havde regnet på hele turen fra Göteborg og til stedet, hvor vi skulle bo, men nu klarede det op, og vi fik det fineste vejr, der kunne tænkes, resten af ferien.

Vi skulle jo være der i otte dage, så vi fik meget at se i den tid. En dag var vi kommen for langt bort fra hjemmet. Der var ingen af os, der vidste, hvor vi var og, hvor vi skulle køre hen for at komme tilbage til gården. Vi kørte rundt på må og få. Der var intet, vi syntes, vi kunne kende. Men lige på én gang var vi stedkendt, og da var vi lige i nærheden af gården.

En aften gik Anna og Alice med børnene en tur i skoven. Det var noget hen på aftenen; det var begyndt at skumre. Da fik de øje på en elg. Det var de ikke belavet på; de blev forskrækkede. De havde jo de små med. Men uden at sige noget, der kunne gøre børnene bange, skyndte de sig bort.

Vi startede hver morgen med et blødkogt æg. Dem af os, der kunne lide det. Henrik og jeg kunne i hvert fald, når bare vi kunne få salt nok; det var vi rørende enige om. Senere gik vi en tur ud i skoven. Vi havde vores bestemte plads, hvor vi kunne, sådan lidt for os selv, komme af med lidt overflødig vædske, der havde samlet sig i nattens løb.

Egon havde vældig travlt. På gårdspladsen var der en enorm grøde af græs

og alskens sager. Han havde fundet en le, så det varede ikke længe, inden pladsen var ryddet, og der blev en dejlig duft af nyslået hø. Der skulle også bjerges brænde. Dette arbejde tog han sig også af. Jeg var vistnok for doven til at kunne bevæge mig til at hjælpe til. Jeg ville hellere tage bilen og køre mig en tur i omegnen.

Den dag, svenskerne fejrer midsommer, er der fest overalt. Forretningerne er lukkede over middag. Det anede vi ikke noget om, så vi var lige ved at komme til at stå uden noget i spisekammeret. Vi ville over middag denne dag køre til købmanden. Det var »en liten affär«, der lå nogle kilometer borte, men ak og vé! Da vi kom, havde han stängt butikken, og han ville aldeles ikke stænge op igen.

Vi manglede både det ene og det andet, mælk havde vi slet intet af, det var snart det værste. Børnene skulle jo have mælk. Vi havde om formiddagen en eneste øl tilbage, og den havde vi været så letsindige at dele med en mand, der var kommen hen til os. Han var vistnok i en lidt løftet stemning, da han kom. Han sagde, han havde set bilerne stå der, så han troede, det var ejeren, der var kommen. Dem plejede han altid at besøge, når de var der.

Han spurgte, om ikke vi havde noget øl, han kunne købe; han var altid vant til at få noget af ejeren. Vi havde jo kun den ene; den delte vi så med ham. Han fik sikkert nogle flere i dagens løb. Det hørte vi om lidt senere, da vi var henne hos vor nabo, danskeren, der havde opsyn med gården. Han fortalte, det var en, der faktisk var under forsorgen. Han kunne ikke klare sig selv og havde ophold på en gård i nabolaget. Hos naboen fik vi meget af det, vi manglede - også mælk, så var dagen reddet.

Dagen efter skulle vi begynde på hjemturen. Vi startede i god tid, så vi kunne se os lidt om på turen. Vi kom forbi et sted, hvor de dagen før havde holdt midsommerfest. Midsommerstangen stod der endnu, flot pyntet. Vi nåede færgen i Göteborg i god tid inden afgang. På gården, hvor vi boede, var der en stor gammel bageovn med tilhørende rensedør og deslige. Der var også et rigtigt gammelt komfur. Der kunne nok blive arbejde til en skorstensfejrer. Det havde Kristian fundet ud af, og da der ingen var der, mente han, det var bedst, han tog sagen i sin hånd. Om trækket blev bedre, blev vi ikke klar over, men et resultat kom der dog ud af affæren. Der måtte en større rengøring til, før vor gæve skorstensfejrer var til at vise frem i en bedre familie.

Det var den første ferie, vi var med til i Sverige, men det blev ikke den sidste. Den her var i 1976 eller -77?, og det var i Ljungaryd.

Vi var også, Anna og jeg, en sommer på ferie. Vi var på Stistrup campingplads. Det er i nærheden af Ertebølle og Farsø. Vi havde lejet en campingvogn på pladsen. Der boede vi nogle dage. Vi foretog nogle gode ture derfra. Vi var på Hjerl Hede og så de gamle huse og alt, hvad der var at se. Vi var så heldige, det var på den tid, der var folk der. Alt var i gang; vi så malkepiger, der malkede køerne, mejeriet var i gang, høstfolkene, smeden i sin smedje. Vi var i sko-

len, mens eleverne var der, i kirke, men der var ingen gudstjeneste, mens vi var der. Det var der vistnok ellers hver dag til bestemte tider. Vi var i den rige mands hus; der blev der støbt lys, der var nogle damer, der strikkede og vævede. Vi var også i den mere almindelige mands hus. Der var meget at se på. Også de gamle oldtidsmennesker så vi; hvordan de fiskede og, hvordan de tilberedte maden over åben ild.

Vi var på den gamle borg »Spøttrup« og i »Vitskøl kloster« og mange andre steder; på Mors og en tur på Fur. Der var også meget at se. Vi var også på den gamle gård »Hessel«; det var, før den blev solgt og omdannet til museum. Det var ikke et rart syn. Det første, vi så, var de mange store og dyre maskiner, der stod rundt omkring på marken og omkring gården. De stod, som man havde forladt dem. En kartoffeloptager stod i kartoffelstykket; den var end ikke taget af jorden, og der var stadig kartofler på båndet. De groede vældigt, og sådan var det over det hele. Inde i stalden så det ikke bedre ud. Ajlen flød over det hele. Da vi senere var der, blev det fortalt os, at forpagteren var gået bag af dansen, som man siger. Det undrede os ikke.

Vi har senere besøgt gården. Siden der er blevet museum der, er der meget at se.

I 1978 var vi igen i Sverige i sommerferien. Da var vi ved Järnsjön ved Årjäng. Det var på en campingplads. Vi var sammen med hele familien. Alle vore tre piger med deres mænd og børn. Det var en skøn oplevelse. Anna og jeg havde lejet en hytte; vi mente, vi var for gamle til at bo i telt. De unge havde deres camp-let'er og telte. Det var ikke en af de store pladser, men der dejligt fredeligt, ingen uro og larm, som det ofte er tilfældet på de større pladser. Der var en af dem inde i Årjäng; der tror jeg ikke, vi ville bryde os om at bo.

Alice og Egon og Brita og Anton var taget af sted dagen før os andre, så der var kun os og Ruth og Mogens, der var i følge op gennem Sverige. Bob var kun et år gammel den-

gang, så det var måske ikke så underligt, han til tider lige midt i det hele skulle af med en tår vand. Anna og jeg kørte bagest, så vi fik somme tider en vældig forskrækkelse; for bedst som vi kørte, kom der pludselig en masse vand på vores forrude. Vi kunne ikke forstå, hvor det kom fra, men det opdagede

Järnsjön

vi snart: Det var, når knægten skulle tisse; de havde ikke tid til at standse for så lidt. Så tog Ruth et glas, så var den sag hurtigt klaret, vinduet blev rullet ned og glasset tømt ud af det. Så var det, vi fik en skylle på ruden.

Da vi kom til bestemmelsesstedet, var de andre i orden. Vi fik også snart vort grej på plads, og så havde vi nogle gode dage der. Der var jo vand lige ved pladsen, hvor vi kunne bade - de af os, der ønskede det. Vi fik også mange gode ture i omegnen. Der var gåture op i fjeldene og langs med søen, og ellers var der mange små veje, vi kunne køre ud ad. Vi var også en tur i Norge. Det var ikke langt fra grænsen, vi boede.

I 1979 var vi også alle sammen på ferie på én gang; det var i Norge, det foregik i dette år. Det var også på en campingplads ved Stavn, en lille by lidt før Nesbyen. Pladsen lå lige op ad elven. Det var en dejlig plads. I byen var der en lille købmandshandel, hvor vi kunne købe alt, hvad vi havde brug for. Der var også et savskæreri; ellers var det mest landbrug, der var repræsenteret der. Det var nogle små brug. Dersom de ikke havde mere jord end det, der lå lige i nærheden, så var der ikke meget til hvert sted.

Men når vi kørte op i fjeldet, stødte vi somme tider på dyrkede marker. På den ene side af campingpladsen var det nøgne fjeld. Det gik højt op, og oppe på siden af fjeldet gik jernbanen. Mange steder var der hugget en tunnel ind i fjeldet. Det morede børnene sig meget over, når toget pludselig kom ud af en hule i bjerget. Til den anden side var der skov. Der gik terrænet også brat op. Når vi stod på pladsen, kunne vi se bilerne, når de kørte på vejene højt oppe i fjeldene. Når vi var

Udsigt til et af de høje norske fjelde

deroppe, kunne vi se skyerne neden under os.

En dag kørte vi på en heldagstur. Vi kørte til Nesbyen og derfra op i ødemarken. Vi kom snart så højt op, at vi var over trægrænsen. Der var vejen kun et smalt spor; mange kilometer var der ikke et hus at se. Og andre trafikanter var der heller ikke mange af. Vi kom højere og højere op. Så fik vi øje på sneen; det var oppe på toppene. Den måtte vi se nærmere på. Vi stoppede op, og alle måtte vi op og stikke næverne i sneen. Det havde vi ikke prøvet før: sne i juli. Det var en oplevelse. Drengene tumlede sig i sneen kun iført et par badebukser.

Vi kørte videre. Da kom vi til en sætergård; det var nogle grå træhuse. Der stod nogle transportspande ved vejen, så der måtte da være dyr og mennesker. Det var der også; lidt efter mødte vi en flok køer og en dejlig sæterjente på firs. Hun gik og vogtede sin hjord samtidig med, at hun strikkede på et par strømper. Hun var det eneste menneske, vi så på vidderne. Men da vi havde kørt et stykke tid igen, begyndte det at blive mere beboet. Det første, vi mødte, var mælkebil. Den skulle nok hente de spande, vi havde set ved sætergården. Den var samtidig mælkebil, fragt-, post- og rutebil på en gang. Det var da praktisk.

På hjemturen var vi henne at se en af de ældste kirker, der findes i Norden. Det var en stavkirke. Den var dog ikke i brug længere, men ellers velbevaret.

Året efter, 1980, var vi her hjemme i vort eget land og holde ferie. Da var Brita og Anton ikke med den første uge, men alle vi andre var med. Den første uge var vi i Engesvang mellem Ikast og Silkeborg. Der havde vi to gamle et stort værelse over lejligheden i indehaverens villa. De unge boede i deres telte på campingpladsen. Det var også en fin plads. Vi kunne købe faktisk, hvad vi behøvede, i kiosken; brød, mælk og deslige. Der var swimmingpool på pladsen. Det var noget for ungdommen.

Vi var så heldige, vi to gamle, mens vi var der, at vi kunne fejre vores 40 års bryllupsdag. Vi var om aftenen blevet påbudt ikke at vise os før klokken ni næste dag. De havde haft vældig travlt om aftenen. De havde rejst et telt med tag af plastic, så vi kunne sidde i tørvejr, om det blev regnvejr. Men ak og vé! Om natten begynd-

Vi fejrer 40-års bryllupsdag på camping

te det at blæse, og lige på én gang lød der et mægtigt knald. Det var den fine udestue, der blev lagt øde. Taget tog på én gang billetten og rejste sin vej. Det var jo ikke så godt. Hvor skulle vi så være og holde festen? Det klaredes fint. Da vi kom ned, var der rettet an i det ene telt. Vi kom til bordet med det samme. Der blev serveret alle tiders morgenmad for os. Vi fik spejlæg og brasede kartofler; det havde vi aldrig prøvet før, men det smagte godt. Det blev en mægtig dag, vi fik ud af det. Vi sang »Skuld gammel venskab rejn forgo'« og »Aftenklokker«. Jo, jo, det var skam alle tiders fest. Men så var det også ved at være tiden, da vi skulle tænke på at rykke vore teltpæle op. Den første uge var gået.

Vi skulle så længere mod nord; vi skulle jo til Nøreng Camping. Vi ville op til Limfjorden for at bo der den sidste uge af ferien. Vi havde lejet en hytte til Anna og mig på Nøreng Camping. Det var på turen derop, det begyndte at regne, og det blev ved hele tiden, mens vi kørte. Det blev værre og værre; det ligefrem skyllede ned. Vi havde ingen kontakt med hverandre; det var simpelt hen ikke til at komme ud af bilerne, så vi kørte videre. Ellers havde vi sikkert afbrudt turen og var kørt hjem, for ugen, der var gået, havde langt fra været tør.

Vi kom derop og fandt pladsen. Det så ikke for godt ud. Huset, vi skulle bo i, så noget miserabelt ud. Der var ikke sådan allermest rent. Pladsen var heller ikke, hvad vi i øjeblikket ville kalde førsteklases. Det hele så faktisk lidt gråt ud. Vejret og det hele var os lidt imod. Mogens og Egon var lidt kontrære; de ville ikke i gang med at få teltet rejst, de var mest stemt for at køre hjem med det samme. Og Anna og jeg var heller ikke meget for at komme i gang med at gøre hytten beboelig.

Men omsider kom vi da i gang over hele linien, og pludselig begyndte solen at skinne. Da var det først, vi fik øje på omegnen. Pladsen lå lige ned mod Limfjorden; den var nu lige på én gang bleven blå, før var den grå og trist. Og vi kunne se alle de sejlere, der gik derude. Der var mange, både store og små; det var et flot syn.

Vi fik snart alt i orden; vi fik noget kaffe stablet på benene, og snart var alt den rene idyl. Men der dukkede snart et nyt problem op. Det viste sig, at det wc, vi skulle benytte, var et gammeldags das. Det kunne jo også være godt nok. Der var bare den hage ved det, at der var fuldt hus, endda top på, så det var faktisk ubrugeligt.

Vi måtte op til ejeren og klage vor nød. Han var lige kommen hjem; han havde været i staden for at hente brød og andre fødevarer til kiosken. Han havde en varebil til dette forehavende; det var da helt i orden. Men da han kom for at hente efterladenskaberne fra wc'et, kom han i den samme bil. Han svingede flot spanden ind i bilen. Da der var top på, var det mest tænkeligt, der gik lidt tabt i bilen. Om den så blev gjort ren, inden han skulle hente madvarer igen, ja, det så vi jo ikke noget til. Det kom heller ikke til at rage os. Det, vi skulle bru-

ge, hentede vi i en anden forretning; det var ligesom mere hygiejnisk.

Dagen efter kom Brita og Anton med børn. Så skulle vi holde ferie sammen den sidste uge. Det blev en god uge. Solen skinnede hver dag, Vi fik megen tid til at gå med at tale med de lokale fiskere; de var vist af dem, man kalder for lune jyder. Der stod nogle bænke langs med fjorden. Der sad de gerne og spandt en ende, som man siger.

Dagen før vores ferie var slut, kom værten og beklagede sin nød. Han var gået hen og lejet den hytte, vi boede i, ud til nogle andre; men han havde en lidt mindre. Dersom vi ville flytte over i den, kunne vi få lov til at bo der en dag gratis. Vi flyttede derover, men vi blev der bare den ene nat. Dagen efter pakkede vi vore sydfrugter og kørte hjem.

I 1981 var vi i Sverige sammen med Alice, Ruth og deres mænd og børn. Brita og Anton kunne ikke komme af sted på den tid. De havde arbejde med at flytte minkunger ud, så de måtte holde ferie senere. Vi boede dette år i Gislaved; det var igen en ødegård, vi havde lejet. Der var et stort stuehus, hvor vi kunne bo allesammen. Der var et stort, dejligt køkken og to store opholdsstuer, og ovenpå var der mange værelser, så vi havde god plads til alle. Der var udhuse til gården, lade og stald. Der var også et gammelt baghus, eller hvad det nu kaldes. Der var en stor bageovn og et komfur, hvorpå damerne varmede vand, når børnene skulle vaskes.

Vi foretog os mange ting, kørte nogle ture i omegnen, og var vi hjemme, var der gode muligheder for børnene til leg. Bjarne og jeg var nok dem af os, der fik mest at se; der var ikke den vej i miles omkreds, vi ikke fik set og prøvet. Anna var også med en enkelt gang på en sådan tur.

Der var i nærheden et sted, hvor vi tit kørte hen; der var swimmingpool. Det var lige noget for både store og små i den varme, der var i de dage, vi var der. Vi var også en tur henne og se et museum. Det var nogle gamle huse og sager fra den tid, det var dansk; ja, husene var af nyere dato, men stilen var nok fra den tid. Manden, der viste os rundt, forklarede meget fra den tid.

I 1982 var vi med Brita og Anton i Engesvang i en uge. Der var Anna og jeg jo kendt fra 1980. Mette og hendes ven, Morten, var med på denne tur. Vi havde lejet en hytte, hvor nogle af os boede i. Mette og Morten boede i telt. Det var bedre vejr denne gang; sidst, vi var der, regnede det det meste af tiden. Det blev jo til nogle gode ture i omegnen.

Vi var også ude at lede efter brunkulslejerne, men vi fandt dem ikke. Derimod fandt vi en gammel vandmølle, hvor der nu var ørreddamme. Der var meget kønt der omkring ved dammene. Der var også et lille cafeteria, hvor vi kunne få røgede ørreder. De smagte vældig godt. Vi kunne også få nogle tinger - jeg kan ikke sige, hvad de kaldtes - jeg kaldte dem for »Børge«. Jeg har ikke set slagsen siden og ønsker det heller ikke. De smagte ad Portugal til, syntes jeg da. Men andre kan jo nok lide dem.

Da vi kørte derfra - jeg mener, stedet hed »Vester Mølle«, det lå i nærhe-

den af Nørre Snede, var vi lidt i vildrede med, hvor vi var. Vi blev da efterhånden klar over, at vi kørte den gale vej, hvis vi ville ad Engesvang til. Så måtte vi jo til at studere kortet. Vi var vist kommen omtrent til Herning. Nå, vi fik hurtigt kursen rettet ind mod Engesvang igen, og så var vi snart på kendte veje igen. Vi var da inde i Engesvang, hvor vi købte nogle dejlige grillstegte kyllinger; det er det skønneste fjerkræ, jeg kender. Bortset fra, at de ikke kan lægge æg, er de nogle meget nyttige dyr.

Om aftenen holdt vi - sammen med de her kyllinger - et vældigt rævemåltid. Anton og Morten var ikke rigtig enige om, hvordan vingerne skulle bruges. Morten mente ikke, de egnede sig til noget som helst; det havde Anton en anden mening om. Han fik dem så, og han var ikke i tvivl om anvendelsen.

I 1983 var vi igen i Sverige, denne gang sammen med Alice og Ruth og deres mænd og børn. Denne gang var vi i Dottemålen. Denne gang var det et helt palads, vi havde lejet. Det var vist en skovriderbolig eller sådan noget. Der var to villaer, en mægtig stor og en mindre. Anna og jeg havde den lille sammen med Bjarne og Dan. Der var også et lille hus, hvor der var værksted i den ene ende og et værelse i den anden; der boede Henrik og Tom. I den store boede de øvrige. Der var endog et værelse dér, som ikke blev benyttet. Alle soveværelserne lå ovenpå; så var der et par stuer og køkken nedenunder. Der var mægtig plads overalt. I den store villa var der både badeværelse og toilet; det var jo meget fint, men der kunne jo nok blive trængsel, især om morgenen. Men til alt held var der også i et udhus et gammeldags das, hvor der kunne komme en to-tre stykker til på én gang. Det var et meget fint sted; selveste Bertel Haarder hang i egen høje person på væggen og stirrede på os, når vi var på visit der.

Der var en meget fin legeplads, hvor både store og små kunne muntre sig, og i en lade fandtes der alle slags sager, der kunne bruges til leg og deslige. Huset lå midt inde i skoven, og der var noget vildsomt, dersom vi kom uden for vejene. Det var somme tider, det kneb med at finde hjem, når vi var ude at gå i skoven, men så fandt pigerne et lille bjerg, og når de kom derop, kunne de se, hvor de var. Så havde de retningen og kunne finde hjem.

Det var en meget stor skov. Vi skulle køre langt for at komme ud af den, men Tom regnede ikke de lange afstande. En dag, hans forråd af slik var sluppet op, og der ellers ikke skulle bud til købmanden, tog han en rask beslutning og gik de her fem-seks kilometer ind til byen og hentede et nyt lager.

Vi kørte også et par lange ture. En dag var vi helt nede og se den første ødegård, vi boede på sammen med Alice og Egon. Da var vi også henne og se et hus, vi også havde boet i sammen med dem; det var i efterårsferien 1981. Det var i Bauerbyen. Der var vi bare en weekend; Henrik og Kristian var med. Det var ene nye feriehus, der var der. De lå højt oppe på fjeldet. Der var nogle fine stier, der var afmærkede. Der var fine gåture.

I 1984 var vi igen i Norge. Da var hele familien med; vore tre piger med mænd og børn og deres »venner«. Tove havde Thomas, Kim havde Dorthé og

Mette Morten med. Vi var tyve i alt. Vi havde lejet et stort hus, hvori vi kunne være alle; dog kneb det med soveværelser, men så var der nogle af de unge, der boede i telt, det kunne også lade sig gøre. Vejret var fint hele tiden, mens vi var der. Stedet, vi boede på, hed »Wattenstraum«.

Alle de andre gange, vi havde været enten i Sverige eller Norge, var vi rejst fra Frederikshavn til Göteborg enten med »Sessan« eller »Stena«, men denne gang var vi med fra Hirtshals til Kristiansand. Denne tur varede jo lidt længere. Vi kom om bord i Hirtshals ved ti-elleve tiden om aftenen og var først i Kristiansand om morgenen. Anna og jeg havde det fint på overfarten; vi havde liggestole, og vi havde taget lidt at sove på, så vi mærkede ikke meget til turen. De øvrige sad så og hang eller lå på gulvet, som de nu bedst kunne. Der var vist nogle af dem, der også fik fat i nogle liggestole.

Da det begyndte at dages, kunne vi to gamle ikke være i ro længere; vi måtte op og røre skankerne. Da vi kom ned til de andre, var de også ved at vågne op til dåd. Det var kun os og Brita og Anton med familie, der var med den dag; de øvrige var rejst i forvejen. Da vi var kommen på benene alle sammen, varede det ikke længe, inden der blev åbnet i cafeteriet, så vi kunne få noget at leve af.

Så var vi snart inde i land; og så gik turen videre. Vi havde chauffør for os; det var Kim. Han og Dorthe var med os, Anton og Brita havde Tove og Thomas med. Så kom Mette og Morten i Antons varebil. Den var hårdt lastet. De havde nemlig alt Thomas' og Mortens dykkergrej med, og det vejede godt til. Mogens havde fået lavet en skitse over ruten, vi skulle følge, så vi fandt uden besvær stedet, hvor vi skulle bo.

Stedet var fint, men det sidste stykke vej op til huset var under al kritik. Vi kunne nemt risikere at få bunden revet af bilen; det var det rene fjeld, vi kørte på, og det var aldeles ikke jævnt. Bunden tog imod mange steder. Vi kom dog godt derop og blev installeret.

Så skulle vi jo til at se på herlighederne - ja, vi fik jo først noget at leve af, og oven på dette skulle nogle af os hen, hvor man griner ad folk; vi havde jo ikke sovet lige meget alle om natten. Da dette var vel overstået, var vi ude at se på omgivelserne. Huset lå skønt, og lige nedenfor var der en dejlig sø, hvor der kunne bades. Det var en stor sø, hvor der var en livlig trafik. Der lå mange huse rundt omkring den, og der var øer, hvor der også var huse og mennesker. Der boede på sådan en ø et par fra Hirtshals; det var ham, der havde skaffet os lejligheden. De havde en båd med påhængsmotor; de kom en aften og besøgte os.

De unge havde det vældig sjovt ved søen. De optrådte næsten kun i bade-tøj. De havde fundet en herreløs tømmerflåde. Den havde de bugseret hen uden for det sted, hvor de badede. Thomas og Morten var jo dykkere, så det var en smal sag for dem at få flåden forankret, så de vidste, hvor de havde den. Den havde de megen fornøjelse af. De svømmede derud, og så lå de der og tog sol-

bad. Jeg var ikke i vandet en eneste gang; det tillod mine kære lunger ikke. Men så havde jeg til gengæld andre fornøjelser. Jeg tog bilen og kørte mig nogle gode ture i omegnen. Jeg var dog også ude på søen. Der var et par både, der hørte til huset. Dem kunne vi benytte alt det, vi ville. Anton gav Anna og mig en tur rundt på søen.

Vi var også ude på nogle lange køreture, hvor vi alle var med. Så havde vi enten Bjarne eller Kim til at køre for os. Så kunne jeg så dejligt sidde ved siden af og slappe af og se mig om; det er noget, der passer mig.

Den dag, vi skulle hjem igen, var vi tidligt på benene, så vi kunne komme af sted i god tid, så der ikke skulle være nogen hastværk for at nå færgen til tiden. Vi kom da også alt for tidligt. Vi kom til at vente længe, inden vi kom om bord. Det er jo ikke altid dem, der kommer først til mølle, der får malet først. Men vi kom da godt om bord, fik os en god plads. Hjemturen foregik jo om dagen, så vi havde det meget rart hjemover; men det var da aften, inden vi kom til Hirtshals.

Vi skulle nu i land, men da var det nær gået galt for den »Gamle«. Vi kom vist ned ad nogle forkerte trapper. Det opdagede vi først, da vi var nede. Vi kunne ikke komme ud til bilerne derfra. Vi måtte tilbage igen, men det var mere, end jeg kunne præstere. Mit pusteværk protesterede. Men så kom der til alt held en styrmand. Han hjalp os ud på en eller anden måde, så alt gik godt til sidst.

Vi var godt nok lige ved at tro, vi havde sat Anna til; jeg kom med Egon hjem, men hvor Anna var bleven af, var der ingen, der vidste. Egon fór igen til Hirtshals, men mens han var der, kom hun med en anden af bilerne. Så var alt godt igen, og der var ingen skyer på himlen.

Da vi kom hjem til Uggerby, kom vores nabo; han var bleven gift dagen før. Nu ville han gerne se alle sine naboer til en kop kaffe. Det var jo en smuk tanke, men vi måtte desværre afstå fra at deltage. Vi var simpelthen kørt ned; vi kunne ikke orke mere denne dag. Men næste dag skulle vi så love at komme og drikke formiddagskaffe. Det var vi så. Det var første gang, jeg havde talt med den unge kone; vi havde endda boet naboer i en seks-syv år.

Senere på sommeren kom Niels Ankers svigersøn, Troels Skov, og Conny og ville have mig med til Blæsbjerg til en dame, de mente kunne kurere mig. Hun brugte akupunktur. Både Anna og jeg var med på ideen med det samme. Vi kørte derned, og jeg kom ind på briks og ligge, fik en masse nåle stukket i kadaveret over det hele, og det hjalp virkeligt. Jeg kunne mærke det med det samme, jeg kunne meget mere frit trække vejret, og det holdt sig i nogen tid.

Jeg skulle så komme igen nogen tid efter til en ny behandling. Det kostede godt nok 90 kroner hver gang, men det var jo ikke så galt, når bare det hjalp, og det gjorde det virkelig. Jeg havde det fint i lange tider; men en søndag havde jeg glemt at tage mine piller om morgenen. Det mærkede jeg ikke noget til; jeg havde det godt, og vi var til fest om eftermiddagen. Der var sommerfest på

idrætspladsen. Der var vi så nogle timer. Jeg mærkede godt nok, det ikke var så godt med vejtrækningen. Jeg mente, det var al den støv, der var der, jeg ikke kunne tåle. Vi kørte derfor tidligt hjem.

Men det ville ikke gå i orden. Så var det, vi kom i tanker om, at jeg havde glemt pillerne om morgenen. Men det blev ikke bedre, da jeg havde fået det i orden. Det blev værre og værre. Vi blev da klar over, det var ved at være helt galt. Det var Anna, der var bleven klar over dette; jeg vidste ikke af ret meget mere. Jeg kan svagt mindes, hun ringede efter en ambulance; jeg kan bare huske, at jeg tænkte, at det er for sent.

Så husker jeg ikke mere, før jeg lå i en seng et sted, og der stod en masse fremmede mennesker omkring mig. Jeg tror nok, jeg kom med noget uklar snak; det var de to ældste af vore børnebørn, jeg tumlede med. De var i mine tanker kun ganske små. Jeg syntes ikke, det var så galt, om jeg skulle gå bort, men jeg ville så gerne have haft lov at følge dem lidt længere på deres vej. Jeg kan huske, der var nogen, der sagde til mig, hvad det var for noget sludder, jeg kom med. Jeg skulle aldeles ikke væk, jeg skulle nok få lov at se børnene blive store.

Det næste, jeg husker, var at jeg blev kørt hen ad en lang gang; jeg syntes aldrig den fik ende, men omsider var jeg i en stor sal, hvor der var en masse andre senge, og der gik nogle piger og mænd i hvide kitler. Det var noget underligt noget, det hele. Ved siden af min seng stod der nogle underlige apparater, og til mit ene håndled var der en slange, der førte hen til det ene, og på mit bryst var der spændt nogle ledninger, der førte hen til det andet.

Der sad en mand og en pige ved min seng hele tiden. Manden havde et apparat spændt på min ene arm, og pigen sad og holdt om mit ene håndled. Jeg ville have at vide, hvad de lavede. De sagde så, at de ville have mig klar i hovedet, for uden for stod der nogle af min familie. De ville gerne ind og se til mig.

Det kom de så lidt efter. Da blev jeg vel nok glad. Da var det vist først, det gik op for mig, hvor jeg var, og hvorfor jeg var der. De var der alle undtagen Egon; han havde ikke været hjemme, da Anna havde ringet. Men så var Bjarne kørt efter ham, så de kom senere. Så blev jeg også klar over, hvad de her hvidklædte mennesker var for nogen. Det var jo læger og sygeplejersker, og apparaterne blev jeg også klar over, hvad var. Det ene var et, de kunne se på, om mit hjerte fungerede, som det skulle; det andet var et stativ, hvorpå der var anbragt en plasticbeholder med noget vædske, jeg skulle have i årenerne.

De kom og målte mit blodtryk hver time, og ellers var der ikke længe imellem, der kom en af dem og tog min puls. Jeg mente ikke, det var nødvendigt mere; jeg syntes, jeg havde det meget godt. Jeg ville meget hellere have lov til at sove, da jeg var meget søvnløs.

Jeg var kommen på »Intensiven«, men der var jeg kun til næste dag, så kom jeg over på lungeafdelingen, Der skulle jeg ligge i sengen, til jeg var fær-

dig med den her vædske, jeg skulle have i åremer. Det varede et par dage, så var jeg ovre dette. Så måtte jeg stå op.

Og nu havde jeg det så godt, som jeg ikke havde haft det i lange tider. Næste lørdag fik jeg lov at rejse hjem, men jeg skulle komme igen søndag aften. Nej, det er nu ikke rigtigt; det var først ugen efter, jeg måtte rejse hjem. Det var skønt at komme hjem sådan en lille tur. Jeg havde fået at vide, jeg skulle nok være der én uge mere, men mandag formiddag, da der var stuegang, var det overlægen i egen høje person, der kom. Han mente ikke, jeg havde noget at være der efter længere. Så jeg måtte tage hjem over middag. Så jeg fik travlt med at ringe, om der var nogen, der ville hente mig. Så var den ferie slut. Som vel var.

Jeg var jo efterhånden ved at være kendt med sådanne ferier. Det var femte gang, jeg var der. Jeg har på en måde heller ikke været ked af det. Man har det fantastisk godt, når bare man opfører sig ordentligt. Er man misfornøjet med alt og alle, mens man er der, så tror jeg ikke, man har det særlig rart der.

Efter jeg var ovre det, havde jeg det meget godt længe, men i december måned blev det galt igen. Jeg måtte igen af sted. Da vil jeg indrømme, da var jeg ked af det. Jeg troede, denne gang var det slutningen. Men det gik allsammen. Jeg kom hjem igen og var meget godt tilpas. Denne tur var noget af en streg i vore planer.

Vi havde været bestemt på, at min halvfjerds års fødselsdag skulle fejres på behørig vis. Vi havde, før jeg blev syg, lejet »Borgernes Hus«, lejet service hos Riisager og aftalt med Julle Jakobsen, at hun skulle stå for det gastronomiske. Alt var i orden. Men det blev der altså ikke noget af. Vi turde ikke sætte alt dette i scene. Vi vidste jo ikke, om helbredet kunne holde.

Vi lavede det så på en anden måde. Annas og mine søskende blev så indbudt til middag et par dage før selve dagen. De kom alle på nær Tine; hun havde jo i november mistet sin mand. Vi havde været til hans 91 års fødselsdag i deres hjem; men det blev sidste gang, vi så Mikkel. Han var godt tilpas den dag, var ude og tage afsked med os, da vi ville hjem. Han vinkede og ønskede os god tur.

Men kun to dage efter kom der besked, han var død. Han havde fået en blodprop. Det kunne han ikke stå igennem. Vi var så til hans jordefærd på Ugilt kirkegård nogle dage efter. Bagefter var vi samlet i Forsamlingshuset til mindehøjtidelighed. Da var Tine rask og fejlede tilsyneladende ikke noget. Men kun få dage efter fik hun hjerneblødning eller en blodprop. Hun kom på sygehuset, hvor hun var i lang tid; men hun kom dog over det. Men da hun ikke kunne være ene i sit hus, kom hun på »Vendelbohjemmet« i Sindal, hvor hun stadig er, og hvor hun befinder sig godt.

Mikkel var jo ikke den første af os, der var gået bort. Johannes var den første. Så kom Aksel Borrisholt og næsten samtidig Anna. De blev begravet på Hjørring kirkegård; Johannes ligger på Home kirkegård. Kun et par måneder

efter Anna og Aksels bortgang måtte vi igen tage afsked med en bror. Det var Emanuel, der måtte af sted. Han havde i nogle år døjet med helbredet; det var ikke så godt. Han havde det ligesom jeg, det var også lungerne, det var galt med. Astma og skidt. Det begyndte allerede, mens de havde landbruget; det var vist også derfor de solgte stedet. Han blev begravet på Tårs kirkegård. De øvrige af flokken var nogenlunde raske. De kom så til min fødselsdag, og vi fik nogle gode timer sammen.

Den dag, jeg fyldte år, havde vi indbudt nogle mænd. Det var vore gode venner og naboer. Svigersønnerne var også med; det var jo pigerne, der stod for serveringen den dag. Ellers var det Julle og Else, vor nabokone. Om aftenen var alle vore børn, svigerbørn og børnebørn med deres venner samlede her, og vi havde en skøn dag sammen.

Men vi var jo ikke færdige endda. Vi havde nogle dage ind i det nye år de damer, der ikke kom med til frokosten den 30. til eftermiddagskaffe. Så var vi også færdige med den fødselsdag. Den blev jo ikke, som vi havde planlagt, men det var der jo ikke noget at gøre ved. Så må vi tage revanche, når Anna fylder halvfjerds. Da hun blev tres, havde vi lejet sognegården i Asdal. Da var vi fuldtallige, selv Johannes var med, selv om han sad i kørestol. Vi er jo nu kommen i den tid, hvor vi er ældste generation og må være bestemt på at skulle tage afsked med vore kære, enten det er os selv, det gælder, eller andre. Vi må nok lære at synge med Grundtvig »at sige verden ret farvel i livets gry og livets kvæld er lige tungt at nemme«.

Nu har jeg skrevet om så meget, også de ferier vi har holdt, enten alene eller sammen med jer, kære børn, både store og små. Men der er en mere, som også skal fortælles om. Det var i 1966. Da var vi på tur i Sønderjylland sammen med Mary og Emanuel. Vi var kørende i vores folkevogn. Den havde lige fået en »ansigtsløftning«. Den var nemlig bleven slemt molesteret et stykke tid i forvejen.

En dag, den stod parkeret i Hirtshals, kom der et læs fiskekasser forbi. Det var et vældigt stormvejr, og da vognen med kasserne var på siden af folkevognen, kom der et vindstød, så hele læsset væltede ned over den. Den blev helt fladtrykt, og ruderne blev smadret. Det var Ekmann Hørsels folk, der var så uheldige, så jeg gik derhen og talte med formanden. De havde jo forsikret, så det var ikke så galt. Bilen kom på værksted i Hjørring, og vi fik den igen lige til ferien. Den var da som ny, så vi havde en meget pæn bil at køre i.

Vi kom først til Bedsted Lø, hvor Marys tante og onkel boede. De var bestyrere på et missionshus, hvor der var plads til, at rejsende kunne overnatte. Der boede vi så et par dage. Det var vældig flinke mennesker. De kørte med os ud, så vi fik hele egnen at se. Vi var ved grænsen i Rudbøl, hvor vore værter var ovre på den anden side for at handle lidt for os. Vi havde ingen pas, så vi kunne ikke komme over. Men mens vi ventede, så vi en dansk bil komme fra Tyskland. Den blev stoppet i tolden, og så vidt vi kunne se, havde de flere

»nyttige« varer med, end de måtte. De blev konfiskeret af tolderen.

Vi var i Møgeltønder; det er en interessant by. Husene er helt op til et par hundrede år gamle inde midt i byen. Vi var vældig betaget af dem. Vi var på Rømø, kørte over den lange dæmning. Da vi kørte ud, var der tørt på begge sider af vejen, men da vi kom tilbage, var vandet begyndt at stige. Men vi fik ikke at se, om der blev vand på begge sider af dæmningen. Vi var ved Højer Sluse, og vi så de kæmpemæssige diger der. De skulle holde havet ude i tilfælde af stormflod; det havde været et mægtigt arbejde at få dem lavet. Senere var vi i Løgumkloster. Der var meget at se overalt.

Så skulle vi til Als, til Sønderborg. Der boede Mary og Emanuels datter Anne Grethe og hendes mand, Arne. Mary og Emanuel boede så hos dem, men det var kun et meget lille hus, de boede i sammen med Arnes far, så der var ikke plads til Anna og mig. Vi lejede et værelse noget derfra på missionshotellet. Der var næsten optaget, men der var ét værelse, vi kunne få. Men det lå i en sidefløj oven på nogle stalde. Det lød jo ikke så godt, men vi ville da se det.

Det viste sig da at være et dejligt værelse. Der var tre mere i den samme opgang. Der var senge og møbler, om det så var telefon, så manglede den heller ikke. For den sags skyld kunne vi have boet der længe. Der var fin udsigt ned over havnen. Vi kunne sidde der og betragte passagererne, når spritbådene kom i land; det var tit et kosteligt syn. Der gik vi gerne ned om aftenen. Det var en dejlig gåtur hen omkring Sønderborg Slot. Stien gik lige ned for slottet langs fjorden.

Men det var ikke fryd og glæde det hele. Der blev også dryppet lidt malurt i bægeret. En dag, vi havde været i Bedsted for at hente noget, vi havde glemt, da vi rejste derfra, kom vi ud for et uheld. Da vi kom kørende mod Åbenrå, holdt der nogle biler parkeret i siden af vejen, og da vi var ved at overhale dem, var der en af dem, der startede og kørte ud. Det blev lige i siden på os.

Vi var til alt held kun tre i bilen, Emanuel, hans dreng, Niels Jørn og mig, og de to sad bag i bilen; det var et held, da den højre dør blev klemt helt ind i bilen. Havde der siddet nogen på det sæde, tror jeg ikke, det havde gået godt. Nu skete der kun skade på bilen. Det var jo også ærgerligt, da den lige var bleven sat i stand.

Det var der imidlertid ikke noget at gøre ved. Vi fik døren nogenlunde på plads, så vi kunne køre igen. Vi måtte jo diskutere lidt med manden, der havde påkørt os. Der var en del vidner til uheldet, så det varede ikke længe, inden han indrømmede, fejlen var hans helt og holdent. Vi fik hans navn og adresse og de oplysninger, vi skulle have. Så kørte vi videre.

Vi var så heldige, vi kom til at deltage i en af deres største årlige fester. Det var den årlige ringridning, der afholdes i Sønderborg hvert år. Det var et flot syn. Alle de kønne heste; de sagde, der var over tusinde. Alle rytterne var klædt ud i nationaldragter. Der var også en masse køretøjer, der var med i optøget igennem gaderne, da selve ringridningen var afviklet. Det var meget

kønt. Om aftenen, da de mange heste skulle hjem, fik vi det med oven i købet. Vi stod lige neden for broen, der førte over til fastlandet; de skulle jo derover de fleste af dem. De kom nemlig fra hele Sønderjylland. Mange blev også transporteret i lastbiler eller med tog.

Vi kom ind på Sønderborg Slot. Vi kunne ikke få ret meget at se. De var nemlig ved at istandsætte slottet indvendig, men vi var da i Kristian den Andens tårnkammer og så furen i bordpladen, han havde lavet med sin tommelfinger, når han gik rundt om bordet. Det var nok ikke sært, om tiden faldt ham lang; han var der jo som fange fra 1532 til 1549. Ja, det var jo kun på et maleri, vi kunne se det berømte bord, og værelset, han var i. Selve tårnet er forlængst raget ned, og bordet findes ikke. Om det nogensinde har eksisteret, ved jeg ikke.

Vi var også ved Dybbøl Mølle og mange andre steder, hvor der er historiske minder fra krigene i 1848-50 og 1864. Ude omkring ved vejene kunne vi se mange soldatergrave. De var bleven begravet, hvor de faldt, og der var rejst en gravsten over dem. Inde på kirkegården i Sønderborg var der også mange bevarede gravsteder, både over danske og tyske soldater.

Vi var også en tur henne og se »Danfoss«. Det er en hel by bygget omkring fabrikkerne. Der er både skole og alt, hvad der hører til i et moderne samfund. Så vidt jeg ved, er det fabriksejerne, der har bygget husene til de mange arbejdere, der er ansat der.

Men dagene gik og ferien fik ende; vi skulle hjem igen. Vi kunne ellers nemt have fået tiden til at gå i meget længere tid. Der var meget, vi gerne ville have set, men Mary og Emanuel skulle jo hjem til deres dyr, og jeg skulle hjem og på arbejde. Vi bestemte så, at vi et andet år ville derned igen, og så ville vi en tur omkring Sydfyn til alle de små øer i det sydfynske øhav, men den tur har vi til gode endnu. Om vi kommer der, er nok ikke sikkert. Emanuel kommer i hvert fald ikke med, og vi er nok heller ikke skikket til det.

Det er vist meningen, vi alle skal til Sønderjylland til sommer. Nu får vi se, hvad der bliver ud af det. Vi må nok indstille os på at tage en dag ad gangen; det må vi for øvrigt altid, men det er, som om vi tænker mere på det, des ældre man bliver. Men lysten er der da stadigvæk. Bliver det til noget, er det meningen, vi skal over grænsen og se alle de historiske minder fra den gang, det var dansk land helt til Ejderen. Vi håber, det lader sig gøre.

14. kapitel

Efterskrift og eftertanker

Nu er vinteren gået, vi er sidst i april. Det skulle jo være forår, men det er ligesom foråret ikke rigtig kan slå igennem. I dag er det hundekoldt. Vi har lige hørt i radioen, at de havde snevejr på Bornholm. Der kan ikke komme skred i forårsarbejdet; der er ingen her omkring, der har sået korn endnu, og det er også galt med varmen. Vi skal blive ved med at have fuld tryk på radiatorerne. Det har været en dyr vinter at komme igennem. Men det må da snart begynde at hjælpe, så vi kan spare lidt på den dyre olie. Vi må dog ikke klage; der er nok dem, der har det slemt. Det har vi da heldigvis ikke. Der har lige været strejke, hvor der blev lukket varmekruser, så de, der havde fjernvarme, måtte sidde og fryse. Det var især galt i Aalborg. Det gik nok værst ud over de gamle på de forskellige pleje- og alderdomshjem. Det skulle ikke være lovligt. De stakkels mennesker er da uden skyld i, hvad de kloge hoveder i Folketinget sidder og makker sammen. Vel må der spares; vi har jo i mange år levet over evne og bragt landet i en stor gæld. Men at lade børn og gamle undgælde for det kan ikke være rigtigt.

Hvorledes det kommer til at gå, er nok ikke nemt at spå om. Der er så meget, vi ikke kan forstå i tiden. Der er så megen uro rundt omkring i verden, så man ikke kan lade være med at tænke: Kan de blive ved at styre det hele eller ender det med et stort brag, hvor de fleste af jordens befolkning bliver dræbt og de øvrige, der måske overlever, bliver idioter? Vi ved jo fra Bibelen, at jorden skal forgå. Er det den tid, der er ved at være inde? Vi kender ikke svaret der på, men underligt er det. Hvorfor er det den rå magt, der altid sættes i højsædet?

»Hvor blev Guds jord et dejligt sted
at bygge på, når broderfred
var overalt at finde,
og tvedragt måtte mødig gå
fra hus til hus og banke på,
og fik ej ly derinde«.

Det var skønt, om det kunne blive sådan. Det er nok det, alverdens folkeslag ønsker allermost, men der er ikke noget, der taler for det.

Nu vil jeg slutte for denne gang. Om der kommer mere, vil tiden vise. Nu

håber vi foreløbig på en god sommer og ta'r en dag ad gangen og vil være ved godt mod.

Anna og jeg vil ønske for alle vore Kære, at I må få en god fremtid, og vi må få en fredelig alderdom, og at I vil blive ved med at finde til Uggerby til os. Vi ønsker jer en god fremtid.

Ja vi, Mor og jeg ønsker for jer alle, både børn, svigerbørn og jer vore kære børnebørn, dem I har fundet, som jeres gode venner, I er jo allerede fire; der kommer jo nok flere til; vi ønsker og håber, at fremtiden og livet vil forme sig godt og lykkeligt for jer.

Nu ikke mere denne gang. Men til sidst: Tak alle sammen for det, I er og har været for os. Tak.

Aksel Møller har gjort det igen. I fortsættelse af sin første bog "Min slægt gennem tiden", fortæller han videre om Møllerslægten fra Uggerby og Mygdal sogne. Hans fortælleevne er umiddelbar og medlevende, så læseren fastholdes i læsningen.

Bogen beskæftiger sig naturligvis om de forudgangne tider som optakt til vor egen tid. Men den er også et bidrag til forståelse af de tider og generationer, der gik forud for vor egen tid. Bogen gør ikke krav på at være et videnskabeligt skrift, der analyserer tid og generation, men netop er den historie, man selv har oplevet.

Selv om det er Aksel Møllers egen families historie, giver den alligevel et alment billede af tider og generationer, så læseren føres ind i de problemer, generationerne før os kæmpede med og overvandt, hver på deres vis.

Det er også historien om, hvordan man udfyldte den voksende fritid og større mobilitet i efterkrigstiden.